

16 ΜΑΙ. 2012

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΛΙΚΟ
ΤΥΠΙΚΗ, ΑΤΥΠΗ ΚΑΙ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

«Η εκπαιδευτική πολιτική για την αγωγή των προνηπίων:

Γονεϊκές επιλογές και ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών»

Μεταπτυχιακή εργασία:

Αντωνίου Ιουλία

Επιβλέπουσα καθηγήτρια:

Άννα Τσατσαρώνη

Κόρινθος, Νοέμβριος 2011

009801

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής μου εργασίας που εκπονήθηκε στο τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών 2009-2011, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κα. Άννα Τσατσαρώνη που στήριξε ένθερμα την προσπάθειά μου, με καθοδήγησε και αφιέρωσε πολύτιμο χρόνο καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησής της. Επίσης ευχαριστώ την κα Δέσποινα Τσακίρη, αναπληρώτρια καθηγήτρια, και τον κ. Αθανάσιο Κατσή, αναπληρωτή καθηγητή, για την υποστήριξή τους ως μέλη της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής, καθώς και για τις χρήσιμες γνώσεις που μας προσέφεραν κατά την διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών.

Επίσης, ευχαριστώ θερμά την Διευθύντρια Παιδαγωγικών Προγραμμάτων του Δημοτικού Βρεφοκομείου Αθηνών καθώς και τις προϊσταμένες των παιδικών σταθμών για την υποστήριξη και τη συνεργασία τους κατά τη διεξαγωγή της έρευνας. Νοιώθω ακόμη την ανάγκη να ευχαριστήσω και όλους τους εκπαιδευτικούς και γονείς που συμμετείχαν με προθυμία στις συνεντεύξεις.

Τέλος ευχαριστώ την οικογένειά μου για την αμέριστη συμπαράσταση που μου προσέφερε καθ' όλη την διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας εργασίας.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	6
Εισαγωγή.....	8
1. Θεσμικό πλαίσιο της προσχολικής αγωγής.....	12
1.1 Νομοθεσία για την ίδρυση, διοικητική εποπτεία και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα νηπιαγωγείου.....	12
1.2 Νομοθεσία για την ίδρυση, λειτουργία, διοικητική εποπτεία, το παιδαγωγικό πρόγραμμα Δημοτικών Παιδικών Σταθμών.....	15
1.3 Σύγκριση νομοθετικού πλαισίου και εκπαιδευτικού προγράμματος νηπιαγωγείου-παιδικού σταθμού.....	18
2.Βιβλιογραφική επισκόπηση.....	21
2.1 Εισαγωγή.....	21
2.2 Μεσαία τάξη και εκπαίδευση.....	22
2.3 Επιλογή προσχολικής εκπαίδευσης.....	33
3. Θεωρητικό πλαίσιο.....	44
3.1 Εισαγωγή.....	44
3.2 Pierre Bourdieu:Είδη κεφαλαίου και επιλογή σχολείου.....	44
3.3.Bernstein:Αναλυτικά προγράμματα και παιδαγωγικές πρακτικές προσχολικής αγωγής.....	47
3.3.1 Αναλυτικά προγράμματα.....	47
3.3.2 Παιδαγωγικές πρακτικές.....	49
3.3.3 Τύποι παιδαγωγικής.....	53
3.3.4 Ταξικές παραδοχές της ορατής και της αόρατης παιδαγωγικής πρακτικής.....	54

3.3.5 Προγράμματα σπουδών προσχολικής αγωγής: Μοντέλα ικανότητας και επιτέλεσης.....	56
3.3.6 Επαγγελματισμός εκπαιδευτικών: Τρόπες μοντέλου επιτέλεσης και εκπαίδευση εκπαιδευτικών.....	59
3.3.7 Επαγγελματισμός εκπαιδευτικών: Συγκρότηση Παιδαγωγικών Ταυτοτήτων.....	62
3.3.8 Bernstein:Κοινωνικές τάξεις και εκπαίδευση.....	63
4. Μεθοδολογία.....	64
4.1 Ερευνητικά ερωτήματα.....	64
4.2 Μεθοδολογική προσέγγιση.....	66
4.3 Συνέντευξη.....	68
4.4 Ομάδες Εστίασης.....	69
4.5 Ερευνητικό εργαλείο.....	70
4.6 Δείγμα έρευνας.....	75
5. Η έρευνα στους Παιδικούς Σταθμούς του Δήμου Αθηναίων-Συνεντεύξεις με γονείς.....	78
5.1 Φυσιογνωμία σχολείων.....	79
5.2 Παρουσίαση δεδομένων από τις συνεντεύξεις με γονείς με την μέθοδο των ομάδων εστίασης.....	81
5.3 Ερμηνεία συνεντεύξεων των γονέων.....	97
5.3.1 Ιεράρχηση των κριτηρίων επιλογής εκπαιδευτικού ιδρύματος: Διαφοροποιήσεις ως προς τις στρατηγικές των γονέων.....	97
5.3.2 Οικονομικά ζητήματα που σχετίζονται με τη φοίτηση των παιδιών στους Π.Σ.....	103
5.3.3 Θέματα φοίτησης των παιδιών και σχέσεις γονέων - σχολείου.....	105

5.3.4 Εκπαιδευτική πολιτική στην προσχολική αγωγή.....	107
6. Η έρευνα στους Παιδικούς Σταθμούς του Δήμου Αθηναίων-Συνεντεύξεις με εκπαιδευτικούς.....	111
6.1 Παιδαγωγική φιλοσοφία των παιδικών σταθμών του Δημοτικού Βρεφοκομείου.....	112
6.2 Παρουσίαση δεδομένων της συνέντευξης με εκπαιδευτικούς.....	114
6.3 Ερμηνεία συνεντεύξεων εκπαιδευτικών.....	129
6.3.1 Η διαμόρφωση της ταυτότητας των εκπαιδευτικών των Π.Σ του Δ.Β.Α σε συνάρτηση με το επίπεδο εκπαίδευσης και το είδος της επιμόρφωσής τους.....	129
6.3.2 Ποιότητα στην παροχή εκπαιδευτικών υπηρεσιών και η σημασία του προγράμματος διδασκαλίας.....	137
6.3.3 Συνεργασία με τους γονείς.....	143
6.3.4 Εκπαιδευτική πολιτική στην προσχολική αγωγή.....	145
7. Συζήτηση-Συμπεράσματα.....	146
Βιβλιογραφία.....	155
Παραρτήματα.....	162
Παράρτημα Ια.....	163
Παράρτημα Ιβ.....	168
Παράρτημα Ιι.....	172
Παράρτημα Ιιι.....	184
Παράρτημα Ιιιι.....	211

Περίληψη

Η παρούσα ερευνητική εργασία εστιάζεται στην προσχολική αγωγή και ιδιαίτερα στις εκπαιδευτικές υπηρεσίες που παρέχονται στην ηλικιακή ομάδα των προνηπίων. Η προσχολική αγωγή βρίσκεται στο επίκεντρο των εκπαιδευτικών συζητήσεων καθώς αναγνωρίζεται η σημασία της για το εκπαιδευτικό μέλλον των παιδιών. Διεθνείς οργανισμοί, όπως ο ΟΟΣΑ, προωθούν πολιτικές και πρακτικές με στόχο την διεύρυνση της πρόσβασης όλων των παιδιών σε ποιοτικά προγράμματα προσχολικής αγωγής στο πλαίσιο της αντιμετώπισης της σχολικής αποτυχίας. Η έρευνα κατέδειξε ότι η επένδυση στην προσχολική αγωγή είναι μια μακροπρόθεσμη και ταυτόχρονα αποτελεσματική πολιτική, καθώς συμβάλλει στην μείωση των εκπαιδευτικών και κοινωνικών ανισοτήτων (Eurydice, 2009).

Στην Ελλάδα η καθιέρωση της υποχρεωτικής φοίτησης νηπίων 5 ετών (Ν: 3518/21-12-2006, ΦΕΚ 272) είχε ως αποτέλεσμα την μείωση των προνηπίων στα δημόσια νηπιαγωγεία, ιδιαίτερα στα αστικά κέντρα. Τα προνήπια οδηγήθηκαν σε άλλους φορείς προσχολικής αγωγής, και ένα μεγάλο ποσοστό από αυτά στους δημοτικούς παιδικούς Σταθμούς. Σε αυτό το πλαίσιο η επιλογή φορέα προσχολικής αγωγής από τους γονείς αλλά και οι εκπαιδευτικές ευκαιρίες που παρέχονται σε αυτή την ηλικιακή ομάδα, αποτελούν το αντικείμενο της έρευνας.

Στο θεωρητικό μέρος αξιοποιείται η θεωρία του Bourdieu για το οικονομικό, πολιτισμικό και κοινωνικό κεφάλαιο καθώς και οι βασικές έννοιες του Bernstein για τη συγκρότηση της εκπαιδευτικής γνώσης, την παιδαγωγική προσέγγιση και την διαμόρφωση της ταυτότητας. Στην εμπειρική μελέτη κυρίαρχο ζητούμενο είναι αφενός η διερεύνηση των επιλογών των γονέων και αφετέρου η άντληση

πληροφοριών από τους εκπαιδευτικούς σε σχέση με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που εφαρμόζουν και τις παιδαγωγικές πρακτικές που ακολουθούν στις τάξεις τους.

Abstract

This research study focuses on early childhood education and especially on the educational services provided for the age group of preschool. In order to combat school failure and the long term effects of underachievement in education, International Organizations, like the OECD, are promoting policies and practices aiming to improve access and participation of all children to quality pre-primary education. This is because research has shown that investing in early years is a long-term but effective policy to reduce educational and social inequality (Eurydice, 2009).

In Greece, the introduction of compulsory schooling in 2006 (Law: 3518/21-12-2006, Official Gazette 272) for preschoolers of five years old resulted in a reduction of preschoolers of four years old in public preschool kindergartens, especially in urban areas. The latter category of children was led to other institutions of early childhood education, particularly the municipal nurseries. The choices of preschool education made by parents, and the educational opportunities available to parents of this age group are the focus of this research study.

The theoretical work of Bernstein and Bourdieu provide the general concepts and help to develop our problematic. The choice of school is a social practice that can be approached by reference to Bourdieu's three forms of capital: Economic, cultural and social capital. On the other hand the construction of school knowledge and how this relates to identity formation are key ideas in the theory of Bernstein, whose work

contributes to the analysis of teaching and learning practices and their role in widening or ameliorating educational inequalities.

This research study explores the options of parents for preschool education and care for their children and at the same time the quality of educational provision (education policy, educational programs and activities, academic qualifications and other characteristics of teachers, infrastructure) for the age group of four years old pre-primary infants.

Εισαγωγή

Η επιλογή φορέα προσχολικής αγωγής από τους γονείς αλλά και οι εκπαιδευτικές ευκαιρίες που παρέχονται στην ηλικιακή ομάδα των προνηπίων αποτελούν τα ερευνητικά ζητήματα της εργασίας. Μολονότι η εκπαίδευση των προνηπίων είναι προαιρετική, ωστόσο είναι σημαντική και κρίσιμη περίοδος για το εκπαιδευτικό μέλλον των παιδιών. Σύμφωνα με διεθνείς μελέτες, η υψηλής ποιότητας προσχολική αγωγή επιδρά θετικά στην σχολική εκπαίδευση (Eurydice, 2009). Η προσχολική αγωγή συμβάλλει στην γνωστική και κοινωνικό - συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών, διευκολύνοντας την μάθηση στις επόμενες σχολικές βαθμίδες.

Η επένδυση στην υψηλής ποιότητας προσχολική αγωγή προβάλλεται ως μια στρατηγική με μακροπρόθεσμο ανταποδοτικό χαρακτήρα, καθώς θεωρείται ότι μπορεί να συνεισφέρει στην μείωση των εκπαιδευτικών και κοινωνικών ανισοτήτων.

Επιπλέον, η κοινωνικό-οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας είναι εφικτή και μέσω της επένδυσης στο ανθρώπινο κεφάλαιο και την εκπαίδευση. Επομένως, η μη παροχή ευκαιριών και δυνατοτήτων μάθησης στα παιδιά που ανήκουν σε χαμηλά κοινωνικοπολιτισμικά περιβάλλοντα οδηγεί στην επανάληψη του φαύλου κύκλου της

πενίας, καθώς τα παιδιά αυτά οδηγούνται σε σχολική αποτυχία, ελλιπή κατάρτιση για την αγορά εργασίας με συνέπεια την υποαπασχόληση, την χαμηλά αμειβόμενη εργασία ή την ανεργία και με τελικό αποτέλεσμα τη διαμόρφωση χαμηλού κοινωνικοπολιτισμικού επιπέδου για την επόμενη γενιά αυτής της οικογένειας (Κιτσαράς, 2001).

Οι ανισότητες είναι εμφανείς όταν οι μαθητές εισάγονται στην τυπική εκπαίδευση και διατηρούνται κατά την διάρκεια της φοίτησής τους στο σχολείο. Ωστόσο έχει διαπιστωθεί ότι η πρόωμη φοίτηση συμβάλλει στην μείωση αυτών των ανισοτήτων (OECD, 2011). Είναι φανερό συνεπώς η σημασία της υποστήριξης των παιδιών αυτών στην ανάπτυξη και τη μάθηση από την προσχολική ηλικία, ώστε να εντάσσονται στη σχολική εκπαίδευση με τις καλύτερες δυνατές προϋποθέσεις.

Επιπροσθέτως, υπάρχουν ενδείξεις ότι η προσχολική αγωγή συνδέεται με την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (λύκειο), η οποία τείνει να εξαρτάται λιγότερο από το οικογενειακό υπόβαθρο (OECD, 2011).

Σε αυτό το πλαίσιο προωθείται η πρόσβαση σε ποιοτικά προγράμματα προσχολικής αγωγής των παιδιών που ανήκουν στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα ή στις μειονότητες. Η επίδραση της προσχολικής αγωγής είναι ιδιαίτερα θετική για τα παιδιά που ανήκουν σε αυτές τις κατηγορίες, τα οποία είναι εκτεθειμένα σε ένα σύνολο αρνητικών παραγόντων, όπως χαμηλό εισόδημα, χαμηλή κοινωνική τάξη, μειωμένο κοινωνικό δίκτυο και χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων τους (Eurydice, 2009). Από την άλλη πλευρά, η εκπαιδευτική έρευνα έχει αναδείξει την σημασία της εφαρμογής εκπαιδευτικών αντισταθμιστικών προγραμμάτων στην προσχολική ηλικία. Η Προσχολική Εκπαίδευση έχει τη δυνατότητα να ενισχύσει παιδιά από διαφορετικές πολιτισμικές, μορφωτικές και κοινωνικές αφετηρίες, προσφέροντάς τους ερεθίσματα ικανά να τα βοηθήσουν στην κοινωνικο-γνωστική

τους ανάπτυξη και ιδιαίτερα στην πορεία τους στην επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα (Οικονομίδης, 2008).

Στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης παρέχονται προγράμματα προσχολικής αγωγής πριν από την έναρξη της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Σχεδόν όλες οι χώρες της Ευρώπης έχουν δημιουργήσει δομές προσχολικής εκπαίδευσης, εν μέρει χρηματοδοτούμενες από το δημόσιο. Τα μοντέλα και τα συστήματα αυτά παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις, τόσο ως προς τον τύπο, όσο και ως προς την ποιότητα των υπηρεσιών. Οι διαφορές αυτές είναι διακρατικές αλλά εντοπίζονται και στο εσωτερικό των κρατών. Συγκεκριμένα, οι διαφορές αφορούν στις οργανωτικές μορφές, τις αρμόδιες αρχές αλλά και την ηλικία κατά την οποία τα παιδιά έχουν πρόσβαση σε αυτού του είδους τις υπηρεσίες (Eurydice, 2009).

Στην Ευρώπη επικρατούν δυο μοντέλα παροχής προσχολικής αγωγής. Το πρώτο μοντέλο συνιστά ένα ενιαίο σύστημα παροχής υπηρεσιών προσχολικής αγωγής το οποίο υποδέχεται όλο το ηλικιακό φάσμα της προσχολικής ηλικίας (παιδιά από την βρεφική ηλικία έως την ηλικία των πέντε ετών). Σε αυτές τις δομές τα ακαδημαϊκά προσόντα των εκπαιδευτικών είναι ίδια ανεξαρτήτως της ηλικιακής ομάδας παιδιών που αναλαμβάνουν. Το δεύτερο μοντέλο διαμορφώνεται με βάση την ηλικία των παιδιών. Υπάρχουν διαφορετικές δομές για τις ηλικίες των παιδιών από την βρεφική ηλικία έως τα τρία έτη και για τις ηλικίες των παιδιών από τριών ετών έως έξι. Κάθε τύπος προσχολικής αγωγής εξαρτάται από διαφορετικό υπουργείο και διέπεται από διαφορετικούς κανονισμούς. Αυτό το μοντέλο προσχολικής αγωγής είναι το πιο διαδεδομένο στην Ευρώπη (Eurydice, 2009).

Η προσχολική εκπαίδευση για τα παιδιά από τριών ετών εντάσσεται στο σχολικό σύστημα και είναι δωρεάν στις περισσότερες χώρες. Επιπλέον, σε κάποιες

χώρες παρατηρείται η προς τα κάτω επέκταση της υποχρεωτικής σχολικής φοίτησης καθώς περιλαμβάνεται το τελευταίο έτος της προσχολικής εκπαίδευσης. Χώρες όπως η Ελλάδα, η Κύπρος και η Πολωνία έχουν καταστήσει υποχρεωτική την μονοετή φοίτηση στο νηπιαγωγείο. Στο ίδιο πλαίσιο στην Λετονία, την Φινλανδία και την Σουηδία, όπου εφαρμόζεται το ενιαίο μοντέλο, προβλέπεται μια προπαρασκευαστική τάξη για το Δημοτικό σχολείο για τα παιδιά ηλικίας πέντε ή έξι ετών, όπου το παρεχόμενο πρόγραμμα είναι διαφορετικό σε σχέση με αυτό που προσφέρεται στα μικρότερα παιδιά (Eurydice, 2009).

Στην Ελλάδα, ο νόμος της υποχρεωτικής φοίτησης (2006) των νηπίων πρώτης ηλικίας (παιδιά πέντε ετών) είχε ως αποτέλεσμα την μείωση των προνηπίων στα δημόσια νηπιαγωγεία. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων ο αριθμός των προνηπίων που φοιτά στη δημόσια εκπαίδευση είναι μικρότερος από τον αριθμό των νηπίων. Τα έτη 2006-2007 ο συνολικός αριθμός των νηπίων που φοίτησαν σε δημόσια νηπιαγωγεία ανήλθε στα **81.686** και των προνηπίων στα **56.922**. Εν συνεχεία τα έτη 2007-2008 φοίτησαν **90,609** νήπια και **53,28** προνήπια. Τα έτη 2008-2009 ο αριθμός των νηπίων που φοίτησαν στα δημόσια νηπιαγωγεία ήταν **95.609** και ο αριθμός των προνηπίων **51.503**.¹

Από την μελέτη των παραπάνω δεδομένων είναι εμφανής η αυξητική τάση στην φοίτηση των νηπίων και η ταυτόχρονη μείωση της φοίτησης των προνηπίων στα δημόσια νηπιαγωγεία. Ουσιαστικά, ένα σημαντικό ποσοστό παιδιών ηλικίας 4 ετών παραμένει εκτός δημόσιου νηπιαγωγείου, γεγονός που συνδέεται με την εφαρμογή

---

¹ Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων: http://www.ypepth.gr/el_ec_category6638.htm (τελευταία προσπέλαση 15/12/2011)

του νόμου της υποχρεωτικότητας. Τα προνήπια που δεν φοιτούν στα δημόσια σχολεία οδηγούνται σε άλλους φορείς προσχολικής αγωγής, όπως οι δημοτικοί παιδικοί σταθμοί.

Η παρούσα ερευνητική εργασία στοχεύει στο να φωτίσει ορισμένες από τις πτυχές του ζητήματος. Συγκεκριμένα εξετάζει, αφενός τις επιλογές των γονέων ως προς την επιλογή προσχολικής αγωγής και αφετέρου τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες που παρέχονται στην ηλικιακή ομάδα των προνηπίων από τους δημοτικούς παιδικούς σταθμούς.

1. Θεσμικό πλαίσιο της προσχολικής αγωγής.

1.1 Νομοθεσία για την ίδρυση, διοικητική εποπτεία και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα νηπιαγωγείου.

Το νηπιαγωγείο αποτελεί την πρώτη βαθμίδα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, εντάσσεται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και βρίσκεται υπό την εποπτεία του Υπουργείου Παιδείας. Σκοπός του Νηπιαγωγείου σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία είναι να βοηθήσει τα παιδιά να αναπτυχθούν συναισθηματικά, νοητικά και κοινωνικά μέσα στο πλαίσιο των ευρύτερων στόχων της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών για το Νηπιαγωγείο, 2003).

Η φοίτηση στο νηπιαγωγείο είναι διετής. Για τα νήπια που συμπληρώνουν ηλικία 5 ετών την 31^η Δεκεμβρίου του έτους εγγραφής τους η φοίτηση είναι υποχρεωτική σύμφωνα με το νόμο 3518/2006 (ΦΕΚ 272, τ.α', 21-12-2006). Πρέπει να αναφερθεί ότι η φοίτηση στο νηπιαγωγείο ήταν προαιρετική για τα νήπια (5-6 ετών) μέχρι την έκδοση του Ν. 3518 το 2006.

Κάθε δημόσιο νηπιαγωγείο έχει τη δική του περιφέρεια και σε αυτό φοιτούν τα νήπια που διαμένουν στην περιφέρεια του. Σε δήμους ή κοινότητες που λειτουργούν περισσότερα από ένα νηπιαγωγεία τη σχολική περιφέρεια ορίζει ο αρμόδιος προϊστάμενος της Διεύθυνσης ή του Γραφείου Εκπαίδευσης, αφού λάβει υπόψη του την πρόταση της Δημοτικής ή Κοινοτικής Επιτροπής Παιδείας και των προϊσταμένων των νηπιαγωγείων. Η διοικητική εποπτεία των νηπιαγωγείων, ανήκει στις κατά τόπους διευθύνσεις πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και στον Διευθυντή εκπαίδευσης σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα 200/ 98 (ΦΕΚ 161 τ.Α΄, 13-7-1998).

Το διδακτικό έτος αρχίζει την 1^η Σεπτεμβρίου και λήγει στις 21 Ιουνίου του επόμενου έτους. Οι εγγραφές για φοίτηση στο νηπιαγωγείο γίνονται από 1-21 Ιουνίου του προηγούμενου έτους (Π.Δ 200, ΦΕΚ 161, τ.Α΄, 13-7-1998).

Προκειμένου να εξασφαλιστεί η ομαλή φοίτηση όλων των νηπίων στα νηπιαγωγεία, θα πρέπει οι Προϊστάμενοι των νηπιαγωγείων σε συνεργασία με τους Προϊστάμενους των γραφείων να φροντίσουν να εγγράφουν κατ' απόλυτη προτεραιότητα τα νήπια πρώτης ηλικίας και αφού ολοκληρωθεί η διαδικασία εγγραφής τους μόνο τότε να προβούν στην εγγραφή των νηπίων δεύτερης ηλικίας όπως προβλέπεται στο Προεδρικό Διάταγμα 200/98 (ΦΕΚ 161, τ.Α΄, 13-7-1998).

Υπάρχουν δυο τύποι νηπιαγωγείου, το κλασσικό και το ολοήμερο, τα οποία έχουν διαφορετικό ωρολόγιο πρόγραμμα. Το ωρολόγιο πρόγραμμα του κλασσικού νηπιαγωγείου είναι 8:00-12:30, ενώ το ωρολόγιο πρόγραμμα του ολοήμερου είναι 8:00-16:00 σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση Φ.32/190/81670/Γ1 (ΦΕΚ1420, τ.Β΄, 20-7-2007). Στο κλασσικό νηπιαγωγείο διδάσκει μια νηπιαγωγός, ενώ το ολοήμερο νηπιαγωγείο στελεγχώνεται με δυο νηπιαγωγούς με εναλλασσόμενο ωράριο.

Η τήρηση του ωρολογίου προγράμματος αποτελεί ευθύνη του/της σχολικού/σχολικής σύμβουλου. Επίσης ο/η σχολικός/σχολική σύμβουλος επωμίζονται την ευθύνη της επιμόρφωσης και επιστημονικής υποστήριξης των νηπιαγωγών της περιφέρειας τους.

Συγκεκριμένα με απόφαση της /του σχολικής/σχολικού σύμβουλου και χωρίς να απαιτείται άδεια άλλης αρχής μπορούν να χρησιμοποιούνται μέχρι και δυο ημέρες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πραγματοποίηση επιμορφωτικών συναντήσεων του συνόλου των νηπιαγωγών της περιφέρειας για ανταλλαγή απόψεων και εξέταση θεμάτων που συνδέονται με τον προγραμματισμό και το επιτελούμενο εκπαιδευτικό έργο (Π.Δ 200, ΦΕΚ 161, τ.Α', 13-7-1998).

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου εκπονείται με βάση τα ισχύοντα Α.Π του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Το ισχύον αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών είναι το ΔΕΠΠΣ (2003), το οποίο σκιαγραφεί τι θα πρέπει να μάθουν τα παιδιά και τι πρέπει να κάνει ο εκπαιδευτικός. Επιπλέον προσδιορίζει το πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιείται η μάθηση και η διδασκαλία. Σε αυτό ορίζονται οι κατευθύνσεις των προγραμμάτων σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων Γλώσσας, Μαθηματικών, Μελέτης Περιβάλλοντος, Δημιουργίας & Έκφρασης και Πληροφορικής. Οι δραστηριότητες έχουν διαθεματικό χαρακτήρα και άρα οι παραπάνω γνωστικές περιοχές δεν νοούνται ως διακριτά διδακτικά αντικείμενα. Τα σχέδια εργασίας και οι θεματικές προσεγγίσεις αποτελούν τις μεθόδους διδασκαλίας στο νηπιαγωγείο.

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο με στόχο την υποστήριξη του εκπαιδευτικού έργου των νηπιαγωγών, εξέδωσε το 2006 τον Οδηγό Νηπιαγωγού (Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π. & Μπασαγιάννη, Ε. 2006). Το βιβλίο αυτό αποτελεί μια βάση

θεωρητικής και μεθοδολογικής υποστήριξης, ενώ εμπεριέχει παραδείγματα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων σύμφωνα με τις μαθησιακές περιοχές και τις διδακτικές προσεγγίσεις, που καθορίζονται από το ΔΕΠΠΣ (Δαφέρμου, Κουλούρη & Μπασαγιάννη, 2006).

1.2 Νομοθεσία για την ίδρυση, λειτουργία, διοικητική εποπτεία, το παιδαγωγικό πρόγραμμα Δημοτικών Παιδικών Σταθμών.

Οι Βρεφονηπιακοί & Παιδικοί σταθμοί εποπτεύονται από τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Στον κανονισμό λειτουργίας των δημοτικών παιδικών σταθμών καθορίζεται η δομή και η οργάνωσή τους. Συγκεκριμένα, ο κανονισμός λειτουργίας αποτελεί πρότυπο για τη σύνταξη κανονισμού λειτουργίας του κάθε Παιδικού και Βρεφονηπιακού Σταθμού.

Σκοπός των παραπάνω ιδρυμάτων είναι η παροχή ενιαίας προσχολικής αγωγής σύμφωνα με τα πλέον σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα, συμβάλλοντας στην ολόπλευρη σωματική, νοητική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών. Ακολουθώς στόχο αποτελεί η μείωση των ανισοτήτων που οφείλονται στο πολιτιστικό, οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο των γονιών τους αλλά και η ομαλή μετάβαση στο σχολικό περιβάλλον (Υ.Α 16065, ΦΕΚ 497, τ. Β', 22-4-2002).

Από την άλλη πλευρά οι Δημοτικοί Παιδικοί Σταθμοί προορίζονται για την εξυπηρέτηση των εργαζόμενων γονιών, παρέχοντας και ημερήσια διατροφή και φροντίδα στα παιδιά που φιλοξενούν.

Η διοίκηση των Δημοτικών και Κοινοτικών νομικών προσώπων Δημοσίου Δικαίου Παιδικών και Βρεφονηπιακών Σταθμών πραγματοποιείται από το Διοικητικό

Συμβούλιο. Τα μέλη του είναι δημοτικοί και κοινοτικοί σύμβουλοι αλλά και εκπρόσωποι των γονέων των παιδιών που φιλοξενούνται όπως επίσης και εκπρόσωποι των εργαζομένων. Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Νομικού Προσώπου είναι ο Δήμαρχος ή Πρόεδρος ή άλλο μέλος αιρετό που ορίζεται από αυτούς (δηλαδή τον Δήμαρχο ή τον Πρόεδρο της κοινότητας).

Το Δ.Σ του Νομικού Προσώπου διοικεί και διαχειρίζεται την περιουσία και τους πόρους του και γενικότερα αποφασίζει για κάθε θέμα που είναι αρμόδιο από τον νόμο και τον κανονισμό. Σε αυτό το πλαίσιο το Δ.Σ μπορεί να ορίζει μηνιαία οικονομική εισφορά (τροφεία) στις οικογένειες των φιλοξενουμένων παιδιών σύμφωνα με την οικονομική τους δυνατότητα, όπως ορίζεται στην Υπουργική Απόφαση υπ' αριθμόν 16065 (ΦΕΚ 497, τ. Β', 22-4-2002).

Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα εγγραφής στους Δημοτικούς Βρεφονηπιακούς και Παιδικούς Σταθμούς. Ειδικότερα στους αποκλειστικά Βρεφικούς Σταθμούς γίνονται δεκτά παιδιά ηλικίας από 6 μηνών έως 2,5 ετών ,ενώ στους Νηπιακούς από 2,5 ετών έως την ηλικία εγγραφής στο Δημοτικό σχολείο (Άρθρο 12, Υ.Α 16065, ΦΕΚ 497, τ. Β', 22-4-2002).

Σύμφωνα με τον πρότυπο κανονισμό λειτουργίας ακολουθείται ημερήσιο πρόγραμμα δημιουργικής απασχόλησης, το οποίο στόχο έχει την αρμονική ψυχοσωματική ανάπτυξη των παιδιών. Το ημερήσιο πρόγραμμα για το τμήμα των νηπίων περιλαμβάνει μουσικοκινητικές - ρυθμικές δραστηριότητες, εργαστήρια ζωγραφικής, κολλητικής, κουκλοθέατρου, θεατρικού παιχνιδιού, νερού, πηλού, κηπουρικής, μαγειρικής, οικολογικού πειραματισμού, ψυχοκινητικές δραστηριότητες. Προανάγνωση - Προγραφή Προαρίθμηση (Υ.Α 16065, ΦΕΚ 497, τ. Β', 22-4-2002).

Το προσωπικό που απασχολείται στους Βρεφονηπιακούς Σταθμούς αποτελείται καταρχήν από έναν Διευθυντή/τρια με α) Πτυχίο του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών ΑΕΙ ή Σχολών Νηπιαγωγών ή β) Πτυχίο Τμήματος Βρεφονηπιοκομίας ΤΕΙ ή Ανώτερων Σχολών Νηπιοβρεφοκόμων. Στο βρεφικό τμήμα του Σταθμού απασχολείται ένας Βρεφοκόμος με πτυχίο τμημάτων Βρεφονηπιοκομίας ΤΕΙ και ένας βοηθός Βρεφοκόμου με πτυχίο Σχολών ιδιωτικού τομέα ειδικότητας Βρεφονηπιοκομίας διетуός φοίτησης ή πτυχίο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ειδικότητα Βρεφονηπιοκόμων – Παιδοκόμων (Υπουργική Απόφαση 116847, ΦΕΚ 1519, τ. Β' 4-12-2002).

Το νηπιακό τμήμα του Παιδικού Σταθμού πρέπει να διαθέτει α) έναν Νηπιαγωγό, πτυχιούχο Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών ΑΕΙ ή β) έναν πτυχιούχο τμημάτων Βρεφονηπιοκομίας ΤΕΙ. Επιπλέον στο νηπιακό τμήμα απασχολείται και ένας βοηθός Νηπιαγωγού α) Με Πτυχίο Σχολών ιδιωτικού τομέα ειδικότητας Βρεφονηπιοκομίας διетуός φοίτησης ή β) Με Πτυχίο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ειδικότητας Βρεφονηπιοκόμων – Παιδοκόμων, όπως ορίζεται στην Υπουργική Απόφαση 116847 (ΦΕΚ 1519, τ. Β' 4-12-2002).

Τα επαγγελματικά δικαιώματα των νηπιαγωγών αφορούν την εκπαίδευση παιδιών ηλικίας 4-6 ετών στα δημόσια/ιδιωτικά Νηπιαγωγεία και στους δημοτικούς/ιδιωτικούς Παιδικούς Σταθμούς. Από την άλλη πλευρά οι πτυχιούχοι του τμήματος Βρεφονηπιοκομίας έχουν δικαίωμα απασχόλησης σε Κέντρα Βρεφών και Νηπίων και σε Νηπιακούς και Βρεφικούς Σταθμούς του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα εκτός των εκπαιδευτικών κέντρων αρμοδιότητας του ΥΠΕΠΘ (νηπιαγωγείο). Σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα 523/1991, το αντικείμενο των πτυχιούχων Βρεφονηπιοκόμων αφορά στην αγωγή και φροντίδα των παιδιών προσχολικής

αγωγής από δυο μηνών μέχρι την εγγραφή τους στο δημοτικό σχολείο (ΦΕΚ 203/τ.Α'/23.12.1991).

1.3 Σύγκριση νομοθετικού πλαισίου και εκπαιδευτικού προγράμματος νηπιαγωγείου-παιδικού σταθμού.

Η περιγραφή του νομοθετικού πλαισίου του νηπιαγωγείου και των Δημοτικών Παιδικών Σταθμών αναδεικνύει τις διαφορές ως προς την λειτουργία και τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες που προσφέρουν οι δυο φορείς της προσχολικής αγωγής.

Οι δημοτικοί βρεφονηπιακοί και παιδικοί σταθμοί βρίσκονται υπό την εποπτεία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Οι παραπάνω φορείς υποδέχονται παιδιά από 6 μηνών έως 6 ετών, δηλαδή έως την ηλικία φοίτησης στο δημοτικό σχολείο (Υ.Α 16065, ΦΕΚ 497, τ. Β', 22-4-2002 Άρθρο 12). Ωστόσο με τον πρόσφατο νόμο της υποχρεωτικής φοίτησης στο νηπιαγωγείο για τα παιδιά ηλικίας 5-6 ετών, ουσιαστικά αναιρέθηκε η δυνατότητα φοίτησης της συγκεκριμένης ομάδας παιδιών στους δημοτικούς παιδικούς σταθμούς. Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν έχει εκδοθεί νέο νομικό πλαίσιο στο οποίο να προσδιορίζονται οι ηλικίες των παιδιών που γίνονται δεκτά σε αυτούς, ούτε έχουν επανακαθοριστεί τα επαγγελματικά δικαιώματα των πτυχιούχων ΤΕΙ.

Η λειτουργία των παιδικών σταθμών ανταποκρίνεται στις ανάγκες των εργαζόμενων γονέων. Για αυτό το λόγο το ωράριο τους είναι διευρυμένο αλλά και αρκετά ευέλικτο ως προς τις ώρες προσέλευσης και αποχώρησης των παιδιών (Προσέλευση: 7:00-9:00. Αποχώρηση: 13:00-13:30&15:00-15:45). Επιπλέον οι παιδικοί σταθμοί λειτουργούν κανονικά όλο τον χρόνο εκτός από τις επίσημες αργίες

και τον μήνα Αύγουστο. Οι γονείς καλούνται να καταβάλλουν μικρό χρηματικό ποσό για την φοίτηση των παιδιών τους.

Ακολούθως, το Δ.Σ του Νομικού Προσώπου αποτελείται κυρίως από δημοτικούς συμβούλους, ενώ οι αρμοδιότητες του είναι η διοίκηση και διαχείριση της περιουσίας και των πόρων του. Δηλαδή τα άτομα που διοικούν τους παιδικούς σταθμούς δεν έχουν πάντα άμεση σχέση με τους τομείς της εκπαίδευσης ή της κοινωνικής πρόνοιας, καθώς είναι εκλεγμένοι εκπρόσωποι της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Οι Βρεφονηπιακοί και Παιδικοί Σταθμοί αποτελούν δομές φροντίδας και αγωγής βρεφών και νηπίων. Ωστόσο στον Πρότυπο Κανονισμό λειτουργίας των Δημοτικών Παιδικών Σταθμών υπ' αριθμόν 16065 (ΦΕΚ 497, τ. Β', 22-4-2002), αναφέρεται ότι σκοπός αυτών των ιδρυμάτων είναι «η παροχή ενιαίας προσχολικής αγωγής σύμφωνα με τα πλέον σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα». Εν τούτοις δεν είναι ευδιάκριτο με βάση ποια επιστημονικά δεδομένα εφαρμόζεται το ημερήσιο πρόγραμμα στους δημοτικούς παιδικούς σταθμούς, καθώς δεν έχει εκπονηθεί κανένα επίσημο πρόγραμμα σπουδών για τις ηλικιακές ομάδες παιδιών που φοιτούν σε αυτούς.

Επιπροσθέτως, το παιδαγωγικό πρόγραμμα που ακολουθείται, ορίζεται στον Πρότυπο Κανονισμό Λειτουργίας ως «Ημερήσια Απασχόληση». Συγκεκριμένα αναφέρονται μόνο ενδεικτικά κάποιες δραστηριότητες (πχ. εργαστήρια ζωγραφικής, κολλητικής, προανάγνωση, προγραφή, προμαθηματικά). Είναι φανερό ότι δεν υφίσταται πρόγραμμα σπουδών, ενώ απουσιάζει το θεωρητικό πλαίσιο, η μεθοδολογία της ανάπτυξης των δραστηριοτήτων αλλά και οι επιμέρους στόχοι.

Επιπλέον δεν υπάρχει κάποιος οδηγός δραστηριοτήτων ή κάποιο άλλο βιβλίο για την υποστήριξη των παιδαγωγών που εργάζονται στους Δημοτικούς Παιδικούς Σταθμούς.

Από την άλλη πλευρά μια άλλη σημαντική διάσταση του τρόπου λειτουργίας του Παιδικού Σταθμού που συνδέεται με την ποιότητα της παρεχόμενης αγωγής, αποτελεί το επίπεδο σπουδών του προσωπικού. Σύμφωνα με την υπουργική απόφαση 116847, (ΦΕΚ 1519, τ. Β', 4-12-2002) σε ένα νηπιακό τμήμα (παιδιά 4-5 ετών) μπορεί να απασχοληθεί, είτε μια Νηπιαγωγός ΑΕΙ, είτε μια Βρεφονηπιοκόμος ΤΕΙ. Ουσιαστικά αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχει ομοιομορφία ως προς το προσωπικό που απασχολείται στην αγωγή παιδιών μιας συγκριμένης ηλικιακής ομάδας, εφόσον ο νόμος είναι αρκετά ευέλικτος και επιτρέπει την πρόσληψη δυο διαφορετικών κατηγοριών πτυχιούχων.

Από την άλλη πλευρά το νηπιαγωγείο, δημόσιο/ιδιωτικό ανήκει στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και σε αυτό έχουν το δικαίωμα εγγραφής παιδιά ηλικίας από 4-6 ετών. Στο νηπιαγωγείο ασκούν διδακτικά καθήκοντα μόνο νηπιαγωγοί ΑΕΙ, ενώ το πρόγραμμα σπουδών που εφαρμόζεται εκπονείται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Το 2006 το Υπουργείο Παιδείας κατέστησε υποχρεωτική την φοίτηση στο νηπιαγωγείο για τα παιδιά ηλικίας 5-6 ετών. Με αυτό το νόμο το νηπιαγωγείο ενσωματώθηκε στην τυπική εκπαίδευση και αναβαθμίστηκε ως εκπαιδευτικός θεσμός. Στο ίδιο πλαίσιο αναδείχθηκε ο αντισταθμιστικός ρόλος που διαδραματίζει στην εκπαίδευση, καθώς τονίστηκε η συμβολή του στην πρόληψη της σχολικής αποτυχίας (Χατζήνα, 2002).

Συμπερασματικά θεωρήθηκε χρήσιμο μέσα από αυτό τον σχολιασμό να αναδειχθούν οι διαφορές και οι ομοιότητες των δυο θεσμών, των οποίων συχνά συγχέονται ή ταυτίζονται οι ρόλοι. Επιπλέον αυτή η σύγκριση μπορεί να συμβάλλει στη διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων σε σχέση με την παρεχόμενη αγωγή από τα νηπιαγωγεία και τους παιδικούς σταθμούς στην ηλικιακή ομάδα των προνηπίων.

Είναι φανερό ότι οι διαφορές του θεσμικού πλαισίου των δυο διαφορετικών φορέων προσχολικής αγωγής έχουν επιπτώσεις στην οργάνωση αλλά και στην ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχονται στα παιδιά της ίδιας ηλικίας (προνήπια), καθώς το νηπιαγωγείο έχει σαφώς εκπαιδευτικό χαρακτήρα, ενώ ο παιδικός σταθμός αποτελεί μια δομή φροντίδας και αγωγής των παιδιών.

2. Βιβλιογραφική επισκόπηση.

2.1 Εισαγωγή.

Σε αυτό το κεφάλαιο πραγματοποιείται επισκόπηση των διεθνών μελετών, στις οποίες αναλύονται οι πρακτικές των γονέων της μεσαίας τάξης και της εργατικής τάξης σε σχέση με την επιλογή σχολείου με στόχο τα πορίσματα που θα αναδειχθούν, να αξιοποιηθούν στην παρούσα εργασία. Ο λόγος για τον οποίο επικεντρώνουμε στη συγκεκριμένη θεματική στο κεφάλαιο της επισκόπησης της βιβλιογραφίας είναι ότι αυτή αποτελεί μια σημαντική διάσταση του θέματος, και ταυτόχρονα έχει απασχολήσει σε μεγάλο βαθμό την διεθνή ερευνητική κοινότητα. Εν τούτοις, η επισκόπηση καλύπτει και την συζήτηση σχετικά με το ρόλο του

κράτους και των εκπαιδευτικών πολιτικών στη διαμόρφωση συνθηκών ισότιμης πρόσβασης στα ιδρύματα προσχολικής αγωγής.

2.2 Μεσαία τάξη και εκπαίδευση.

Οι Ball & Vincent (2001) στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου τους «New Class Relations in Education που έχει τίτλο «The Strategies of the fearful Middle Classes», επιχειρούν να αναλύσουν την επίδραση των σύγχρονων κοινωνικό-οικονομικών συνθηκών στην δομή των κοινωνικών τάξεων αλλά και στην εκπαιδευτική ατζέντα. Οι συγγραφείς πραγματοποιούν επισκόπηση κοινωνιολογικών αναλύσεων για την μεσαία τάξη, ενώ αναφέρονται και σε ένα ερευνητικό πρόγραμμα με θέμα την εμπλοκή των γονέων της μεσαίας τάξης στην εκπαιδευτική διαδικασία. Οι έρευνες πλαισιώνονται από την θεωρία της νέας μεσαίας τάξης προκειμένου να γίνουν κατανοητές οι διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές πρακτικές των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων που εντάσσονται σε αυτή.

Οι παγκόσμιες οικονομικές μεταβολές είχαν ως συνέπεια τον επανακαθορισμό των ταξικών δομών. Στις χώρες του Δυτικού κόσμου παρατηρείται μια ραγδαία εξάπλωση της μεσαίας τάξης ενώ παράλληλα η φτώχεια και οι κοινωνικές ανισότητες αυξάνονται συνεχώς (Ball & Vincent, 2001).

Στο πλαίσιο αυτό οι ταξικές σχέσεις και οι εκπαιδευτικές πρακτικές μεταβάλλονται σύμφωνα με την οικονομία και τη δομή της αγοράς εργασίας. Οι ελαστικές συνθήκες εργασίας, οι πολιτικές διεύρυνσης και η επακόλουθη αύξηση των φοιτητών της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης αλλά και η ανεργία των πτυχιούχων

δημιούργησαν ένα αίσθημα αβεβαιότητας στα στρώματα της μεσαίας τάξης. Η συγκεκριμένη ομάδα γονέων, εξαιτίας του φόβου τους για τον ανταγωνισμό στην εκπαίδευση και την αγορά εργασίας, διαμόρφωσε νέες πρακτικές και στρατηγικές. Η Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση δεν αποτελεί πλέον προνόμιο της μεσαίας τάξης, γεγονός που έστρεψε τα μέλη της να ασχοληθούν με τα πρώτα στάδια της εκπαίδευσης και πιο συγκεκριμένα με την αποτελεσματικότητα των κρατικών σχολείων και των εκπαιδευτικών (Ball&Vincent, 2001).

Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Αγγλία οδήγησαν σε ένα εκπαιδευτικό μοντέλο που επιτρέπει στους γονείς να επιλέγουν το σχολείο που θα φοιτήσουν τα παιδιά τους. Η μεσαία τάξη φαίνεται να ευνοήθηκε από αυτή την πολιτική διότι είναι εξοικειωμένη με το καταναλωτικό μοντέλο που εδραιώνεται και στην εκπαίδευση. Διαθέτει το οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό κεφάλαιο, ώστε να μπορεί να πραγματοποιεί τις καλύτερες εκπαιδευτικές επιλογές, διασφαλίζοντας το μέλλον των παιδιών τους. Από την άλλη πλευρά η αγορά λειτουργεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να εξαργυρώνει το κοινωνικό και πολιτισμικό κεφάλαιο.

Η χρήση αυτών των κεφαλαίων κατά τη σχολική επιλογή επιτρέπει σε συγκεκριμένες ομάδες να διατηρούν ή να αλλάζουν τις θέσεις τους στην κοινωνική δομή (Ball&Vincent, 2001). Συνεπώς, η εμπλοκή της αγοράς στις εκπαιδευτικές υπηρεσίες διαμόρφωσε εκ νέου τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιείται η κοινωνική αναπαραγωγή. Είναι αξιοσημείωτο ότι για πολλές οικογένειες η επιλογή σχολείου συνιστά στρατηγική διατήρησης της κοινωνικής θέσης. Ουσιαστικά «η σχολική επιλογή αποτελεί πολιτισμική επένδυση στην συμβολική οικονομία» (Ball&Vincent, 2001, σελ 185).

Συνεπώς, η αλλαγή του πλαισίου της αγοράς εργασίας και του πολιτικού λόγου, ενθάρρυναν τους γονείς της μεσαίας τάξης να χρησιμοποιήσουν διάφορες στρατηγικές προκειμένου να εξασφαλίσουν την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών τους. Οι περισσότερες κοινωνιολογικές μελέτες της εκπαίδευσης εστιάζονται στην εκπαιδευτική επιτυχία των μαθητών της μεσαίας τάξης σε σύγκριση με τους μαθητές της εργατικής τάξης.

Η Sally Power (2001) στο κεφάλαιο «Missing: a Sociology of Educating the Middle Class», υπογραμμίζει την απουσία συστηματικής κοινωνιολογικής ανάλυσης για τη σχέση μεσαίας τάξης και εκπαίδευσης. Παρόλο που θεωρείται ότι τα παιδιά της μεσαίας τάξης διακρίνονται για τις εκπαιδευτικές επιτυχίες τους, ωστόσο δεν συμβαίνει σε όλες τις περιπτώσεις. Η εξάπλωση της μεσαίας τάξης είναι ραγδαία, γεγονός όμως που επέφερε διαφοροποιήσεις στο εσωτερικό της. Η συγγραφέας παραθέτει σχετικές πηγές σύμφωνα με τις οποίες το μισό του πληθυσμού απασχολείται σε μη χειρωνακτικά επαγγέλματα και το 30% εργάζεται σε διευθυντικά και ελεύθερα επαγγέλματα (Mills 1995, όπως αναφέρεται στο Power 2001, σελ 197).

Στη συνέχεια, η Power αναλύει την εσωτερική δομή της μεσαίας τάξης προκειμένου να γίνουν κατανοητές οι διαφοροποιήσεις που παρουσιάζουν τα μέλη της σε σχέση με την εκπαίδευση και την απασχόληση. Η συγγραφέας αναφέρει την διάκριση που κάνουν οι Dunleavy (1980, *οπ.αναφ. στο Power 2001, σελ 199*) & Perkin (1989, *οπ. αναφ. στο Power 2001,σελ 199*). Σύμφωνα με τους τελευταίους ο τομέας της απασχόλησης είναι καθοριστικός παράγοντας για τη μεσαία τάξη. Τα άτομα που δουλεύουν στο δημόσιο τομέα λαμβάνουν την οικονομική και ιδεολογική υποστήριξη από το κράτος, ενώ όσοι δουλεύουν στον ιδιωτικό τομέα από την αγορά.

Αντίστοιχα, η σχολική φοίτηση των παιδιών των δυο ομάδων επηρεάζεται από τον τομέα απασχόλησης των γονέων τους (ιδιωτικό - δημόσιο τομέα). Από την άλλη πλευρά ο Berger (1987, *οπ. αναφ. στο Power 2001*, σελ 199) αναλύει το θέμα από διαφορετική οπτική. Συγκεκριμένα υποστηρίζει ότι «οι σύγχρονες Δυτικές κοινωνίες χαρακτηρίζονται από τη διαμάχη μεταξύ των δυο τάξεων, της παλιάς μεσαίας τάξης που απασχολείται στην παραγωγή και στην διανομή των αγαθών και των υπηρεσιών, και της νέας μεσαίας τάξης που απασχολείται στην παραγωγή και διανομή των συμβολικών πόρων».

Ακολούθως, η συγγραφέας παρουσιάζει συμπεράσματα από την εθνογραφική μελέτη «Destined for success?» (2000, Power et al., *οπ. αναφ στο Power 2001*, σελ 199), η οποία βασίζεται στις βιογραφίες μελών της μεσαίας τάξης και εξετάζει την εκπαιδευτική πορεία και την απασχόληση τους στην αγορά εργασίας.

Η συγγραφέας υποστηρίζει ότι είναι απλουστευτική η άποψη ότι τα σχολεία είναι οργανισμοί της μεσαίας τάξης, όταν μάλιστα δεν υφίσταται ομοιογένεια στο εσωτερικό της. Τα σχολεία είναι οργανισμοί που έχουν τη δική τους κουλτούρα και τους δικούς τους κανόνες, στοιχεία που σύμφωνα με τον Bernstein στηρίζονται στις περίπλοκες κοινωνικές σχέσεις. Στη συνέχεια η συγγραφέας εξετάζει σε ποιο βαθμό η ακαδημαϊκή επιτυχία της μεσαίας τάξης είναι εξασφαλισμένη. Αναμφίβολα τα παιδιά της μεσαίας τάξης σημειώνουν υψηλές επιδόσεις, ωστόσο υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό που αποτυγχάνει. Η πλειονότητα των συνεντευξιαζόμενων είχε επιτυχημένη ακαδημαϊκή πορεία, ωστόσο μια μικρή μειοψηφία απορρίφθηκε από το αρχικό πτυχίο. Ακόμη κάποιοι απέτυχαν να απασχοληθούν σε θέση εργασίας ανάλογη με τα προσόντα τους (Power, 2001).

Στις περισσότερες έρευνες παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά της μεσαίας και της εργατικής τάξης σε αντιπαράθεση. Οι γονείς της μεσαίας τάξης ενεργούν με στρατηγική και ταυτόχρονα θεωρούνται εκπαιδευμένοι να επιλέγουν και να χρησιμοποιούν την αγορά, προκειμένου να διατηρήσουν το πλεονέκτημα για τα παιδιά τους. Η στρατηγική της μεσαίας τάξης ενέχει μια διάσταση ατομισμού, καθώς οι γονείς χρησιμοποιούν τα κοινωνικά τους δίκτυα αλλά και οικονομικά μέσα για να εξασφαλίσουν την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών τους. Ωστόσο τα εμπειρικά δεδομένα δεν επαληθεύουν τα στοιχεία του ατομισμού (Power, 2001).

Από την άλλη πλευρά, η εργατική τάξη επιλέγει σχολείο με βάση συλλογικά κριτήρια. Δηλαδή τείνει να επιλέγει τα τοπικά σχολεία, λόγω της θετικής σύνδεσης με την κοινότητα. Σε αντίθεση με αυτή την προσέγγιση έρχεται η άποψη του Willis (1977, *οπ. αναφ. στο Power 2001, σελ 204*), ο οποίος υποστηρίζει ότι η συλλογικότητα της εργατικής τάξης είναι μερική, καθώς τα άτομα ενεργούν τόσο με ατομιστικό όσο και συλλογικό τρόπο σε διάφορες περιστάσεις στην ιδιωτική σφαίρα της ζωής τους.

Η Reay (1998, *οπ. αναφ. στο Power 2001, σελ 204*) ενισχύει την παραπάνω θέση καθώς επισημαίνει, ότι οι μητέρες της μεσαίας τάξης είναι αποτελεσματικές στην κοινωνική δικτύωση και στη συλλογική δράση στο πεδίο της εκπαίδευσης.

Συνεπώς υποστηρίζει η Power, οι περισσότερες κοινωνιολογικές μελέτες παρουσιάζουν ανεπαρκώς τη μεσαία τάξη, εστιάζοντας στις εκπαιδευτικές ανισότητες που υφίσταται η εργατική τάξη. Η προσέγγισή της όμως προέβαλε μια άλλη πτυχή των ερευνών για τη μεσαία τάξη, αναδεικνύοντας τη διαφοροποίηση στο εσωτερικό της και τις διαφορετικές εκπαιδευτικές ταυτότητες των μελών της.

Σε μια άλλη δημοσίευση που αφορά στο ίδιο θέμα, οι Whitty & Power (2006) χρησιμοποιούν στοιχεία και δεδομένα από την έρευνα αυτή με στόχο να συζητήσουν την πολυπλοκότητα της μεσαίας τάξης αλλά και τη σχέση της με την εκπαίδευση στην σύγχρονη εποχή. Στο κεφάλαιο αυτό ακολουθείται ανάλογη δομή με αυτή της Power (2001) με στόχο να αναλυθούν κάποιες απλουστευτικές εκτιμήσεις που παρουσιάζονται σε σχέση με την επιτυχημένη εκπαιδευτική καριέρα των παιδιών της μεσαίας τάξης. Στο πλαίσιο αυτό οι συγγραφείς εστιάζουν την ανάλυση τους στην επέκταση της μεσαίας τάξης σε σχέση με το σχολείο και την κοινωνική αναπαραγωγή. Υποστηρίζουν ότι η σχολική επιτυχία των παιδιών της μεσαίας τάξης αλλά και η στρατηγική των γονέων ως προς την επιλογή σχολείου δεν είναι δεδομένη, γεγονός που οφείλεται στις διαφοροποιήσεις που παρουσιάζει η συγκεκριμένη τάξη.

Ουσιαστικά η ανομοιογένεια της μεσαίας τάξης διαμορφώνει διαφορετικές κατηγορίες στο εσωτερικό της, οι οποίες ακολουθούν διαφορετικές στρατηγικές. Κατά συνέπεια οι διαμάχες για την εκπαίδευση ερμηνεύονται ως διαμάχες μεταξύ κατηγοριών της μεσαίας τάξης για να κερδίσουν την υπεροχή. Για παράδειγμα, η παλιά μεσαία τάξη χρησιμοποιεί την ιδιωτική εκπαίδευση, όμως η πλειοψηφία της μεσαίας τάξης διαμορφώνει άλλες πρακτικές στα δημόσια σχολεία προκειμένου να εξασφαλίσει τα συμφέροντα των παιδιών της (Power & Whitty, 2006).

Ωστόσο, οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις που συνδέουν το σχολείο με την αγορά φαίνεται να ευνοούν την μεσαία τάξη, η οποία άλλωστε έχει την δυνατότητα να ασκεί σημαντική επιρροή στην κρατική πολιτική προκειμένου να διασφαλίζει τα συμφέροντα της. Συνεπώς στο πλαίσιο των νέων οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών η μεσαία τάξη επιδιώκει να διατηρήσει την θέση και τα προνόμιά της μέσω της εκπαίδευσης και των πιστοποιητικών που παρέχει.

Οι Whitty & Power ανέδειξαν την κρίσιμη αλλά και περίπλοκη σχέση της μεσαίας τάξης και της εκπαίδευσης καθώς και την ανάγκη για περαιτέρω εμβάθυνση και μελέτη αυτού του ζητήματος στο πεδίο της Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης.

Ένα σημαντικό ζήτημα που εμπλέκεται στην σχολική διαδικασία αποτελεί η πρακτική των κοινωνικών δικτύων. Οι McNamara Horvat, Weininger & Lareau (2006) παρουσιάζουν την έρευνά τους για το είδος των κοινωνικών δικτύων που αναπτύσσονται μεταξύ των γονέων της μεσαίας τάξης και των γονέων της εργατικής τάξης. Η μεθοδολογία που ακολουθείται είναι ποιοτική. Η εμπειρική έρευνα βασίζεται σε μια μεγάλη εθνογραφική βάση δεδομένων. Τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται είναι η επιτόπια παρατήρηση οκτώ παιδιών και των οικογενειών τους αλλά και συνεντεύξεις με γονείς. Στόχος της έρευνας είναι η καταγραφή και ανάλυση της ζωής των παιδιών μέσα και έξω από το σχολείο καθώς και η περιγραφή της δομής των κοινωνικών δικτύων. Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς οδηγούν σε επανεξέταση της θεωρίας του κοινωνικού κεφαλαίου (McNamara Horvat, Weininger, & Lareau, 2006).

Συγκεκριμένα, οι γονείς της μεσαίας τάξης παρουσιάζονται να δρουν συλλογικά καθώς ενεργοποιούν το κοινωνικό δίκτυο προκειμένου να συλλέξουν πληροφορίες για τα σχολεία αλλά και τους εκπαιδευτικούς. Επιπλέον, έχουν τη δυνατότητα να συζητούν τα ζητήματα αυτά με άλλους γονείς αλλά και με φίλους που ανήκουν στο πεδίο της εκπαίδευσης. Επίσης, συχνά κάνουν συστάσεις για την επιλογή ενός δασκάλου προκειμένου να εξασφαλίσουν μια επιτυχημένη σχολική πορεία των παιδιών τους. Κατά συνέπεια μέσω τέτοιου είδους πρακτικών οι γονείς της μεσαίας τάξης διατηρούν τον έλεγχο της εκπαίδευσης των παιδιών τους.

Από την άλλη πλευρά οι γονείς που ανήκουν στην εργατική τάξη χειρίζονται τα εκπαιδευτικά ζητήματα σε ατομικό επίπεδο. Σπανίως χρησιμοποιούν δίκτυα για

να επέμβουν στην πρόοδο του παιδιού τους, αφενός γιατί δεν έχουν στην διάθεσή τους τέτοια δίκτυα και αφετέρου διότι πιστεύουν ότι πρέπει να το χειριστούν μόνοι τους. Ακόμη παρουσιάζουν σε μεγάλο βαθμό εξάρτηση από τα τοπικά σχολεία. Είναι αξιοσημείωτο ότι, όταν παρουσιάζεται κάποιο μαθησιακό πρόβλημα, περιμένουν υποστήριξη και συμβουλές από το ίδιο το σχολείο. Οι γονείς αυτοί δεν επεμβαίνουν στη επιλογή δασκάλου καθώς θεωρούν ότι δεν έχουν το δικαίωμα η την ικανότητα να εμπλακούν σε ζητήματα επιλογής εκπαιδευτικών.

Επιπροσθέτως, οι γονείς της εργατικής τάξης παρουσιάζονται στην έρευνα να στερούνται δεσμών με άλλους γονείς ή ειδικούς. Συνεπώς είναι φανερό ότι χειρίζονται τα ζητήματα ατομικά ή με τη συμβολή του σχολείου (McNamara Horvat, Weininger, & Lareau, 2006).

Η έρευνα αυτή έρχεται σε αντίθεση με τις περισσότερες κοινωνιολογικές μελέτες όπου η μεσαία τάξη παρουσιάζεται να δρα ατομιστικά και η εργατική τάξη συλλογικά. Επιπλέον προσφέρει ένα πεδίο μελέτης για την άνιση κατανομή του κοινωνικού κεφαλαίου και της σημασίας του στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Σε μια άλλη μελέτη τους οι Ball, Bowe & Gewirtz αναλύουν τις σχολικές πρακτικές, όπως διαμορφώνονται στο πλαίσιο της αγοράς εκπαιδευτικών υπηρεσιών. Οι συγγραφείς παρουσιάζουν τα αποτελέσματα ενός χρηματοδοτούμενου ερευνητικού προγράμματος με θέμα τις δυνάμεις της αγοράς στην εκπαίδευση. Η μεθοδολογία που ακολουθείται είναι ποιοτική και βασίζεται σε 70 ημιδομημένες συνεντεύξεις με γονείς παιδιών έκτης τάξης του δημοτικού σχολείου. Το ερευνητικό ερώτημα αφορά τα κριτήρια επιλογής δευτεροβάθμιου σχολείου από τους γονείς της μεσαίας και εργατικής τάξης (Ball, Bowe, Gewirtz, 1997). Συγκεκριμένα αναλύεται η αλληλεπίδραση μεταξύ της κοινωνικής τάξης, του πολιτισμικού κεφαλαίου και της επιλογής σχολείου μέσα στο πλαίσιο διαφοροποιημένων σχολικών περιφερειών.

Οι συνεντεύξεις με τους γονείς ανέδειξαν το ζήτημα του ταξικού προσανατολισμού στην διαδικασία επιλογής σχολείου. Οι γονείς της εργατικής τάξης σκέπτονται το ζήτημα με κριτήρια την οικογένεια και την περιοχή. Σύμφωνα με τον Bourdieu (1984, *ο.π αναφ στο* Ball,Bowe, Gewirtz, 1997, σελ 411) ο τρόπος ζωής της εργατικής τάξης παραμένει οργανωμένος γύρω από την πρακτική πλευρά της καθημερινής ζωής. Συνεπώς η επιλογή σχολείου πρέπει να ανταποκρίνεται στα πραγματικά ζητήματα και τις ανάγκες της οικιακής οργάνωσης.

Το στοιχείο αυτό δεν σημαίνει ότι οι γονείς της εργατικής τάξης δεν ενδιαφέρονται για την καλή εκπαίδευση των παιδιών τους. Ωστόσο, η σχολική επιλογή σχετίζεται άμεσα με τη διαχείριση των οικογενειακών απαιτήσεων αλλά και των δομικών περιορισμών που υφίστανται τα κατώτερα κοινωνικό-οικονομικά στρώματα (Ball,Bowe,Gewirtz, 1997).

Για παράδειγμα, οι οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα αντιμετωπίζουν τους περιορισμούς της ιδιωτικής και δημόσιας συγκοινωνίας γεγονός που αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στις επιλογές σχολείων. Η μετακίνηση αλλά και η θέση των σχολείων επηρεάζουν καθοριστικά την φοίτηση των παιδιών, ενώ καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό το μέλλον τους. Η εγγύτητα του σχολείου στο σπίτι της οικογένειας αποτελεί σημαντική αξία για τους γονείς. Συνεπώς, η κοινωνική αναπαραγωγή συνδέεται πρωτίστως με την τοπική κοινότητα και κατ' επέκταση με την οικογένεια.

Σύμφωνα με τον Gremin (1976, *ο.π αναφ. στο* Ball,Bowe,Gewirtz, 1997, σελ 412) «Τα τοπικά σχολεία είναι μέρος της λειτουργικής κοινότητας και για αυτό επιλέγονται. Άρα η αναπαραγωγή ορίζεται και πραγματοποιείται μέσα σε ένα χωρικό πλαίσιο». Μια άλλη πτυχή του ζητήματος είναι ότι οι γονείς της εργατικής τάξης δεν

κάνουν μελλοντικά σχέδια για τα παιδιά τους, όπως συνηθίζουν οι γονείς της μεσαίας τάξης.

Από την άλλη πλευρά, οι γονείς της μεσαίας τάξης διαμορφώνουν ένα μακροπρόθεσμο εκπαιδευτικό σχεδιασμό. Η φήμη και το κύρος των ελίτ σχολείων είναι παράγοντες που τους προσελκύουν, ενώ παράλληλα αποτελούν κριτήρια επιλογής. Μια άλλη παράμετρος είναι η εικόνα του σχολείου αλλά και η ατμόσφαιρα που επικρατεί. Σύμφωνα με τις μελέτες των Maddaus (1990, ο.π αναφ. στο Ball, Bowe, Gewirtz, 1997, σελ 418) και Slaughter & Schieder's (1996, ο.π αναφ. στο Ball, Bowe, Gewirtz, 1997, σελ 418), οι γονείς πραγματοποιούν την επιλογή με γνώμονα την συνολική εικόνα. Το ήθος και το κλίμα συνιστούν τις προτεραιότητές τους παρά η ακαδημαϊκή επιτυχία.

Στο ίδιο πλαίσιο, τα παραδοσιακά στοιχεία αλλά και ο επιλεκτικός χαρακτήρας αξιολογούνται θετικά. Οι γονείς της μεσαίας τάξης αποφεύγουν τα τοπικά σχολεία λόγω των τάξεων μεικτών ικανοτήτων. Από τις συνεντεύξεις που πραγματοποίησαν οι παραπάνω ερευνητές έδειξαν ότι οι επιλογές των γονέων της μεσαίας τάξης ανταποκρίνονται στα μακροπρόθεσμα σχέδιά τους για την εκπαιδευτική σταδιοδρομία των παιδιών τους.

Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1998 στην Βρετανία οδήγησε τα σχολεία και τους γονείς σε ένα ολοένα αυξανόμενο ανταγωνισμό. Όπως φαίνεται από τις διαφορετικές πρακτικές των γονέων διαφορετικών κοινωνικών στρωμάτων, η επιλογή σχολείου συνδέεται άμεσα με τις ταξικές διαφορές.

Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι υπάρχουν δυο λόγοι (discourses) ως προς την επιλογή. Ο λόγος της εργατικής τάξης που καθορίζεται από την πρακτική και άμεση

διάσταση και ο λόγος της μεσαίας τάξης που ορίζεται με βάση το ιδανικό και το ωφέλιμο. Σύμφωνα με τους Bourdieu & Boltanski (1979, *ο.π. αναφ. στο Ball, Bowe, Gewirtz 1997, σελ.419*), η χρήση της εκπαιδευτικής αγοράς από τις οικογένειες της μεσαίας τάξης αποτελεί μια στρατηγική αναπαραγωγής. Στην περίπτωση της επιλογής σχολείου διαφαίνεται ότι εδραιώνουν το πλεονέκτημα της θέσης τους με τη συμβολή των νέων εκπαιδευτικών επιλογών. Επιπροσθέτως, η προβολή της ουδετερότητας της αγοράς και της σχολικής επιτυχίας συνέβαλλαν στην αποσιώπηση των ποικίλων τρόπων που οδηγούν στην κοινωνική αναπαραγωγή (Ball, Bowe, Gewirtz, 1997).

Πιο συγκεκριμένα οι γονείς της μεσαίας τάξης, χρησιμοποιώντας την εκπαιδευτική αγορά, επενδύουν το πολιτισμικό τους κεφάλαιο με στόχο την επιστροφή εκπαιδευτικού κεφαλαίου. Από την άλλη πλευρά οι γονείς της εργατικής τάξης δεν είναι σε θέση να χρησιμοποιήσουν την αγορά με τον ίδιο τρόπο, εξαιτίας των δομικών ανισοτήτων που υφίστανται. Κατά συνέπεια, δεν παρέχονται ίσες εκπαιδευτικές ευκαιρίες σε όλα τα παιδιά καθώς ποικίλοι παράγοντες διαμορφώνουν την σχολική επιτυχία. Συμπερασματικά, οι συγγραφείς του άρθρου αναλύουν και παρουσιάζουν το πλαίσιο της γονεϊκής επιλογής σε σχέση με την αναπαραγωγή των ταξικών σχέσεων.

Η επισκόπηση της βιβλιογραφίας για την επιλογή σχολείου ανέδειξε την ανομοιογένεια της μεσαίας τάξης και των διαφορετικών στρατηγικών επιλογής σχολείου που αναπτύσσουν οι διαφορετικές υποκατηγορίες της. Από την άλλη πλευρά η εργατική τάξη τείνει να επιλέγει τα τοπικά σχολεία λόγω της εγγύτητας στην κατοικία της οικογένειας. Εν κατακλείδι, η επιλογή σχολείου είναι μια ιδιαίτερα

σύνθετη διαδικασία για τους γονείς, η οποία δεν εξαρτάται μόνο από την κοινωνική θέση.

2.3 Επιλογή προσχολικής εκπαίδευσης.

Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται η επισκόπηση μελετών που αφορούν στην επιλογή προσχολικής αγωγής από τους γονείς διαφορετικών κοινωνικών κατηγοριών προκειμένου να αποτυπωθούν οι πτυχές αυτής της πρακτικής. Επιπλέον, στόχος της επισκόπησης είναι η αξιοποίηση των ερευνών αυτών στην μεθοδολογική προσέγγιση αλλά και στην ερμηνεία των δεδομένων της παρούσας έρευνας για τις γονεϊκές επιλογές στην προσχολική αγωγή.

Στα τέλη της δεκαετίας του ενενήντα η προσχολική αγωγή καθίσταται κυρίαρχο ζήτημα της πολιτικής ατζέντας στην Αγγλία με στόχο αφενός την πνευματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών και αφετέρου τη συμμετοχή των μητέρων στην αγορά εργασίας. Η άνοδος του Νέου Εργατικού κόμματος συνέβαλε στην διεύρυνση της πρόσβασης στην προσχολική αγωγή, ενισχύοντας με κρατικούς παιδικούς σταθμούς τις προβληματικές περιοχές. Επίσης, προσέφερε οικονομικές διευκολύνσεις στις οικονομικά ασθενέστερες οικογένειες, μέσω των πιστώσεων φόρου, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν προσχολικό κέντρο για τα παιδιά τους με χαμηλό κόστος.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι συγγραφείς Vincent & Ball ασχολούνται με το ζήτημα της προσχολικής αγωγής και της επιλογής ιδρύματος από τους γονείς στην Βρετανία, δημοσιεύοντας μια σειρά από άρθρα και ένα βιβλίο. Στο βιβλίο τους *Childcare, Choice and Class Practices* (2006), τα κυρία θέματα που αναδεικνύονται αφορούν στην επιλογή ιδρύματος προσχολικής αγωγής από τους γονείς, καθώς και το ρόλο του

κράτους και της αγοράς σε αυτό το πεδίο. Επιπλέον, παρουσιάζεται η εκπαιδευτική και κοινωνική πολιτική ενώ αναλύονται ζητήματα που σχετίζονται με την κοινωνική τάξη και το φύλο. Στο βιβλίο τους περιλαμβάνονται αρκετά κεφάλαια που έχουν προηγουμένως δημοσιευτεί σε επιστημονικά περιοδικά. Στην συνέχεια θα παρουσιάσουμε σύντομα τις θέσεις τους με βάση ορισμένες από τις δημοσιευμένες μελέτες τους.

Οι Vincent & Ball, στο άρθρο τους «A Market in Love? Choosing Pre-school Childcare» (2001, 2006) εστιάζουν το ενδιαφέρον στην επιλογή της προσχολικής φροντίδας και αγωγής και συγκεκριμένα το πλαίσιο εντός του οποίου οι γονείς οδηγούνται σε συγκεκριμένες αποφάσεις και επιλογές. Το δείγμα της έρευνας που αξιοποιείται στην εργασία αυτή αποτελούν μητέρες της μεσαίας τάξης σε δυο διαφορετικές περιοχές του Λονδίνου.

Ακολούθως κάνουν ανασκόπηση της εκπαιδευτικής πολιτικής για τη προσχολική εκπαίδευση στην Αγγλία, η οποία παρέχεται κυρίως από τον ιδιωτικό τομέα στη δεκαετία του '80 και του '90. Συγκεκριμένα στα τέλη του 90 η προσχολική αγωγή καθίσταται κυρίαρχο ζήτημα της πολιτικής ατζέντας στο πλαίσιο της βελτίωσης της εκπαίδευσης αλλά και με στόχο την εξασφάλιση της συμμετοχής των μητέρων στην αγορά εργασίας.

Από την έρευνα προκύπτει ότι οι μητέρες αντιλαμβάνονται τη θετική συμβολή της προσχολικής αγωγής στη μελλοντική σταδιοδρομία των παιδιών τους στην τυπική εκπαίδευση. Ένα εξίσου ενδιαφέρον ζήτημα που αναδεικνύεται είναι ότι η αναζήτηση του κατάλληλου παιδικού σταθμού αποτελεί ευθύνη και υποχρέωση των μητέρων. Η επιλογή σχολείου ενέχει και μια συναισθηματική διάσταση καθώς οι μητέρες αισθάνονται άβολα, επειδή πληρώνουν για την φροντίδα και αγωγή του παιδιού τους (Vincent & Ball 2001, 2006).

Στην εργασία τους «The 'childcare champion'? New Labour, social justice and the childcare Market», (Ball & Vincent, 2005, 2006) πραγματοποιούν επισκόπηση των επίσημων πολιτικών για την προσχολική εκπαίδευση, με μεθοδολογικό εργαλείο την ανάλυση λόγου, καθώς όπως προαναφέρθηκε, η προσχολική αγωγή αποτέλεσε έναν από τους κεντρικούς στόχους της εκπαιδευτικής πολιτικής κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Νέου Εργατικού κόμματος στην Αγγλία. Η πρόωμη εκπαίδευση θεωρείται σημαντική, γιατί παρέχει στα παιδιά τις δεξιότητες και την εμπειρία προκειμένου να ανταποκριθούν επιτυχώς στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Από την άλλη πλευρά συμβάλλει στην ενεργή συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας καθώς και στην αύξηση της κοινωνικής συνοχής.

Από τα συμπεράσματα της μελέτης τους προκύπτει ότι το εργατικό κόμμα ενίσχυσε τις προβληματικές περιοχές της Αγγλίας με δωρεάν κέντρα προσχολικής αγωγής ενώ μείωσε φόρους για τους χαμηλόμισθους γονείς, ώστε να έχουν τη δυνατότητα επιλογής παιδικού σταθμού. Ωστόσο, φάνηκε ότι δεν υπάρχει στρατηγική για διεύρυνση της πρόσβασης μεγαλύτερου αριθμού παιδιών στην προσχολική αγωγή. Με άλλους όρους, η έμφαση των Νέων Εργατικών δόθηκε στην ατομική ευθύνη των γονέων για την επιλογή σχολείου.

Από την άλλη πλευρά, στα επίσημα κείμενα για την προσχολική αγωγή αναδείχθηκε ο λόγος των ίσων ευκαιριών και της οικονομικής αποδοτικότητας, που λειτουργεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να αποσιωπούνται οι κοινωνικές διαφορές. Οι άνθρωποι ενεργούν σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο και όχι ως ανεξάρτητα υποκείμενα. Άρα και στη περίπτωση της επιλογής σχολείου δρουν σε σχέση με το κοινωνικό συγκείμενο.

Η πολιτική της κυβέρνησης προώθησε την συγκεκριμένη περίοδο ένα είδος αγοράς υπηρεσιών στο πεδίο της προσχολικής αγωγής. Η αγορά αυτή θεωρείται ιδιότυπη λόγω των υπηρεσιών που παρέχει, οι οποίες περιλαμβάνουν ηθικούς, κοινωνικούς, και συναισθηματικούς παράγοντες. Επιπλέον, είναι μια αγορά με μεγάλη πολυμορφία καθώς υπάρχουν διαφορετικοί τύποι προσχολικής φροντίδας (τυπική/ άτυπη, ιδιωτική/ δημόσια).

Από την επισκόπηση της πολιτικής προκύπτει ότι υπάρχουν δισεπίλυτα προβλήματα στην αγορά προσχολικής εκπαίδευσης, εξαιτίας της φύσης των οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων που εντοπίζονται στο πλαίσιο της. Μια άλλη σημαντική παράμετρος που επισημαίνεται είναι η έλλειψη πληροφόρησης των γονέων για την ανάπτυξη του παιδιού αλλά και για το πρόγραμμα που ακολουθείται στους παιδικούς σταθμούς. Παράλληλα υπάρχει η τάση για την προώθηση ενός πλαισίου, όπου οι γονείς θα εμπλέκονται στη λειτουργία και στην οργάνωση του σχολείου. Το ερώτημα που προκύπτει από αυτή τη μελέτη είναι σε ποιο βαθμό η οιοονεί αγορά είναι κατάλληλη μορφή οργάνωσης της προσχολικής φροντίδας και αγωγής (Vincent, Ball, 2005,2006).

Σε μια άλλη μελέτη τους οι Vincent, Ball & Kemp (2004,2006), αναλύουν τις επιδράσεις της κοινωνικής τάξης και του τόπου διαμονής στην επιλογή σχολείου. Σε σχετική δημοσιευμένη εργασία τους με τίτλο «Social geography of childcare: making up a middle-class child» αναδεικνύουν την πολυμορφία της μεσαίας τάξης καθώς και των διαφορετικών επιλογών των γονέων. Η έρευνα πραγματοποιείται σε δυο καλές περιοχές του Λονδίνου με διαφορετική όμως ταυτότητα (Battersea-Stoke Newington). Το δείγμα αποτελείται από 15 μητέρες της κάθε περιοχής. Από την έρευνα προκύπτει ότι η προσχολική αγωγή εκλαμβάνεται ως σημαντικό κομμάτι της

διαμόρφωσης του παιδιού ως εκπαιδευτικού υποκειμένου ενώ η εκπαίδευση αποτελεί επένδυση για τους γονείς της μεσαίας τάξης. Είναι δε φανερή η επιθυμία των γονέων για την επιλογή του καλύτερου δυνατού νηπιαγωγείου προκειμένου να εξασφαλιστεί στο παιδί μια θέση σε «καλό» δημοτικό σχολείο αργότερα. Οι γυναίκες επωμίζονται την ευθύνη της επιλογής κατάλληλου σχολείου.

Ωστόσο η έρευνα αναδεικνύει τοπικές διαφορές μεταξύ των γονέων της μεσαίας τάξης. Στην περιοχή Battersea οι οικογένειες αντιλαμβάνονται την ιδιωτική εκπαίδευση ως απόλυτα φυσική διαδικασία για το παιδί τους. Από την άλλη πλευρά στο Stoke Newington οι γονείς επιθυμούν να εκπαιδεύσουν το παιδί τους στο δημόσιο σύστημα για ιδεολογικούς και οικονομικούς λόγους και ενδεχομένως να επιλέξουν την ιδιωτική εκπαίδευση στο δευτεροβάθμιο επίπεδο. Οι διαφορετικές επιλογές σχετίζονται με το διαφορετικό κεφάλαιο των γονέων των δυο περιοχών αλλά και των διαφορετικών αξιών και στάσεων που υφίστανται μεταξύ των υποκατηγοριών της μεσαίας τάξης.

Η μείξη των οικονομικών πόρων και οι κοινωνικοπολιτισμικές αξίες έχουν ως αποτέλεσμα διαφοροποιήσεις ως προς τον τύπο της προσχολικής αγωγής που επιλέγουν οι γονείς των δυο περιοχών. Ακολούθως, ο τόπος κατοικίας είναι μια διάσταση που καθιστά ορατές τις λεπτές διαφορές εντός της μεσαίας τάξης (Vincent, Ball, 2004, 2006).

Στο άρθρο τους «Education, Class Fractions and the Local Rules of Spatial Relations», οι Ball & Vincent (2007) εξετάζουν δεδομένα που αποτελούν μέρος του ευρύτερου ερευνητικού προγράμματος τους για τη διερεύνηση των επιλογών των γονέων της μεσαίας τάξης σε σχέση με την προσχολική αγωγή.

Τα δεδομένα που παρουσιάζουν στηρίχθηκαν σε ποιοτική μεθοδολογία στη βάση εκατόν δεκατεσσάρων ημι-δομημένων συνεντεύξεων με γονείς των δύο

αναβαθμισμένων περιοχών του Λονδίνου, που προαναφέρθηκαν, το Battersea και το Stoke Newington. Πρόκειται για είναι μεσοαστικές περιοχές, όπου αναπτύσσονται διαφορετικές κοινωνικές σχέσεις και διαφορετικά τοπικά δίκτυα.

Στο άρθρο δίνεται έμφαση στη σημασία του τόπου διαμονής και στην συγκρότηση της ταυτότητας των μελών της μεσαίας τάξης, αξιοποιώντας και την ιδέα του Bernstein ότι «ο τόπος διαμονής καταλαμβάνει μια ιεραρχική θέση στο πεδίο του συμβολικού ελέγχου ή στο οικονομικό πεδίο, καθώς ρυθμίζει τις διακριτές μορφές συνείδησης και ιδεολογίας μέσα στην μεσαία τάξη» (όπως αναφέρεται στο Ball & Vincent, 2007, σελ. 1176).

Πιο συγκεκριμένα, ο Bernstein υποστηρίζει ότι υπάρχει σχέση μεταξύ των υποκατηγοριών της μεσαίας τάξης, της διευθέτησης του χώρου και του χρόνου και των εκπαιδευτικών επιλογών και πρακτικών τους. Οι τοπικές πρακτικές συνιστούν πολιτισμική αναφορά που περιλαμβάνει τόσο την αναπαραγωγή, όσο και την παραγωγή κουλτούρας. Ουσιαστικά ο χώρος δομείται και διακρίνεται στη βάση των κοινωνικών μηνυμάτων.

Με βάση τις παραπάνω ιδέες, οι Ball & Vincent παρατηρούν ότι υπάρχουν τοπικά δίκτυα αυστηρά οριοθετημένα, τα οποία χαρακτηρίζονται από ισχυρή ταξινόμηση και περιχάραξη, όπως το Battersea, αλλά και περιοχές όπως το Stoke Newington, όπου τα σύνορα μεταξύ των διαφόρων τοπικών δικτύων είναι ασθενή.

Ως προς την επιλογή προσχολικής αγωγής παρατηρούνται διαφορετικές πρακτικές μεταξύ των δύο περιοχών. Στο Battersea οι γονείς επιλέγουν την ιδιωτική εκπαίδευση για τα παιδιά τους. Το παιδαγωγικό πρόγραμμα, όπως φάνηκε στην μελέτη, στηρίζεται σε αναλυτικό πρόγραμμα βάσει του οποίου τα παιδιά διδάσκονται γράμματα και αριθμούς και κατ' επέκταση προετοιμάζονται για την επόμενη σχολική βαθμίδα.

Από την άλλη πλευρά στο Stoke Newington οι γονείς προτιμούν για ιδεολογικούς λόγους τα κρατικά νηπιαγωγεία, όπου υπάρχει ποικιλομορφία ως προς το μαθητικό δυναμικό. Στα κρατικά νηπιαγωγεία της περιοχής υιοθετούνται σύγχρονες παιδαγωγικές μέθοδοι, που στηρίζονται στο παιχνίδι. Στόχος των προγραμμάτων τους είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού με βάση τα ενδιαφέροντα και τις κλίσεις του. Είναι σαφές, όπως επισημαίνουν και οι ερευνητές, ότι τα ιδιωτικά σχολεία του Battersea χαρακτηρίζονται από την ορατή παιδαγωγική ενώ στο Stoke Newington κυριαρχεί η αόρατη παιδαγωγική.

Οι ερευνητές χρησιμοποιούν, επίσης τη θεωρία του Bernstein για να καταστήσουν κατανοητές τις διαφοροποιήσεις ως προς τις παιδαγωγικές πρακτικές. Σύμφωνα με αυτή, ο φορέας του συμβολικού ελέγχου είναι η νέα μεσαία τάξη, η οποία δεν έχει κοινή ιδεολογία αλλά αποδέχεται τα χαλαρά σύνορα και την κοινωνική μείξη (Ball & Vincent, 2007). Χαρακτηριστικό είναι, σύμφωνα με τους ερευνητές, ότι οι γονείς στο Stoke Newington εργάζονται στα μέσα ενημέρωσης, την τέχνη και στην κοινωνική πρόνοια. Εκείνοι που αντιτίθενται στην αόρατη παιδαγωγική είναι τα μέλη της μεσαίας τάξης, που η εργασία τους σχετίζεται με την παραγωγή, τη διανομή και την κυκλοφορία κεφαλαίου. Οι γονείς του Battersea συνιστούν αυτή την κατηγορία, καθώς σε μεγάλο βαθμό είναι οικονομολόγοι και λογιστές.

Μια άλλη σημαντική παράμετρος, που αποτελεί ερευνητικό ζήτημα στη συγκεκριμένη μελέτη, είναι η κοινωνική συμμετοχή των γονέων. Από τις συνεντεύξεις πρόεκυψε το συμπέρασμα ότι οι γονείς του Stoke Newington εμπλέκονται ενεργά στα κέντρα προσχολικής αγωγής με υποστηρικτικούς ή διοικητικούς ρόλους. Με αυτόν τον τρόπο οι γονείς ελέγχουν το περιβάλλον των νηπιαγωγείων και ταυτόχρονα επιδιώκουν να επιβάλουν τις αξίες τους στις καθημερινές πρακτικές των σχολείων. Κατά συνέπεια, μέσω της ενεργού εμπλοκής

των γονέων πραγματοποιείται η επιλογή σχολείου από γονείς της μεσαίας τάξης.

Αντίθετα, στο Battersea δεν υπάρχει αυτό το αίσθημα της κοινότητας καθώς προβάλλεται ο νέος ατομικισμός και το καλό της οικογένειας. Οι γονείς ενεργούν στη βάση του κλασσικού φιλελευθερισμού σκεπτόμενοι την εκπαίδευση των δικών τους παιδιών.

Συμπερασματικά, οι καθημερινές πρακτικές και επιλογές διαμορφώνονται σε αναλογία με τον τόπο διαμονής και την κουλτούρα που αναπτύσσεται στο πλαίσió της. Η έρευνα ανέδειξε τις διαφορές εντός της μεσαίας τάξης, οι οποίες αντικατοπτρίζονται στις κοινωνικές σχέσεις, τον τρόπο ζωής και τις επιλογές προσχολικής αγωγής για τα παιδιά τους.

Στο άρθρο «Childcare, choice and social class: Caring for young children in the UK», οι συγγραφείς Vincent, Braun & Ball (2008) διερευνούν τις αντιλήψεις και τις επιλογές προσχολικής αγωγής των γονέων της μεσαίας και της εργατικής τάξης. Επίσης εξετάζεται η σχέση των μητέρων με τη επαγγελματική σταδιοδρομία τους και τα κοινωνικά δίκτυα.

Από την ανάλυση των συνεντεύξεων προκύπτει ότι η μεσαία τάξη είναι προσανατολισμένη προς τα ιδιωτικά κέντρα προσχολικής αγωγής. Οι μητέρες επιλέγουν νηπιαγωγεία για τις ηλικίες τριών έως πέντε ετών καθώς θεωρούν ότι η πρόωμη φοίτηση προσφέρει πλεονεκτήματα στην αγωγή του παιδιού. Ωστόσο για τα μικρότερα παιδιά επιλέγουν παιδοκόμο κατ' οίκον καθώς αποδοκιμάζουν την φροντίδα βρεφών στο χώρο των παιδικών σταθμών. Μια άλλη σημαντική παράμετρος είναι ότι οι γυναίκες της μεσαίας τάξης διαθέτουν κοινωνικά δίκτυα, που τους προσφέρουν πολύτιμες γνώσεις σχετικά με τα «καλά σχολεία» (ομάδες παιχνιδιού σε παιδότοπους, επισκέψεις σε σπίτια κτλ)

Από την άλλη πλευρά, η εργατική τάξη επιλέγει τους παιδικούς σταθμούς της κρατικής πρόνοιας και του εθελοντικού τομέα. Οι μητέρες προβάλλουν τους φόβους τους για τους «ξένους» βρεφοκόμους στους παιδικούς σταθμούς ενώ ενδιαφέρονται κυρίως για την ασφάλεια των παιδιών τους. Αρκετές, ωστόσο, μητέρες πιστεύουν ότι το νηπιαγωγείο είναι καλή εμπειρία για τα παιδιά καθώς τους παρέχει παιγνιώδεις και εκπαιδευτικές δραστηριότητες δηλαδή ευκαιρίες μάθησης και παιχνιδιού που οι οικογένειες αυτές δεν έχουν τα χρήματα για να προσφέρουν στα παιδιά τους.

Σε σχέση με το μητρικό τους ρόλο, τον θεωρούν συχνά υποδεέστερο της μισθωτής εργασίας. Επιπλέον, οι γυναίκες της εργατικής τάξης έχουν περιορισμένο κοινωνικό δίκτυο, δηλαδή κυρίως τα μέλη της οικογένειάς τους. Ένα κοινό σημείο, ωστόσο, μεταξύ των γυναικών από διαφορετικές τάξεις αποτελεί η δυσπιστία προς τις βρεφοκόμους και γενικά η έλλειψη καλής επικοινωνίας και συνεργασίας.

Οι συγγραφείς δείχνουν, έτσι, ότι η κοινωνική θέση είναι σημαντική παράμετρος σε σχέση με στις αντιλήψεις για το ρόλο της προσχολικής αγωγής αλλά και στην επιλογή τύπου προσχολικής αγωγής.

Στο άρθρο «It's like saying "coloured": understanding and analyzing the urban working classes», η μελέτη των Vincent, Ball & Braun (2007) περιστρέφεται γύρω από την επιλογή προσχολικής αγωγής από τους γονείς εργατικής τάξης. Καταρχάς επιχειρείται ένας επαναπροσδιορισμός του όρου εργατική τάξη, εφόσον η παραδοσιακή εργατική τάξη έχει εκλείψει σε αρκετές περιοχές. Υποστηρίζεται ότι δεν υπάρχουν πλέον ισχυρές κοινωνικές ταυτότητες στη Βρετανία ενώ η εργατική τάξη χαρακτηρίζεται πλέον από ετερογένεια. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιούνται με μητέρες κυρίως από το κεντρικό Λονδίνο και εξωτερικές περιοχές.

Η ετερογένεια που παρουσιάζει η εργατική τάξη σχετίζεται άμεσα με παράγοντες όπως το φύλο, το είδος της απασχόλησης, η εκπαίδευση και η οικογένεια. Οι ερωτώμενοι που μπορούσαν να αντεπεξέλθουν στις συνθήκες της ζωής διέθεταν καταρχάς κοινωνικό κεφάλαιο, δηλαδή δίκτυο γνωριμιών. Επιπλέον, είχαν πολιτισμικό κεφάλαιο που απέκτησαν ως ενήλικες καθώς και εργασιακή εμπειρία. Θεωρούσαν εποικοδομητική τη φοίτηση των παιδιών τους σε παιδικούς σταθμούς ενώ είχαν σχέδια για το μέλλον των παιδιών τους.

Από την άλλη πλευρά όσοι γονείς αγωνίζονταν για τη καθημερινή επιβίωσή τους βρίσκονταν σε κατάσταση περιθωριοποίησης. Οι ερωτώμενοι αυτής της κατηγορίας δεν διέθεταν καμία μορφή κεφαλαίου, ενώ είχαν ελάχιστη ή καθόλου εμπλοκή με την αγορά εκπαιδευτικών υπηρεσιών. Σε αυτό το πλαίσιο επιλέγουν άτυπες μορφές προσχολικής φροντίδας ενώ δεν φαίνεται να υπάρχει κανένας σχεδιασμός για το μέλλον των παιδιών τους.

Η δημοσιευμένη εργασία των Vincent, Braun & Ball (2010) «Local links, local knowledge: choosing care settings and schools» παρουσιάζει συνάφεια με την προηγούμενες. Εδώ οι συγγραφείς διερευνούν την επιλογή παιδικού σταθμού και πρωτοβάθμιου σχολείου από τους γονείς της μεσαίας και της εργατικής τάξης. Παράλληλα αναλύουν την αλληλεπίδραση των επιλογών αυτών με τις τοπικές εκπαιδευτικές αγορές.

Στο άρθρο εξετάζεται η νεοφιλελεύθερη πολιτική, στο πλαίσιο της οποίας οι γονείς παρουσιάζονται ως καταναλωτές εκπαιδευτικών υπηρεσιών σε περιβάλλον μεικτής οικονομίας.

Από την ανάλυση των δεδομένων γίνεται αντιληπτό ότι οι γονείς της εργατικής τάξης δεν είναι επαρκώς ενημερωμένοι για την προσχολική αγωγή και

επιλέγουν παιδικό σταθμό με γνώμονα το κόστος. Η κυβέρνηση των εργατικών ωθεί τους γονείς της εργατικής τάξης να επιλέξουν παιδικό σταθμό, μέσω οικονομικών διευκολύνσεων στους φόρους.

Οι γονείς της μεσαίας τάξης επιλέγουν σχολείο, αφού προηγουμένως έχουν πραγματοποιήσει επισκέψεις στους παιδικούς σταθμούς, έχουν ενημερωθεί για το παιδαγωγικό πρόγραμμα και έχουν ελέγξει τις υποδομές.

Ως προς την επιλογή δημοτικού σχολείου, η εργατική τάξη καθοδηγείται από το κόστος και συνήθως καταλήγει στα κρατικά σχολεία. Ουσιαστικά δεν φαίνεται να υπάρχει καμία στρατηγική ή σχεδιασμός για την εκπαιδευτική πορεία του παιδιού τους.

Οι γονείς της μεσαίας τάξης ερευνούν όλες τις παραμέτρους προκειμένου να επιλέξουν σχολείο. Επιπλέον είναι κάτοχοι οικονομικού, κοινωνικού και πολιτισμικού κεφαλαίου, γεγονός που συμβάλλει αποφασιστικά στην επιλογή ενός «καλού» σχολείου για τα παιδιά τους. Από τη μελέτη των δεδομένων που αναλύουν προκύπτουν διαφοροποιήσεις σε σχέση με τις επιλογές των γονέων μεσαίας και εργατικής τάξης, γεγονός που αποδίδεται στις νόρμες, την τοπική κοινότητα και τη θρησκευτική πίστη.

Συμπερασματικά, είναι φανερό ότι οι μελέτες που παρουσιάστηκαν για το πεδίο της προσχολικής αγωγής αναδεικνύουν το ζήτημα της επιλογής σε σχέση με την κοινωνική τάξη και τον τόπο διαμονής. Συγκεκριμένα, η ταξική προέλευση των γονέων αντικατοπτρίζεται σε μεγάλο βαθμό στις κοινωνικές σχέσεις, τον τρόπο ζωής και κρίσιμα στις επιλογές που αφορούν την εκπαίδευση των παιδιών τους.

3. Θεωρητικό πλαίσιο.

3.1 Εισαγωγή.

Η βιβλιογραφική επισκόπηση για το ζήτημα της επιλογής προσχολικής αγωγής ανέδειξε σε μεγάλο βαθμό το θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας εργασίας. Το θεωρητικό έργο των Basil Bernstein & Pierre Bourdieu συμβάλλει στην κατανόηση και την ανάλυση της εκπαιδευτικού θεσμού ως φορέα κοινωνικής και πολιτισμικής αναπαραγωγής και αλλαγής. Σε αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιαστούν οι κύριες έννοιες της θεωρίας τους με στόχο να αξιοποιηθούν στην ερμηνεία των δεδομένων σε σχέση με τα ερευνητικά ζητήματα που έχουν τεθεί για τις εκπαιδευτικές επιλογές που πραγματοποιούν γονείς διαφορετικών κοινωνικών κατηγοριών στην σύγχρονη κοινωνία αλλά και για τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες που προσφέρονται στην προσχολική ηλικία.

3.2 Pierre Bourdieu:Είδη κεφαλαίου και επιλογή σχολείου.

Η θεωρία του Bourdieu σε σχέση με το οικονομικό, πολιτιστικό και κοινωνικό κεφάλαιο της οικογένειας αξιοποιείται ιδιαίτερα στις μελέτες για την επιλογή σχολείου. Η εκπαιδευτική έρευνα έχει αναδείξει την καθοριστική σχέση μεταξύ του κεφαλαίου της οικογένειας και της επιλογής σχολείου από τους γονείς. Σε αυτό το πλαίσιο θα παρουσιαστεί η θεωρία του Bourdieu προκειμένου να αναδειχθούν οι κοινωνιολογικές πτυχές της επιλογής ιδρύματος προσχολικής αγωγής από τους γονείς, σε σχέση με την στην παρούσα εργασία.

Σύμφωνα με τις βασικές αρχές της θεωρίας, το οικονομικό κεφάλαιο μετατρέπεται σε χρήματα και θεσμοποιείται με τη μορφή του δικαιώματος ιδιοκτησίας. Ουσιαστικά, το οικονομικό κεφάλαιο βρίσκεται στη βάση των υπόλοιπων. Το πολιτισμικό κεφάλαιο αφορά τους ακαδημαϊκούς τίτλους που πιστοποιούν συγκεκριμένες γνώσεις. Σε αρκετές περιπτώσεις το πολιτισμικό κεφάλαιο είναι δυνατόν να μετατραπεί σε οικονομικό. Στο ίδιο πλαίσιο, το κοινωνικό κεφάλαιο συνιστά τις κοινωνικές διασυνδέσεις, δηλαδή το δίκτυο γνωριμιών. Όπως και προηγουμένως το κοινωνικό κεφάλαιο μπορεί να μετατραπεί σε οικονομικό (Bourdieu, 2004). Οι τρεις μορφές κεφαλαίου είναι άνισα κατανεμημένες στις στρωματοποιημένες κοινωνίες.

Η εκπαιδευτική καριέρα των ατομών, σύμφωνα με τον Bourdieu, αλληλεπιδρά με αυτές τις μορφές κεφαλαίου. Ιδιαίτερα σημαντικό θεωρείται το πολιτισμικό κεφάλαιο της οικογένειας, καθώς οι αξίες, οι στάσεις και οι προδιαθέσεις που καλλιεργεί στο παιδί μπορεί να είναι ή να μην είναι συναφείς με τις γνώσεις και τις συμπεριφορές που απαιτούνται στο σχολείο. Η μεσαία τάξη κυρίως κατέχει τόσο το οικονομικό όσο και το πολιτισμικό και το κοινωνικό κεφάλαιο, γεγονός που δίνει το προβάδισμα στα παιδιά που προέρχονται από αυτή, εξασφαλίζοντας τους σχολική επιτυχία.

Η στάση των γονέων ή των παιδιών απέναντι στο σχολείο αποτελεί την έκφραση του συστήματος των έμμεσων και εξωτερικευμένων ή εξωτερικευμένων αξιών που καθορίζεται από την κοινωνική τάξη. Σε αυτό το πλαίσιο η επιλογή σχολείου αποτυπώνει την εσωτερίκευση ενός πεπρωμένου κοινωνικά καθορισμένου.

Τα παιδιά της μεσαίας τάξης παροτρύνονται από την οικογένεια τους να έχουν υψηλές επιδόσεις στο σχολείο και συνάμα τους καλλιεργείται το έθος της κοινωνικής ανόδου και της φιλοδοξίας για την επιτυχία μέσα από το σχολείο. Από τη άλλη

πλευρά τα παιδιά της εργατικής τάξης δεν είναι σε θέση να αφομοιώνουν με ευκολία την ύλη και ταυτόχρονα έχουν χαμηλές προσδοκίες για την ακαδημαϊκή τους πορεία. Συνεπώς οι φιλοδοξίες και οι απαιτήσεις των οικογενειών καθορίζονται ταξικά.

Ουσιαστικά, οι εκπαιδευτικές επιλογές των παιδιών και των οικογενειών τους καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τους κοινωνικούς καταναγκασμούς που υφίστανται, δηλαδή τις αντικειμενικές συνθήκες της ζωής τους. Οι πιθανότητες κοινωνικής ανόδου διαμέσου του σχολείου διαμορφώνει την συμπεριφορά των ατόμων απέναντι στο σχολείο και την ενδεχόμενη κοινωνική άνοδο.

Είναι φανερό ότι η εκπαιδευτική καριέρα είναι συνυφασμένη με το μορφωτικό, οικονομικό και κοινωνικό κεφάλαιο, καθώς και με τις προσδοκίες σχολικής επιτυχίας της οικογένειας, οι οποίες διαφοροποιούνται μεταξύ των κοινωνικών τάξεων.

Από την άλλη πλευρά, στην σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη αγορά αναδεικνύονται νέες πτυχές της αναπαραγωγής των κοινωνικών ανισοτήτων μέσω της εκπαίδευσης για την ανάλυση των οποίων είναι χρήσιμη η θεωρία του Bourdieu. Συγκεκριμένα, η ελεύθερη επιλογή σχολείου από τους γονείς προβάλλεται από τους φορείς της νεοφιλελεύθερης πολιτικής ως παράγοντας ισότητας. Ωστόσο, αυτές οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις αποδεικνύεται ότι ευνοούν την μεσαία και ανώτερη τάξη, οι οποίες έχουν τους οικονομικούς, πολιτισμικούς και κοινωνικούς πόρους, ώστε να πραγματοποιήσουν επιλογές που θα συμβάλουν θετικά στην εκπαιδευτική σταδιοδρομία των παιδιών τους (Van Zanten, 2005).

3.3. Bernstein: Αναλυτικά προγράμματα και παιδαγωγικές πρακτικές προσχολικής αγωγής.

Η θεωρία του Bernstein είναι χρήσιμη για την ανάλυση προγραμμάτων σπουδών και εκπαιδευτικών πρακτικών. Στην παρούσα εργασία θα αξιοποιηθεί η θεωρία του προκειμένου να αναδείξουμε τις πιθανές διαφοροποιήσεις των προγραμμάτων και των παιδαγωγικών πρακτικών εντός του τομέα της προσχολικής αγωγής. Τα προγράμματα του νηπιαγωγείου (ΔΕΠΠΣ, 2003) και τα προγράμματα των Παιδικών Σταθμών του Δήμου Αθηναίων μπορούν να ερμηνευθούν με βάση το εννοιολογικό πλαίσιο του Bernstein.

3.3.1 Αναλυτικά προγράμματα.

Στο ΔΕΠΠΣ (2003) για το νηπιαγωγείο έχουν ενισχυθεί τα σύνορα μεταξύ των γνωστικών περιοχών, επιτρέποντας στις νηπιαγωγούς να διακρίνουν από ποιες περιοχές θα αντλήσουν τα διδακτικά περιεχόμενα για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων. Από την άλλη πλευρά στους Δημοτικούς Παιδικούς σταθμούς απουσιάζει ένα δομημένο αναλυτικό πρόγραμμα, ενώ η κύρια παιδαγωγική πρακτική είναι η υλοποίηση σχεδίων εργασίας από τους εκπαιδευτικούς. Είναι φανερή η διαφοροποίηση στην συγκρότηση της γνώσης και των πρακτικών που διέπουν τα προγράμματα διαφορετικών φορέων της προσχολικής εκπαίδευσης.

Σε αυτό το πλαίσιο θα παρουσιαστεί το θεωρητικό μοντέλο του Bernstein, το οποίο εστιάζεται στην μετάδοση της εκπαιδευτικής γνώσης μέσα από τρία συστήματα μηνυμάτων: το αναλυτικό πρόγραμμα, την παιδαγωγική πρακτική και την αξιολόγηση (Bernstein, 1991). Στην συνέχεια θα παρουσιαστούν συνοπτικά οι

βασικές έννοιες και θεωρητικές αφητηρίες του έργου του με στόχο να αξιοποιηθούν στο κεφάλαιο της ερμηνείας των δεδομένων.

Βασικές έννοιες στην θεωρία του Bernstein είναι οι έννοιες της ταξινόμησης και της περιχάραξης. Η ταξινόμηση αναφέρεται στον τρόπο συγκρότησης της σχολικής γνώσης, που μεταδίδεται κατά την σχολική διαδικασία. Συγκεκριμένα, αναφέρεται στη φύση της διαφοροποίησης μεταξύ των περιεχομένων ενός μαθήματος ή μεταξύ διαφορετικών μαθημάτων. Η έννοια της ισχυρής ταξινόμησης αφορά στην περίπτωση κατά την οποία τα περιεχόμενα ή τα μαθήματα είναι καλά μονωμένα, δηλαδή όταν τα μεταξύ τους σύνορα είναι ισχυρά. Αντιστοίχως, η έννοια της ασθενούς ταξινόμησης αναφέρεται στην μειωμένη μόνωση περιεχομένων ή μαθημάτων. Γενικά η ταξινόμηση αναφέρεται στο βαθμό διαφύλαξης των συνόρων μεταξύ περιεχομένων, μορφών γνώσης και ειδών λόγου (Bernstein, 1991).

Από την άλλη πλευρά, η περιχάραξη αφορά στην συγκεκριμένη σχέση μεταξύ διδάσκοντος-διδασκόμενου και κυρίως στο ποιος ελέγχει τη μεταδιδόμενη γνώση. Η ισχυρή περιχάραξη συνεπάγεται μειωμένες επιλογές και ελάχιστο έλεγχο εκ μέρους των μαθητών πάνω στην μεταδιδόμενη γνώση. Αντιθέτως, η αδύναμη περιχάραξη προσφέρει εύρος επιλογών καθώς και μεγαλύτερα περιθώρια ελέγχου από τους μαθητές (Bernstein, 1991). Με άλλους όρους, η περιχάραξη αναφέρεται στο βαθμό ελέγχου που κατέχουν ο δάσκαλος και ο μαθητής πάνω στην επιλογή, την οργάνωση, τον βηματισμό και την χρονική διάταξη της μεταδιδόμενης γνώσης κατά την παιδαγωγική επικοινωνία.

Επίσης, μέσα στο πλαίσιο αυτής της θεματικής εξετάζεται η θέση της καθημερινής-μη σχολικής γνώσης, που οι μαθητές φέρουν από την καθημερινή εμπειρία στην εκπαιδευτική διαδικασία σε σχέση με την επίσημη σχολική γνώση.

Σχετική είναι η διερεύνηση του ερωτήματος κατά πόσο είναι εφικτή η μετάδοση της ανεπίσημης γνώσης στην παιδαγωγική σχέση. Δηλαδή κατά πόσο τα σύνορα μεταξύ της καθημερινής και της εκπαιδευτικής γνώσης είναι καλά μονωμένα (Bernstein, 1991).

Η έννοια του συνόρου (boundary) συνδέεται με την έννοια της ταξινόμησης και της περιχάραξης. «Τα σύνορα είναι κοινωνικές συμβάσεις και πρακτικές που κρατάνε χωρισμένες στον χώρο και στον χρόνο τις κοινωνικές ομάδες, τις περιοχές γνώσης, τα στάδια των διαδικασιών» (Σολομών, 1991, σελ.26).

Τα σύνορα έχουν συμβολική σημασία και με αυτόν τον τρόπο γίνονται αντιληπτά από τα υποκείμενα. Η ισχύς του συνόρου διαπερνά τόσο την ταξινόμηση, όσο και την περιχάραξη και αποτελεί μια αρχή που προσλαμβάνεται σιωπηρά από το υποκείμενο ρυθμίζοντας την συνείδησή του. Για αυτή την ρύθμιση απαιτούνται οι κανόνες αναγνώρισης (recognition rules), ώστε το υποκείμενο να κατανοεί το πλαίσιο στο οποίο ανήκει, την θέση του και την ταυτότητά του στο πλέγμα των σχέσεων εξουσίας (Σολομών, 1991).

3.3.2 Παιδαγωγικές πρακτικές.

Οι Παιδαγωγικές πρακτικές που εφαρμόζουν οι εκπαιδευτικοί σχετίζονται με τον ρυθμό πρόσκτησης της γνώσης από τους μαθητές και την αξιολόγησή τους. Η παιδαγωγική πρακτική αποτελεί μια κοινωνική κατασκευή μέσω της οποίας επιτελείται η κοινωνική και πολιτισμική αναπαραγωγή και αλλαγή. Σύμφωνα με τον Bernstein (1991) η παιδαγωγική πρακτική μπορεί να γίνει κατανοητή ως ένας

πολιτισμικός αναμεταδότης που συντελεί τόσο στην αναπαραγωγή, όσο και στην παραγωγή του πολιτισμού. Σε αυτό το πλαίσιο, η παιδαγωγική σχέση διαμορφώνεται ανάμεσα στους μεταδότες και στους προσλαμβάνοντες ή δέκτες και είναι εκ των προτέρων μια σχέση ασύμμετρη. Επιπλέον διαμορφώνεται στην βάση τριών κανόνων (ιεραρχικών, διαδοχής και κριτηρίων) που θα αναλυθούν παρακάτω.

Ιεραρχικός κανόνας

Σε κάθε παιδαγωγική σχέση κάθε άτομο έχει την δική του θέση και τους ρόλους που του αντιστοιχούν, δηλαδή ο μεταδότης πρέπει να μάθει να είναι μεταδότης και ο δέκτης πρέπει να μάθει να είναι δέκτης (Bernstein, 1991). Η διαδικασία εκμάθησης της παραπάνω διαδικασίας συνεπάγεται την πρόσληψη κανόνων διαγωγής, ήθους και κοινωνικής τάξης (order). Οι κανόνες αυτοί εξασφαλίζουν την θεμιτή συμπεριφορά που πρέπει να έχουν τα άτομα κατά την παιδαγωγική σχέση. Οι ιεραρχικοί κανόνες διακρίνονται σε ρητούς και άρρητους κανόνες. Όταν οι κανόνες είναι ρητοί τότε οι σχέσεις εξουσίας μέσα στην παιδαγωγική σχέση είναι σαφείς.

Από την άλλη πλευρά, οι άρρητοι κανόνες προϋποθέτουν μια προσπάθεια συγκάλυψης της εξουσίας, όπου ο διδάσκων δρα έμμεσα πάνω στον δέκτη. Σε αυτό το πλαίσιο ο δέκτης μαθητής είναι πιθανό να μην γνωρίζει τα κριτήρια που αποτελούν τη βάση για τη διαμόρφωση του δικού του κειμένου (Bernstein, 1991).

Κανόνες διαδοχής (Sequencing Rules)

Οι κανόνες διαδοχής διαμορφώνουν τη διαδικασία μετάδοσης της γνώσης. Αυτό που προηγείται και αυτό που έπεται καθορίζουν την πρόοδο του μαθητή. Η παιδαγωγική πρακτική διαμορφώνεται επίσης από τους κανόνες βηματισμού (pacing).

Η έννοια του *βηματισμού* αναφέρεται στον ρυθμό πρόσληψης των κανόνων διαδοχής (Bernstein, 1991).

Οι κανόνες της διαδοχής και του βηματισμού εγγράφονται σε ωρολόγια προγράμματα, αναλυτικά προγράμματα και σε κανόνες αμοιβών και ποινών. Μπορεί να είναι ρητοί, ρυθμίζοντας την εξέλιξη του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του. Στην περίπτωση αυτή ο μαθητής γνωρίζει τι περιμένει ο δάσκαλος από αυτόν δηλαδή ζει στο παρελθόν αλλά μπορεί να δει το μέλλον του.

Ωστόσο, οι κανόνες μπορεί να είναι άρρητοι. Στην περίπτωση αυτή ο μαθητής δεν γνωρίζει το πρόγραμμά του, το οποίο γνωρίζει μόνο ο δάσκαλος μεταδότης. Συνεπώς, ο μαθητής ζει στο παρόν. Η ιδεολογία του χρόνου προκύπτει από ένα ευρύ φάσμα παιδαγωγικών θεωριών που σχετίζονται με τους άρρητους κανόνες διαδοχής. Οι θεωρίες αυτές αποτελούν ένα παιδαγωγικό *Bricolage*². Σε αυτές τις θεωρίες το κοινό σημείο είναι ότι το παιδί δομεί την δική του διαδικασία μάθησης, ενώ υπονοείται μια άρρητη ιεραρχία κατά την παιδαγωγική σχέση. Οι εκπαιδευτικοί που εφαρμόζουν αυτές τις θεωρίες πρέπει να κατέχουν την θεωρία ανάγνωσης, δηλαδή να διαβάζουν το παιδί, το οποίο σε αυτές τις θεωρίες εκλαμβάνεται ως «κείμενο» (Bernstein, 1991).

Αυτό σημαίνει ότι ο δάσκαλος βρίσκει ορισμένα σημεία του παιδιού και τα ερμηνεύει αλλά αυτά τα σημεία έχουν νόημα μόνο για τον ίδιο. Όπως σημειώνει ο Bernstein (1991, σελ. 120) «Το παιδί δεν μπορεί να γνωρίζει το νόημα των ίδιων των σημείων του καθώς η ανάγνωσή του απαιτεί περίπλοκες θεωρίες». Συνεπώς όταν οι

---

²Όπως σημειώνει ο Σολομών(1991, σελ. 119) η λέξη «bricolage» δεν αντιστοιχεί ακριβώς σε κάποια ελληνική. Ο «bricoleur» είναι ο άνθρωπος που αναλαμβάνει κάθε είδους δουλειά, δηλαδή το επάγγελμά του είναι να τα κάνει όλα μόνος του.

κανόνες είναι άρρητοι το νόημα είναι διαθέσιμο μόνο στον μεταδότη-δάσκαλο.
(Bernstein, 1991)

Κανόνες κριτηρίων

Τα κριτήρια δίνουν στα άτομα που εμπλέκονται στην παιδαγωγική σχέση τη δυνατότητα να καταλάβουν τι θεωρείται θεμιτή ή αθέμιτη επικοινωνία, κοινωνική σχέση ή θέση. Διακρίνονται σε δύο είδη κανόνων. Οι ιεραρχικοί κανόνες, τους οποίους ο Bernstein αποκαλεί ρυθμιστικούς κανόνες (regulative rules) και οι κανόνες διαδοχής, βηματισμού και κριτηρίων, τους οποίους ονομάζει διδακτικούς κανόνες ή κανόνες λόγου (instructional or discursive rules).

Στην διδασκαλία αξιολογείται σε ποιο βαθμό τα κριτήρια έχουν γίνει διαθέσιμα στον δέκτη και αφορούν τόσο τα ρυθμιστικά κριτήρια δηλαδή αυτά που αναφέρονται την συμπεριφορά, όσο και στα κριτήρια λόγου, που σχετίζονται με την επίλυση προβλημάτων και την παραγωγή προφορικού ή γραπτού λόγου.

Όταν τα κριτήρια είναι ρητά και συγκεκριμένα ο μαθητής έχει επίγνωση των κριτηρίων. Σε αυτή την περίπτωση επισημαίνεται στον μαθητή αυτό που λείπει από το προϊόν που παράγει (Bernstein, 1991).

Στην περίπτωση των άρρητων κριτηρίων ο μαθητής δεν γνωρίζει τα κριτήρια που πρέπει να ικανοποιήσει παρά μόνο πολύ γενικά. Ο κάθε μαθητής ακολουθεί την δική του διαδρομή μάθησης, ενώ ο ρόλος του διδάσκοντα συνίσταται στην άντληση πληροφοριών από τα διαφορετικά προϊόντα που παράγουν οι μαθητές. Σε αυτή την παιδαγωγική πρακτική ο δέκτης μπορεί να δημιουργήσει ένα δικό του αυθόρμητο κείμενο χωρίς εξωτερικούς καταναγκασμούς, ωστόσο στην πραγματικότητα η

αξιολόγησή του γίνεται στη βάση κριτηρίων, τα οποία είναι ασαφή (Bernstein, 1991).

3.3.3 Τύποι παιδαγωγικής.

Οι τύποι παιδαγωγικής, όπως διατυπώνονται από τον Bernstein, μπορούν να αξιοποιηθούν στην έρευνά μας στο πεδίο της προσχολικής αγωγής και στην ερμηνεία των δεδομένων που συλλέχθηκαν.

Στη ορατή παιδαγωγική οι κανόνες ρυθμιστικής τάξης και τάξης λόγου είναι ρητοί και η αξιολόγηση επικεντρώνεται στο τελικό προϊόν που παράγει το παιδί και στον βαθμό που αυτό ικανοποιεί τα κριτήρια. Στην ορατή παιδαγωγική παιδιά διαφορετικής κοινωνικής προέλευσης διαφέρουν ως προς το προϊόν που δημιουργούν, οδηγώντας στην διαβάθμισή τους εντός της σχολικής τάξης και του εκπαιδευτικού συστήματος (Bernstein, 1991).

Στην αόρατη παιδαγωγική οι κανόνες λόγου είναι γνωστοί μόνο στον δάσκαλο-μεταδότη ενώ ο μαθητής-δέκτης δεν τους γνωρίζει. Η αόρατη παιδαγωγική στρέφεται στις εσωτερικές διεργασίες του μαθητή από τις οποίες δημιουργείται ένα κείμενο. Αυτές οι διαδικασίες πρόσληψης θεωρείται ότι είναι κοινές για όλους, αν και η υλοποίησή τους σε κείμενα θα δημιουργήσει διαφορές μεταξύ των μαθητών. Όπως το διατυπώνει ο Bernstein (1991, σελ. 123) «ενώ οι ορατές παιδαγωγικές εστιάζονται σε ένα εξωτερικό διαβαθμισμένο κείμενο, οι αόρατες παιδαγωγικές εστιάζονται στις διαδικασίες, ικανότητες που όλοι οι δέκτες φέρνουν στο παιδαγωγικό πλαίσιο».

Στα αναλυτικά προγράμματα που βασίζονται στις αόρατες παιδαγωγικές η έμφαση δίνεται στην ικανότητα και στην πρόσληψη, ενώ στα αναλυτικά προγράμματα που στηρίζονται στις ορατές παιδαγωγικές η έμφαση δίνεται στην μετάδοση-επιτέλεση (Bernstein, 1991).

3.3.4 Ταξικές παραδοχές της ορατής και της αόρατης παιδαγωγικής πρακτικής.

Οι παιδαγωγικές πρακτικές είναι πολιτισμικοί αναμεταδότες της κατανομής της εξουσίας. Οι ορατές και οι αόρατες παιδαγωγικές φαίνονται ασυμβίβαστες, ωστόσο και οι δυο φέρουν ταξικές παραδοχές, οι οποίες ποικίλλουν ανάλογα με τον παιδαγωγικό τύπο.

Στην περίπτωση των ορατών παιδαγωγικών οι κανόνες διαδοχής είναι ρητοί και χαράζουν το μέλλον του παιδιού με σαφή βήματα. Όταν ένα παιδί δεν μπορεί να ανταποκριθεί στα πέντε του χρόνια στις προβλεπόμενες απαιτήσεις αυτό δεν θα γίνει ούτε στα έξι χρόνια. Σταδιακά το παιδί θα μένει όλο και πιο πίσω. Τότε συνήθως εφαρμόζονται τρεις στρατηγικές. (Bernstein,1991). Το διορθωτικό σύστημα και οι στρατηγικές που εφαρμόζονται ουσιαστικά συντείνουν στη διαμόρφωση ενός πιο επεξεργασμένου συστήματος διαστρωμάτωσης

Ο βηματισμός συνιστά τον αναμενόμενο ρυθμό πρόσληψης και μάθησης. Δηλαδή συνδέεται με τους κανόνες διαδοχής και τον ρυθμό με τον οποίο η μεταδιδόμενη γνώση πρέπει να προληφθεί από τους μαθητές. Στην παιδαγωγική αυτή, για να πραγματοποιηθεί η πρόσληψη του αναλυτικού προγράμματος απαιτείται η ενασχόληση του μαθητή τόσο στο σπίτι, όσο και στο σχολείο (Bernstein, 1991).

Σε ότι αφορά την εφαρμογή της αόρατης παιδαγωγικής ο Bernstein τονίζει ότι, το κόστος είναι υψηλό. Ο χώρος αποκτά σημασία και απαιτεί από το παιδί να κινείται ελεύθερα και να αναπτύσσει πρωτοβουλίες, ενώ τα τμήματα πρέπει να είναι ολιγομελή (Bernstein, 1991).

Ο τρόπος με τον οποίο οργανώνεται ο χώρος στις δυο μορφές παιδαγωγικής νοηματοδοτείται διαφορετικά. Στην ορατή παιδαγωγική ο κάθε χώρος έχει τη δική του λειτουργία και στο κάθε δωμάτιο τα αντικείμενα έχουν συγκεκριμένες θέσεις. Ο κανόνας σε τέτοιους χώρους του σπιτιού ή του σχολείου είναι: αφήστε το χώρο όπως τον βρήκατε. Στην αόρατη παιδαγωγική, οι κανόνες είναι άρρητοι καθώς χρησιμοποιούνται ανοιχτοί (open-plan) χώροι. Υπάρχει μεγαλύτερη ελευθερία και λιγότερη ιδιωτικότητα. Το μήνυμα σε τέτοιους χώρους είναι ότι τα πράγματα πρέπει να είναι μαζί. Επιπλέον, ενθαρρύνονται τα άτομα να διαμορφώσουν με τον δικό τους τρόπο το χώρο.

Αναφορικά με τον χρόνο, η αόρατη παιδαγωγική απαιτεί μακρόχρονη εκπαιδευτική ζωή εξαιτίας του χαλαρού ρυθμού και των λιγότερο εξειδικευμένων προσλήψεων. Επιπλέον το παιδί συγκροτείται άρρητα από τις διδακτικές θεωρίες και η συγκρότηση του χώρου/χρόνου φαίνεται να δίνει προτεραιότητα μάλλον στον χώρο/χρόνο του παιδιού (Bernstein, 1991).

Από την άλλη πλευρά ο έλεγχος αναφέρεται στον τρόπο πρόσληψης των ιεραρχικών κανόνων. Στην Α.Π ο έλεγχος εστιάζεται στην διαπροσωπική επικοινωνία η οποία διαμορφώνεται σε διάφορα επίπεδα. Το παιδί διευκολύνεται να δημοσιοποιήσει ένα μεγάλο μέρος του εσωτερικού του κόσμου. Οι Α.Π αναδεικνύουν διαδικασίες ελέγχου που βασίζονται σε ταξικά σχήματα επικοινωνίας. Δηλαδή οι επικοινωνιακές ικανότητες που απαιτούνται συνήθως δεν καλλιεργούνται στο πλαίσιο

των οικογενειών μη προνομιούχων στρωμάτων. Κατά συνέπεια τα παιδιά που προέρχονται από αυτά τα περιβάλλοντα στο σχολείο δεν έχουν την δυνατότητα να αυτορυθμίζονται, εσωτερικεύοντας τους υφιστάμενους κανόνες. Έτσι, τα παιδιά παρερμηνεύουν τις παιδαγωγικές πρακτικές εξαιτίας της διαφορετικής κοινωνικής αφετηρίας τους, ενώ ο δάσκαλος παρερμηνεύει την πολιτισμική και νοητική σημασία του παιδιού (Bernstein, 1991).

3.3.5 Προγράμματα σπουδών προσχολικής αγωγής: Μοντέλα ικανότητας και επιτέλεσης.

Τα προγράμματα σπουδών της προσχολικής αγωγής μπορούν να αναλυθούν με βάση τα παιδαγωγικά μοντέλα ικανότητας και επιτέλεσης. Σύμφωνα με τη θεωρία του Bernstein (2000) τα μοντέλα ικανότητας και επιτέλεσης αποτελούν εξέλιξη της ορατής και αόρατης παιδαγωγικής. Το μοντέλο της ικανότητας εστιάζεται στον μαθητή και στις ομοιότητες μιας ομάδας διδασκομένων. Στο ίδιο πλαίσιο οι διαφορές των μαθητών δεν δημιουργούν φανερές διαστρωματώσεις. Ο παιδαγωγικός λόγος αναπλαισιώνεται παίρνοντας τη μορφή σχεδίων εργασίας (project) και θεμάτων διδασκαλίας που σχετίζονται άμεσα με την εμπειρία και τα βιώματα των διδασκομένων (Τσατσαρώνη, 2009).

Η ταξινόμηση είναι ασθενής, ενώ τα κριτήρια αξιολόγησης και διδακτικού λόγου είναι άρρητα. Συγκεκριμένα, η απουσία συγκεκριμένων κανόνων διαμορφώνει ένα πλαίσιο ελέγχου που πραγματώνεται σε διαπροσωπικές μορφές επικοινωνίας. Η έμφαση δίνεται στις προθέσεις, τις προδιαθέσεις και τις αναστοχαστικές διαδικασίες του διδασκομένου.

Ακολούθως, το παιδαγωγικό κείμενο που παράγει ο μαθητής προβάλλει τη γνωστική, κοινωνική ή συναισθηματική ανάπτυξη του μαθητή. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να έχει τη δυνατότητα να διαβάσει αυτό το κείμενο που παράγει ο μαθητής. Εντούτοις, αυτή η διαδικασία αξιολόγησης προϋποθέτει επαγγελματισμό από την πλευρά του εκπαιδευτικού. Επιπλέον, το παιδαγωγικό υλικό διαμορφώνεται από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό γεγονός που καθιστά δύσκολη διαδικασία την αντικειμενική αξιολόγηση. Από την άλλη πλευρά το μοντέλο αυτό παρέχει αυτονομία στο εκπαιδευτικό ίδρυμα και όχι απαραίτητα στον ίδιο τον εκπαιδευτικό.

Πρέπει να επισημανθεί ότι το κόστος για την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών είναι ιδιαίτερα αυξημένο. Επιπροσθέτως, το κόστος αφορά τον χρόνο που χρειάζεται ο εκπαιδευτικός για να οργανώσει την παιδαγωγική πρακτική του, το υλικό, την αξιολόγηση και την συνεργασία με τους συναδέλφους. Επίσης, απαιτείται χρόνος για την κοινωνικοποίηση των γονέων σε αυτή την πρακτική.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του μοντέλου αποτελούν τα ελληνικά νηπιαγωγεία. Συγκεκριμένα οι νηπιαγωγοί οργανώνουν θεματικές προσεγγίσεις και σχέδια εργασίας, χρησιμοποιώντας το ΔΕΠΠΣ (2003) προκειμένου να αντλήσουν τους στόχους από τις μαθησιακές περιοχές (Γλώσσα, Μαθηματικά, Μελέτη Περιβάλλοντος, Έκφραση και Δημιουργία και Πληροφορική) (ΔΕΠΠΣ 2003).

Επιπλέον, η αξιολόγηση έχει εσωτερικό διαμορφωτικό χαρακτήρα. Σε αυτό το πλαίσιο η νηπιαγωγός παρατηρεί τους μαθητές, καταγράφει τις δεξιότητες και συμπεριφορές τους, διατηρεί ημερολόγιο και συντάσσει και συμβουλευείται τον ατομικό φάκελο (portfolio) του κάθε παιδιού

Σύμφωνα με τον Οδηγό Νηπιαγωγού (2006) και τον Οδηγό Ολοήμερου Νηπιαγωγείου (2008), η συνεργασία μεταξύ των νηπιαγωγών είναι καθοριστικός παράγοντας επιτυχίας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Προκειμένου να επιτευχθεί η συνεργασία και η επικοινωνία μεταξύ των νηπιαγωγών, προβλέπεται η οργάνωση συναντήσεων στην αρχή της σχολικής χρονιάς, καθημερινά, στο τέλος της εβδομάδας και στο τέλος της σχολικής χρονιάς.

Η συνεργασία μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών θεωρείται εξίσου σημαντική για την καλή προσαρμογή του παιδιού στο σχολείο και στην ικανοποιητική επίδοση και συνολικά στην προσωπική, κοινωνική ανάπτυξη (Αλευριάδου, Βρυνιώτη, Κυρίδης, Σιβροπούλου & Χρυσafiδης 2008). Ενδεικτικά αναφέρουμε τις πρακτικές επικοινωνίας που προτείνονται στον Οδηγό Νηπιαγωγού (2006), όπως είναι οι προγραμματισμένες συναντήσεις με το σύνολο των γονέων της τάξης, οι τηλεφωνικές επικοινωνίες, το ημερολόγιο επικοινωνίας και οι ενημερωτικές ημερίδες με ειδικούς επιστήμονες (Δαφέρμου, Κουλούρη & Μπασαγιάννη, 2006).

Το μοντέλο των ικανοτήτων μπορεί να λάβει τρεις τροπές, οι οποίες υποστηρίζονται από αντίστοιχες διδακτικές θεωρίες. Αυτές είναι: η φιλελεύθερη-προοδευτική, η λαϊκίστικη και η ριζοσπαστική (Bernstein, 2000).

Σε αντίθεση με αυτό, το μοντέλο επιτέλεσης δίνει έμφαση στο προϊόν του διδασκόμενου και συγκεκριμένα στις γνώσεις και δεξιότητες που έχει αποκτήσει (Bernstein, 2000). Στο πλαίσιο της εργαλειακής αντίληψης για τη γνώση, υπογραμμίζει τις διαφορές μεταξύ των διδασκομένων. Σε αυτό το μοντέλο τα γνωστικά αντικείμενα είναι εξειδικευμένα, δηλαδή η ταξινόμηση είναι ισχυρή. Η έμφαση δίνεται στην απουσία στοιχείων από το προϊόν του μαθητή, ενώ τα κριτήρια αξιολόγησης είναι ρητά. Οι ορατές δομές και οι ταξινομήσεις απαιτούν μεγαλύτερο

έλεγχο. Συνεπώς οι τυχόν αποκλίσεις των διδασκομένων από τους κανόνες πειθαρχίας είναι ορατές.

Το παιδαγωγικό κείμενο του διδασκόμενου αποτελεί δείκτη της επιτέλεσης, η οποία *αντικειμενοποιείται* στην βαθμολογική κλίμακα (Bernstein,2000). Το επίπεδο επαγγελματισμού που απαιτείται είναι χαμηλό και έγκειται στην εφαρμογή της ορατής παιδαγωγικής και στην «αντικειμενική» βαθμολόγηση (μέσω μιας αριθμητικής κλίμακας) των μαθητών.

3.3.6 Επαγγελματισμός εκπαιδευτικών: Τρόπες μοντέλου επιτέλεσης και εκπαίδευση εκπαιδευτικών.

Στο πλαίσιο της έρευνας εξετάζεται η αρχική εκπαίδευση, οι επιμορφώσεις και ο επαγγελματισμός των εκπαιδευτικών προσχολικής αγωγής. Η παρουσίαση των εκφάνσεων του μοντέλου επιτέλεσης αναδεικνύει τον τρόπο συγκρότησης της γνώσης στα προγράμματα σπουδών του πεδίου της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και τα επιμορφωτικά προγράμματα για την ανάπτυξη τους. Αυτή η ανάλυση συμβάλλει στην κατανόηση του πλαισίου εντός του οποίου πραγματοποιείται η αρχική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών προσχολικής αγωγής.

Το μοντέλο της επιτέλεσης παρουσιάζει τρεις κύριες εκφάνσεις: τις μονάδες, τις γνωστικές περιοχές και τον γενικισμό. Οι μονάδες διαμορφώνουν προγράμματα σπουδών, τα οποία αποτελούνται από διαφορετικά γνωστικά περιεχόμενα. Τα γνωστικά αντικείμενα αντλούν τα κείμενα, τις πρακτικές τους και την αξιολόγηση από το δικό τους επιστημονικό πεδίο (πχ Φυσική, Χημεία, Ιστορία). Χαρακτηρίζονται από αυστηρά σύνορα και ιεραρχικές σχέσεις (Bernstein, 2000).

Οι γνωστικές περιοχές διαμορφώνονται από τις αναπλασιώσεις των μονάδων σε ένα ευρύτερο σύνολο. Οι περιοχές βρίσκονται μεταξύ των μονάδων και των τεχνολογιών που καθιστούν εφικτές (πχ. Μηχανολογία, Ιατρική, διοίκηση επιχειρήσεων) (Bernstein, 2000).

Ο γενικισμός δομείται και διανέμεται ανεξάρτητα από τις παιδαγωγικές αναπλασιώσεις, ενώ προσανατολίζεται προς τις εμπειρίες της ζωής και της εργασίας εκτός σχολείου. Τα προγράμματα σπουδών που στηρίζονται στον γενικισμό προωθούν την απόκτηση γενικών ικανοτήτων των μαθητών, οι οποίες επιφέρουν ευέλικτες επιτελέσεις (Bernstein,2000).

Για την κατανόηση του θεωρητικού μοντέλου του Bernstein είναι απαραίτητη η αναφορά στην έννοια του προσανατολισμού σε νοήματα. Ο νοηματικός προσανατολισμός βρίσκεται σε αναλογία προς τις αρχές της ταξινόμησης και περιχάραξης (ισχυρή/ασθενής) και αφορά την μύηση των διδασκομένων σε ένα σύστημα νοημάτων (Bernstein, 1991) ή αντίστροφα εκμάθηση λειτουργικών σημασιών σε συγκεκριμένα τοπικά πλαίσια.

Επομένως, τα προγράμματα που χαρακτηρίζονται από εσωστρεφή προβολή τείνουν να μισούν τους διδασκόμενους σε συστήματα νοημάτων. Αντίθετα, τα προγράμματα σπουδών που χαρακτηρίζονται από εξωστρεφή προβολή, κατευθύνουν τους διδασκόμενους προς λειτουργικές σημασίες (Σαρακινιώτη& Τσατσαρώνη 2010).

Μια άλλη σημαντική διάκριση του εννοιολογικού πλαισίου του Bernstein που έχει σημασία για την έρευνα μας αφορά στη διάκριση μεταξύ του κάθετου λόγου, όπου η γνώση είναι συστηματοποιημένη, και στον οριζόντιο λόγο, όπου η γνώση έχει χρηστική αξία και μάλιστα εντός ενός συγκεκριμένου πλαισίου. Ο κάθετος λόγος

σχετίζεται με την εσωστρεφή προβολή, όπου τα υποκείμενα κατευθύνονται προς το εσωτερικό πεδίο της διανοητικής παραγωγής και προς τις αντίστοιχες αξίες της. Παρομοίως ο οριζόντιος λόγος χαρακτηρίζεται από εξωστρεφή προβολή και κατευθύνει τα άτομα προς τις αξίες που αναπτύσσονται σε τοπικά πεδία εκτός του πεδίου της παραγωγής και της αναπλαισίωσης γνώσεων.

Οι μονάδες συγκροτούν προγράμματα σπουδών τα οποία χαρακτηρίζονται από εσωτερική προβολή. Από την άλλη πλευρά τα προγράμματα σπουδών του γενικισμού προσφέρουν γενικές δεξιότητες που επιφέρουν ειδικές και ευέλικτες επιτελέσεις σύμφωνα με τις απαιτήσεις της αγοράς. Σε αυτά τα προγράμματα κεντρική είναι η σημασία της εκπαιδευσιμότητας (trainability), της ικανότητας και της διαθεσιμότητας δηλαδή των διδασκομένων να εκπαιδεύονται διαρκώς και με αυτόν τον τρόπο να ανταποκρίνονται στα νέα δεδομένα της εργασίας τους (Bernstein, 2000).

Η έννοια της αναπλαισίωσης είναι σημαντική στην ανάλυση των αναλυτικών προγραμμάτων καθώς η επιλεκτική κατανομή των παιδαγωγικών γνώσεων συντελεί στην διαμόρφωση των παιδαγωγικών υποκειμένων. Συνεπώς έχει ενδιαφέρον να εξετάζεται η σχέση μεταξύ των αρχών οργάνωσης της γνώσης και των κοινωνικών, παιδαγωγικών και επαγγελματικών ταυτοτήτων που διαμορφώνονται σε συγκεκριμένα εκπαιδευτικά πλαίσια. Οι αρχές οργάνωσης της γνώσης επηρεάζουν τη διαμόρφωση της σχέσης των διδασκομένων με τη γνώση (Κουλαϊδής & Τσατσαρώνη, 2010).

3.3.7 Επαγγελματισμός εκπαιδευτικών: Συγκρότηση Παιδαγωγικών Ταυτοτήτων.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η έννοια της ταυτότητας είναι κεντρική στην θεωρία του Bernstein. Η έννοια αυτή είναι, επίσης, χρήσιμη στην κατανόηση του επαγγελματισμού των εκπαιδευτικών. Επίσης στην παρούσα εργασία εξετάζονται οι ταυτότητες που διαμορφώνουν οι εκπαιδευτικοί προσχολικής αγωγής των Παιδικών Σταθμών σε σχέση με την ποιότητα εκπαίδευσης των προνηπίων.

«Η παιδαγωγική ταυτότητα είναι το αποτέλεσμα της ένταξης της σταδιοδρομίας ενός διδασκόμενου σε μια συλλογική κοινωνική βάση. Η σταδιοδρομία του διδασκόμενου είναι σταδιοδρομία στην γνώση, στην ηθική τάξη πραγμάτων και στην τοποθέτησή του στον κοινωνικό χώρο, ενώ η συλλογική βάση της παρέχεται από τις αρχές της κοινωνικής τάξης πραγμάτων που διέπει ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα με βάση την επίσημη κρατική πολιτική μιας χώρας» (Bernstein, 2000:66).

Οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές προσλαμβάνουν αυτές τις αρχές, τόσο από το αναλυτικό πρόγραμμα και τις εκπαιδευτικές πρακτικές που καλούνται να εφαρμόσουν όσο και από τις θεσμικές ρυθμίσεις της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής. Η διαδικασία αυτή συμβάλλει στη διαμόρφωση των ταυτοτήτων τους.

Οι έννοιες της εσωστρεφούς και εξωστρεφούς προβολής που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη ενότητα συγκροτούν αντίστοιχα διαφορετικές παιδαγωγικές ταυτότητες. Συγκεκριμένα, η εσωστρεφής προβολή τείνει να δημιουργεί συνθήκες διάκρισης και διαφύλαξης της διαφορετικότητας του ακαδημαϊκού πεδίου, ενώ η εξωστρεφής προβολή τείνει να κινείται προς το εξωτερικό ως προς την ακαδημαϊκή γνώση πεδίο και να συνδέεται με την αγορά εργασίας. Κατά συνέπεια η εσωστρεφής

προβολή διαμορφώνει προσηλωμένες ταυτότητες σε συγκεκριμένα επιστημονικά αντικείμενα, ενώ η εξωτερική προβολή διαμορφώνει χαλαρές και ασαφείς ταυτότητες. (Σαρακινιώτη& Τσατσαρώνη 2010)

3.3.8 Bernstein: Κοινωνικές τάξεις και εκπαίδευση.

Στο θεωρητικό του έργο ο Bernstein ασχολήθηκε και με το ζήτημα των κοινωνικών τάξεων και κυρίως της μεσαίας τάξης και της σχέσης που αναπτύσσει με την εκπαίδευση. Στο πλαίσιο της κατανόησης των επιλογών των γονέων σε σχέση με την προσχολική αγωγή, είναι χρήσιμη η αναφορά σε αυτή την ανάλυσή του για τις κοινωνικές τάξεις, η οποία στο πλαίσιο της διερεύνησης του θέματος μας λειτουργεί συμπληρωματικά προς τη θεωρία του Bourdieu.

Συγκεκριμένα, στο θεωρητικό μοντέλο του Bernstein όλες οι πτυχές της κοινωνικής πραγματικότητας διέπονται από σχέσεις εξουσίας. Σε αυτό το πλαίσιο οι βασικές κατηγορίες σκέψης και η δομή της εμπειρίας αντλούνται από τη δομή των κοινωνικών σχέσεων. Όλοι οι θεσμοί και οι φορείς του συμβολικού ελέγχου και ιδιαίτερα η εκπαίδευση χαρακτηρίζονται από σχέσεις εξουσίας που διαμορφώνουν το είδος της εμπειρίας (Σολομών,1991).

Στις κοινωνίες του ύστερου καπιταλισμού, η κατανομή της εξουσίας ρυθμίζεται από τις σχέσεις μεταξύ των κοινωνικών τάξεων, οι οποίες προσδιορίζονται από τη κοινωνική διαίρεση εργασίας στην οικονομία και στο πεδίο του συμβολικού ελέγχου. Άρα τα υποκείμενα συγκροτούνται με βάση τη θέση τους στο πλέγμα των κοινωνικών σχέσεων, και έτσι οι επιλογές τους και οι δράσεις τους στο πεδίο της

εκπαίδευσης δεν μπορούν να είναι αποκομμένες από το κοινωνικό πλαίσιο, στο οποίο διαμόρφωσαν την ταυτότητά τους.

Ο Bernstein επισημαίνει την διαφοροποίηση της μεσαίας τάξης σε παλιά και νέα μεσαία τάξη, όπου η πρώτη είναι φορέας του οικονομικού ελέγχου και η δεύτερη φορέας συμβολικού ελέγχου. Ο διαφορετικός τρόπος κοινωνικοποίησης των δυο αυτών ομάδων της μεσαίας τάξης συγκροτεί διαφορετικού τύπου ταυτότητες (Power & Whitty, 2002).

Η συμβολή του Bernstein είναι σημαντική για την κατανόηση της πολυπλοκότητας της κοινωνικής πραγματικότητας, της διαμόρφωσης διαφορετικών ταυτοτήτων από τις κοινωνικές ομάδες διαφορετικών στρωμάτων της μεσαίας τάξης και των διαφορετικών εκπαιδευτικών επιλογών που αυτοί πραγματοποιούν στο πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης κοινωνίας σε ό,τι αφορά την εκπαιδευτική σταδιοδρομία των παιδιών τους.

4. Μεθοδολογία.

4.1 Ερευνητικά ερωτήματα.

Τα ερευνητικά ερωτήματα προκύπτουν από την βιβλιογραφική επισκόπηση για τις γονεϊκές επιλογές, την αρθρογραφία του ημερήσιου τύπου, το νομοθετικό πλαίσιο της προσχολικής αγωγής και τις κατευθυντήριες γραμμές που χαράσσει η εκπαιδευτική πολιτική στον τομέα αυτό.

Η προσχολική αγωγή έχει βρεθεί στο επίκεντρο των εκπαιδευτικών συζητήσεων τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα και στην Ευρώπη. Διεθνείς οργανισμοί όπως ο ΟΟΣΑ στο πλαίσιο της αντιμετώπισης της σχολικής αποτυχίας,

προωθεί πολιτικές και πρακτικές με στόχο την πρόσβαση όλων των παιδιών στην ποιοτική προσχολική εκπαίδευση.

Το 2006 καθιερώνεται στην Ελλάδα η μονοετής υποχρεωτική φοίτηση στο νηπιαγωγείο των νηπίων πρώτης ηλικίας (πέντε ετών), στο πλαίσιο της πρόληψης της σχολικής αποτυχίας με την πρώιμη παρέμβαση του νηπιαγωγείου στα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, τα αλλόγλωσσα παιδιά και τα παιδιά με κάθε είδους συναισθηματικές και άλλες διαταραχές (Χατζήνα, 2008).

Ένα πολύ σημαντικό θέμα που προκύπτει είναι η μείωση των θέσεων στα δημόσια νηπιαγωγεία για την ηλικιακή ομάδα των προνηπίων (παιδιά 4 ετών) γεγονός που έχει επισημανθεί από συνδικαλιστικούς φορείς(ΔΟΕ) αλλά και από γονείς. Η έλλειψη κτιριακών υποδομών σε συνδυασμό με τον μεγάλο αριθμό νηπίων που πρέπει να φοιτήσουν στο νηπιαγωγείο, επιτείνει το πρόβλημα. Τα προνήπια οδηγούνται σε άλλους φορείς προσχολικής αγωγής, και συγκεκριμένα στους δημοτικούς παιδικούς Σταθμούς.

Σε αυτό το πλαίσιο, η ηλικιακή ομάδα των προνηπίων και οι εκπαιδευτικές υπηρεσίες που της παρέχονται αλλά και οι γονεϊκές επιλογές ως προς το ίδρυμα (ή τύπο) προσχολικής αγωγής αποτελούν το αντικείμενο της έρευνας.

Ακολούθως διατυπώνονται τα ερευνητικά ερωτήματα:

- Ποιο είναι το πλαίσιο της εκπαιδευτικής πολιτικής για την προσχολική αγωγή στην Ελλάδα; Πως αντανakλά την Ευρωπαϊκή πολιτική;
- Ποιες είναι οι συνέπειες αυτών των πολιτικών για την ποιότητα και την ισότητα στον τομέα της προσχολικής αγωγής;

- Σε ποιο βαθμό ο νόμος για την υποχρεωτική φοίτηση των νηπίων στο νηπιαγωγείο επηρέασε τη δυνατότητα επιλογών των γονέων της ηλικιακής ομάδας των προνηπίων ;
- Σε ποιά βαθμό οι Δημοτικοί Παιδικοί Σταθμοί αποτελούν πραγματική επιλογή των γονέων της ηλικιακής ομάδας των προνηπίων;
- Ποιο είναι το παιδαγωγικό πρόγραμμα που παρέχεται στα προνήπια στους Δημοτικούς Παιδικούς Σταθμούς;
- Εξασφαλίζεται η ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών για την ηλικιακή ομάδα των προνηπίων;
- Ποιες είναι οι αντιλήψεις των γονέων για την προσχολική αγωγή και τη σπουδαιότητα της;
- Ποιες εκπαιδευτικές πρακτικές χρησιμοποιούν οι γονείς της μεσαίας/εργατικής τάξης για την επιλογή ιδρύματος προσχολικής αγωγής; Σε ποιο βαθμό η κοινωνική ή η εθνική προέλευση των γονέων επηρεάζει τις εκπαιδευτικές επιλογές τους;
- Πως ο τόπος κατοικίας επηρεάζει την ποιότητα των παρεχόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών και συνεπώς την μελλοντική σχολική επιτυχία του παιδιού;
- Πως, τελικά, διαμορφώνεται η σχέση μεταξύ τοπικής αυτοδιοίκησης και προσχολικής αγωγής;
- Διερεύνηση μελλοντικών προοπτικών και προτάσεις για την πρόσβαση μεγαλύτερου αριθμού παιδιών στην δημόσια προσχολική αγωγή.

4.2 Μεθοδολογική προσέγγιση

Η μεθοδολογική προσέγγιση καθορίζεται από τη φύση των ερευνητικών ερωτημάτων, την επισκόπηση των σχετικών ερευνών για το ζήτημα που διερευνάται και το θεωρητικό πλαίσιο.

Η επισκόπηση της διεθνούς ερευνητικής βιβλιογραφίας για την επιλογή σχολείου και προσχολικής αγωγής, υποδεικνύει τη χρήση ποιοτικών μεθόδων συλλογής δεδομένων και ιδιαίτερα την μέθοδο της συνέντευξης, τόσο με γονείς, όσο και με εκπαιδευτικούς.

Στην παρούσα εργασία η έρευνα εστιάζεται σε πρώτη φάση στη συλλογή στοιχείων για το μαθητικό δυναμικό, το παιδαγωγικό πρόγραμμα και τις υποδομές από τρεις τάξεις προνηπίων που ανήκουν σε Παιδικούς Σταθμούς του Δημοτικού Βρεφοκομείου και λειτουργούν σε διαφορετικές περιοχές του Δήμου Αθηναίων. Σε αυτό το πλαίσιο στόχος της έρευνας είναι η ανάδειξη του προσανατολισμού του Αναλυτικού Προγράμματος που εφαρμόζεται στις τάξεις των προνηπίων, οι παιδαγωγικές πρακτικές που ακολουθούνται και η αξιολόγηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας σύμφωνα με τα τρία συστήματα μηνυμάτων του Bernstein που αναλύονται στο κεφάλαιο του θεωρητικού πλαισίου.

Η δεύτερη φάση αφορά στη διερεύνηση των επιλογών προσχολικής εκπαίδευσης των γονέων που τα παιδιά τους φοιτούν στις αντίστοιχες τάξεις.

Η έρευνα εστιάζεται στον Δήμο Αθηναίων, όπου το πρόβλημα του αποκλεισμού των προνηπίων από τα δημόσια νηπιαγωγεία εκτιμάται ότι είναι εντονότερο. Ταυτόχρονα η γεωγραφική του θέση καθώς και η έκταση του διαμορφώνουν μια πόλη που χαρακτηρίζεται από κοινωνικές και τοπικές

διαφοροποιήσεις και αντιθέσεις, που αντανακλώνται στο μαθητικό δυναμικό και ενδεχομένως στις υποδομές και τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες.

4.3 Συνέντευξη

Η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθείται είναι η ημιδομημένη συνέντευξη με τους τρεις εκπαιδευτικούς/παιδαγωγούς, ώστε να αποτυπωθούν τα ακαδημαϊκά τους προσόντα, η υλικοτεχνική υποδομή των τάξεων τους, το παιδαγωγικό πρόγραμμα, το εποπτικό υλικό, η διαχείριση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων και η σχέση με τους γονείς.

Η μέθοδος της συνέντευξης παρουσιάζει πλεονεκτήματα καθώς επιτρέπει στον ερευνητή να αντλήσει πληροφορίες σε βάθος, ενώ συμβάλλει στην κατανόηση των κοινωνικών συμπεριφορών, στάσεων και αντιλήψεων των ερωτώμενων (Ιωσηφίδης, 2003).

Πιο συγκεκριμένα η ημιδομημένη συνέντευξη διαμορφώνεται από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων αλλά παρουσιάζει περισσότερη ευελιξία ως προς την σειρά των ερωτήσεων. Επιπλέον είναι δυνατή η τροποποίηση του περιεχομένου ανάλογα με τις ανταποκρίσεις στα ερωτήματα της συνέντευξης καθώς και η προσθαφαίρεση ερωτήσεων.

Από την άλλη πλευρά η συνέντευξη αποτελεί μια χρονοβόρα μέθοδο, τόσο ως προς την υλοποίηση, όσο και ως προς τη φάση του σχεδιασμού. Επιπροσθέτως, η συγκεκριμένη μέθοδος απαιτεί επικοινωνιακές δεξιότητες από την πλευρά του ερευνητή. Μια άλλη παράμετρος αφορά το υποκειμενικό στοιχείο, το οποίο συχνά

υπεισέρχεται στην διαδικασία, μειώνοντας την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων (Ιωσηφίδης,2003).

4.4 Ομάδες Εστίασης.

Για την διερεύνηση των επιλογών των γονέων σε σχέση με την προσχολική αγωγή, χρησιμοποιείται η μέθοδος των Ομάδων Εστίασης, η οποία αποτελεί ένα είδος ομαδικής συνέντευξης. Σε αυτή την μέθοδο δίνεται έμφαση στην αλληλεπίδραση των μελών της ομάδας που συζητούν για ένα θέμα που έχει φέρει στο προσκήνιο ο ερευνητής (Cohen, Manion & Morrison, 2008).

Στη συγκεκριμένη εργασία επιλέχθηκε, διότι σε σύγκριση με την ατομική συνέντευξη επιτρέπει την συλλογή μεγαλύτερης ποσότητας ποιοτικών δεδομένων σε σύντομο χρονικό διάστημα. Ουσιαστικά το μεθοδολογικό εργαλείο των ομάδων εστίασης αναδεικνύει τη δυναμική των ομάδων, καθώς οι συμμετέχοντες αλληλεπιδρούν μεταξύ τους περισσότερο παρά με τον συνεντευκτή με τέτοιο τρόπο, ώστε να αναδειχθούν οι απόψεις τους, τα θέματα που απασχολούν τους συμμετέχοντες έναντι της ατζέντας του ερευνητή (Cohen, Manion & Morrison, 2008).

Ακολούθως ο ερευνητής κατέχει το ρόλο του διευκολυντή της συζήτησης μεταξύ των συμμετεχόντων. Ο ρόλος του είναι περιφερειακός καθώς η έμφαση δίνεται στις αλληλεπιδράσεις των συμμετεχόντων, οι οποίες οδηγούν στην παράγωγή δεδομένων και αποτελεσμάτων (Parker & Tritter, 2006).

Από την άλλη πλευρά, το μέγεθος της ομάδας εστίασης αλλά και η ομοιογένεια αποτελούν σημαντικούς παράγοντες επιτυχίας της συζήτησης. Σύμφωνα με τον Morgan (1988, ο.π.αναφ. στο Cohen, Manion & Morrison, 2008) το ιδανικό

μέγεθος της ομάδας κυμαίνεται μεταξύ τεσσάρων έως δώδεκα ατόμων. Στο ίδιο πλαίσιο η συζήτηση δεν πρέπει να είναι ούτε υπερβολικά κατευθυνόμενη, ούτε όμως και να παρεκκλίνει από το θέμα. Δηλαδή πρέπει να είναι ανοικτή αλλά και απολύτως σχετική με το θέμα.

4.5 Ερευνητικό εργαλείο

Στο πλαίσιο της διερεύνησης του πλαισίου και των κατευθύνσεων που θέτει η εκπαιδευτική πολιτική για την προσχολική αγωγή, χρησιμοποιείται η ημιδομημένη συνέντευξη για τους εκπαιδευτικούς τριών τάξεων προνηπίων των Παιδικών Σταθμών του Δήμου Αθηναίων.

Οι ερωτήσεις είναι ανοικτού τύπου και ομαδοποιούνται σε τέσσερις θεματικούς άξονες. Στις ανοιχτού τύπου ερωτήσεις δίνεται η δυνατότητα στον ερωτώμενο να απαντήσει χωρίς προκαθορισμούς. Αυτός ο τύπος ερωτήσεων χρησιμοποιείται κυρίως στις ημιδομημένες συνεντεύξεις (Ιωσηφίδης, 2003). Από την άλλη πλευρά η ομαδοποίηση των ερωτήσεων κατά θεματικό άξονα συμβάλλει στην καλύτερη οργάνωση των ερωτήσεων και επεξεργασία των δεδομένων.

Α' Φάση: Συνέντευξη εις βάθος με εκπαιδευτικούς των Δημοτικών Παιδικών Σταθμών (βλ. Παράρτημα Ια).

1^{ος} Άξονας ερωτήσεων: Ακαδημαϊκά προσόντα εκπαιδευτικών και εργασιακή κατάσταση τους.

Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να απαντήσουν:

- Ποια είναι τα ακαδημαϊκά τους προσόντα (Πτυχίο ΑΕΙ/ΤΕΙ, Μεταπτυχιακό, Διδακτορικό)
- Αν έχουν συμμετάσχει σε επιμορφωτικά προγράμματα, ημερίδες, συνέδρια και ποια ενδεικτικά;
- Ποια είναι η σχέση εργασίας τους δηλαδή εάν είναι μόνιμοι ή συμβασιούχοι.
- Τα συνολικά έτη υπηρεσίας.
- Ποια είναι η περιοχή που ανήκει ο Παιδικός Σταθμός όπου εργάζονται.

2^{ος} Άξονας :Περιγραφή των Παιδικών Σταθμών

Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να περιγράψουν:

- Την κτιριακή και υλικοτεχνική υποδομή των Δημοτικών Παιδικών Σταθμών, όπου υπηρετούν. Δηλαδή την κατάσταση του κτιρίου, τον αριθμό των αιθουσών που προβλέπονται για την υλοποίηση δραστηριοτήτων αλλά και τις αίθουσες που προβλέπονται για την ανάπαυση βρεφών και προνηπίων.
- Τον προαύλιο χώρο και τις συνθήκες ασφάλειας των παιδιών κατά τη διάρκεια του διαλείμματος. Επιπλέον, καλούνται να απαντήσουν για την ύπαρξη βοηθητικού προσωπικού.

3^{ος} Άξονας: Σύνθεση μαθητικού δυναμικού και εκπαιδευτικό πρόγραμμα

Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να απαντήσουν:

- Για τον αριθμό των εγγεγραμμένων μαθητών και τον αριθμό παιδιών μειονοτήτων ή άλλων κατηγοριών. Επίσης εκτίμηση για το κοινωνικό-οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο των γονέων.

- Σε ποιο βαθμό είναι καθημερινή η φοίτηση των εγγεγραμμένων παιδιών της τάξης τους.
- Ποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα εφαρμόζουν;
- Πως διαχειρίζονται στο επίπεδο του ιδρύματος και της τάξης τις τυχόν εκπαιδευτικές ανισότητες που υφίστανται παιδιά μη-προνομιούχων κοινωνικών ομάδων ή μειονοτήτων. Ποια άλλα μέτρα λαμβάνουν προκειμένου να ενισχύσουν παιδιά που ανήκουν στις μη προνομιούχες ομάδες ή μειονότητες;
(Πχ Εφαρμογή αντισταθμιστικών, διαπολιτισμικών δραστηριοτήτων) Τι είδους εξωσχολικές δραστηριότητες διοργανώνουν κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς (π.χ θεατρικές παραστάσεις, επισκέψεις σε μουσεία κ.α).
- Ποιες είναι οι δυσκολίες που ενδέχεται να συναντούν σε σχέση με την εφαρμογή του προγράμματος και των δραστηριοτήτων που επιδιώκουν να υλοποιήσουν;

4^{ος} Άξονας: Σχέση με του γονείς

Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να περιγράψουν:

- Κατά πόσο τα δημογραφικά στοιχεία των γονέων της τάξης τους (εθνικότητα, επάγγελμα, μορφωτικό επίπεδο, τόπος κατοικίας) αποτελούν ένα σημαντικό παράγοντα στον τρόπο που διαμορφώνεται η επικοινωνία μεταξύ των εκπαιδευτικών και γονέων;

- Σε ποιο βαθμό συμμετέχουν οι γονείς στις προγραμματισμένες συγκεντρώσεις για την πρόοδο των παιδιών τους αλλά και σε άλλες δραστηριότητες που διοργανώνονται από τον Παιδικό Σταθμό(γιορτές, ημερίδες, κ.α

5^{ος} Άξονας: Η εκπαιδευτική πολιτική για την προσχολική αγωγή και μελλοντικές προοπτικές για την προσχολική αγωγή.

- Σε ποιο βαθμό αναγνωρίζουν οι εκπαιδευτικοί τις εμφάνσεις της εκπαιδευτικής πολιτικής;
- Ποιες είναι οι μελλοντικές προοπτικές και οι προτάσεις που θα βελτιώσουν την προσχολική αγωγή;

Β' Φάση: Ομάδες Εστίασης (Focus Group).

Για την διερεύνηση των επιλογών προσχολικής αγωγής από τους γονείς χρησιμοποιείται η μέθοδος των Ομάδων Εστίασης. Για την οργάνωση της συζήτησης έχουν διατυπωθεί οι βασικοί άξονες στους οποίους θα στηριχθεί (παράρτημα Ιβ).

1^{ος} Άξονας: Επιλογή φορέα προσχολικής αγωγής.

Οι γονείς καλούνται να απαντήσουν:

- Σε ποιο βαθμό θεωρούν σημαντική την προσχολική αγωγή για το εκπαιδευτικό μέλλον των παιδιών τους.
- Εάν αναζήτησαν ίδρυμα προσχολικής αγωγής πριν εγγράψουν το παιδί τους στους Παιδικούς Σταθμούς του Δημοτικού Βρεφοκομείου;

- Με ποια κριτήρια επέλεξαν το ίδρυμα προσχολικής αγωγής (πχ. ωράριο, παιδαγωγικό πρόγραμμα, κτιριακές εγκαταστάσεις, εκπαιδευτικό προσωπικό)

2^{ος} Αξονας: Οικονομικά ζητήματα.

- Σε ποιο βαθμό αποτελεί πρόβλημα για αυτούς η καταβολή μηνιαίων τροφείων;
- Είναι εφικτή η οικονομική συμμετοχή σε εκδηλώσεις, όπως θεατρικές παραστάσεις, μουσειακά προγράμματα και εκδρομές, που πραγματοποιούνται στο καθημερινό ωράριο του Παιδικού Σταθμού κατά τη διάρκεια της χρονιάς;
- Εάν οι ίδιοι προσφέρουν εξωσχολικές δραστηριότητες στα παιδιά τους;

3^{ος} Αξονας: Θέματα φοίτησης των παιδιών.

Οι γονείς καλούνται να απαντήσουν:

- Εάν η φοίτηση των παιδιών τους είναι καθημερινή;
- Πως διαχειρίζονται την ενδεχόμενη άρνηση του παιδιού τους να προσέλθει στον Παιδικό Σταθμό;
- Ποια άλλα τυχόν προβλήματα αντιμετωπίζουν με την φοίτηση των παιδιών τους;
- Σε ποιο βαθμό τα παιδιά τους έχουν αναπτύξει γλωσσικές και κοινωνικές δεξιότητες και κατά πόσο έχουν κατακτήσει την αυτονομία τους;
- Εάν συνεργάζονται αρμονικά με τους εκπαιδευτικούς. Δηλαδή εάν προσέρχονται στις προγραμματισμένες ενημερωτικές συγκεντρώσεις γονέων με τους εκπαιδευτικούς και αν επικοινωνούν συχνά μαζί τους για την καλύτερη αντιμετώπιση προβλημάτων που αφορούν τα παιδιά τους.

4^{ος} Άξονας: Εκπαιδευτική πολιτική και μελλοντικές προοπτικές για την προσχολική αγωγή.

Οι γονείς καλούνται να απαντήσουν:

- Εάν γνωρίζουν τις σύγχρονες τάσεις της εκπαιδευτικής πολιτικής για την προσχολική αγωγή;
- Ποιες είναι οι προτάσεις τους για την βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης για την ηλικιακή ομάδα των προνηπίων.

4.6 Δείγμα έρευνας.

Το δείγμα της έρευνας επιλέχθηκε με γνώμονα τα ερευνητικά ερωτήματα και τα πορίσματα της διεθνούς βιβλιογραφίας. Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως η ηλικιακή ομάδα των προνηπίων και οι εκπαιδευτικές υπηρεσίες που της παρέχονται αλλά και οι επιλογές γονέων ως προς το ίδρυμα (ή τύπο) προσχολικής αγωγής αποτελούν το αντικείμενο της έρευνας.

Σε αυτό το πλαίσιο η έρευνα εστιάζεται σε προνηπιακά τμήματα που λειτουργούν σε τρεις (3) παιδικούς σταθμούς διαφορετικών περιοχών του Δήμου Αθηναίων. Η πρόσβαση στα σχολεία αυτά πραγματοποιήθηκε μετά από αίτηση προς το Διοικητικό Συμβούλιο του Δημοτικού Βρεφοκομείου Αθηνών για την χορήγηση σχετικής άδειας. Η αίτηση κατατέθηκε τον Μάρτιο του 2011 και εγκρίθηκε τον Ιούλιο του 2011, όπου και πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις στους τρεις παιδικούς σταθμούς.

Τα σχολεία που έλαβαν μέρος στην έρευνα ανήκουν στις περιοχές των Αμπελοκήπων, της Πλάκας και της Πλατείας Βάθης. Η προσέγγιση των σχολείων πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με την διεύθυνση Παιδαγωγικών Προγραμμάτων του Δημοτικού Βρεφοκομείου Αθηνών. Η επιλογή του συγκεκριμένου δείγματος ήταν τυχαία, δηλαδή επιλέχθηκε ένας παιδικός σταθμός μεταξύ άλλων από κάθε περιοχή, για να διασφαλίζεται η ανωνυμία των συμμετεχόντων, στα κεφάλαια της παρουσίασης και της ερμηνείας τα σχολεία θα αναφέρονται ως σχολείο Α, σχολείο Β, σχολείο Γ.

Στόχος της ερευνητικής διαδικασίας ήταν τα σχολεία να αντιπροσωπεύουν κοινωνικά και γεωγραφικά τρεις διαφορετικές περιοχές του Δήμου Αθηναίων, ώστε να αποτυπωθεί το εύρος των διαφορετικών προβλημάτων που πιθανότητα σχετίζονται με το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο των οικογενειών που διαμένουν στις διαφορετικές περιοχές του Δήμου.

Τα δημογραφικά στοιχεία που συλλέχθηκαν για την κάθε τάξη, σύμφωνα με το σχέδιο έρευνας, αποτυπώνουν το διαφορετικό κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο της κάθε περιοχής. Στο σχολείο Α οι γονείς στην πλειονότητά τους απασχολούνται στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα. Στο σχολείο Β οι γονείς απασχολούνται στον ιδιωτικό τομέα ως ελεύθεροι επαγγελματίες και έμποροι. Ανάμεσά τους υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Από την άλλη πλευρά οι γονείς στο σχολείο Γ σε μεγάλο βαθμό απασχολούνται σε χειρωνακτικά επαγγέλματα, ενώ ανάμεσά τους οι περισσότεροι είναι μετανάστες (βλέπε παράρτημα IV).

Οι μητέρες που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις με την μέθοδο των ομάδων εστίασης προσεγγίστηκαν με την βοήθεια των προϊσταμένων των παιδικών σταθμών. Στις συνεντεύξεις συμμετείχαν τέσσερις μητέρες από το κάθε σχολείο, παρόλο που

αρχικά προβλέπονταν η συμμετοχή πέντε ή έξι μητέρων. Τελικά ορισμένοι γονείς δεν προσήλθαν στην προγραμματισμένη συνάντηση λόγω υποχρεώσεων τους.

Όσον αφορά στα δημογραφικά χαρακτηριστικά των γονέων του δείγματος στο σχολείο Α η μητέρα 1 είναι δημόσιος υπάλληλος, η μητέρα 2 και η μητέρα 4 δηλώνουν άνεργες και η μητέρα 3 εκπαιδευτικός. Στο σχολείο Β η μητέρα 1 είναι διακοσμήτρια, η μητέρα 2 είναι δικηγόρος, η μητέρα 3 βιοτέχνης και η μητέρα 4 καθηγήτρια ΑΕΙ. Στο σύνολό τους οι γονείς είναι ελληνικής υπηκοότητας. Από την άλλη πλευρά στο σχολείο Γ, η μητέρα 1 και η μητέρα 4 είναι οικιακές βοηθοί αλβανικής καταγωγής, ενώ η μητέρα 2 και η μητέρα 3 είναι άνεργες ελληνικής υπηκοότητας. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στον χώρο των Παιδικών Σταθμών κατόπιν συνεννόησης με τις προϊσταμένες και τις μητέρες και στον χρόνο που ήταν διαθέσιμες.

Οι συνεντεύξεις με τους εκπαιδευτικούς των αντίστοιχων τμημάτων έλαβαν χώρα στον χώρο του σχολείου κατά την διάρκεια του υπηρεσιακού ωραρίου τους. Στις συνεντεύξεις συμμετείχαν μια δασκάλα από το καθένα από τα σχολεία των Α και Γ και δυο δασκάλες από το σχολείο Β καθώς έχουν την ευθύνη της τάξης από κοινού.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε ομαλά σε κλίμα συνεργασίας με την εθελοντική συμμετοχή τόσο των γονέων όσο και των εκπαιδευτικών. Πρέπει να αναφερθεί ότι οι προϊστάμενες και των τριών σχολείων παρείχαν πολύτιμη βοήθεια στην οργάνωση των συνεντεύξεων και στην προσέγγιση των γονέων. Η μόνη αντικειμενική δυσκολία που αντιμετωπίστηκε είναι ότι τον μήνα Ιούλιο που ξεκίνησε η έρευνα αρκετοί γονείς απουσίαζαν σε διακοπές και έτσι το δείγμα ήταν περιορισμένο.

Οι συνεντεύξεις των συμμετεχόντων μαγνητοφωνήθηκαν με την συναίνεσή τους προκειμένου να διευκολυνθεί η ροή της επικοινωνίας. Στην συνέχεια τα ηχητικά δεδομένα απομαγνητοφωνήθηκαν και ελέγχθηκαν για την ακρίβεια τους, σε σχέση με τις αυθεντικές ηχογραφήσεις. Ακολούθως έγινε η κωδικοποίηση και η καταγραφή των δεδομένων με βάση τους άξονες των ερευνητικών ερωτημάτων, προκειμένου να γίνει η ανάλυση και η ερμηνεία των δεδομένων σε σχέση με το θεωρητικό πλαίσιο και τα πορίσματα της βιβλιογραφίας.

Οι περιορισμοί της συγκεκριμένης έρευνας συνίστανται στην ύπαρξη ενός μικρού δείγματος γονέων και εκπαιδευτικών, βάσει του οποίου δεν είναι εφικτή η διατύπωση γενικών συμπερασμάτων για το υπό διερεύνηση ζήτημα. Ωστόσο αποτελεί μια απόπειρα πρώτης προσέγγισης του συγκεκριμένου χώρου και αφετηρία για την εκπόνηση διεξοδικών ερευνών στο ζήτημα της επιλογής των γονέων ιδρύματος προσχολικής αγωγής αλλά και επιπέδου ποιότητας και ισότητας.

5. Η έρευνα στους Παιδικούς Σταθμούς του Δήμου Αθηναίων-Συνεντεύξεις με γονείς.

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται τα δεδομένα της συνέντευξης με τους γονείς. Στο πλαίσιο αυτό κρίθηκε αναγκαίο να προηγηθεί η σκιαγράφηση της φυσιογνωμίας των σχολείων στα οποία πραγματοποιήθηκε η έρευνα.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας συγκεκριμένα επιλέχθηκαν τρία προνηπιακά τμήματα που ανήκουν σε τρεις Δημοτικούς Παιδικούς Σταθμούς του Δήμου Αθηναίων (σχολείο Α, σχολείο Β, σχολείο Γ).

5.1 Φυσιογνωμία σχολείων.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε τρεις παιδικούς σταθμούς του Δήμου Αθηναίων. Στο Δήμο Αθηναίων λειτουργούν ενενήντα οκτώ Δημοτικοί Παιδικοί σταθμοί υπό την εποπτεία του Δημοτικού Βρεφοκομείου. Οι παιδικοί σταθμοί που επιλέχθηκαν ανήκουν στις περιοχές των Αμπελοκήπων, της Πλάκας και της Πλατείας Βάθης, και αντιπροσωπεύουν γεωγραφικά και κοινωνικά τρεις διαφορετικές περιοχές του Δήμου της Αθήνας.

Κατά την δεκαετία του ενενήντα η μετανάστευση προς την Ελλάδα από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες είχε ως αποτέλεσμα την μεταβολή της κοινωνικής σύνθεσης της πόλης της Αθήνας. Η είσοδος σημαντικού αριθμού μεταναστών στις κεντρικές περιοχές συνέβαλε στην γενικότερη υποβάθμιση των περιοχών κατοικίας. Σε αυτό το πλαίσιο η περιοχή της Ομόνοιας – Πλατείας Βάθης χαρακτηρίζεται από διαδικασίες υποβάθμισης που σχετίζονται τόσο με τη μεταβολή της κοινωνικής σύνθεσης, όσο και με τη μεταβολή των τοπικών δραστηριοτήτων (Μαλούτας, Εμμανουήλ & Παντελίδου-Μαλούτα, 2006). Η πλατεία Βάθης είναι μια υποβαθμισμένη περιοχή του κέντρου με χαμηλά ενοίκια, όπου οι κάτοικοι της περιοχής είναι σε μεγάλο ποσοστό μετανάστες διαφορετικών εθνικοτήτων.

Από την άλλη πλευρά η περιοχή των Αμπελοκήπων είναι μια ιδιαίτερα πυκνοκατοικημένη περιοχή της Αθήνας, όπου η μορφή της έχει αλλάξει σημαντικά τις τελευταίες δυο δεκαετίες. Μέχρι την δεκαετία του εβδομήντα άνηκε στα υψηλά μεσαία στρώματα. Στην συνέχεια όμως βρέθηκε σε μια πορεία κοινωνικής μεταβολής λόγω της παρουσίας χαμηλών-μεσαίων στρωμάτων και μεταναστών (Μαλούτας κ. συν, 2006).

Η περιοχή της Πλάκας θεωρείται μια καλή περιοχή του κέντρου, με διατηρητέα ιστορικά κτίρια, ενώ είναι γνωστή για τα μουσεία, τα εστιατόρια και τα καταστήματα με τουριστικά είδη. Η γεωγραφική της θέση αλλά και η ιστορία της την καθιστά μια καλή περιοχή με ιδιαίτερα ακριβές κατοικίες³.

Πράγματι, στα δημογραφικά στοιχεία των γονέων των τάξεων όπου πραγματοποιήθηκε η έρευνα αποτυπώνεται το διαφορετικό κοινωνικό επίπεδο της κάθε περιοχής. Στο σχολείο Α (Αμπελόκηποι) οι γονείς στην πλειονότητά τους απασχολούνται στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα και εργάζονται σε θέσεις που προϋποθέτουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στο σχολείο Β (Πλάκα) οι γονείς απασχολούνται στον ιδιωτικό τομέα ως ελεύθεροι επαγγελματίες και έμποροι και επίσης ανάμεσα τους υπάρχουν πτυχιούχοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στο σχολείο Γ (Πλατεία Βάθης) οι γονείς απασχολούνται σε χειρωνακτικά επαγγέλματα και σε μεγάλο ποσοστό τους είναι αλλοδαποί (βλέπε παράρτημα IV).

Στην συνέντευξη με την μέθοδο των ομάδων εστίασης συμμετείχαν τέσσερις μητέρες από το κάθε σχολείο, αν και αρχικά προβλέπονταν η συμμετοχή περίπου πέντε ή έξι ατόμων, ωστόσο ορισμένοι από τους γονείς δεν προσήλθαν. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στο χώρο των σχολείων δηλαδή σε χώρους που ήταν οικείοι για τους ερωτώμενους.

---

³ Ιστοσελίδα τουριστικού οδηγού για την περιοχή της Πλάκας: <http://www.athensinfoguide.com/gr/wtsplaka.htm>

(τελευταία προσπέλαση 20/10/11)

5.2 Παρουσίαση δεδομένων από τις συνεντεύξεις με γονείς με την μέθοδο των ομάδων εστίασης.

Οι συνεντεύξεις των γονέων πραγματοποιήθηκαν σε προνηπιακά τμήματα που ανήκουν σε τρεις διαφορετικούς παιδικούς σταθμούς (σχολείο Α, σχολείο Β, σχολείο Γ) του Δήμου Αθηναίων. Οι παιδικοί σταθμοί επιλέχθηκαν με βάση τη διαφορετική γεωγραφική θέση τους, ώστε να αναδειχθούν οι επιλογές και οι απόψεις γονέων για την προσχολική αγωγή με διαφορετική κοινωνικό-οικονομική θέση. Σε αυτό το πλαίσιο επιλέχθηκε τυχαία ένα σχολείο σε καθεμία από τις παρακάτω περιοχές των Αμπελοκήπων, της Πλάκας και της Πλατείας Βάθης.

Οι συνεντεύξεις των γονέων των προνηπιακών τμημάτων πραγματοποιήθηκαν με τη μέθοδο των ομάδων εστίασης, προκειμένου να διερευνηθούν οι επιλογές τους ως προς την επιλογή προσχολικής αγωγής. Η συγκεκριμένη μέθοδος επιτρέπει την συλλογή μεγάλης ποσότητας ποιοτικών δεδομένων σε σύντομο χρονικό διάστημα, ενώ ταυτόχρονα ενισχύει τις αλληλεπιδράσεις των συμμετεχόντων.

Στο σχολείο Α συμμετείχαν τέσσερις μητέρες, αν και αρχικά είχαν εκδηλώσει ενδιαφέρον άλλες δυο μητέρες, οι οποίες τελικά δεν προσήλθαν. Η μητέρα 1 είναι δημόσιος υπάλληλος (μονογονεϊκή οικογένεια), η μητέρα 2 και μητέρα 4 είναι άνεργες, η μητέρα 3 είναι εκπαιδευτικός. Στο σύνολό τους οι γονείς του τμήματος του παιδικού σταθμού όπου πραγματοποιήθηκε η έρευνα είναι ελληνικής καταγωγής εκτός από μια μητέρα Αιθιοπικής υπηκοότητας. Στην συγκεκριμένη τάξη των προνηπίων οι γονείς απασχολούνται είτε στο δημόσιο τομέα είτε στον ιδιωτικό τομέα και οι περισσότεροι είναι πτυχιούχοι Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (βλ. παράρτημα IV)

Στο σχολείο Β συμμετείχαν τέσσερις μητέρες στη συνέντευξη, ενώ αρχικά πέντε μητέρες είχαν δηλώσει συμμετοχή. Σε αυτή την ομάδα η μητέρα 1 είναι διακοσμήτρια, η μητέρα 2 δικηγόρος, η μητέρα 3 βιοτέχνης και η μητέρα 4 καθηγήτρια ΑΕΙ. Οι περισσότεροι γονείς του προνηπιακού τμήματος, όπου πραγματοποιήθηκε η έρευνα, απασχολούνται στον ιδιωτικό τομέα ως ελεύθεροι επαγγελματίες και έμποροι και επίσης ανάμεσά τους υπάρχουν πτυχιούχοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (βλ παράρτημα IV)

Στο σχολείο Γ συμμετείχαν τέσσερις μητέρες. Η μητέρα 1 είναι καθαρίστρια (Αλβανικής υπηκοότητας), η μητέρα 2 και η μητέρα 4 είναι άνεργες (ελληνικής υπηκοότητας), η μητέρα 4 είναι οικιακή βοηθός (αλβανικής υπηκοότητας). Στο σύνολο του δείγματος της συγκεκριμένης τάξης προνηπίων οι γονείς απασχολούνται σε χειρωνακτικά επαγγέλματα και στην πλειοψηφία τους είναι αλλοδαποί (βλ παράρτημα IV).

Σε αυτή την εργασία η συλλογή πληροφοριών από τις συνεντεύξεις των γονέων προνηπίων στοχεύει στην απάντηση ορισμένων ερευνητικών ερωτημάτων, όπως αναπτύχθηκαν στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας. Καταρχάς διερευνάται κατά πόσο ο νόμος για την υποχρεωτική φοίτηση των νηπίων στο νηπιαγωγείο επηρέασε τη δυνατότητα επιλογών των γονέων της ηλικιακής ομάδας των προνηπίων. Δηλαδή εάν είχαν την δυνατότητα να επιλέξουν δημόσιο νηπιαγωγείο ή ήταν εκ των προτέρων αδύνατο λόγω του μεγάλου αριθμού νηπίων που υποχρεωτικά προηγούνται. Ακόμη σε ποιο βαθμό οι Δημοτικοί Παιδικό Σταθμοί αποτελούν πραγματική επιλογή των γονέων της ηλικιακής ομάδας των προνηπίων.

Ακολούθως, στόχος των συνεντεύξεων είναι η αποτύπωση των αντιλήψεων των γονέων για την προσχολική αγωγή και τη σημασία της για το εκπαιδευτικό

μέλλον των παιδιών τους. Παράλληλα είναι σημαντικό να αναδειχθούν οι εκπαιδευτικές πρακτικές που χρησιμοποιούν οι γονείς της μεσαίας/εργατικής τάξης για την επιλογή ιδρύματος προσχολικής αγωγής, καθώς και σε ποιο βαθμό η κοινωνική ή και η εθνική προέλευση των γονέων επηρεάζει τις εκπαιδευτικές επιλογές τους. Στο ίδιο πλαίσιο διερευνάται εάν ο τόπος κατοικίας επηρεάζει την ποιότητα των παρεχόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών και συνεπώς την μελλοντική σχολική επιτυχία του παιδιού.

Στο σχολείο Α οι μητέρες θεωρούν σημαντική την προσχολική αγωγή για το εκπαιδευτικό μέλλον των παιδιών τους κυρίως από την άποψη της κοινωνικοποίησης και του οργανωμένου περιβάλλοντος παιγνιώδους μάθησης που προσφέρει.

«Αυτό είναι το πιο σημαντικό η επαφή τους με συνομήλικα παιδιά, μπορούν να κάνουν εργασίες, να μαθαίνουν πράγματα ανάλογα με την ηλικία τους. Επομένως σίγουρα είναι σημαντική η προσχολική αγωγή.» (Μητέρα 3, σχολείο Α)

« Συμφωνώ και εγώ πιστεύω ότι έτσι γίνεται η σωστή κοινωνικοποίηση του παιδιού, να γίνεται ανεξάρτητο, να μαθαίνει να μοιράζεται, να μην είναι εγωιστής σαν άνθρωπος, και να μαθαίνει να ακούει έναν άλλον άνθρωπο εκτός από τους γονείς.»(Μητέρα 4, σχολείο Α)

Στο ίδιο πλαίσιο κινούνται και οι απόψεις των μητέρων στο σχολείο Β, ωστόσο η μητέρα 4 εκτός των άλλων τονίζει τη σημασία της προσχολικής αγωγής σε σχέση με την εισαγωγή του παιδιού στις προέννοιες δηλαδή τις προμαθηματικές έννοιες, την προανάγνωση και την προγραφή. Χαρακτηριστικά αναφέρει:

«Και εγώ τη θεωρώ σημαντική για την κοινωνικοποίηση και μια εισαγωγή στις προέννοιες, προμαθηματικές έννοιες, προγραφή.» (Μητέρα 4, σχολείο Β)

Από την άλλη πλευρά στο σχολείο Γ, οι μητέρες υποστηρίζουν επίσης τη σημασία της προσχολικής αγωγής σε σχέση με την κοινωνικοποίηση του παιδιού αλλά και την προετοιμασία που παρέχει ως προς το δημοτικό σχολείο.

«Για να είναι πιο εύκολο στο δημοτικό.»(Μητέρα 1, σχολείο Γ)

«Και εγώ πιστεύω ότι βοηθάει τα παιδιά στις επόμενες βαθμίδες και τα βάζει στην διαδικασία σχολείου, μαθαίνουν να είναι με άλλα παιδιά και να κάθονται και να συγκεντρώνονται. Άρα είναι σημαντική.» (Μητέρα 2, σχολείο Γ)

Στο σχολείο Α οι δυο μητέρες (μητέρα 1 & μητέρα 2) κατά την διαδικασία επιλογής σχολείου επισκεφθήκαν ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς, ωστόσο το κόστος φοίτησης ήταν μεγάλο και προτίμησαν να εγγράψουν τα παιδιά τους στο Δ.Β.Α.

«Ναι. Είχα ψάξει σε ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς και αν είχα την οικονομική δυνατότητα θα προτιμούσα να το πάω σε ιδιωτικό.»

-Μάλιστα θα προτιμούσατε να πάτε το παιδί σας σε ιδιωτικό παιδικό σταθμό. Για ποιους λόγους θα κάνατε αυτή την επιλογή;

«Και από άποψη ασφάλειας και από άποψη περιβάλλοντος, το περιβάλλον που είδα σε κάποιους ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς μου άρεσε πολύ περισσότερο άλλα και από όσα έχω ακούσει από φίλους και γνωστούς αλλά δεν θεωρώ ότι έκανα έκπτωση που το έφερα εδώ. Θεωρώ ότι είναι ένας εξίσου καλός παιδικός σταθμός αλλά αν είχα πολύ μεγάλη οικονομική άνεση θα προτιμούσα να την στείλω σε ιδιωτικό σταθμό.» (Μητέρα 1, σχολείο Α)

Οι άλλες δυο μητέρες δεν αναζήτησαν άλλο ίδρυμα προσχολικής αγωγής καθώς το κριτήριο για την εγγραφή ήταν η απόσταση. Επιπλέον η μητέρα 3 δήλωσε ευχαριστημένη από τον σταθμό, καθώς είχε φοιτήσει και άλλο παιδί της τα προηγούμενα χρόνια. Η μητέρα 4 υποστήριξε ότι της άρεσε ο χώρος του συγκεκριμένου σχολείου και γι' αυτό έκανε αυτή την επιλογή. Επιπλέον στο σύνολο

τους οι μητέρες δηλώσαν ότι δεν θα ήθελαν να φοιτά σε κάποιο άλλο ίδρυμα προσχολικής αγωγής καθώς είναι ευχαριστημένες με τον παιδικό σταθμό.

«Δεν έχουμε φαγητό γιατί τέλειωσε το κρέας, δεν πληρώνει τον προμηθευτή ο Δήμος. Έτσι τα παιδιά δεν τρώνε κρέας ποτέ... Δεν έχουν χρήματα, κονδύλια για την καθαριότητα για να πλύνουν τις κουρτίνες και τις κουρτίνες της τάξης τις πλένει ο γονιός. Δεν με πειράζει. Πλένω με χαρά αλλά όλο αυτό θα ήθελα να είναι λυμένο με κάποιο τρόπο δηλαδή τα στοιχειώδη, το πλύσιμο της κουρτίνας, το ότι τρώει κρέας μια φορά την εβδομάδα και το να ξέρω ότι κάθε μέρα θα έρχεται στον παιδικό γιατί εγώ πηγαίνω στη δουλειά μου και θα ήθελα να μην έχω να το σκεφτώ. Όλα αυτά θα ήθελα να τα έχω λύσει γιατί κατά τα άλλα οι παιδαγωγοί είναι μια χαρά και το περιβάλλον και όλα αλλά υπάρχουν τέτοια προβλήματα για αυτό ίσως να το επανεξετάζα για κάποιο ιδιωτικό». (Μητέρα 1, σχολείο Α)

Στο σχολείο Β οι μητέρες 1,2,3 δεν αναζήτησαν άλλο ίδρυμα προσχολικής αγωγής διότι τα παιδιά τους φοιτούσαν στο παιδικό σταθμό από την ηλικία των δυο ή τριών ετών. Κατά συνέπεια οι μητέρες εκτίμησαν ότι σε αυτή τη φάση δεν είναι αναγκαία η αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος. Εντούτοις η μητέρα 4 επισκέφθηκε ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς τους οποίους απέρριψε λόγω της απόστασης και της μετακίνησης των παιδιών με πούλμαν. Επίσης επισκέφθηκε δημόσιο νηπιαγωγείο αλλά δεν υπήρχε περίπτωση να γίνει δεκτό καθώς προηγούνται τα νήπια πρώτης ηλικίας.

« Εγώ επισκέφτηκα ιδιωτικά αλλά δεν ήθελα το παιδί μου να μπαίνει σε λεωφορείο και να πάει μακριά. Ήθελα να είναι με τα πόδια η απόσταση που θα διανύει από το σπίτι. Επισκέφτηκα ένα ιδιωτικό εδώ κοντά που δεν μου άρεσε καθόλου και μετά ήρθα σε αυτό που τότε είχε ανοίξει». (Μητέρα 4, σχολείο Β)

«Εγώ πήγα (σε νηπιαγωγείο) αλλά δεν υπήρχε περίπτωση να το πάρουν. Δεν υπάρχουν σε δημόσια νηπιαγωγεία προνήπια. Κατευθείαν νήπια. Αν υπάρχουν θέσεις τα βάζουν μαζί με τα νήπια στην ίδια τάξη». (Μητέρα 4, σχολείο Β)

Τελικά, όμως, οι μητέρες δήλωσαν ότι δεν ήθελαν το παιδί τους να φοιτά σε άλλο ίδρυμα προσχολικής αγωγής.

Ακολουθώς, στο σχολείο Γ, η μητέρα 1, η μητέρα 3 και η μητέρα 4 δεν αναζήτησαν άλλο ίδρυμα, καθώς τα παιδιά τους φοιτούσαν ήδη δυο χρόνια σε παιδικό σταθμό και το συγκεκριμένο σχολείο τους εξυπηρετούσε γιατί βρίσκεται σε κοντινή απόσταση από την οικία τους. Οι μητέρες 1 & 4 δήλωσαν ότι δεν θα ήθελαν το παιδί τους να φοιτά σε άλλο ίδρυμα προσχολικής αγωγής. Αντιθέτως η μητέρα 3 θα προτιμούσε το παιδί της να φοιτά σε ιδιωτικό παιδικό σταθμό γιατί εκτιμά ότι υπάρχουν καλύτερες κτιριακές εγκαταστάσεις. Η μητέρα 2 πριν την έναρξη της σχολικής χρονιάς αυτής επεδίωξε να γράψει το παιδί της σε δημόσιο νηπιαγωγείο, ωστόσο δεν έγινε δεκτό ως προνήπιο λόγω του μεγάλου αριθμού των νηπίων και έτσι συνέχισε την φοίτηση του παιδιού της στον δημοτικό παιδικό σταθμό.

«Και εμένα το παιδί ήταν στον παιδικό από μικρό γιατί δούλευα, οπότε με εξυπηρετούσε. Η αλήθεια είναι ότι έψαξα πέρυσι για να το πάω σε νήπιο αλλά το νηπιαγωγείο που ανήκουμε εδώ στην περιοχή ήταν γεμάτο. Μας είπαν να κάνουμε αίτηση και θα γίνει κλήρωση αν περισσέψει μια ή δυο θέσεις από τα πιο μεγάλα παιδιά. Αλλά τελικά έγινε κλήρωση δεν μας πήραν και είχαν πολλά παιδιά περίπου 25, οπότε συνεχίσαμε εδώ και τώρα υποχρεωτικά θα πάμε. (Μητέρα 2,Γ)

Η συγκεκριμένη μητέρα στο σχολείο Γ δήλωσε ότι θα προτιμούσε το δημόσιο νηπιαγωγείο γιατί πιστεύει ότι το παιδί θα αποκτούσε μεγαλύτερη ωριμότητα.

Χαρακτηριστικά αναφέρει:

«Όχι ότι έχω πρόβλημα με το σχολείο ή τις δασκάλες, αλλά θα ήθελα να είναι στο νηπιαγωγείο.

Πιστεύω ότι θα ήταν καλύτερο.

-Για ποιους λόγους;

Νομίζω θα ωριμάζε πιο καλά ίσως και να μάθαινε πιο πολλά. Δεν ξέρω.» (Μητέρα 2, σχολείο

Γ).

Σε σχέση με τους παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή σχολείου, η μητέρα 1 και μητέρα 2 στο σχολείο Α απαντούν ότι σημαντικότερη είναι η απόσταση του σχολείου από το σπίτι, ενώ η μητέρα 3 και η μητέρα 4 πιστεύουν ότι οι παιδαγωγοί και η προσέγγισή τους απέναντι στα παιδιά αποτελεί για εκείνες κριτήριο για την επιλογή σχολείου.

«Όλα, όλα. Η απόσταση από το σπίτι είναι σημαντικό, γιατί δεν έχω κάποιο σχολείο πιο κοντά δημόσιο. Επίσης δεν έχω κάποιον να το παραλαμβάνει, οπότε θεωρώ ότι όλα όσα είπατε είναι εξίσου σημαντικά». (Μητέρα 1, σχολείο Α)

«Όλα είναι σημαντικά, αλλά νομίζω ότι το πιο σημαντικό από όλα είναι το πώς τους αντιμετωπίζουν οι παιδαγωγοί και κατά δεύτερο λόγο είναι το περιβάλλον. Δηλαδή εάν τα παιδιά δεν έχουν μια ζεστή παρουσία, εεε όσο καλό και να είναι το περιβάλλον δεν έχει θετικό αντίκτυπο στα παιδιά». (Μητέρα 3, σχολείο Α)

Στο σχολείο Β οι μητέρες θεωρούν πιο σημαντικό παράγοντα το παιδαγωγικό προσωπικό, την κοντινή απόσταση από το σπίτι, τις κτιριακές εγκαταστάσεις και το παιδαγωγικό πρόγραμμα.

«Εγώ θα έβαζα πρώτα το προσωπικό μετά εντάξει είναι και η απόσταση δηλαδή το παιδί να βρίσκεται στην γειτονιά του, τα παιδιά είναι όλα εδώ γύρω. Αλλά νομίζω, ότι το πιο σημαντικό που υπάρχει είναι το προσωπικό. Δηλαδή το ότι οι δασκάλες τα αγκάλιαζαν τα παιδιά με ζεστασιά. Από εκεί και πέρα και το παιδαγωγικό πρόγραμμα έχει σημασία, το ότι μάθανε κάποια πράγματα, δεν ήταν μόνο παιχνίδι». (Μητέρα 1, σχολείο Β)

«Και εγώ την απόσταση, το πρόγραμμα, τις εγκαταστάσεις. Το προσωπικό πρώτο και μετά η απόσταση, οι εγκαταστάσεις και το παιδαγωγικό πρόγραμμα». (Μητέρα 4, σχολείο Β)

Στο σχολείο Γ οι μητέρες πραγματοποιούν τις επιλογές σχολείου με βάση κυρίως την απόσταση από την κατοικία. Η μητέρα 1 θέτει ως πιο σημαντικό το κτίριο και την απόσταση, ενώ η μητέρα 2 την απόσταση, τον δημόσιο χαρακτήρα, το κτίριο, τις δασκάλες και το παιδαγωγικό πρόγραμμα. Οι μητέρες 3 & 4 εστιάζουν την προσοχή τους μόνο στον παράγοντα της απόστασης.

«Ναι και εγώ πιστεύω ότι όλα είναι σημαντικά απλώς η απόσταση μετράει για να επιλέξω πιο πολύ σχολείο.» (Μητέρα 3, σχολείο Γ)

«Ναι και εγώ για την απόσταση... το σκέφτηκα και το έφερα εδώ το παιδί».

(Μητέρα 4, σχολείο Γ)

Μια άλλη παράμετρος που διερευνάται στην συνέντευξη των γονέων είναι η μηνιαία καταβολή τροφείων από τους γονείς στους παιδικούς σταθμούς. Στο σχολείο Α δεν αποτελεί πρόβλημα για τις μητέρες η καταβολή του συγκεκριμένου ποσού που απαιτείται. Το ίδιο υποστηρίζουν και οι μητέρες στο σχολείο Β, ωστόσο η μητέρα 1 εκτιμά ότι δεν θα έπρεπε να υπάρχουν τροφεία στους δημοτικούς παιδικούς σταθμούς, λόγω του δημόσιου χαρακτήρα τους.

«Εντάξει ήταν ένα ποσό που το αντέχαμε, δεν μπορώ να πω ότι μας δημιουργεί πρόβλημα εεεε αλλά εντάξει εννοείται ότι από ένα δημόσιο σχολείο θα περίμενες κιόλας να μην υπάρχουν καθόλου τροφεία».(Μητέρα 1, σχολείο Β)

Στο ίδιο πλαίσιο κινούνται και οι απόψεις της μητέρας 2 στο σχολείο Γ.

«Δεν είναι μεγάλο το ποσό αλλά κανονικά δεν έπρεπε να υπήρχε για μένα γιατί είναι δημόσιο. Δεν είναι ότι δεν μπορούμε να τα πληρώσουμε είναι μικρό ποσό αλλά έπρεπε να είναι δωρεάν».
(Μητέρα 2, σχολείο Γ)

Όμως η μητέρα 1 και η μητέρα 4 του ίδιου σχολείου δήλωσαν ότι αποτελεί πρόβλημα για τις οικογένειές τους η καταβολή μηνιαίων τροφείων.

«Είναι δύσκολο για μας. Είναι λίγα τα χρήματα αλλά δυσκολευόμαστε και τα βγάζουμε για να έρχεται το παιδί εδώ και εμείς να δουλέψουμε». (Μητέρα 1. σχολείο Γ)

Το κοινό σημείο που αναδεικνύεται στις συνεντεύξεις είναι ότι και στα τρία σχολεία οι μητέρες δεν θεωρούν μεγάλη δαπάνη τα χρήματα που απαιτούνται για την συμμετοχή των παιδιών τους σε θεατρικές παραστάσεις, εκδρομές και επισκέψεις σε μουσεία, που πραγματοποιούνται στο καθημερινό ωράριο του σχολείου. Οι μητέρες στην πλειονότητά τους δηλώνουν ότι θα προτιμούσαν να πραγματοποιούνται περισσότερες εξωσχολικές δραστηριότητες γιατί εκτιμούν ότι έχουν θετική επίδραση στα παιδιά τους.

Όσον αφορά τις εξωσχολικές δραστηριότητες που προσφέρουν οι ίδιοι οι γονείς στα παιδιά τους αποτυπώνονται αρκετές διαφορές, τόσο ως προς το είδος, όσο και ως προς την συχνότητα. Στο σχολείο Α η μητέρα 1 παρακολουθεί μαζί με το παιδί της μια φορά το μήνα θέατρο και πιο συχνά το παιδί κάνει εργαστήρια ζωγραφικής, μουσικής και κυρίως ψυχαγωγείται στην παιδική χαρά. Η μητέρα 2 και η μητέρα 3 πραγματοποιούν μια - δυο επισκέψεις το χρόνο στο θέατρο και κυρίως στην παιδική χαρά. Τέλος η μητέρα 4 επιδιώκει να πηγαίνει με το παιδί της μια φορά το μήνα κινηματογράφο, μια - δυο φορές θέατρο, ενώ κάθε εβδομάδα το παιδί κάνει μουσικοκινητική αγωγή σε ωδείο.

Στο σχολείο Β η μητέρα 1 οργανώνει παρακολούθηση σε κάποιο θέατρο ή κινηματογραφικό έργο μια φορά στους τρεις μήνες. Σε μικρότερη συχνότητα επισκέπτονται το Παιδικό Μουσείο και κυρίως το παιδί παίζει στην παιδική χαρά. Η μητέρα 2 εξηγεί ότι έδωσε ερεθίσματα στο παιδί της προκειμένου να αντιληφθεί ποιες είναι οι δραστηριότητες που το ευχαριστούν και πλέον παρακολουθεί δυο ξένες γλώσσες και κάνει συστηματικά κολύμβηση.

Η μητέρα 3 επισκέπτεται πιο σπάνια το θέατρο, (μια φορά το χρόνο) και το παιδί της παρακολουθεί μια τάξη μπαλέτου. Η μητέρα 4 οργανώνει συχνά επισκέψεις στο θέατρο (παρακολούθηση 5 θεατρικών παραστάσεων κατά την διάρκεια της σχολικής χρονιάς) ενώ το παιδί της κάνει συστηματικά μουσική αγωγή οrff και τζούντο.

Από την άλλη πλευρά στο σχολείο Γ η μητέρα 1 και η μητέρα 4 δεν έχουν την δυνατότητα να προσφέρουν εξωσχολικές δραστηριότητες στα παιδιά τους εξαιτίας της εργασίας τους αλλά και της οικονομικής κατάστασής τους. Οι άλλες δυο μητέρες οργανώνουν επισκέψεις στο θέατρο μια - δυο φορές το χρόνο και πιο συχνά τα παιδιά ψυχαγωγούνται στην παιδική χαρά.

Τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι γονείς για την πραγματοποίηση εξωσχολικών δραστηριοτήτων στα σχολεία Α και Γ εστιάζονται στην έλλειψη χρόνου και στα χρήματα που απαιτούνται. Αντιθέτως, στο σχολείο Β οι μητέρες υποστηρίζουν ότι δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα στην οργάνωση εξωσχολικών δραστηριοτήτων εκτός από την μητέρα 4, η οποία έχει λίγο ελεύθερο χρόνο.

Ως προς το ζήτημα της φοίτησης των παιδιών, οι μητέρες της έρευνας δηλώνουν ότι είναι καθημερινή η φοίτηση των παιδιών τους στους παιδικούς σταθμούς. Στο σχολείο Α, η μητέρα 1 και η μητέρα 4 έχουν αντιμετωπίσει κάποια στιγμή την άρνηση του παιδιού τους να προσέλθει στο σχολείο αλλά με την συζήτηση βοήθησαν τα παιδιά τους να κατανοήσουν τους λόγους για τους οποίους πρέπει να προσέρχονται στο σχολείο και πλέον κατάφεραν να μειώσουν αυτές τις συμπεριφορές. Στο σχολείο Β μόνο η μητέρα 3 δήλωσε ότι, το τελευταίο διάστημα (τους καλοκαιρινούς μήνες), αντιμετωπίζει αυτό το πρόβλημα και μέσω του διαλόγου προσπαθεί να διαχειριστεί την άρνηση της κόρης της. Στο σχολείο Γ οι μητέρες δεν

αντιμετωπίζουν παρόμοιο πρόβλημα εκτός από την μητέρα 2 η οποία υποχωρεί απέναντι στην άρνηση του παιδιού της και το κρατάει στο σπίτι κάποιες μέρες, χωρίς να υπάρχει κάποιος σοβαρός λόγος.

Από τις συνεντεύξεις προκύπτει ότι όλες οι μητέρες του δείγματος υποστηρίζουν ότι έχουν πολύ καλή συνεργασία και επικοινωνία με τις δασκάλες της τάξης τους και εάν προκύψει κάποιο ζήτημα έχουν την δυνατότητα να επικοινωνήσουν άμεσα μαζί τους.

Ωστόσο η συμμετοχή των γονέων στις συγκεντρώσεις παρουσιάζει μεγάλη ανομοιογένεια μεταξύ των σχολείων. Συγκεκριμένα στο σχολείο Α και οι τέσσερις μητέρες συμμετέχουν στις προγραμματισμένες συγκεντρώσεις. Στο σχολείο Β συμμετέχει η μητέρα 1 και η μητέρα 4 σε όλες τις συγκεντρώσεις που διοργανώνονται από το σχολείο, ενώ οι άλλες δυο δεν συμμετέχουν εξαιτίας των επαγγελματικών τους υποχρεώσεων. Το ίδιο περίπου ποσοστό συμμετοχής διαμορφώνεται και στο σχολείο Γ, όπου η μητέρα 1 και μητέρα 4 δεν συμμετέχουν στις συγκεντρώσεις γιατί εργάζονται, ενώ οι άλλες δυο μητέρες συμμετέχουν σε όλες.

Η παρακολούθηση επιμορφωτικών σεμιναρίων θεωρείται ιδιαίτερα χρήσιμη για τις μητέρες του σχολείου Α, ωστόσο επισημαίνουν ότι θα πρέπει αυτά τα σεμινάρια να έχουν μια συστηματικότητα και συνέχεια προκειμένου να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των γονέων.

«Βεβαίως. Έγινε μια συνάντηση με έναν ψυχολόγο πριν από ένα μήνα και ήρθαν πέντε γονείς. Εγώ έκανα μετά μια κουβέντα με κάποιες φίλες και είπαμε ότι να ο δήμος κάνει σεμινάρια, καλεί τους γονείς και δεν έρχεται κανείς. Η απάντησή τους ήταν κάτι που δεν είχα σκεφτεί εγώ, ότι όταν κάνει ένα το χρόνο δεν μπορεί να σε βάλει σε αυτή τη διαδικασία. Πρέπει να το κάνει

τακτικά, έτσι ώστε να μπούμε σε αυτό το κλίμα και να συμμετέχουμε με ένα το χρόνο εντάξει και τι έγινε. Δεν λέω ότι είναι κακό, εγώ έμαθα και πέντε πράγματα σε αυτή τη συνάντηση και ευτυχώς είχα και το χρόνο να το κάνω αλλά αν αυτό το πράγμα γίνεται τακτικά και μπούμε όλοι σε αυτό το κλίμα νομίζω ότι θα βρίσκουμε όλοι το χρόνο να τα παρακολουθούμε και θα βοηθιόμαστε. Πρέπει να γίνεται συστηματικά».(Μητέρα 1, σχολείο Α)

Στο σχολείο Β οι μητέρες εκτιμούν ότι πρέπει να πραγματοποιούνται τέτοιου είδους σεμινάρια, ωστόσο δηλώνουν ότι δεν έχουν αρκετό χρόνο για την παρακολούθησή τους.

«Ναι και εγώ πιστεύω ότι είναι σημαντικό. Θυμάμαι είχε έρθει ένας παιδοψυχολόγος και ακόμη θυμάμαι όσα είχε πει, έδωσε συμβουλές για όλη την ζωή των παιδιών και νομίζω ότι ήταν πολύ σημαντικά όσα ειπώθηκαν. Αν ερχόταν πιο συχνά κάθε τρίμηνο ας πούμε και όχι μια φορά το χρόνο θα έκανα τα πάντα για να μπορέσω να παραβρεθώ». (Μητέρα 2, σχολείο Β)

Παρόμοιες απαντήσεις δίνουν και οι μητέρες στο σχολείο Γ. Επιπλέον η μητέρα 2 επεσήμανε ότι στους γονείς υπάρχει η ανάγκη για επιμόρφωση σε πιο πρακτικά θέματα που σχετίζονται με την αγωγή των παιδιών τους. Στο ίδιο πλαίσιο οι μητέρες του δείγματος φαίνεται ότι κατανοούν την σύνδεση της προσχολικής αγωγής με τις επόμενες βαθμίδες εκπαίδευσης. Συγκριμένα στο σχολείο Α η μητέρα 1, η μητέρα 3 και η μητέρα 4 εκτιμούν ότι η προσχολική αγωγή συνδέεται με τις επόμενες βαθμίδες.

«Εγώ πιστεύω πως συνδέεται άμεσα γιατί ξέρω ότι μέχρι τα 5 χρόνια διαμορφώνεται ο χαρακτήρας του παιδιού και πλάθεται σαν σφουγγαράκι. Δηλαδή αν πάρει θετικά ερεθίσματα και του αρέσει από το περιβάλλον του παιδικού, μπορεί να δει και πιο θετικά και την εκπαίδευση στο μέλλον. Αυτό πιστεύω εγώ ότι είναι σημαντικό. Όσο πιο μικρό βρεθεί στο σωστό περιβάλλον, τόσο πιο εύκολα θα μάθει και τις ξένες γλώσσες και όλα. Είναι πιο εύκολο να απορροφήσουν γνώσεις και τώρα τα παιδιά μαθαίνουν πιο γρήγορα.»

(Μητέρα 4, σχολείο Α)

Εντούτοις η μητέρα 2 υποστηρίζει ότι η προσχολική αγωγή που παρέχεται στους παιδικούς σταθμούς δεν μπορεί να συνδεθεί με τις επόμενες βαθμίδες, εξαιτίας του προγράμματος που ακολουθείται. Επιπλέον, η συγκεκριμένη μητέρα υποστήριξε ότι συμβάλλει μόνο στην αυτονομία του παιδιού.

«Εξαρτάται εάν κάνουν κάποια μαθήματα για να βοηθηθούν στις επόμενες χρονιές. Δεν ξέρω εξαρτάται. Πιστεύω πως η προσχολική αγωγή στους παιδικούς σταθμούς το κάνει πιο ανεξάρτητο και πιο αυτόνομο αλλά όχι κάτι παραπάνω.

-Μάλιστα, θεωρείτε ότι δεν συνδέεται με τις επόμενες βαθμίδες λόγω του προγράμματος στους παιδικούς σταθμούς;

Ναι, έτσι νομίζω για τους παιδικούς σταθμούς.»

(Μητέρα. σχολείο Α)

Οι μητέρες στα σχολεία Β και Γ υποστηρίζουν ότι συνδέεται άμεσα με τις επόμενες βαθμίδες.

«Ναι και εγώ βλέπω ότι συνδέονται άμεσα και από όσα ακούω από άλλες φίλες μου με μεγαλύτερα παιδιά, ότι το παιδί πρέπει να πηγαίνει προετοιμασμένο στο δημοτικό και ξέρω ότι στο νηπιαγωγείο τα παιδιά μαθαίνουν να γράφουν και το όνομά τους και αριθμούς και εδώ κάνουν λίγα πράγματα κάποια γράμματα αριθμούς και πιο πολλές κατασκευές και νομίζω ότι όλα αυτά χρειάζονται πλέον.» (Μητέρα 2, σχολείο Γ)

«Νομίζω ότι αρχικά συνδέεται η αγάπη του για το σχολείο. Δηλαδή η πρώτη του επαφή με το σχολείο που νομίζω ότι είναι σημαντική, το ότι αγάπησε αυτό το χώρο και ποτέ δεν είπε δεν θέλω να έρθω για μένα είναι ένα μεγάλο βήμα. Από κει και πέρα γενικά η επαφή με τη γνώση, το ότι ερχόταν εδώ και μάθαινε κάποια πράγματα που τα χρησιμοποιεί στην ζωή του όλο αυτό είναι πολύ σημαντικό γιατί νομίζω είναι σημαντική αυτή η ηλικία.» (Μητέρα 1, σχολείο Β)

Από την άλλη πλευρά όλες οι μητέρες του δείγματος εκτιμούν ότι η προσχολική αγωγή δεν αποτελεί προτεραιότητα της πολιτείας. Στο σχολείο Α η μητέρα 1 και η μητέρα 2 εντάσσουν στα μειονεκτήματα του σχεδιασμού τις συχνές

απεργίες του προσωπικού διότι δημιουργεί πρόβλημα στους εργαζόμενους γονείς, ενώ η μητέρα 3 θεωρεί ότι τι η αγωγή και η εκπαίδευση αφήνεται στον εκάστοτε εκπαιδευτικό με αποτέλεσμα κάποια παιδιά να απολαμβάνουν τα θετικά της προσχολικής αγωγής και κάποια άλλα παιδιά να βρίσκονται σε μειονεκτική θέση.

«Εγώ θεωρώ ότι πολλές φορές ότι εξαρτάται και από τον κάθε παιδαγωγό το πόσο διάθεση έχει να προσφέρει. Δηλαδή υπάρχουν παιδαγωγοί, οι όποιοι προσφέρουν πάρα πολλά στα παιδιά και υπάρχουν άλλοι οι οποίοι ή βαριούνται ή είναι πιο μεγάλης ηλικίας. Επομένως σε κάθε περίπτωση δεν είναι πάντα το ίδιο το αποτέλεσμα. Έτσι τα παιδιά στη μια περίπτωση ας πούμε ωφελούνται περισσότερο, ενώ στην άλλη είναι σε μειονεκτική θέση σε σχέση με κάποια άλλα παιδιά. Εεε ...εντάξει γενικά δεν υπάρχει σχεδιασμός, όπως δεν υπάρχει σχεδιασμός σε τίποτα σε καμία βαθμίδα εκπαίδευσης. Κάθε φορά η εκπαίδευση αφήνεται στην καλή διάθεση του εκπαιδευτικού να κάνει σωστή δουλειά».(Μητέρα, σχολείο Α)

Στο σχολείο Β η μητέρα 1 θεωρεί μειονέκτημα του σχεδιασμού την απουσία εκπαιδευτικού προγράμματος στους παιδικούς σταθμούς με αποτέλεσμα η αγωγή που παρέχεται στα παιδιά να εξαρτάται από τον εκπαιδευτικό.

«Νομίζω ότι δεν είναι προτεραιότητα και εγώ εκεί που είχα εντυπωσιαστεί φοβερά ήταν πέρυσι που έτυχε να μιλήσω με την κυρία [...] που ήταν πέρυσι διευθύντρια σχετικά με το πρόγραμμα του Παιδικού Σταθμού και μου είπε ότι δεν υπάρχει πρόγραμμα, ότι η προτεραιότητα είναι η φύλαξη των παιδιών δηλαδή αυτό με εντυπωσίασε το ότι δεν υπάρχει πρόγραμμα».(Μητέρα 1, σχολείο Β)

Η μητέρα 2 εντοπίζει μειονεκτήματα στις κτιριακές εγκαταστάσεις των Δημοτικών Παιδικών Σταθμών, καθώς οι περισσότερα δεν πληρούν τις προδιαγραφές και επισημαίνει ότι έχουν κλείσει πολλοί δημοτικοί παιδικοί σταθμοί τον τελευταίο χρόνο. Η μητέρα 3 υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει ενδιαφέρον για την εκπαίδευση των παιδιών στις μικρές ηλικίες και ότι δίνεται βαρύτητα στο νηπιαγωγείο και τις

επόμενες βαθμίδες. Η Μητέρα 4 υποστηρίζει ότι το υπουργείο Παιδείας κατοχυρώνει έναν χρόνο υποχρεωτικότητας του νηπιαγωγείου, αφήνοντας την προσχολική αγωγή για τις ηλικίες παιδιών 5 ετών και κάτω στους Δήμους, οι οποίοι παρέχουν υπηρεσίες ανάλογα με τις οικονομικές δυνατότητές τους και αυτό αποτελεί μειονέκτημα.

«Δίνει ένα χρόνο μόνο υποχρεωτικής προσχολικής αγωγής. Άρα δεν ασχολείται με την προσχολική αγωγή πέρα από αυτό και την αφήνει στους Δήμους. Τώρα ανάλογα με τους δήμους γίνεται και η ανάλογη δουλειά. Γιατί ουκ αν λάβεις παρά του μη έχοντος. Αν ο δήμος είχε περισσότερα χρήματα, υποθέτω θα έκανε περισσότερα πράγματα. Ο δήμος Αθηναίων είναι ένας φτωχός δήμος και αυτά που κάνει το δημοτικό βρεφοκομείο είναι αρκετά νομίζω». (Μητέρα 4, σχολείο Β)

Στο σχολείο Γ η μητέρα 1, η μητέρα 3 και η μητέρα 4 θεωρούν ότι η έλλειψη σχολείων αποτελεί σοβαρό μειονέκτημα του σχεδιασμού. Η μητέρα 2 εκτιμά ότι το μόνο πλεονέκτημα του σχεδιασμού είναι η υποχρεωτική φοίτηση των νηπίων στο νηπιαγωγείο. Από την άλλη πλευρά εντάσσει στα μειονεκτήματα την έλλειψη νηπιαγωγείων και Δημοτικών Π.Σ σε κάθε περιοχή με αποτέλεσμα ένας σημαντικός αριθμός παιδιών να μένει εκτός προσχολικής αγωγής γιατί δεν υπάρχουν θέσεις. Επίσης πιστεύει ότι δεν υπάρχει σχεδιασμός για τα παιδιά που είναι μικρότερα των 5 ετών, ενώ αναφέρεται σε καταγγελίες για την ανάγκη μεσολάβησης («μέσου») σε ορισμένες περιπτώσεις προκειμένου ένα παιδί να γίνει δεκτό σε Δημοτικό Παιδικό σταθμό.

«Όχι, όχι δεν νομίζω, είμαστε πολύ πίσω. Δεν τους νοιάζει αν όλα τα παιδιά μπορούν να πάνε. Το νήπιο το κάνουν υποχρεωτικό, πάνε μόνο τα νήπια ...μια χρονιά. Στους παιδικούς σταθμούς δεν υπάρχουν θέσεις για όλα τα παιδιά, σε κάποιες περιπτώσεις έχω ακούσει παίζει ρόλο και το μέσο. Φέτος συγχωνευθήκαν 2 σταθμοί του Δήμου, του χρόνου και άλλοι και το θέμα είναι ότι υπάρχουν ανάγκες. Κάποιοι πάντως μένουν απ' έξω ...τι να πω δεν βλέπω κάτι θετικό, μόνο ότι

έκαναν υποχρεωτικό το νηπιαγωγείο. Όλες τις άλλες ηλικίες τις έχουν αφήσει στη τύχη τους».

(Μητέρα 2, σχολείο Γ)

Η συγκεκριμένη μητέρα ήθελε να φοιτήσει το παιδί της σε δημόσιο νηπιαγωγείο όπου και έκανε αίτηση στο οικείο νηπιαγωγείο αλλά απορρίφθηκε γιατί δεν υπήρχαν θέσεις για προνήπια, καθώς οι θέσεις καλύφθηκαν από νήπια πρώτης ηλικίας.

Οι προτάσεις των γονέων για την βελτίωση της εκπαίδευσης για την ηλικιακή ομάδα των προνηπίων αναδεικνύουν τις διαφορετικές οπτικές των γονέων μεταξύ των τριών σχολείων. Συγκεκριμένα στο σχολείο Α η μητέρα 1 θεωρεί ότι πρέπει να υπάρχουν δυο παιδαγωγοί στην τάξη, να εξασφαλίζεται μικρότερος αριθμός παιδιών ανά τμήμα και να πραγματοποιούνται περισσότερες επισκέψεις σε θέατρα & μουσεία. Η μητέρα 3 επίσης θεωρεί ότι πρέπει να διατηρείται μικρή αναλογία παιδιών – παιδαγωγών, ενώ οι άλλες δυο μητέρες δεν διατύπωσαν κάποια πρόταση.

Στο σχολείο Β η μητέρα 1 προτείνει την ενίσχυση του προγράμματος με καλλιτεχνικές δραστηριότητες, ενώ η μητέρα 2 με ξένες γλώσσες και μουσική παιδεία. Στο ίδιο πλαίσιο κινούνται και οι προτάσεις των άλλων δυο μητέρων, όπου η μητέρα 3 προτείνει την ξένη γλώσσα και η μητέρα 4 την μουσική παιδεία.

Στο σχολείο Γ κοινό σημείο των προτάσεων των μητέρων είναι η ανάγκη για ίδρυση περισσότερων σχολείων και η βελτίωση των υποδομών. Πιο συγκεκριμένα, η μητέρα 2 κάνει λόγο για ίδρυση περισσότερων δημοτικών παιδικών σταθμών και νηπιαγωγείων και για την πρόσληψη παιδαγωγικού προσωπικού, ενώ η μητέρα 4 προτείνει μεταξύ άλλων την αύξηση ωραρίου των σχολείων προκειμένου να εξυπηρετούνται οι εργαζόμενοι γονείς.

Συνοψίζοντας, εκτός από τις ερωτήσεις του πρωτοκόλλου της συνέντευξης συζητήθηκαν και άλλα ζητήματα που απασχολούν τους γονείς. Στο σχολείο Α η μητέρα 1 και η μητέρα 4 αναφέρθηκαν στις δυσκολίες που υπάρχουν προκειμένου ένα παιδί να εγγραφεί σε δημοτικό παιδικό σταθμό καθώς οι θέσεις είναι περιορισμένες, γεγονός που δημιουργεί άγχος στις οικογένειές τους σε σχέση με τον προγραμματισμό τους. Επίσης η μητέρα 1 υποστηρίζει ότι πρέπει να είναι δυνατή η πρόσβαση για όλα τα παιδιά στους δημοτικούς παιδικούς σταθμούς χωρίς να χρειάζεται η πρακτική της μεσολάβησης κάποιου γνωστού των γονέων προκειμένου το παιδί να γίνει δεκτό στο σχολείο.

5.3 Ερμηνεία συνεντεύξεων των γονέων.

Σε αυτό το κεφάλαιο επιχειρείται η ερμηνεία και ο σχολιασμός των δεδομένων που εξήχθησαν από τις συνεντεύξεις με τους γονείς των τριών σχολείων. Η ερμηνεία πραγματοποιείται με βάση την διεθνή βιβλιογραφία για την επιλογή σχολείου αλλά και με γνώμονα την ελληνική πραγματικότητα, όπως ορίζεται στο νομοθετικό πλαίσιο. Η ανάλυση γίνεται σε σχέση με τους άξονες που διαμορφώθηκαν στο ερευνητικό εργαλείο και τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας.

5.3.1 Ιεράρχηση των κριτηρίων επιλογής εκπαιδευτικού ιδρύματος: Διαφοροποιήσεις ως προς τις στρατηγικές των γονέων.

Οι συνεντεύξεις αποτύπωσαν κάποιες πτυχές της επιλογής προσχολικής αγωγής για την ηλικιακή ομάδα των προνηπίων. Στην προσπάθεια ανάλυσης πρέπει να ληφθεί υπόψη η ιδιαιτερότητα κάθε μονάδας, η οποία διαμορφώνεται από

παράγοντες, όπως είναι τα γεωγραφικά, δημογραφικά, οικονομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά της τοπικής κοινωνίας που ανήκει το κάθε σχολείο.

Η τοποθεσία των παιδικών σταθμών σε τρεις διαφορετικές από γεωγραφική και κοινωνική πλευρά περιοχές της Αθήνας, πρέπει να ληφθεί υπόψη στην απόπειρα ερμηνείας των δεδομένων. Η άποψη αυτή στηρίζεται στο ότι στις μελέτες που αναφέρθηκαν στην βιβλιογραφική επισκόπηση για την επιλογή σχολείου δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στις πρακτικές που αναπτύσσουν οι γονείς σε διαφορετικές αστικές περιοχές.

Κάθε περιοχή τοποθετείται διαφορετικά στον κοινωνικό χώρο, όπως αναφέρθηκε και στην περιγραφή της φυσιογνωμίας των σχολείων, γιατί χαρακτηρίζεται από διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, γεγονός που διαμορφώνει διαφορετικές συνθήκες διαβίωσης για τους κατοίκους *διαφοροποιημένων κοινωνικών στρωματώσεων*.

Οι μητέρες που συμμετείχαν στην έρευνα θεωρούν ότι είναι σημαντική η προσχολική αγωγή γιατί συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση των παιδιών και στην πρώτη επαφή τους με ένα οργανωμένο σχολικό περιβάλλον, το οποίο θα τα προετοιμάσει για τις επόμενες βαθμίδες εκπαίδευσης. Ουσιαστικά μόνο μια μητέρα μίλησε για την σημασία της προσχολικής αγωγής σε σχέση με την γνωστική εξέλιξη του παιδιού (μητέρα 4, Β) συνδέοντας την προσχολική αγωγή με την εισαγωγή στις προέννοιες (προγραφή, προμαθηματικά). Δηλαδή απέδωσε γνωστικούς στόχους και όχι μόνο *κοινωνικοποιητικούς* στην συγκεκριμένη βαθμίδα.

Συνεπώς η πλειονότητα των μητέρων δεν αναγνωρίζουν απόλυτα και δεν συνδέουν την σημασία της προσχολικής αγωγής με την γνωστική ανάπτυξη, η οποία συντελείται σε αυτή την ηλικία.

Το ποσοστό των μητέρων που αναζήτησαν άλλο ίδρυμα προσχολικής αγωγής, πριν εγγράψουν τα παιδιά τους στον παιδικό σταθμό του Δημοτικού Βρεφοκομείου, ήταν λιγότερο από το μισό. Οι περισσότερες μητέρες δήλωσαν ότι τα παιδιά τους φοιτούσαν στον Δημοτικό Παιδικό Σταθμό από μικρή ηλικία (δυο ετών περίπου) και δεν θα ήθελαν να αλλάξουν σχολικό περιβάλλον ως προνήπια. Δυο μητέρες στο σχολείο Α επισκέφθηκαν ιδιωτικό παιδικό σταθμό τον οποίο απέρριψαν εξαιτίας του κόστους, ενώ μια μητέρα στο σχολείο Β δεν επέλεξε τον ιδιωτικό τομέα λόγω της μετακίνησης των παιδιών με πούλμαν που συνεπαγόταν αυτή η επιλογή. Από την άλλη πλευρά μια μητέρα στο σχολείο Γ επεδίωξε να εγγράψει το παιδί της σε δημόσιο νηπιαγωγείο, όπου όμως δεν έγινε δεκτό καθώς δεν υπήρχαν θέσεις.

Συνεπώς ο ιδιωτικός τομέας φαίνεται να ενδιαφέρει ορισμένους γονείς μεσαίων κοινωνικο-οικονομικών στρωμάτων, ωστόσο δεν έχουν πάντοτε την δυνατότητα να τον επιλέξουν εξαιτίας του χρηματικού ποσού που απαιτείται. Από την άλλη πλευρά το δημόσιο νηπιαγωγείο φαίνεται ότι δεν μπορούν να το επιλέξουν γονείς προνηπίων στην περιοχή του Δήμου Αθηναίων καθώς προηγούνται υποχρεωτικά τα νήπια πρώτης ηλικίας.

Οι κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή σχολείου φαίνεται να είναι η απόσταση από την κατοικία της οικογένειας, ο δημόσιος χαρακτήρας και το παιδαγωγικό προσωπικό. Οι υπόλοιποι παράγοντες, όπως είναι οι κτιριακές εγκαταστάσεις και το παιδαγωγικό πρόγραμμα έπονται. Φαίνεται ότι ανάλογα με τα είδη του κεφαλαίου τους οι γονείς κάνουν διαφορετικές επιλογές. Ειδικότερα, ιεραρχούν τα κριτήρια επιλογής τους με διαφορετικό τρόπο (Ball, Bowe, Gewirtz, 1997).

Οι περισσότερες μητέρες δήλωσαν ότι δεν θα ήθελαν το παιδί τους να φοιτά σε άλλο ίδρυμα προσχολικής αγωγής. Ωστόσο υπήρξαν και μητέρες με διαφορετική άποψη. Συγκεκριμένα η μητέρα 3 στο σχολείο Γ και η μητέρα 1 στο σχολείο Α θα προτιμούσαν το παιδί της να φοιτά σε ιδιωτικό παιδικό σταθμό. Η μεν πρώτη γιατί εκτιμά ότι εξασφαλίζονται καλύτερες κτιριακές υποδομές και η δεύτερη λόγω της ανεπάρκειας των υποδομών του δημοτικού παιδικού σταθμού.

Είναι φανερό ότι ορισμένοι γονείς θα προτιμούσαν την φοίτηση σε ιδιωτικό παιδικό σταθμό κυρίως από την άποψη των λειτουργικών παροχών (καλή κτιριακή κατάσταση, ποιοτική διατροφή για τα παιδιά, καθαριότητα, κ.α) και όχι απαραίτητα των εκπαιδευτικών υπηρεσιών. Αντιθέτως, η μητέρα 2 θα προτιμούσε το δημόσιο νηπιαγωγείο γιατί εκτιμά ότι θα ενίσχυε την γνωστική εξέλιξη του παιδιού.

Οι διαφορετικές επιλογές και στρατηγικές των γονέων σχετίζονται με την κοινωνική τους θέση, όπως προκύπτει από την επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας. Ωστόσο υπάρχουν και άλλοι σημαντικοί παράγοντες που υπεισέρχονται στην διαδικασία της επιλογής. Συγκεκριμένα, ένα σημαντικό στοιχείο που ανέδειξε η επισκόπηση είναι η ανομοιομορφία εντός της μεσαίας και εργατικής τάξης, γεγονός που επηρεάζει την επιλογή σχολείου. Η ετερογένεια που εμφανίζει η μεσαία τάξη σχετίζεται με τον τόπο κατοικίας αλλά και τις ιδεολογικές διαφορές των μελών της που εξαρτώνται από τον τομέα απασχόλησης. Σύμφωνα με τους Dunleavy (1998, όπως αναφ στο Power 2001, σελ 199) και Perkin (1989, οπ. αναφ στο Power 2001, σελ 199), ο τομέας της απασχόλησης είναι καθοριστικός για τη μεσαία τάξη. Τα άτομα που δουλεύουν στο δημόσιο τομέα λαμβάνουν την οικονομική και ιδεολογική υποστήριξη από το κράτος, ενώ όσοι δουλεύουν στον ιδιωτικό τομέα από

την αγορά. Συνεπώς η σχολική φοίτηση των παιδιών των δυο ομάδων επηρεάζεται από το τομέα απασχόλησης των γονέων τους.

Η ανομοιογένεια της εργατικής τάξης σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά της οικογένειας, την τοπική κοινότητα και τη μορφή απασχόλησης. Τα συμπεράσματα της διεθνούς βιβλιογραφίας μπορούν να συμβάλουν στην ερμηνεία των δεδομένων που αφορούν την ελληνική πραγματικότητα. Για παράδειγμα, διαπιστώνεται ότι στο σχολείο Γ, στο οποίο οι γονείς εκτιμάται ότι ανήκουν στην εργατική τάξη με βάση τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, η επιλογή πραγματοποιείται με κριτήριο την απόσταση και το χαμηλό κόστος των μηνιαίων τροφείων. Από την επεξεργασία των συνεντεύξεων διαφαίνεται το ενδιαφέρον των γονέων για την εκπαίδευση των παιδιών τους, ωστόσο δεν υπάρχει το περιθώριο των επιλογών. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει μια μητέρα: «Όλα είναι σημαντικά το ίδιο απλώς δεν μπορούμε πάντα να επιλέγουμε και όλα αυτά μαζί... Δηλαδή με ενδιαφέρει και το κτίριο και οι δασκάλες και το τι μαθαίνουν τα παιδιά αλλά τελικά επιλέγουμε το πιο κοντινό από το σπίτι και φυσικά του δήμου γιατί είναι στην μέση και το θέμα το οικονομικό» (μητέρα 2, Γ). Ουσιαστικά η επιλογή σχολείου σχετίζεται με τη διαχείριση των οικογενειακών απαιτήσεων άλλα και των δομικών περιορισμών που υφίστανται τα κατώτερα στρώματα (Ball, Bowe, Gewirtz, 1997).

Από την άλλη πλευρά στις περιοχές Α και Β τα δημογραφικά στοιχεία (βλ. παράρτημα IV) των γονέων κατέδειξαν ότι οι περισσότεροι γονείς ανήκουν σε διαστρωματώσεις της μεσαίας τάξης. Κάποιοι γονείς διερεύνησαν τις παροχές του ιδιωτικού τομέα, ωστόσο κατέληξαν στους δημοτικούς παιδικούς σταθμούς. Το κριτήριο της απόστασης είναι σημαντικό για την επιλογή των γονέων, τόσο στο σχολείο Β, όσο και στο σχολείο Α. Το κόστος των ιδιωτικών σχολείων αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα για τους γονείς στο σχολείο Α. Σε αυτό το σημείο φαίνεται ότι οι διαφορετικές κατηγορίες της μεσαίας τάξης πραγματοποιούν διαφορετικές

εκπαιδευτικές επιλογές. Σύμφωνα και με τα πορίσματα της βιβλιογραφίας, η παλιά μεσαία τάξη επιλέγει αποκλειστικά την ιδιωτική εκπαίδευση, όμως η πλειονότητα της μεσαίας τάξης διαμορφώνει άλλες πρακτικές στα δημόσια σχολεία προκειμένου να εξασφαλίσει τα συμφέροντα των παιδιών της (Power & Whitty, 2006).

Στην συγκεκριμένη περίπτωση στο σχολείο Α οι γονείς επιλέγουν τον δημοτικό παιδικό σταθμό κυρίως λόγω του κόστους του ιδιωτικού τομέα. Ωστόσο, η εμπλοκή των γονέων με τις δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο του (προγραμματισμένες συναντήσεις, ημερίδες), καθώς η συμβολή τους σε λειτουργικά ζητήματα, όπως αναφέρθηκαν στις συνεντεύξεις (καθαριότητα π.χ κουρτίνας, αποτελούν στρατηγικές παρέμβασης στο σχολικό περιβάλλον). Ειδικότερα, με αυτή την στενή συνεργασία γονέων και σχολείου, οι γονείς διασφαλίζουν σε κάποιο βαθμό μια ποιότητα στις παρεχόμενες υπηρεσίες.

Είναι φανερό ότι η επιλογή προσχολικής αγωγής για την ηλικιακή ομάδα των προνηπίων σχετίζεται με ένα πλήθος παραγόντων και δεν επηρεάζεται μόνο από την κοινωνική θέση. Άλλωστε όπως υποστηρίζει ο Bernstein «ο τόπος διαμονής καταλαμβάνει μια ιεραρχική θέση στο πεδίο του συμβολικού ελέγχου ή στο οικονομικό πεδίο, καθώς ρυθμίζει τις διακριτές μορφές συνείδησης και ιδεολογίας μέσα στην μεσαία τάξη» (Bernstein, 1996, σελ.136). Η κοινωνική θέση συμβολίζεται από τον τόπο κατοικίας, τη φύση του επαγγέλματος, και τις άτυπες κοινωνικές σχέσεις του ατόμου (Hughes & Kroehler, 2007).

Οι γονείς στα σχολεία Β και Α ως επί το πλείστον ανήκουν σε διαστρωματώσεις της μεσαίας τάξης, όπου τόσο ο τόπος κατοικίας, όσο και η φύση του επαγγέλματός τους διαμορφώνει με διαφορετικό τρόπο την συνείδησή τους.

Συγκεκριμένα, οι δυο μητέρες στο σχολείο Α (μητέρα 1 & μητέρα 3) είναι δημόσιοι υπάλληλοι, γεγονός που επηρεάζει την επιλογή τους προς ένα ίδρυμα

προσχολικής αγωγής με δημόσιο χαρακτήρα, όπως είναι οι δημοτικοί παιδικοί σταθμοί. Από την άλλη πλευρά οι γονείς στο σχολείο Β εκτός από την μητέρα 4 (Καθηγήτρια ΑΕΙ), η οποία απασχολείται στο δημόσιο τομέα, οι άλλες τρεις μητέρες είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, ωστόσο και οι τέσσερις επιλέγουν τον δημοτικό παιδικό σταθμό και όχι τον ιδιωτικό, όπως θα ήταν αναμενόμενο με βάση την βιβλιογραφία, γιατί μια πολλαπλότητα κριτηρίων φαίνεται να καθόρισε την επιλογή αυτή. Συνεπώς οι διάφορες υποκατηγορίες της μεσαίας τάξης πραγματοποιούν διαφορετικές εκπαιδευτικές επιλογές που σε σημαντικό βαθμό επηρεάζονται από τον τόπο κατοικίας και τον τομέα απασχόλησής τους. Ωστόσο, η όλη διαδικασία και τα κριτήρια της επιλογής σχολείου φαίνεται να είναι σύνθετη.

5.3.2 Οικονομικά ζητήματα που σχετίζονται με τη φοίτηση των παιδιών στους Π.Σ.

Η καταβολή μηνιαίων τροφείων δεν αποτελεί πρόβλημα για τις περισσότερες μητέρες, εκτός από τις δυο μετανάστριες μητέρες στο σχολείο Γ. Επιπλέον θίγεται η παράμετρος των τροφείων από κάποιες μητέρες στους δημοτικούς παιδικούς σταθμούς, οι οποίες δηλώνουν ότι δεν θα έπρεπε να υπάρχει εφόσον ανήκουν στο δημόσιο τομέα.

Από την άλλη πλευρά όλες οι μητέρες αναγνωρίζουν την αξία των επισκέψεων σε μουσεία και των θεατρικών παραστάσεων. Ακόμη δηλώνουν ότι θα προτιμούσαν να οργανώνονται περισσότερες δραστηριότητες στα σχολεία τους. Η διαφορετική κουλτούρα και πολιτική των σχολείων διαφαίνεται και στο ζήτημα των εξωσχολικών δραστηριοτήτων. Στο σχολείο Β οι δασκάλες οργανώνουν συχνές επισκέψεις σε θέατρα και μουσεία ενώ στο σχολείο Α πραγματοποιούνται μόνο

θεατρικές παραστάσεις εντός σχολείου και στην πλατεία Βάθη οργανώθηκε μόνο μια θεατρική παράσταση την χρονιά που πέρασε. Ωστόσο αυτή η διαφορετική προσέγγιση οφείλεται και στην έλλειψη προσωπικού, καθώς στα δυο τελευταία σχολεία δεν υπάρχουν σταθερά δυο παιδαγωγοί στην τάξη γεγονός που δυσχεραίνει τις μετακινήσεις.

Ταυτόχρονα, διαπιστώνεται ότι οι γονείς στα σχολεία Α και Β έχουν την δυνατότητα να προσφέρουν στα παιδιά τους συχνά διάφορα ειδή οργανωμένων εξωσχολικών δραστηριοτήτων, όπως παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων, μαθήματα μουσικής και ξένης γλώσσας.

Από την άλλη πλευρά, οι γονείς στο σχολείο Γ, ειδικά οι μετανάστες, δεν έχουν την δυνατότητα να προσφέρουν στα παιδιά τους δομημένες δραστηριότητες λόγω μικρού εισοδήματος και έλλειψης χρόνου.

Αυτή η διαφοροποίηση συνδέεται με την κοινωνική τάξη των γονέων και κυρίως με το πολιτισμικό και οικονομικό κεφάλαιο που έχουν στην διάθεση τους. Σύμφωνα με τα ευρήματα της μελέτης της Lareau (1997), οι γονείς της εργατικής τάξης πραγματοποιούν άτυπες δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών τους, όπως ποδηλασία, τηλεόραση, παιχνίδι με τα παιδιά της γειτονιάς κ.α. Οι γονείς της μεσαίας τάξης ακολουθούν ένα διαφορετικό μοντέλο ανατροφής των παιδιών τους με την εγγραφή των παιδιών τους σε τυπικές δραστηριότητες, όπως είναι η κολύμβηση, τα εικαστικά, το καράτε και η γυμναστική (Lareau, 1997).

Τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι γονείς στο σχολείο Γ και αφορούν τη δαπάνη που απαιτείται για αυτές τις δραστηριότητες ή και την έλλειψη ελεύθερου χρόνου, ενώ στο σχολείο Β οι γονείς δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα.

Συνεπώς και στον τομέα των εξωσχολικών δραστηριοτήτων είναι εμφανείς οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των διαφορετικών ομάδων γονέων. Οι γονείς στο σχολείο Β

παρέχουν τις περισσότερες οργανωμένες εξωσχολικές δραστηριότητες, γεγονός που οφείλεται στο πολιτισμικό και οικονομικό κεφάλαιο που διαθέτουν. Στην συνέχεια οι γονείς στο σχολείο Α παρέχουν τόσο οργανωμένες εξωσχολικές, όσο και άτυπες μορφές δραστηριοτήτων στα παιδιά τους, καθώς διαθέτουν ενδεχομένως το πολιτιστικό κεφάλαιο, ωστόσο συχνά δεν έχουν το οικονομικό κεφάλαιο για να ανταποκριθούν σε τέτοιου είδους δραστηριότητες.

Οι γονείς στο σχολείο Γ, τουλάχιστον οι μετανάστες, φαίνεται να στερούνται, τόσο το οικονομικό, όσο και το πολιτισμικό κεφάλαιο προκειμένου να οργανώνουν εξωσχολικές δραστηριότητες για τα παιδιά τους.

Είναι σαφές ότι οι γονείς διαμορφώνουν πρακτικές που σχετίζονται με την γεωγραφική και κοινωνικό - οικονομική κατάσταση των περιοχών στις οποίες ανήκουν αλλά και την κοινωνική τους θέση.

Το ζήτημα όμως που αναδεικνύεται είναι ότι το σχολείο, όπως φαίνεται στην περίπτωση του Π.Σ Γ', δεν έχει την δυνατότητα να λειτουργήσει αντισταθμιστικά στις υποβαθμισμένες περιοχές με την διοργάνωση εξωσχολικών δραστηριοτήτων που θα ωφελούσαν τα παιδιά που βιώνουν δομικές ανισότητες εξ' αιτίας της κοινωνικής θέσης της οικογένειάς τους.

5.3.3 Θέματα φοίτησης των παιδιών και σχέσεις γονέων - σχολείου.

Η φοίτηση των παιδιών είναι καθημερινή και στα τρία σχολεία ενώ οι περισσότερες μητέρες δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα στο να πείσουν το παιδί τους να παρακολουθεί τον παιδικό σταθμό. Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα που ανέδειξαν οι συνεντεύξεις με τις μητέρες αφορά τις δεξιότητες που απέκτησαν τα παιδιά τους στον Παιδικό Σταθμό. Υπάρχουν αρκετές μητέρες στο σχολείο Α και στο

σχολείο Γ, οι οποίες δηλώνουν ότι τα παιδιά τους έχουν βελτιωθεί σε διάφορους τομείς ανάπτυξης, ωστόσο δεν είναι σίγουρες ότι αυτή η πρόοδος οφείλεται στην φοίτησή τους στον Παιδικό Σταθμό. Αρκετές μητέρες αποδίδουν την βελτίωση στα ατομικά χαρακτηριστικά του παιδιού ή ακόμη και στην σειρά του στην οικογένεια. Σε μεγάλο βαθμό οι μητέρες αναγνωρίζουν το ρόλο που διαδραματίζει ο παιδικός σταθμός σε σχέση με τις κοινωνικές δεξιότητες (π.χ αυτονομία) ενώ οι δυο μητέρες διαφορετικής εθνικής προέλευσης υπογραμμίζουν την επίδραση του παιδικού σταθμού στην γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών τους.

Οι συμμετέχουσες μητέρες στο σύνολό τους χαρακτήρισαν πολύ καλή τη συνεργασία με τις εκπαιδευτικούς. Ωστόσο η εμπλοκή στις εκδηλώσεις του σχολείου ποικίλλει από περιοχή σε περιοχή. Οι γονείς στο σχολείο Α συμμετέχουν σε όλες τις συγκεντρώσεις με τους εκπαιδευτικούς και τις ημερίδες που διοργανώνονται, ενώ στα άλλα δυο σχολεία το ποσοστό της συμμετοχής είναι μικρότερο.

Η εμπλοκή των γονέων στην σχολική ζωή θεωρείται σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει θετικά την σχολική επίδοση. Η εμπλοκή ή μη εμπλοκή, καθώς και το είδος της συνδέονται με την κοινωνική θέση των γονέων και τους οικονομικούς και πολιτισμικούς πόρους που διαθέτουν. Οι γονείς της εργατικής τάξης έχουν χαμηλές εκπαιδευτικές δεξιότητες και απασχολούνται σε εργασίες χαμηλού κύρους. Επιπλέον έχουν περιορισμένο χρόνο και εισόδημα γεγονός που επηρεάζει την δυνατότητα εμπλοκής στο σχολείο του παιδιού τους (Lareau, 1997).

Από την άλλη πλευρά οι γονείς της μεσαίας τάξης έχουν ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης και υψηλότερο επαγγελματικό κύρος, το οποίο είναι ίδιο και σε πολλές περιπτώσεις ανώτερο των δασκάλων. Ακόμη διαθέτουν τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους, ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες ανατροφής του παιδιού τους, της μετακίνησης και του απαιτούμενου χρόνου για συναντήσεις με τους

εκπαιδευτικούς. Δηλαδή έχουν την δυνατότητα να εμπλακούν εντατικά με την σχολική ζωή των παιδιών τους (Lareau, 1997).

Στην παρούσα εργασία είναι εμφανής ο διαφορετικός βαθμός εμπλοκής των γονέων στην προσχολική αγωγή των παιδιών τους, γεγονός που έχει επιπτώσεις στην πρόοδο και την εξέλιξή τους.

Οι γονείς στο σύνολό τους εκτιμούν ότι η διοργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων για τους ίδιους θα ήταν επιθυμητή, ωστόσο επεσήμαναν ότι είναι ανάγκη αυτές οι δράσεις να πραγματοποιούνται με τρόπο συστηματικό και συνεχή. Αυτή η επισήμανση φανερώνει ότι πολλά σεμινάρια που οργανώνονται έχουν αποσπασματικό χαρακτήρα και για αυτό το λόγο δεν υπάρχει ανταπόκριση από τους γονείς.

5.3.4 Εκπαιδευτική πολιτική στην προσχολική αγωγή.

Οι γονείς εκτιμούν ότι η προσχολική αγωγή συνδέεται με τις επόμενες βαθμίδες. Ωστόσο δυο μητέρες του δείγματος (μητέρα 2, σχολείο Α & μητέρα 2, σχολείο Γ) εμφανίζονται επιφυλακτικές και θεωρούν ότι το πρόγραμμα που παρέχεται στους Δημοτικούς Παιδικούς Σταθμούς δεν συνδέεται με τα γνωστικά αντικείμενα στις επόμενες βαθμίδες.

Γενικά, οι γονείς εκτιμούν ότι η προσχολική αγωγή δεν αποτελεί προτεραιότητα της πολιτείας ενώ υπογραμμίζουν σε μεγάλο βαθμό τα μειονεκτήματα του σχεδιασμού. Τα πιο σημαντικά από αυτά φαίνεται να είναι οι συχνές απεργίες, η απουσία εκπαιδευτικού προγράμματος στους Παιδικούς Σταθμούς, η έλλειψη κατάλληλων υποδομών καθώς και η έλλειψη νηπιαγωγείων και δημοτικών παιδικών

σταθμών, που οδηγεί συχνά ένα μεγάλο αριθμό παιδιών εκτός δημόσιας ή δημοτικής προσχολικής αγωγής.

Επιπλέον, οι γονείς επισημαίνουν ότι δεν υπάρχει σχεδιασμός του κράτους για την προσχολική αγωγή πέρα από την καθιέρωση μονοετούς υποχρεωτικής φοίτησης για τα νήπια πρώτης ηλικίας. Στο ίδιο πλαίσιο ο νόμος αυτός λειτούργησε με τρόπο αρνητικό για τα προνήπια, τα οποία δεν έχουν τη δυνατότητα να φοιτήσουν σε δημόσια νηπιαγωγεία λόγω της προτεραιότητας των νηπίων πρώτης ηλικίας και των ελαχίστων θέσεων που προσφέρονται. Οι γονείς στρέφονται στους δημοτικούς και ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς, όπου οι εκπαιδευτικές παροχές διαφέρουν σε σχέση με το νηπιαγωγείο. Άλλωστε το πρόγραμμα, το εκπαιδευτικό προσωπικό και η φιλοσοφία των ιδρυμάτων διαφέρει σε μεγάλο βαθμό.

Μια άλλη παράμετρος είναι οι διαφορετικές οικονομικές δυνατότητες του κάθε Δήμου, γεγονός που έχει άμεσες επιπτώσεις στην ποιότητα υπηρεσιών προσχολικής αγωγής. Όπως αναδείχθηκε και στην έρευνα που παρουσιάστηκε σε αυτή την εργασία, στο Δήμο Αθηναίων υπάρχει έλλειψη παιδαγωγικού και βοηθητικού προσωπικού, γεγονός που δυσχεραίνει το παιδαγωγικό έργο των εκπαιδευτικών και έχει αρνητικό αντίκτυπο στην ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχει. Δηλαδή η έλλειψη της σωστής αναλογίας παιδαγωγών (2 παιδαγωγοί ανά τάξη) και με τις προϋποθέσεις επιπέδου εκπαίδευσης, όπως προβλέπονται από τον σχετικό κανονισμό (1 πτυχιούχος Νηπιαγωγός ΑΕΙ ή 1 πτυχιούχος Βρεφονηπιοκόμος ΤΕΙ και μια βοηθός παιδαγωγός απόφοιτος τεχνικού λυκείου ή ΙΕΚ), αναδεικνύει την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης σε σημαντικό ζήτημα. Αν και το δείγμα της έρευνας είναι μικρό, διαπιστώνεται ότι μόνο σε ένα σχολείο υπήρχαν δυο δασκάλες στην τάξη. Επιπλέον, το βοηθητικό προσωπικό που αφορά στην καθαριότητα του σχολείου είναι ανεπαρκές στα σχολεία Α και Β σύμφωνα με τα λεγόμενα των

εκπαιδευτικών και σε περίπτωση απουσίας αναλαμβάνουν οι εκπαιδευτικοί τα καθήκοντα καθαριότητας του σχολείου.

Συνεπώς, η διαφορετική οικονομική κατάσταση του κάθε Δήμου ενδέχεται να έχει αντίκτυπο στις υποδομές και στην στελέχωση με το κατάλληλο προσωπικό, δηλαδή σε παράγοντες που συνδέονται άμεσα με την ποιότητα της προσχολικής αγωγής. Το ζήτημα που αναδεικνύεται είναι η ανομοιογένεια των παροχών των παιδικών σταθμών ανά Δήμο, καθώς οι υπηρεσίες αυτές σχετίζονται με τις οικονομικές δυνατότητες του κάθε Δήμου.

Σε αυτό το πλαίσιο οι προτάσεις των γονέων στα σχολεία Α και Γ αφορούν κυρίως την ίδρυση περισσότερων σχολείων, νηπιαγωγείων και δημοτικών παιδικών σταθμών προκειμένου να υπάρχει η δυνατότητα φοίτησης όλων των παιδιών άλλα και η στελέχωσή τους με τον κατάλληλο αριθμό εκπαιδευτικών. Από την άλλη πλευρά, στο σχολείο Β οι γονείς δηλώνουν ότι επιθυμούν ενίσχυση του προγράμματος με την διδασκαλία ξένων γλωσσών και μουσικής παιδείας.

Είναι φανερό ότι οι προτάσεις των μητέρων αντικατοπτρίζουν διαφορετική κουλτούρα που επηρεάζει τις επιδιώξεις τους σε σχέση με το εκπαιδευτικό μέλλον των παιδιών τους. Οι μητέρες στο σχολείο Β ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη δεξιοτήτων που σχετίζονται με την εκπαιδευτική πορεία των παιδιών τους δηλαδή τείνουν να επενδύουν σε ένα μακροπρόθεσμο εκπαιδευτικό σχεδιασμό (Ball, Bowe, Gewirtz, 1997; Bourdieu, 2004). Αντιθέτως, το ενδιαφέρον των μητέρων στα άλλα σχολεία αφορά την πρόσβαση όλων των παιδιών στην προσχολική αγωγή. Επίσης, θίγεται και το ζήτημα της διαμεσολάβησης σε κάποιες περιπτώσεις προκειμένου ένα παιδί να γίνει δεκτό στον Δημοτικό Παιδικό Σταθμό εκτός των νόμιμης διαδικασίας αξιολόγησης των αιτήσεων, το οποίο αποδίδεται στην έλλειψη υποδομών στην

προσχολική αγωγή, αλλά και υπογραμμίζει το ρόλο των κοινωνικών διασυνδέσεων στην γονεϊκή επιλογή σχολείου.

Τα τρία σχολεία του Δήμου της Αθήνας, όπου πραγματοποιήθηκε η έρευνα, χαρακτηρίζονται από διαφορετική κουλτούρα, γεγονός που αντικατοπτρίζεται στις διαφορετικές πρακτικές των γονέων σε σχέση με την εκπαίδευση και αγωγή των παιδιών τους. Οι γονείς κατέχουν διαφορετικές μορφές κεφαλαίου και εμπλέκονται με διαφορετικό τρόπο στην εκπαίδευση των παιδιών τους. Όπως το θέτει ο Bourdieu (2004), η εκπαιδευτική καριέρα ενός παιδιού αλληλεπιδρά με τις μορφές κεφαλαίου που κατέχουν οι γονείς (οικονομικό, κοινωνικό, πολιτισμικό).

Όπως αναπτύχθηκε στο θεωρητικό κεφάλαιο της εργασίας αυτής μεσαία τάξη κυρίως κατέχει τόσο το οικονομικό, όσο και το πολιτισμικό και το κοινωνικό κεφάλαιο, γεγονός που δίνει το προβάδισμα στα παιδιά που προέρχονται από αυτή (Bourdieu, 2004). Οι γονείς που ανήκουν σε υποκατηγορίες της μεσαίας τάξης έχουν την δυνατότητα να πραγματοποιήσουν επιλογές ως προς το σχολικό ίδρυμα που θα ωφελήσουν το εκπαιδευτικό μέλλον των παιδιών τους. Από την άλλη πλευρά, οι εκπαιδευτικές επιλογές των γονέων της εργατικής τάξης καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τους κοινωνικούς καταναγκασμούς που υφίστανται, δηλαδή τις αντικειμενικές συνθήκες της ζωής τους.

Η έρευνα ανέδειξε την απόσταση του σχολείου από την κατοικία ως ένα πολύ σημαντικό παράγοντα που ενώ επηρεάζει την επιλογή όλων των γονέων ανεξάρτητα από το κοινωνικό τους στρώμα, ωστόσο ερμηνεύεται με κάπως διαφορετικούς τρόπους.

Από την άλλη πλευρά, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι επιλογές που έχουν οι γονείς αλλά και η άποψή τους για την προσχολική αγωγή. Όπως αναδέχθηκε από την έρευνα λίγοι γονείς αντιλαμβάνονται την προσχολική αγωγή ως φορέα με καθαρά

εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Οι περισσότεροι γονείς υποστηρίζουν ότι είναι το «πρώτο σχολείο» που συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση και όχι στη δόμηση εννοιών και γνώσεων. Με αυτό το δεδομένο οι γονείς επιλέγουν το πιο προσιτό ίδρυμα προκειμένου να τους εξυπηρετήσει ως προς τη φύλαξη των παιδιών τους κατά την διάρκεια της εργασίας τους. Αλλά και οι γονείς που κατανοούν την σημασία της προσχολικής αγωγής δεν είναι συχνά σε θέση να επιλέξουν δημόσιο νηπιαγωγείο, εξαιτίας των περιορισμένων θέσεων, ούτε όμως και ιδιωτικό νηπιαγωγείο, λόγω του κόστους φοίτησης, με αποτέλεσμα να στρέφονται στους Δημοτικούς παιδικούς σταθμούς.

Συμπερασματικά, εκτός από τις γονεϊκές επιλογές με αναφορά στην προσχολική αγωγή, η έρευνα αναδεικνύει την αδυναμία του δημόσιου τομέα να διαμορφώσει ποιοτικές υπηρεσίες προσχολικής αγωγής για τα προνήπια, συμπέρασμα το οποίο μπορεί να συμβάλει στο άνοιγμα της συζήτησης για την ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών και την ισότιμη παροχή εκπαίδευσης σε αυτή την ευαίσθητη ηλικιακή κατηγορία.

6. Η έρευνα στους Παιδικούς Σταθμούς του Δήμου Αθηναίων-Συνεντεύξεις με εκπαιδευτικούς.

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται, αναλύονται και ερμηνεύονται τα δεδομένα της συνέντευξης με τους εκπαιδευτικούς. Στο πλαίσιο αυτό κρίθηκε αναγκαίο να προηγηθεί η παρουσίαση της παιδαγωγικής θεώρησης και του παιδαγωγικού προγράμματος που ακολουθείται στους Παιδικούς Σταθμούς του Δήμου Αθηναίων.

Στις συνεντεύξεις με τους εκπαιδευτικούς συμμετείχαν μια δασκάλα τάξης προνηπίων από το καθένα από τα σχολεία Α και Γ και δυο δασκάλες από το σχολείο Β μετά από παρότρυνση της προϊσταμένης, καθώς έχουν την ευθύνη της τάξης από κοινού.

6.1 Παιδαγωγική φιλοσοφία των παιδικών σταθμών του Δημοτικού Βρεφοκομείου.

Η μάθηση μέσα από το παιχνίδι αποτελεί την βασική αρχή της παιδαγωγικής φιλοσοφίας του Δημοτικού Βρεφοκομείου Αθηνών (Δ.Β.Α). Σε αυτό το πλαίσιο εφαρμόζονται σχέδια παιδαγωγικής δράσης (περιβαλλοντικής, κυκλοφοριακής, μουσειακής αγωγής κ.α) τα οποία υλοποιούνται, αξιολογούνται και επαναπροσδιορίζονται από τις παιδαγωγικές ομάδες των Παιδικών Σταθμών. Επιπλέον οργανώνονται επισκέψεις σε μουσεία, θέατρα, εκθέσεις ζωγραφικής και σε οικολογικούς χώρους.

Επιπλέον, με στόχο την ενίσχυση του θεσμού της προσχολικής αγωγής το Δ.Β.Α⁴ υλοποιεί πιλοτικά προγράμματα δημιουργικής απασχόλησης παιδιών που αφορά στο χορό, τη θεατρική και μουσική αγωγή καθώς και την επαφή με τις ξένες γλώσσες.

Είναι φανερό ότι απουσιάζει συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα με στόχους και δραστηριότητες ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα των παιδιών. Δηλαδή

---

⁴ Δημοτικό Βρεφοκομείο Αθηνών:

http://www.dbda.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=27 (τελευταία προσπέλαση 29/08/11)

για τα προνηπιακά τμήματα, (Βλέπε κεφ 2. Νομοθετικό πλαίσιο) σύμφωνα με τις πληροφορίες που δίνονται στην ιστοσελίδα του Δ.Β.Α αλλά και στον Κανονισμό Λειτουργίας των Δημοτικών Παιδικών Σταθμών (Υ.Α 16065, ΦΕΚ 497, τ. Β', 22-4-2002) *δεν ακολουθείται κάποιο ειδικό πρόγραμμα*. Η έμφαση δίνεται στη βιωματική μάθηση μέσω του παιχνιδιού ενώ δεν προβλέπεται ούτε στον κανονισμό λειτουργίας η εφαρμογή δομημένου αναλυτικού προγράμματος για την προσχολική αγωγή των προνηπίων που παρέχεται στους Δήμους.

Στην σελίδα του δημοτικού βρεφοκομείου επίσης γίνεται περιγραφή του προγράμματος και της παιδαγωγικής φιλοσοφίας που ακολουθείται στους παιδικούς σταθμούς. Συγκεκριμένα, σημειώνεται: *«εφαρμόζονται σχέδια παιδαγωγικής δράσης (περιβαλλοντικής, κυκλοφοριακής, μουσειακής αγωγής κ.α.) τα οποία οργανώνονται, υλοποιούνται, αξιολογούνται και επαναπροσδιορίζονται από τις παιδαγωγικές ομάδες των Παιδικών Σταθμών», ενώ η Βασική παιδαγωγική τους φιλοσοφία «είναι ότι το παιδί μαθαίνει βιωματικά, μέσα από το παιχνίδι και την αλληλεπίδραση με το περιβάλλον, τους ενήλικες και τους συνομήλικους. Τα παιδαγωγικά προγράμματα των Παιδικών Σταθμών του Δ.Β.Α. σχεδιάζονται, υλοποιούνται και αξιολογούνται βάσει των σύγχρονων αρχών της Παιδαγωγικής και της Ψυχολογίας». Στο τέλος της χρονιάς οι εκπαιδευτικοί όλων των παιδικών σταθμών του Δήμου Αθηναίων κάνουν εκθέσεις αξιολόγησης του προγράμματος και τις αποστέλλουν στην Διευθύντρια Παιδαγωγικών Θεμάτων.⁵*

---

⁵ Δημοτικό βρεφοκομείο Αθηνών:

http://www.dbda.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=27, (τελευταία προσπέλαση 01/10/11)

Αντιθέτως, στα δημόσια νηπιαγωγεία που εποπτεύονται από το Υπουργείο Παιδείας ακολουθείται δομημένο Α.Π που εκπονείται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Το ΔΕΠΠΣ (Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών) είναι ένα οργανωμένο σύστημα εργασίας που σκιαγραφεί τι πρέπει να μάθουν τα παιδιά, με ποιες διαδικασίες, καθώς και με ποια διδακτική μεθοδολογία. Επιπλέον προσδιορίζει την ανάπτυξη δραστηριοτήτων, με αναφορά σε συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα, ειδικότερα στα εξής: Γλώσσα, Μαθηματικά, Μελέτη Περιβάλλοντος, Έκφραση και δημιουργία, Πληροφορική. Οι μέθοδοι διδασκαλίας που παρουσιάζονται είναι τα σχέδια εργασίας, οι θεματικές προσεγγίσεις και οι θεμελιώδεις έννοιες (Χατζήνα, 2006). Επιπλέον, η εφαρμογή του προγράμματος εποπτεύεται και υποστηρίζεται από τους Σχολικούς Σύμβουλους Προσχολικής Αγωγής. Οι βασικές αρχές και διαφοροποιήσεις ως προς τη δομή και τη λειτουργία του νηπιαγωγείου και του παιδικού σταθμού περιγράφονται και προηγουμένως στο κεφάλαιο του νομοθετικού πλαισίου (κεφάλαιο 2).

6.2 Παρουσίαση δεδομένων της συνέντευξης με εκπαιδευτικούς.

Τα ακαδημαϊκά προσόντα και η εργασιακή σχέση των εκπαιδευτικών στους τρεις Παιδικούς Σταθμούς παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις. Η εκπαιδευτικός στο σχολείο Α είναι απόφοιτος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και έχει αποφοιτήσει από μια ιδιωτική σχολή Βρεφονηπιοκομίας και έχει 25 έτη προϋπηρεσίας συνολικά, ενώ η εκπαιδευτικός στο σχολείο Γ είναι πτυχιούχος ΤΕΙ Βρεφονηπιοκομίας κι έχει 16 χρόνια προϋπηρεσίας. Στο σχολείο Β η μια εκπαιδευτικός είναι απόφοιτος τεχνικού λυκείου με την ειδικότητα της βοηθού Βρεφοκόμου-Παιδοκόμου και έχει 11 έτη

προϋπηρεσίας και η δεύτερη εκπαιδευτικός είναι πτυχιούχος ΤΕΙ και εργάζεται 4 έτη.

Ως προς την εργασιακή κατάσταση οι δυο εκπαιδευτικοί στο σχολείο Α και Γ είναι μόνιμοι υπάλληλοι, ενώ στο σχολείο Β η μια εκπαιδευτικός (Απόφοιτος Τεχνικού Λυκείου) είναι υπάλληλος αορίστου χρόνου και η δεύτερη (Πτυχιούχος ΤΕΙ) είναι συμβασιούχος έργου. Επιπλέον πρέπει να αναφερθεί ότι στο σχολείο Β η δασκάλα που ουσιαστικά έχει τον τίτλο της βοηθού νηπιαγωγού θεωρείται υπεύθυνη του τμήματος λόγω της σχέσης εργασίας με το Δήμο.

Οι εκπαιδευτικοί έχουν παρακολουθήσει επιμορφωτικά σεμινάρια που οργανώνονται στο πλαίσιο της υπηρεσίας τους από το Δημοτικό Βρεφοκομείο αλλά και με δική τους πρωτοβουλία σε άλλους φορείς. Η θεματολογία των σεμιναρίων που έχουν παρακολουθήσει οι συγκεκριμένες εκπαιδευτικοί έχει κοινά στοιχεία και αφορά στα αντικείμενα της μουσικοκινητικής αγωγής, του θεατρικού παιχνιδιού, των εικαστικών, της μουσειακής αγωγής, της δυσλεξίας και άλλων ζητημάτων για την ψυχική υγεία του παιδιού.

Όσον αφορά στην κτιριακή υποδομή, το σχολείο Β δεν πληροί τις προδιαγραφές παιδικού σταθμού, αφού σύμφωνα με τις εκπαιδευτικούς είναι ένα παλιό νεοκλασικό κτίριο χωρίς τραπεζαρία και κατάλληλη αυλή και για το λόγο αυτό δεν πραγματοποιείται διάλειμμα σε εξωτερικό χώρο αλλά μόνο μέσα στις τάξεις. Οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι κάποιες μέρες η τάξη πραγματοποιεί ένα περίπατο σε παρακείμενο πεζόδρομο ως εναλλακτική λύση στην απουσία εξωτερικού χώρου και κανονικού διαλείμματος.

Από την άλλη πλευρά το σχολείο Α εκτιμάται από την εκπαιδευτικό ότι έχει άριστες υποδομές και παρέχει ασφάλεια και άνεση στα παιδιά και τους εκπαιδευτικούς κατά τη διάρκεια του διαλείμματος. Η εκπαιδευτικός στο σχολείο Γ

υποστηρίζει ότι η κατάσταση του κτιρίου είναι καλή καθώς πληροί τις προδιαγραφές που προβλέπονται από το νόμο για τη λειτουργία του παιδικού σταθμού. Ωστόσο, παρά την αρτιότητα του κτιρίου η εκπαιδευτικός εντοπίζει ένα πρόβλημα στην γεωγραφική θέση του σχολείου, συγκεκριμένα ότι βρίσκεται σε ένα αδιέξοδο πεζόδρομο σε πυκνοκατοικημένη περιοχή, γεγονός που ενδεχομένως αποτελεί πρόβλημα σε περίπτωση σεισμού ή πυρκαγιάς. Κοινό στοιχείο και στα τρία σχολεία είναι ότι δεν προβλέπεται ύπνος-ανάπαυση στο πρόγραμμά τους καθώς δεν υπάρχει η υποδομή για αυτό το σκοπό.

Ακολούθως, εξίσου κοινό πρόβλημα και στους τρεις παιδικούς σταθμούς είναι η έλλειψη βοηθητικού προσωπικού. Στα σχολεία Α και Β οι δασκάλες δήλωσαν στην συνέντευξη ότι σε περίπτωση απουσίας της τραπεζοκόμου ή της καθαρίστριας επιφορτίζονται με τα δικά τους καθήκοντα πέρα από το παιδαγωγικό τους έργο.

Στο τμήμα προνηπίων του σχολείου Α στο οποίο πραγματοποιήθηκε η έρευνα είναι εγγεγραμμένα και φοιτούν 21 παιδιά, εκ των οποίων ένα παιδί Αιθιοπικής υπηκοότητας. Στο σχολείο Β είναι 21 παιδιά στο τμήμα προνηπίων, τα οποία στο σύνολό τους έχουν ελληνική υπηκοότητα. Στο σχολείο Γ ο αριθμός των παιδιών που φοιτούν κατά τη διάρκεια της χρονιάς είναι 16, ωστόσο ο αρχικός αριθμός των εγγεγραμμένων παιδιών ήταν 21. Το συγκεκριμένο τμήμα προνηπίων ανήκε σε άλλο παιδικό σταθμό της περιοχής της Πλατείας Βάθης, ο οποίος όμως δε πληρούσε κτιριακά τις προδιαγραφές και για αυτό το λόγο αποφασίστηκε από το Δ.Σ του Δ.Β.Α η μεταφορά του μαθητικού δυναμικού και του εκπαιδευτικού προσωπικού του συγκεκριμένου σχολείου σε κοντινούς παιδικούς σταθμούς. Αυτή η συγχώνευση πραγματοποιήθηκε το καλοκαίρι του 2010 και είχε ως συνέπεια κάποιοι γονείς να διαγράψουν τα παιδιά τους από το συγκεκριμένο παιδικό σταθμό προκειμένου να τα εγγράψουν σε πλησιέστερο στην κατοικία τους. Στην πλειονότητά τους οι μαθητές

είναι παιδιά μεταναστών και μόνο 3 παιδιά έχουν ελληνική υπηκοότητα. Οι εκπαιδευτικοί των τριών σχολείων δηλώνουν ότι η φοίτηση των μαθητών τους είναι καθημερινή και ότι τα παιδιά απουσιάζουν μόνο σε περίπτωση ασθένειας.

Όσον αφορά το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του εφαρμόζουν στην τάξη, προκύπτει ότι απουσιάζει ένα οργανωμένο αναλυτικό πρόγραμμα με εκπαιδευτικούς στόχους/σκοπούς και ενδεικτικές δραστηριότητες, με βάση το οποίο να οργανώνουν το παιδαγωγικό τους πρόγραμμα οι παιδαγωγοί των Παιδικών Σταθμών. Από τις συνεντεύξεις προκύπτει ότι και στα τρία σχολεία οι εκπαιδευτικοί δουλεύουν μια ή δυο θεματικές ενότητες κατά την διάρκεια της χρονιάς υπό την μορφή σχεδίου εργασίας (Project), ακολουθώντας έτσι τις οδηγίες, όπως περιγράφονται στην προηγούμενη ενότητα (ενότητα 6.1).

Ποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα εφαρμόζετε στην τάξη σας; Μπορείτε να το περιγράψετε;

Εκπαιδευτικός 1(B): Κάθε χρόνο δουλεύουμε κάποιες συγκεκριμένες ενότητες. Φέτος ασχολούμαστε με το θέμα: «Νους υγιής εν σώματι υγεί» μέσω του οποίου καταπιαστήκαμε με όλα τα θέματα που περιλαμβάνει γύρω από τον άνθρωπο. Πήγαμε στον άνθρωπο και το περιβάλλον, το σώμα, στην υγεία, στην υγιεινή τα πάντα. Και καταγράφουμε εβδομαδιαία προγράμματα τα οποία όλα ήταν διακλαδώσεις του κεντρικού άξονα. Δουλέψαμε πρώτα το σώμα και μετά τον νου, το συναίσθημα, τις αισθήσεις όλα αυτά με όλα τα παρακλάδια τους. Έτσι βάλουμε κάτι πολύ γενικό ούτως ώστε να δουλέψουμε όλα βασικά τα εποχιακά θέματα.

-Αρα έχετε μια θεματική ενότητα όλο το χρόνο

Εκπαιδευτικός 2(B): Ναι άλλη χρονιά είχαμε τρεις θεματικές ανά τρεις μήνες χωρισμένη.

-Έχετε κάποιο εγχειρίδιο που συμβουλευέστε για να εκπονήσετε τα προγράμματα ;

Εκπαιδευτικός 2 (B): Έχουμε προσωπικά δικά μας βιβλία τα οποία έχουμε αγοράσει.

Εκπαιδευτικός (Γ): Μας ζητείται πάντοτε στην αρχή ένα project της χρονιάς, όπου αυτό έχει ένα βασικό παιδαγωγικό στόχο και γύρω από αυτόν κινούμαστε αλλά βέβαια στο ενδιαμέσο ό,π ερεθίσματα φέρουν τα παιδιά ή έχω εγώ να τους δώσω γίνεται αυτή η ανταλλαγή ας πούμε ή κάποια μέρα που είναι η παγκόσμια ημέρα του παιδιού κάνουμε κάτι σχετικό με αυτό.

-Φέτος ποιο θέμα δουλέψατε;

Εκπαιδευτικός(Γ): Φέτος δουλέψαμε σχετικά με το σώμα δηλαδή ο τίτλος ήταν «Με τραγούδι με χορό μαθαίνω το σώμα μου», με κίνηση τελοσπάντων μαθαίνω το σώμα μου.

Σε σχέση με το ζήτημα της προόδου των προνηπίων, η εκπαιδευτικός στο σχολείο Α εκτιμά ότι υπάρχει σημαντική βελτίωση της επίδοσης όλων των παιδιών. Αυτή η εκτίμησή της προκύπτει από την συστηματική παρακολούθηση των εργασιών των παιδιών και την ταξινόμησή τους στους ατομικούς φακέλους κατά χρονολογική σειρά. Επιπλέον δηλώνει ότι μόνο τρία παιδιά, των οποίων η ηλικία ήταν μικρότερη των τεσσάρων ετών, αντιμετώπιζαν κάποιες δυσκολίες στις δραστηριότητες που οργάνωνε κατά τη διάρκεια της χρονιάς. Σύμφωνα με τα λεγόμενά της συχνά εντάσσονται μικρότερα παιδιά σε κάποιες τάξεις προνηπίων προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι γονείς και να μην απορριφθούν οι αιτήσεις τους. Αυτό συμβαίνει διότι δεν υπάρχουν θέσεις σε τμήματα μικρότερης ηλικίας και σε αυτή την περίπτωση η συνήθης πρακτική είναι να εντάσσεται ένα παιδί στο αμέσως επόμενο τμήμα.

Από την άλλη πλευρά στο σχολείο Β οι εκπαιδευτικοί εκτιμούν ότι συνολικά οι μαθητές τους παρουσιάζουν βελτίωση ως προς την συμπεριφορά και ως προς την γλώσσα. Εντούτοις και οι δυο δασκάλες στις συνεντεύξεις τους αναφέρονται σε ένα παιδί με πρόβλημα επιθετικότητας που δεν μπορούσε να αντεπεξέλθει στις δραστηριότητες του καθημερινού προγράμματος.

Στο σχολείο Γ η εκπαιδευτικός θεωρεί ότι είχε μια πολύ καλή ομάδα παιδιών. Εκτιμά ότι όλα τα παιδιά έχουν αναπτύξει τις επικοινωνιακές δεξιότητες και έχουν εισαχθεί στο εγγραμματισμό.

Η εκπαιδευτικός στο σχολείο Α δηλώνει ότι προσπαθεί να οργανώνει *διαπολιτισμικές* δραστηριότητες. Στο ίδιο πλαίσιο, η εκπαιδευτικός στο σχολείο Γ ενισχύει τα παιδιά διαφορετικής εθνικότητας προκειμένου να μάθουν την ελληνική

γλώσσα με τη χρήση εικόνων - λέξεων στο πρόγραμμά της, ωστόσο δεν χρησιμοποιεί την διαπολιτισμική προσέγγιση στις δραστηριότητες που υλοποιεί στην τάξη.

Εκπαιδευτικός(Γ): Με τη γλώσσα στην αρχή ναι μέσα από κάρτες με εικόνες για να μάθουν λέξεις και ρήματα, ρήματα εννοώ δράσεις. Είχα και κάποιες κάρτες από το φροντιστήριο αγγλικών της κόρης μου που δείχνουν ας πούμε έναν άνθρωπο που τρώει. Λέγαμε τι δείχνει. Λίγο στην αρχή τούς ενίσχυσα με την γλώσσα.

-Οργανώνετε δραστηριότητες με διαπολιτισμικό χαρακτήρα για τους πολιτισμικά διαφορετικούς μαθητές σας προκειμένου να βελτιώσουν τις δεξιότητές τους αλλά και να ενταχθούν ομαλά στην τάξη;

-Αν ναι, τι είδους δυσκολίες αντιμετωπίζετε σε αυτή σας την προσπάθεια;

Εκπαιδευτικός: Όχι κάτι ιδιαίτερο, παλιότερα ναι. Έκρινα ότι δεν χρειαζόταν λόγω του ότι τα παιδιά είχαν προσαρμοστεί.

-Δηλαδή δεν κάνατε διαπολιτισμικές δραστηριότητες;

Εκπαιδευτικός: Δεν καταλαβαίνω τι ακριβώς εννοείς... ξέρω τι είναι διαπολιτισμική κάναμε ένα πρόγραμμα στον προηγούμενο σταθμό όλη η παιδαγωγική ομάδα εκεί, ήταν με την ΕΕΤΑΑ (Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης) και κάναμε ένα χρόνο ένα πρόγραμμα διαπολιτισμικής αγωγής όπου στο τέλος κάναμε και μια ημερίδα για τους συναδέλφους. Αλλά και εκεί δεν νομίζω ότι κάναμε κάτι εξεπιτούτου ιδιαίτερο απλώς μέσα από τις δραστηριότητές μας προσπαθούσαμε να εμπλέξουμε και τους γονείς να μην αποκλείσουμε κανένα επειδή είναι από άλλη χώρα και επειδή λόγω γλώσσας ή θρησκείας ας πούμε δεν μπορεί όλοι μαζί να κάνουμε πράγματα. Τα πράγματα όμως που κάναμε δεν ήταν διαφορετικά από ότι θα κάναμε αν είχαμε και μια ομάδα όλο ελληνάκια.

Συν: Ναι κατάλαβα τι εννοείτε. Να σας δώσω ένα παράδειγμα για τις διαπολιτισμικές δραστηριότητες, δηλαδή τα Χριστούγεννα μπορεί μια δασκάλα να μιλήσει για το πώς γιορτάζουν αυτή τη γιορτή σε διάφορες χώρες, για τα διαφορετικά ήθη και έθιμα, τα οποία όμως παρουσιάζονται ισότιμα. Αυτό εννοούσα με την έννοια του διαπολιτισμικού προγράμματος, όπου παρουσιάζονται ισότιμα όλοι οι πολιτισμοί ώστε να καλλιεργείται στα παιδιά ο σεβασμός στην διαφορετική πολιτισμική ταυτότητα.

Εκπαιδευτικός: Εγώ σε γενικές γραμμές όταν είναι τέτοιες ιδιαίτερες γιορτές εθνικές ή θρησκευτικές μιλάω διευκρινίζοντας ότι στην Ελλάδα, όσοι πιστεύουν σε αυτό γιορτάζουν έτσι, όχι με τον τρόπο που σας το λέω αλλά μέσα από παραμύθι και ένα λόγο που να κατανοούν τα παιδιά χωρίς να αναφέρομαι στο ότι μπορεί να υπάρχουν κι άλλοι που να μην το πιστεύουν αυτό. Σε γενικές γραμμές δεν επιμένω πολύ πάνω σε αυτό. Θα επιμείνω στο πώς γιορτάζουμε και όχι τόσο ...θα αναφερθώ στο τι γιορτάζουμε αλλά αναφέρομαι κυρίως στο πώς γιορτάζουμε. Στολίζουμε χριστουγεννιάτικο δέντρο, όταν είναι εθνική γιορτή και γιορτάζει η πατρίδα μας η Ελλάδα για όσους είναι Έλληνες κρατούμε ελληνική σημαία, ακούμε αυτά τα τραγούδια με αυτό το σκεπτικό .

Στο σχολείο Β οι δασκάλες υποστηρίζουν ότι σε κάποια θέματα που παρουσιάζονται στην τάξη γίνεται αναφορά σε διαφορετικούς πολιτισμούς όχι όμως με συστηματικό τρόπο. Επιπλέον η μια δασκάλα (Πτυχιούχος ΤΕΙ) υποστηρίζει ότι από τους υπεύθυνους του Δ.Β.Α έχει δοθεί η κατεύθυνση να μην θίγεται η διαφορετικότητα αλλά επιδιώκουν να πραγματοποιούν διαπολιτισμικές δραστηριότητες.

Συν: Οργανώνετε δραστηριότητες με διαπολιτισμικό χαρακτήρα για τους μαθητές σας προκειμένου να ευαισθητοποιηθούν για την πολιτισμική διαφορετικότητα;

Η τις προηγούμενες χρονιές όπου υπήρχε μια μαμά από άλλη χώρα είχατε οργανώσει κάτι με αυτή την αφορμή;

Εκπαιδευτικός 2 (σχολείο Β): Ναι και χωρίς αυτή την αφορμή ήταν ούτως ή άλλως στο πρόγραμμά μας και το είχαμε δουλέψει εκτενώς κυρίως στην περίοδο των αποκριών, που αναφερόμαστε σε διάφορες ενδυμασίες και στους τρόπους ζωής παρότι πλέον έχουμε ενημερωθεί ότι είναι λίγο λεπτό το ζήτημα και ότι καλό είναι να μην θίγεται και τέτοια. Παρόλα αυτά εμείς ήμασταν αντίθετοι σε αυτό.

-Δηλαδή να μην θίγεται ποιο θέμα;

Εκπαιδευτικός 1 (σχολείο Β): Να μην θίγεται η διαφορετικότητα δηλαδή ο άλλος είναι κινέζος είναι κίτρινος για παράδειγμα άλλα εμείς το δουλέψαμε με ένα διαφορετικό τρόπο λίγο πιο διακριτικό γιατί και αυτό αναγκαίο είναι. Παλιά είχαμε ένα μαυράκι δεν είναι κάτι άγνωστο σε μας. Με τη σωστή προσέγγιση δεν θα αντιμετωπιστούν προβλήματα σε αυτή την ηλικία την τόσο

μικρή. Δεν πιστεύω ότι τόσο μικρά παιδιά θα αντιμετωπιστούν ως κάτι διαφορετικό. Στο δημοτικό είναι λίγο πιο άγρια τα πράγματα πιο σκληρά

Οι εκπαιδευτικοί στα σχολεία Α και Γ δηλώνουν ότι δεν αντιμετωπίζουν δυσκολίες κατά την εφαρμογή του προγράμματος. Από την άλλη πλευρά οι δασκάλες στο σχολείο Β υπογραμμίζουν ότι η έλλειψη προσωπικού και κατάλληλου παιδαγωγικού υλικού για τα παιδιά δυσκολεύει την οργάνωση και εφαρμογή των δραστηριοτήτων τους.

Όλοι οι Δημοτικοί Παιδικό Σταθμοί που ανήκουν στο Δημοτικό Βρεφοκομείο υποστηρίζονται από το τμήμα ψυχολογικής υποστήριξης, το οποίο συγκροτείται από ειδικούς επιστήμονες, ψυχολόγους, κοινωνιολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς.

Σε σχέση με το είδος των εξωσχολικών δραστηριοτήτων που διοργανώνονται στους τρεις παιδικούς σταθμούς παρατηρείται ανομοιογένεια. Συγκεκριμένα στο σχολείο Β οι εκπαιδευτικοί πραγματοποιούν μια επίσκεψη το μήνα. Οι εξωσχολικές δραστηριότητες που επιλέγουν είναι θεατρικές παραστάσεις, κουκλοθέατρο και επισκέψεις σε μουσεία. Αντιθέτως στο σχολείο Α οι θεατρικές παραστάσεις και κάποια μουσικοκινητικά προγράμματα πραγματοποιούνται μόνο εντός του σχολείου, καθώς σύμφωνα με την εκπαιδευτικό έχουν απαγορευτεί οι μετακινήσεις των παιδιών εκτός παιδικού σταθμού από την Κεντρική Υπηρεσία του Δ.Β.Α.

Συν: Τι είδους εξωσχολικές δραστηριότητες διοργανώνετε κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς; (π.χ θεατρικές παραστάσεις, επισκέψεις σε μουσεία κ.α. Μπορείτε να αναφερθείτε σε αυτές ενδεικτικά;

Εκπαιδευτικός (σχολείο Α): Βέβαια, απλά πέρυσι σταμάτησαν αυτές από κάτω από την Κεντρική υπηρεσία. Αυτό το πρόγραμμα γίνεται από τον Σεπτέμβρη, δυο έξοδοι που επιλέγουμε να είναι σε μουσεία ανάλογα και με το θέμα που δουλεύουμε και οι άλλες θα είναι σε θέατρο αναλόγως το πρόγραμμα πάντα. Αλλά και τα θέατρα που επιλέγονται οι έξοδοι είναι πάντοτε σύμφωνα με το πρόγραμμα.

-Φέτος δηλαδή δεν πραγματοποιήσατε κάποιες εξωσχολικές δραστηριότητες;

Εκπαιδευτικός: Φέτος υλοποιήσαμε κάποιες παραστάσεις αλλά έγιναν όλα μέσα στο σχολείο.

-Δηλαδή ερχόταν μια θεατρική ομάδα εδώ;

Εκπαιδευτικός: Ναι θέατρο, παραγκιόζης, μουσικοκινητική έγιναν όλα εδώ.

-Αυτό έγινε λόγω της μετακίνησης, υπάρχει πρόβλημα με την μετακίνηση των παιδιών με πούλμαν;

Εκπαιδευτικός: Ναι υπάρχει θέμα με την μετακίνηση.

-Νομίζετε ότι το έκαναν για την ασφάλεια των παιδιών;

Εκπαιδευτικός: Δεν ξέρω γιατί το έκαναν από την υπηρεσία, πάντως απαγορεύτηκαν οι έξοδοι.

Εμείς όμως προσπαθήσαμε και κάναμε πράγματα στο χώρο μας.

Σε σχέση με το ίδιο θέμα, στο σχολείο Γ οργανώθηκε μόνο μια θεατρική παράσταση σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς εντός του κτιρίου εξαιτίας των συνεχών απεργιακών κινητοποιήσεων των συμβασιούχων. Η εκπαιδευτικός υποστηρίζει ότι δεν ήταν εφικτό να οργανώσει μια επίσκεψη εκτός σχολείου γιατί οι απεργίες ήταν πολύ συχνές, συνεπώς δεν θα μπορούσε μόνη της να αναλάβει την ευθύνη της μετακίνησης της τάξης της. Από τις συνεντεύξεις είναι φανερό ότι η συμμετοχή των παιδιών των τριών τάξεων στις εξωσχολικές δραστηριότητες είναι καθολική.

Οι εκπαιδευτικοί εκτιμούν ως πολύ σημαντικούς παράγοντες την επικοινωνία και την συνεργασία με τους γονείς, καθώς συμβάλλουν στην καλύτερη επιτέλεση του έργου τους. Ειδικότερα, οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί χαρακτηρίζουν πολύ καλή τη συνεργασία με τους γονείς της τάξης τους την χρονιά που τελείωσε. Επιπροσθέτως, οι εκπαιδευτικοί στα σχολεία Α και Γ υποστηρίζουν ότι δεν αντιμετώπισαν προβλήματα στην διάρκεια της χρονιάς με τους γονείς.

Συν: Είναι η συνεργασία με τους γονείς ικανοποιητική;

-Σε ποιες περιπτώσεις, συγκεκριμένα, διαπιστώσατε ότι η συνεργασία διευκόλυνε το έργο σας;

Τι δυσκολίες αντιμετωπίζετε;

Εκπαιδευτικός (σχολείο Α): Άριστη θα έλεγα.

-Δεν έχετε αντιμετωπίσει καμία δυσκολία;

Όχι εντάξει εγώ ίσως έχω και τον τρόπο μου και μπορώ και τους αντιμετωπίζω.

Εκπαιδευτικός (σχολείο Γ): *Ναι φέτος ειδικά ....κάθε χρόνο πάντα κάποιοι γονείς θέλουν ένα ιδιαίτερο χειρισμό, ιδιαίτερο τρόπο έτσι να τους μιλήσεις και να τους δώσεις να καταλάβουν ή να επαναλάβεις πολλές φορές κάτι που τους θες να τους εξηγήσεις αλλά σε γενικές γραμμές δεν είχα προβλήματα.*

-Μάλιστα ωραία. Δεν αντιμετωπίσατε κάποιες δυσκολίες φέτος;

Εκπαιδευτικός: *Όχι.*

Από την άλλη πλευρά στην Πλάκα οι εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στην επιφυλακτική στάση ορισμένων γονέων προς τις ίδιες, που όμως ξεπεράστηκε κατά τη διάρκεια της χρονιάς.

1. Εκτιμάτε ότι η επικοινωνία και η συνεργασία με τους γονείς συμβάλλει στην καλύτερη επιτέλεση του έργου σας;

Εκπαιδευτικός 2 (σχολείο Β): *Συμβάλλει, και φέτος βοήθησαν οι γονείς, ζητάμε κιόλας βοήθεια από τους γονείς και για κάποιες εργασίες μπορεί να χρειαστούμε κάποιες εικόνες να κόψουν μαζί με τα παιδιά στο σπίτι ή κάποια υλικά άχρηστα, οτιδήποτε χρειαστούμε θα ζητήσουμε από τους γονείς.*

2. Άρα η συνεργασία με τους γονείς θεωρείτε ότι είναι ικανοποιητική;

Εκπαιδευτικός 1 (σχολείο Β): *Ναι είναι πολύ καλή.*

-Έχετε αντιμετωπίσει δυσκολίες με γονείς αυτή τη χρονιά και πώς το διαχειριστήκατε;

Εκπαιδευτικός 1 (σχολείο Β): *Ε όχι κάτι ιδιαίτερο. Στην αρχή κάποιοι γονείς ήταν επιφυλακτικοί απέναντί μας αλλά με την συζήτηση και την σωστή προσέγγιση δεν δημιουργήθηκε κανένα πρόβλημα.*

Οι εκπαιδευτικοί στους τρεις παιδικούς σταθμούς εκτιμούν ότι δεν σχετίζεται άμεσα το μορφωτικό /κοινωνικό επίπεδο και η εθνική προέλευση των γονέων με την επίδοση των παιδιών τους. Υποστηρίζουν ότι η επίδοση οφείλεται στην προσωπικότητα και τα ατομικά χαρακτηριστικά του κάθε παιδιού.

Εκπαιδευτικός (σχολείο Γ): Τι να πω εγώ, φέτος είχα μια ομάδα που δεν αντιμετώπισα δυσκολίες παρά την εθνική προέλευση των γονέων και κάποιιοι δεν ήξεραν και καλά ελληνικά. Όχι δεν είχα πρόβλημα.

-Αρα θεωρείτε ότι δεν επηρεάζει την επίδοση η εθνική προέλευση και το μορφωτικό επίπεδο;

Εκπαιδευτικός (σχολείο Γ): Ναι πιστεύω πως δεν επηρεάζει είναι θέμα χαρακτήρα, προσωπικότητας.

Εκπαιδευτικός (σχολείο Α): Όχι όχι να σας πω ότι είναι και πιο έξυπνα

-Εννοείτε τα παιδιά με διαφορετική εθνική προέλευση;

Εκπαιδευτικός (σχολείο Α): Ναι, ίσως επειδή δεν έχουν τη βοήθεια και τη συνεργασία των γονέων στο σπίτι και πολλές δυνατότητες λόγω χρημάτων, εδώ απορροφούν τα πάντα σαν σφουγγάρι.

Από τις συμμετέχουσες, η εκπαιδευτικός στο σχολείο Α και η μια εκπαιδευτικός σχολείο Β (Πτυχιούχος ΤΕΙ), υποστηρίζουν ότι το μορφωτικό, κοινωνικό επίπεδο και η εθνική προέλευση δεν επηρεάζουν την επικοινωνία και τη συνεργασία, είτε θετικά, είτε αρνητικά. Αντιθέτως, η δεύτερη εκπαιδευτικός σχολείο Β (Απόφοιτος Τεχνικού Λυκείου) και η εκπαιδευτικός στο σχολείο Γ εκτιμούν ότι με τους γονείς διαφορετικής εθνικής προέλευσης επηρεάζεται η λεκτική επικοινωνία και απαιτείται περισσότερη υπομονή και επιμονή κατά τη συνεργασία.

Συν: Κατά πόσο το μορφωτικό επίπεδο και η εθνική προέλευση γονέων επηρεάζουν την μεταξύ σας επικοινωνία και συνεργασία;

Εκπαιδευτικός 2 (σχολείο Β): Δεν νομίζω ότι επηρεάζει τόσο πολύ την επικοινωνία είναι θέμα χαρακτήρα του κάθε ατόμου και όχι μόρφωσης και τα λοιπά. Με τους ξένους γονείς βέβαια υπάρχει ένα θέμα συνεννόησης λόγω της γλώσσας, αν όμως υπάρχει καλή διάθεση όλα λύνονται.

Εκπαιδευτικός (σχολείο Γ): Τουλάχιστον την λεκτική ναι και βέβαια υπάρχουν και κάποια θέματα εε πώς να το πω νοοτροπίας ...θρησκείας, κουλτούρας γενικότερα. Δηλαδή θυμάμαι συγκεκριμένα έναν γονιό παλιότερα ο οποίος όταν έβλεπε στο διαιτολόγιο κρέας εεε ήταν μουσουλμάνος ρώταγε, αν είναι χοιρινό, ενώ του είχαμε εξηγήσει πόσες φορές ότι το κρέας

αυτό δεν μπαίνει στα παιδιά. Είναι μόνο το μωσχάρι, το κοτόπουλο και το ψάρι δεν μπαίνει χοιρινό ποτέ και φαντάζομαι και διαιτολόγια για τα παιδιά δεν επιτρέπεται εκείνος όμως είχε το άγχος. Ήταν πίτσα, θυμάμαι απόκριες, είχαν φέρει πίτσα και φοβήθηκε ότι μπορεί να είχε αλλαντικά, ενώ δεν βάζουμε αλλαντικά καθόλου από τα μαγειρεία, ούτε αλλαντικά, ούτε χοιρινό δεν τα χρησιμοποιούν αυτά καθόλου.

-Είναι θέμα κουλτούρας;

Εκπαιδευτικός (σχολείο Γ): *Ναι ξέρω' γω πιστεύω ότι στην διάρκεια της συνεργασίας μας με τους γονείς μπορεί να αλλάξει. Θέλει προσπάθεια και υπομονή.*

Όσον αφορά τους τρόπους επικοινωνίας που χρησιμοποιούν οι δασκάλες, αυτοί είναι σε μεγάλο βαθμό κοινοί. Συγκεκριμένα χρησιμοποιούν κυρίως τις προφορικές μορφές επικοινωνίας με τους γονείς που συμβαίνουν κατά την προσέλευση και αποχώρηση των παιδιών καθώς και κατά την διάρκεια των προγραμματισμένων απογευματινών συγκεντρώσεων, οι οποίες ήταν ελάχιστες κατά τη διάρκεια του έτους και στα τρία σχολεία. Οι ατομικές συναντήσεις με γονείς είναι μια πρακτική που αναφέρθηκε μόνο στο σχολείο Β. Οι τέσσερις εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν ότι κυρίως οι καθημερινές ολιγόλεπτες ενημερώσεις των γονέων και δευτερευόντως οι απογευματινές συγκεντρώσεις αποτελούν πρακτικές που βελτιώνουν την επικοινωνία, καθώς εκτιμούν ότι διατηρείται η άμεση και καθημερινή επαφή με το γονέα. Πρέπει να αναφερθεί ότι η εκπαιδευτικός στο σχολείο Γ διατύπωσε ιδιαίτερα αρνητική θέση σε σχέση με τις συχνές απογευματινές συγκεντρώσεις εξαιτίας των οικογενειακών της υποχρεώσεων.

Εκπαιδευτικός(σχολείο Γ): *Όχι δεν θα διέθετα χρόνο, το λέω, για απογευματινές συγκεντρώσεις, ούτε για να γράφω στο τετράδιο επικοινωνίας. Την λέω την αμαρτία μου έχω οικογένεια έχω υποχρεώσεις. Εντάξει μια φορά στους τρεις μήνες δεν είναι παράλογο αλλά όχι ας πούμε μια φορά την εβδομάδα ή κάθε μέρα.*

-Βέβαια είναι ανέφικτο μια φορά την εβδομάδα ή κάθε μέρα.

Εκπαιδευτικός: *Νομίζω ότι η καθημερινή επαφή η προσωπική είναι καλύτερη.*

-Άρα θεωρείτε πιο αποδοτική την καθημερινή επικοινωνία κατά την προσέλευση και την αποχώρηση;

Εκπαιδευτικός: *Ναι έτσι πιστεύω.*

Στα σχολεία Β και Γ οι απογευματινές συναντήσεις που πραγματοποιήθηκαν ήταν ελάχιστες κατά τη διάρκεια της χρονιάς. Σε αυτό το σημείο πρέπει να επισημανθεί ότι η ενημέρωση των γονέων και η οργάνωση των συγκεντρώσεων είναι υποχρέωση της Προϊσταμένης του Σταθμού σύμφωνα με τον ισχύοντα εσωτερικό κανονισμό Λειτουργίας των Παιδικών Σταθμών του Δ.Β.Α (Απόφαση Αδελφάτου ΔΒΑ 60/81, Έγκριση Δ.Σ 1376/13-1-83, Έγκριση Νομ. Αττικής 1644/83).

Συνεπώς δεν έχουν τη δικαιοδοσία οι εκπαιδευτικοί να οργανώσουν συγκεντρώσεις με τους γονείς. Ως προς το ζήτημα της συμμετοχής των γονέων στις εκδηλώσεις των παιδικών σταθμών, υπάρχουν διαφοροποιήσεις μεταξύ των σχολείων της έρευνας. Συγκεκριμένα, στο σχολείο Α υπάρχει καθολική συμμετοχή των γονέων, τόσο στις απογευματινές συγκεντρώσεις, όσο και στις ημερίδες και τις γιορτές που διοργανώνονται κατά τη διάρκεια του έτους. Από την άλλη πλευρά στο σχολείο Β, η συμμετοχή των γονέων στις συγκεντρώσεις μειώνεται κατά την διάρκεια της χρονιάς κάτω από το 50% του συνολικού αριθμού. Μικρή χαρακτηρίζεται από τις δασκάλες και η συμμετοχή των γονέων στις ημερίδες. Αντιθέτως στις γιορτές συμμετέχουν όλοι. Στο σχολείο Γ το ποσοστό των γονέων που συμμετέχει στις συγκεντρώσεις και τις ημερίδες είναι μικρό και κυμαίνεται κάτω από το 50%. Επιπλέον υπάρχουν 3-4 γονείς που απέχουν και από τις γιορτές. Σύμφωνα με την εκπαιδευτικό οι γονείς αυτοί δεν συμμετέχουν στις γιορτές λόγω έλλειψης χρόνου, ενώ ανάμεσά τους υπάρχουν έλληνες και ξένοι γονείς.

Τα επιμορφωτικά σεμινάρια θεωρούνται χρήσιμα για τους γονείς, ωστόσο οι εκπαιδευτικοί εκτιμούν ότι δεν θα υπήρχε μεγάλη συμμετοχή εκ μέρους τους ειδικά

στα σχολεία Β και Γ. Οι εκπαιδευτικοί αιτιολογούν την άποψή τους με βάση προηγούμενη εμπειρία τους από ημερίδες και σεμινάρια που οργανώθηκαν από το Δ.Β.Α για τους γονείς, όπου δεν υπήρξε ικανοποιητικός αριθμός συμμετεχόντων.

Αναφορικά με την εκπαιδευτική πολιτική στην προσχολική αγωγή η εκπαιδευτικός στο σχολείο Α πιστεύει ότι η προσχολική αγωγή αποτελεί προτεραιότητα της πολιτείας. Ωστόσο θίγει τις μισθολογικές περικοπές που έχει υποστεί το προσωπικό και την αύξηση του ωραρίου ως εν δυνάμει αρνητικούς παράγοντες στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Αντιθέτως οι εκπαιδευτικοί στο σχολεία Β και Γ υποστηρίζουν ότι δεν αποτελεί προτεραιότητα η προσχολική αγωγή για την πολιτεία, παρόλο που είναι ιδιαίτερα σημαντική βαθμίδα για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού και επηρεάζει το εκπαιδευτικό του μέλλον.

Συν: Τα τελευταία χρόνια η προσχολική αγωγή βρίσκεται στο επίκεντρο των εκπαιδευτικών συζητήσεων, καθώς αναγνωρίζεται η καθοριστική σημασία της για την εκπαιδευτική πορεία του παιδιού. Πώς αντιλαμβάνεστε την τάση αυτή ως εκπαιδευτικός προσχολικής ηλικίας σε σχέση με την ελληνική πραγματικότητα;

-Νομίζετε ότι η προσχολική αγωγή αποτελεί προτεραιότητα της πολιτείας;

Εκπαιδευτικός 1 (σχολείο Β): *Ναι είναι, είναι τα πρώτα βήματα του παιδιού έξω από το σπίτι του, επομένως είναι το πιο σημαντικό τους στήριγμα. Δηλαδή, ότι πάρει από εκεί μαζί με τα πρώτα χρόνια του σπιτιού τα οποία θα καθορίσουν το χαρακτήρα του για όλη την υπόλοιπη ζωή του.*

-Θεωρείτε όμως ότι η προσχολική αγωγή είναι προτεραιότητα της πολιτείας; Ποια είναι η άποψη σας ως παιδαγωγός εδώ στο Δ. Αθηναίων;

Εκπαιδευτικός 2 (σχολείο Β): *Η αγωγή του παιδιού σίγουρα θα έπρεπε να είναι προτεραιότητα της πολιτείας πριν από κάθε τι γιατί εκεί θα κτιστεί η υπόλοιπη ζωή του.*

-Τώρα όμως είναι προτεραιότητα;

Εκπαιδευτικός 2(σχολείο Β): Όχι, όχι δεν νομίζω.

Εκπαιδευτικός (σχολείο Γ): Δεν νομίζω, δεν νομίζω. Γενικώς η παιδεία δεν είναι το πρώτο μέλημα της πολιτείας.

Συνοπτικά, τα μειονεκτήματα που εντοπίζουν οι εκπαιδευτικοί στο σχεδιασμό της προσχολικής αγωγής αφορούν στην έλλειψη επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, την έλλειψη κτιρίων και κατάλληλων υποδομών καθώς και την έλλειψη προσωπικού. Ακόμη η εκπαιδευτικός στο σχολείο Γ αναφέρθηκε στο διοικητικό κομμάτι και τα προβλήματα που δημιουργεί η γραφειοκρατία στο Δήμο Αθηναίων καθώς υπάρχει ένα διοικητικό συμβούλιο για 97 παιδικούς σταθμούς, γεγονός που δυσχεραίνει τη συνεργασία των παιδαγωγών αλλά και των προϊσταμένων των Π.Σ με το διοικητικό συμβούλιο.

Από την άλλη πλευρά, οι εκπαιδευτικοί εντάσσουν στα πλεονεκτήματα την προετοιμασία των προνηπίων στους παιδικούς σταθμούς για το νηπιαγωγείο και το δημοτικό σχολείο, τόσο από την άποψη της κοινωνικοποίησης, όσο και από την γνωστική πλευρά καθώς τα παιδιά κάνουν ασκήσεις προγραφής. Επιπλέον, ως ένα θετικό στοιχείο του σχεδιασμού αναγνωρίζεται η καλή αναλογία παιδιών-παιδαγωγών στους δημοτικούς παιδικούς σταθμούς (2 παιδαγωγών ανά τάξη) σε σύγκριση με τα νηπιαγωγεία.

Οι προτάσεις των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών για την αναβάθμιση της προσχολικής αγωγής είναι σε μεγάλο βαθμό όμοιες. Συγκεκριμένα, προτείνουν την ίδρυση περισσότερων παιδικών σταθμών και την πρόσληψη παιδαγωγικού προσωπικού προκειμένου να εξασφαλίζονται οι προδιαγραφές λειτουργίας του κανονισμού αλλά και να διευκολύνεται το παιδαγωγικό έργο τους.

Εκτός από τις ερωτήσεις του πρωτοκόλλου, μόνο μια εκπαιδευτικός (Πτυχιούχος ΤΕΙ) στο σχολείο Β έθιξε ένα ζήτημα που την απασχολούσε και αφορούσε την συνεργασία με το Δήμο Αθηναίων. Συγκεκριμένα υποστήριξε ότι χρειάστηκε έναν κάδο ανακύκλωσης κοντά στο σχολείο της στο πλαίσιο σχετικού προγράμματος που εκπονούσε στην τάξη, διότι δεν υπήρχε κανένας στη ευρύτερη περιοχή. Μετά από σχετικό αίτημα και αρκετό χρόνο αναμονής οι υπεύθυνοι του Δήμου τοποθέτησαν έναν κάδο ανακύκλωσης κοντά στο σχολείο, τον οποίο απέσυραν ένα μήνα αργότερα. Αυτό, σύμφωνα με την ίδια, φανερώνει την έλλειψη επικοινωνίας και συνεργασίας του Δήμου με τους Παιδικούς Σταθμούς.

6.3 Ερμηνεία συνεντεύξεων εκ παιδευτικών.

6.3.1 Η διαμόρφωση της ταυτότητας των εκπαιδευτικών των Π.Σ του Δ.Β.Α σε συνάρτηση με το επίπεδο εκπαίδευσης και το είδος της επιμόρφωσής τους.

Οι συνεντεύξεις των εκπαιδευτικών ανέδειξαν ένα πλήθος ζητημάτων που αφορούν στο παιδαγωγικό πρόγραμμα, τις σχέσεις με τους γονείς αλλά και την στάση τους σε σχέση με την παρεχόμενη προσχολική αγωγή. Η ερμηνεία τους θα πραγματοποιηθεί με βάση τους άξονες του θεωρητικού - ερευνητικού εργαλείου αλλά και τα πορίσματα της βιβλιογραφικής επισκόπησης.

Τα ακαδημαϊκά προσόντα των εκπαιδευτικών ποικίλλουν, καθώς υπάρχουν πτυχιούχοι ΤΕΙ βρεφοκομίας και βοηθοί παιδαγωγοί απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι εργάζονται σε τάξεις προνηπίων. Από αυτό το μικρό δείγμα των συνεντεύξεων απουσιάζουν πτυχιούχοι νηπιαγωγοί ΑΕΙ, αν και σύμφωνα με τον

Πρότυπο Κανονισμό υπάρχει η δυνατότητα απασχόλησής τους στους Δημοτικούς Παιδικούς Σταθμούς (ΥΑ 116847, ΦΕΚ 1519, τ. Β΄ 4-12-2002).

Το είδος του πτυχίου δεν φαίνεται να αποτελεί κύριο κριτήριο για την τοποθέτηση των Παιδαγωγών στον Παιδικό Σταθμό και τις αναθέσεις των τμημάτων. Δηλαδή είναι δυνατό μια βοηθός παιδοκόμου-παιδαγωγού (απόφοιτος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) να αναλαμβάνει κανονικά τάξη προνηπίων επειδή είναι μόνιμη και χωρίς να ακολουθείται ο κανονισμός λειτουργίας βάσει του οποίου το νηπιακό τμήμα του Παιδικού Σταθμού πρέπει να διαθέτει α) έναν Νηπιαγωγό, πτυχιούχο Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών ΑΕΙ ή β) έναν πτυχιούχο τμημάτων Βρεφονηπιοκομίας ΤΕΙ. Αξίζει να σημειωθεί ότι επιπλέον στο νηπιακό τμήμα, σύμφωνα με τον κανονισμό, απασχολείται και ένας βοηθός Νηπιαγωγού α) Με Πτυχίο Σχολών ιδιωτικού τομέα ειδικότητας Βρεφονηπιοκομίας διетуός φοίτησης, β) Με Πτυχίο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ειδικότητας Βρεφονηπιοκόμων – Παιδοκόμων (ΥΑ 116847, ΦΕΚ1519, τ. Β΄ 4-12-2002).

Στο σχολείο Α η εκπαιδευτικός δηλώνει ότι δεν υπάρχει διάκριση με βάση τον τίτλο στο συγκεκριμένο σχολείο μεταξύ των διαφορετικών κατηγοριών εκπαιδευτικών (Νηπιαγωγοί ΑΕΙ, Βρεφονηπιοκόμοι ΤΕΙ, Βοηθοί παιδαγωγοί ΔΕ).

Χαρακτηριστικά αναφέρει:

Συν: Ποια είναι η σχέση εργασίας σας με τον Δημοτικό Παιδικό Σταθμό; Είστε μόνιμη ή συμβασιούχος;

Εκπαιδευτικός(σχολείο Α): Ναι είμαι μόνιμη. Εργάζομαι στο Δημοτικό Βρεφοκομείο 25 χρόνια με τον τίτλο της παιδοκόμου, όπως αναλογεί σε εμάς εδώ. Βέβαια σαν χώρος που εργάζεται ο καθένας και η συνεργασία που έχει με την εκάστοτε υπεύθυνο στον χώρο σε μας εδώ είμαστε πολύ τυχερές και δεν υπάρχουν διαχωρισμοί, είτε είναι από ΤΕΙ κάποιος, είτε είναι από κάποια ιδιωτική σχολή

-Εσείς είστε η υπεύθυνη της τάξης;

Εκπαιδευτικός: *Θεωρούμαστε το ίδιο με οποιαδήποτε συνάδελφο, είτε είναι TEI, είτε είναι από κάποια ιδιωτική σχολή δεν υπάρχει διάκριση ή διαχωρισμός του τίτλου.*

-Συνεργάζεστε δηλαδή και διαμορφώνετε το πρόγραμμα από κοινού;

Ναι, ναι. Υπάρχει εξαιρετη συνεργασία στον δικό μας παιδικό σταθμό.

Στο σχολείο Β η προϊσταμένη πρότεινε να ληφθούν συνεντεύξεις τόσο από την υπεύθυνη τμήματος προνηπίων που είναι απόφοιτος τεχνικού λυκείου με ειδικότητα βοηθού παιδοκόμου και υπάλληλος αορίστου χρόνου, όσο και από την πτυχιούχο TEI η οποία είναι συμβασιούχος ορισμένου χρόνου. Είναι σαφές ότι η εργασιακή σχέση με τον Δήμο επηρεάζει την θέση εργασίας, εφόσον η τοποθέτηση στα τμήματα και η ανάθεση των αρμοδιοτήτων στον παιδικό σταθμό δεν πραγματοποιείται με βάση το πτυχίο αλλά με βάση την μόνιμη σχέση εργασίας. Ωστόσο πρέπει να επισημανθεί ότι δεν υπάρχει ανάλογη ρύθμιση στον Πρότυπο Κανονισμό Λειτουργίας καθώς η κατανομή του προσωπικού προβλέπεται, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, να έχει ως βάση το πτυχίο (ΥΑ 116847, ΦΕΚ1519, τ. Β' 4-12-2002).

Η κατανομή των θέσεων και των καθηκόντων του εκπαιδευτικού προσωπικού στα δυο σχολεία φανερώνει τις ασθενείς ταυτότητες που έχουν διαμορφώσει οι εκπαιδευτικοί, καθώς δεν υπάρχουν οι διαχωρισμοί πτυχίου δηλαδή επιπέδου εκπαίδευσης, ούτε οριοθέτηση μιας συγκεκριμένης επαγγελματικής ταυτότητας. Συνεπώς όλοι οι πτυχιούχοι ΑΕΙ/ΤΕΙ ή βοηθοί παιδαγωγοί έχουν την δυνατότητα να αναλάβουν τάξεις προνηπίων ως υπεύθυνοι τμήματος και να θεωρούνται ισότιμοι μεταξύ τους, γεγονός που γεννά ορισμένα ερωτήματα που αφορούν το κατά πόσο η

ανομοιογένεια στην επιστημονική συγκρότηση επηρεάζει την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Η έννοια της ταυτότητας είναι κεντρική στην θεωρία του Bernstein, όπως αναπτύχθηκε στο θεωρητικό κεφάλαιο, είναι χρήσιμη στην κατανόηση του επαγγελματισμού των εκπαιδευτικών. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία η παιδαγωγική ταυτότητα διαμορφώνεται από την σταδιοδρομία ενός διδασκόμενου στην γνώση (Bernstein, 2000). Με βάση αυτή τη θέση, οι εκπαιδευτικοί συγκροτούν αρχικά την ταυτότητα τους κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους σε ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα προσλαμβάνοντας τις αρχές του.

Ο τρόπος συγκρότησης της γνώσης διαφέρει στα ιδρύματα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, σε σχέση με τις σπουδές σε τεχνικά λύκεια ή τα προγράμματα των ΤΕΙ, συμβάλλοντας στη δημιουργία διαφορετικών ταυτοτήτων στους πτυχιούχους. Η εξειδίκευση σε ένα μια περιοχή σπουδών («Σπουδές στην Εκπαίδευση») διαμορφώνει μια εκπαιδευτική ταυτότητα περισσότερο ευδιάκριτη. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν οι θολές ταυτότητες που διακρίνονται για την ασάφειά τους.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι εκφάνσεις του μοντέλου επιτέλεσης (οι μονάδες, οι γνωστικές περιοχές και ο γενικισμός)(Bernstein, 2000) αναδεικνύουν τον τρόπο συγκρότησης της γνώσης στα προγράμματα σπουδών του πεδίου της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Η ανάλυση της αρχικής εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών των Παιδικών σταθμών είναι σημαντική καθώς έχει άμεσες επιπτώσεις στην ποιότητα των υπηρεσιών προσχολικής αγωγής.

Υπενθυμίζοντας τις αναλυτικές έννοιες που παρουσιάσαμε στο θεωρητικό κεφάλαιο της εργασίας, οι μονάδες διαμορφώνουν προγράμματα σπουδών τα οποία

αποτελούνται από διαφορετικά γνωστικά περιεχόμενα και συγκροτούνται σε ένα επιστημονικό πεδίο. Οι γνωστικές περιοχές διαμορφώνονται από τις αναπλασιώσεις των μονάδων σε ένα ευρύτερο σύνολο. Από την άλλη πλευρά, ο γενικισμός προσανατολίζεται προς τις εμπειρίες της ζωής και στόχος του προγράμματος σπουδών είναι οι διδασκόμενοι να αποκτούν γενικές ικανότητες, οι οποίες επιφέρουν ευέλικτες επιτελέσεις (Bernstein,2000). Στο πρόγραμμα σπουδών του τμήματος Βρεφονηπιοκομίας του ΤΕΙ Αθήνας περιλαμβάνονται μαθήματα από διάφορα γνωστικά αντικείμενα και διαφορετικά επιστημονικά πεδία, όπως Οργάνωση και Διοίκηση Βρεφονηπιακών Σταθμών, Επιδημιολογία και Υγιεινή, Κοινωνική ψυχολογία, Παιδιατρική, Αισθητική, Εισαγωγή στις Παιδαγωγικές Επιστήμες⁶, δημιουργώντας ένα κώδικα συλλογής (Bernstein,1991) ή μια οργανωτική δομή που έχει ως βάση τις μονάδες. Ταυτόχρονα φαίνεται ότι τα περιεχόμενα των μαθημάτων των προγραμμάτων προσανατολίζουν τους φοιτητές προς τις ανάγκες της αγοράς εργασίας.

Με τους όρους του Bernstein, η εσωστρεφής προβολή τείνει να δημιουργεί συνθήκες διάκρισης και διαφύλαξης της διαφορετικότητας του ακαδημαϊκού πεδίου, ενώ η εξωστρεφής προβολή τείνει να κινείται προς το εξωτερικό πεδίο της ακαδημαϊκής γνώσης και να συνδέεται με την αγορά εργασίας. Κατά συνέπεια, η εσωστρεφής προβολή διαμορφώνει προσηλωμένες ταυτότητες, ενώ η εξωστρεφής προβολή διαμορφώνει ρευστές ταυτότητες (Σαρακινιώτη& Τσατσαρώνη 2010).

---

⁶Ιστοσελίδα: ΤΕΙ Αθηνών, Τμήμα Προσχολικής Αγωγής:

http://www.teiath.gr/seyp/early_childhood_education/articles.php?mid=5558&lang=el, (τελευταία προσπέλαση 11/01/12)

Το πρόγραμμα σπουδών του ΤΕΙ Βρεφονηπιοκομίας χαρακτηρίζεται από εξωστρεφή προβολή καθώς στρέφει το ενδιαφέρον των φοιτητών εκτός του ακαδημαϊκού πεδίου και επιδιώκει τη σύνδεση με την αγορά εργασίας.

Συνεπώς η αρχική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών των Παιδικών Σταθμών, η οποία διαμορφώνει σε μεγάλο βαθμό την ταυτότητα τους, φαίνεται σε αρκετές περιπτώσεις να είναι ασθενής και ρευστή. Επιπλέον, η ρευστότητα επιτείνεται μέσα στο εργασιακό περιβάλλον καθώς οι διακρίσεις μεταξύ των διαφορετικών κατηγοριών του προσωπικού είναι ασαφείς. Οι αναλυτικές έννοιες υποδεικνύουν ότι οι ασθενείς ταυτότητες των εκπαιδευτικών έχουν επιπτώσεις στον τρόπο που τα άτομα αντιλαμβάνονται και επιτελούν το έργο τους.

Από τα δεδομένα της μελέτης μας προκύπτει ότι παρουσιάζεται ανομοιογένεια στο παιδαγωγικό προσωπικό ως προς το καθεστώς εργασίας καθώς οι εκπαιδευτικοί είναι είτε μόνιμοι, είτε αορίστου ή ορισμένου χρόνου υπάλληλοι, όπως άλλωστε ισχύει και στα σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, όπου εργάζονται μόνιμοι, αναπληρωτές και ωρομίσθιοι εκπαιδευτικοί.

Τα επιμορφωτικά σεμινάρια που παρακολουθούν οι εκπαιδευτικοί σε μεγάλο βαθμό οργανώνονται από το Δ.Β.Α. Η θεματολογία τους σχετίζεται με τα αντικείμενα της μουσικοκινητικής αγωγής, του θεατρικού παιχνιδιού, των εικαστικών, της μουσειακής αγωγής και ζητημάτων που αφορούν την ψυχική υγεία του παιδιού. Από τα σεμινάρια φαίνεται να απουσιάζουν θέματα διδακτικής μεθοδολογίας και ανάπτυξης και εφαρμογής παιδαγωγικών προγραμμάτων για τα προνήπια. Δηλαδή οι επιμορφώσεις τους δεν βασίζονται σε ένα επιστημονικό πυρήνα αλλά αποτελούν μορφές «οριζόντιου λόγου» (Bernstein, 2000). Δηλαδή οι επιμορφώσεις τους είναι κατακερματισμένες και πραγματοποιούνται ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες.

Αντιθέτως στα δημόσια νηπιαγωγεία οι σχολικοί σύμβουλοι οργανώνουν συχνά ημερίδες και σεμινάρια προκειμένου να ενισχύσουν τις νηπιαγωγούς σε θέματα διδακτικής της γλώσσας, των μαθηματικών αλλά και σε σχέση με την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων αλλά και σε θέματα που εντάσσονται στη γενικότερη επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών.

Από μια άλλη σκοπιά, κοινό πρόβλημα των εκπαιδευτικών στα σχολεία Α και Β είναι ότι σε περίπτωση απουσίας του βοηθητικού προσωπικού (τραπεζοκόμοι, καθαρίστριες) αναλαμβάνουν εκείνοι τα καθήκοντα τους. Κάποιοι εκπαιδευτικοί παρουσιάζονται περισσότερο θετικοί σε σχέση με άλλους. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση της εκπαιδευτικού στο σχολείο Α ως προς αυτό το ζήτημα.

Υπάρχει βοηθητικό προσωπικό στην τάξη σας και στον παιδικό σταθμό; Τι είδους προβλήματα δημιουργεί η έλλειψη βοηθητικού προσωπικού;

Εκπαιδευτικός: Βεβαίως υπάρχουν δυο κυρίες που είναι στην τραπεζαρία και δυο κυρίες στην καθαριότητα.

(Ωραία)

Εκπαιδευτικός : Με την συνεργασία που έχουμε είμαστε ένα δεν ξεχωρίζουμε τίποτα.

-Η ενδεχόμενη έλλειψη προσωπικού σας δημιουργεί προβλήματα;

Εκπαιδευτικός : Παρόλα αυτά θα το κάνουμε και εμείς αν θα χρειαστεί, αν είναι κάτι.

Υπάρχει τέτοια συνεργασία που θα το κάνουμε και εμείς οι ίδιες.

-Αυτό δεν σας δημιουργεί πρόβλημα στο εκπαιδευτικό σας έργο, όταν δηλαδή χρειάζεται να βοηθήσετε στην καθαριότητα η στην τραπεζαρία;

Εκπαιδευτικός: Όχι δεν νομίζω γιατί είμαστε πολύ δεμένη ομάδα και οργανωμένη. Άλλωστε είμαστε δυο σε κάθε τάξη.

Η συγκεκριμένη εκπαιδευτικός στο πλαίσιο της συνεργασίας και της εύρυθμης λειτουργίας του σχολείου αναλαμβάνει η ίδια τα καθήκοντα του βοηθητικού προσωπικού σε περίπτωση απουσίας. Ωστόσο αυτή η οπτική φανερώνει

ότι τα σύνορα μεταξύ των εκπαιδευτικών, των βοηθών και του βοηθητικού προσωπικού είναι ασθενή σε μεγάλο βαθμό. Ουσιαστικά η ίδια δεν διαχωρίζει την θέση της και την επαγγελματική της ταυτότητα ως βοηθού παιδαγωγού τόσο σε σχέση με τις εκπαιδευτικούς που είναι πτυχιούχοι ΤΕΙ, όσο και από το υπόλοιπο προσωπικό του παιδικού σταθμού (καθαρίστριες & τραπεζοκόμοι).

Αντίθετα, η μια από τις δυο εκπαιδευτικούς στο σχολείο Β διατηρεί διαφορετική στάση απέναντι στο πρόβλημα. Συγκεκριμένα, η εκπαιδευτικός 1 στο σχολείο Β (πτυχιούχος ΤΕΙ) ουσιαστικά αναγνωρίζει ότι αποτελεί πρόβλημα όταν η μια δασκάλα απασχολεί όλη την ομάδα παιδιών και η άλλη ασχολείται με την καθαριότητα του σταθμού. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί για τα καθήκοντα που αναγκάζεται να αναλαμβάνει, υποδεικνύει την απροθυμία της. *(Πλένει η δασκάλα, καθαρίζουμε, σφουγγαρίζουμε. Τα παιδιά μένουν όλα με μια δασκάλα γιατί η άλλη πρέπει να πάει στην λάντζα ας πούμε και τα λοιπά)*

Σημαντική διάσταση στη διαμόρφωση των ταυτοτήτων των εκπαιδευτικών αποτελούν τα προγράμματα σπουδών των τάξεων του νηπιαγωγείου στους παιδικούς σταθμούς και οι εκπαιδευτικές πρακτικές που τα διέπουν (Bernstein, 2000). Στην συγκεκριμένη περίπτωση, η «προοδευτική παιδαγωγική προσέγγιση» (μέθοδος Project) που ακολουθείται και τα χαλαρών ταξινομήσεων και περιχαράξεων προγράμματα σπουδών περαιτέρω ενισχύουν τις χαλαρές ταυτότητες των εκπαιδευτικών.

Συμπερασματικά, η ανομοιογένεια στο βασικό πτυχίο των εκπαιδευτικών στους Παιδικούς Σταθμούς αλλά και η έλλειψη εκπαιδευτικού και βοηθητικού προσωπικού συνεπάγεται διαφορές στην ποιότητα που δυνητικά δημιουργούν συνθήκες ανισότητας στην παροχή εκπαίδευσης στην ηλικιακή ομάδα των προνηπίων.

6.3.2 Ποιότητα στην παροχή εκπαιδευτικών υπηρεσιών και η σημασία του προγράμματος διδασκαλίας.

Αναφορικά με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι εκπονούν σχέδια εργασίας (projects), τα οποία αξιολογούνται από την διευθύντρια Παιδαγωγικών Θεμάτων του Δ.Β.Α.

Είναι φανερό ότι απουσιάζει ένα οργανωμένο αναλυτικό πρόγραμμα με εκπαιδευτικούς στόχους και ενδεικτικές δραστηριότητες. Οι εκπαιδευτικοί βασίζονται στις αρχές της βιωματικής μάθησης μέσω του παιχνιδιού και οργανώνουν σχέδια εργασίας. Η μορφή της παιδαγωγικής προσέγγισης που ακολουθείται στους τρεις σταθμούς έχει στοιχεία της προοδευτικής παιδαγωγικής. Τα γνωστικά αντικείμενα δεν διαχωρίζονται αυστηρά μεταξύ τους, καθώς το πρόγραμμα δομείται στην βάση ενός θέματος. Σύμφωνα με τον Bernstein η μειωμένη μόνωση μεταξύ των συνόρων των διαφορετικών γνωστικών αντικειμένων επιφέρει ασθενή ταξινόμηση του προγράμματος. Η μέθοδος project που ακολουθείται επιτρέπει στους μαθητές να φέρουν βιώματα και καθημερινή γνώση στην μαθησιακή διαδικασία και να επιλέξουν μαζί με την εκπαιδευτικό δραστηριότητες, ασκώντας τον έλεγχο στην μεταδιδόμενη γνώση. Άρα η περιχάραξη είναι ασθενής. Συνεπώς σύμφωνα με τη διάκριση που κάνει ο Bernstein η παιδαγωγική πρακτική που ακολουθείται αντιστοιχεί στην αόρατη παιδαγωγική.

Το παιχνίδι αποτελεί βασικό στοιχείο της παιδοκεντρικής παιδαγωγικής. Το παιχνίδι διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση του παιδιού αλλά είναι ταυτόχρονα συνυφασμένο με τις πρακτικές παρατήρησης, παρακολούθησης, καταγραφής, αξιολόγησης και ρύθμισης. Αυτή η μορφή του τείνει να ευνοεί τη

κοινωνική θέαση των πτυχών της παιδικής προσωπικότητας, οι οποίες όμως δεν είναι απαραίτητα συναφείς με την εκπαιδευτική διαδικασία (Μακρυγιάννη, 2000).

Η τοποθέτηση του παιδιού στο κέντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας με εύκαμπτους και χαλαρούς κανόνες προάγει την απευθείας σχέση του παιδιού με την γνώση. Εντούτοις σε αυτό το παιδαγωγικό πλαίσιο ελλοχεύει ο κίνδυνος παραμέλησης της διαφορετικής κοινωνικής και πολιτισμικής αφετηρίας των μαθητών καθώς δεν έχουν όλα τα παιδιά τα ίδια βιώματα που θα μπορούσαν να φέρουν στην παιδαγωγική διαδικασία και να ανταποκριθούν επιτυχώς στις απαιτήσεις αυτού του παιδαγωγικού μοντέλου.

Συνεπώς η παιδαγωγική προσέγγιση που ακολουθείται αντιστοιχεί στη αόρατη παιδαγωγική, η οποία αναδεικνύει διαδικασίες ελέγχου που βασίζονται σε ταξικά σχήματα επικοινωνίας. Οι επικοινωνιακές ικανότητες που απαιτούνται σε αυτό το παιδαγωγικό μοντέλο συνήθως δεν καλλιεργούνται στο πλαίσιο των οικογενειών μη προνομιούχων στρωμάτων. Επομένως τα παιδιά που προέρχονται από αυτά τα περιβάλλοντα στο σχολείο δεν έχουν την δυνατότητα να αυτορυθμίζονται, εσωτερικεύοντας τους υφιστάμενους κανόνες (Bernstein, 1991).

Ουσιαστικά η αόρατη Παιδαγωγική και τα προγράμματα που χαρακτηρίζονται από ασθενείς ταξινομήσεις και περιχαράξεις, φαίνεται να μην ευνοούν τους μαθητές που προέρχονται από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα στην σχολική διαδικασία.

Από την άλλη πλευρά οι εκπαιδευτικοί και στα τρία σχολεία εκτιμούν ότι οι μαθητές τους έχουν αναπτύξει ικανοποιητικά τις δεξιότητές τους. Ο τρόπος όμως που εκφράζονται για την επίδοση των μαθητών τους αλλά και τους τομείς ανάπτυξης διαφοροποιείται σε μεγάλο βαθμό από σχολείο σε σχολείο. Συγκεκριμένα, η εκπαιδευτικός στο σχολείο Α αναφέρεται στον τρόπο αξιολόγησης των παιδιών μέσω

της συστηματικής παρακολούθησης των εργασιών των παιδιών (φύλλα εργασίας, χειροτεχνίες κτλ).

***Εκπαιδευτικός(Α):** Βεβαίως τα παιδιά έχουν προοδεύσει σε σχέση με το πώς είχαν έρθει τον Σεπτέμβρη. Όταν ξεκινάμε το πρώτο χαρτί που θα πάρουν στα χέρια τους και θα κάνουν, καταρχήν μπαίνει καθημερινά ημερομηνία, ούτως ώστε αυτό να μας βοηθήσει από Σεπτέμβρη μέχρι και τον Ιούνιο, όπου θα φτιάξουμε τον ατομικό φάκελο του κάθε παιδιού να δούμε μια εξέλιξη, την πορεία του παιδιού από την ζωγραφιά, την κατασκευή γιατί υπάρχει μια μορφή, μια εισαγωγή από εμάς πάντοτε για το θέμα που δουλεύτηκε και την εξέλιξη του κάθε παιδιού.*

Στο σχολείο Β οι δυο δασκάλες μιλούν πιο γενικά για την εξέλιξη των μαθητών τους και αναφέρονται στην βελτίωση της συμπεριφοράς και της ομιλίας τους. Από τα λεγόμενά τους είναι φανερό ότι οι μαθησιακοί τους στόχοι είναι περισσότερο κοινωνικοποιητικοί και λιγότερο γνωστικοί.

***Εκπαιδευτικός 1 (πτυχιούχος ΤΕΙ):** Τα παιδιά στο σύνολό τους έχουν εξελιχθεί γιατί όλα όταν ξεκίνησαν ήταν δυο διαφορετικές τάξεις πέρυσι, που ενώθηκαν σε μία φέτος αλλά ήταν δυο δεμένες τάξεις. Επομένως φέτος δεν είχαμε προβλήματα στην προσαρμογή ούτως ώστε να περιμένουμε για να δέσουν ως σύνολο. Κάποια ήταν εμφανώς μεγαλύτερα και κάποια άλλα ήταν μικρότερα τους, αλλά δηλαδή είχαν γεννηθεί στην αρχή και άλλα στο τέλος του έτους άλλα τα πήγαμε πολύ καλά και με τις δυστροπίες και αυτές τις συμπεριφορές τις έντονες τις έχουμε μειώσει.*

Η εκπαιδευτικός στο σχολείο Γ υποστηρίζει ότι η ομάδα των μαθητών της ήταν πολύ καλή παρά το γεγονός ότι στο σύνολό τους ήταν αλλοδαποί. Υποστηρίζει ότι τα παιδιά είχαν αναπτύξει τις επικοινωνιακές δεξιότητές τους καθώς συμμετείχαν σε συζητήσεις ως ομιλητές και ακροατές. Αναφέρει μάλιστα ότι ήταν σε θέση να αναγνωρίζουν γράμματα και φωνές. Δηλαδή υποστηρίζει ότι είχαν αναπτύξει φωνολογική επίγνωση καθώς είχαν συνειδητοποιήσει ότι στα φωνήματα της

ομιλούμενης γλώσσας αντιστοιχούν γράμματα. Κατά συνέπεια η περιγραφή της εκπαιδευτικού παραπέμπει στην εισαγωγή στον εγγραμματισμό.

Αυτό που είναι κοινό μεταξύ των εκπαιδευτικών των τριών Π.Σ είναι ότι εκτιμούν ότι η επίδοση των παιδιών δεν σχετίζεται άμεσα το μορφωτικό/επίπεδο και την εθνική προέλευση των γονέων άλλα με τα ατομικά χαρακτηριστικά του κάθε παιδιού. Επίσης, η διαπολιτισμική αγωγή αποτελεί ένα ζήτημα όχι ιδιαίτερα κατανοητό από τις εκπαιδευτικούς στα σχολεία Β και Γ. Συγκεκριμένα, η εκπαιδευτικός στο σχολείο Α υποστήριξε ότι παρουσιάζουν κάποια θέματα με διαπολιτισμικό χαρακτήρα αν και έχει δοθεί η κατεύθυνση να μην θίγεται η διαφορετικότητα ως προς την εθνική προέλευση.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να διατυπωθούν οι βασικές αρχές της διαπολιτισμικής αγωγής ώστε να γίνει κατανοητό το πλαίσιο των ερωτήσεων και των απαντήσεων των εκπαιδευτικών. Η Χατζήνα (2008, σελ.156) αναφέρει σχετικά «ότι σύμφωνα με τα στάδια του Piaget στην ηλικία 4-6 χρόνων αναπτύσσεται η κοινωνική σύλληψη του άλλου, διαμορφώνονται οι ρόλοι και τα στερεότυπα. Συνεπώς σε αυτή την ηλικία αναπτύσσονται οι προκαταλήψεις και η κοινωνική συμπεριφορά. Μια διαπολιτισμική παιδεία μορφώνεται στην προσχολική ηλικία ».

Διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι η ηθική αγωγή που βοηθά τα παιδιά να γίνουν πιο ανοιχτά στην διαφορετικότητα, να σέβονται τους άλλους ανθρώπους και να συμπεριφέρονται δίκαια.

Στο πλαίσιο της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης λειτουργεί και η στρατηγική της ανταποκριτικής παιδαγωγικής. Σύμφωνα με τους Gewirtz & Cribb (2009) η «ανταποκριτική» παιδαγωγική γεφυρώνει την καθημερινή γλώσσα των μαθητών με

τη γλώσσα του διδασκόμενου αντικειμένου. Οι εκπαιδευτικοί σε αυτή την προσέγγιση ασχολούνται με τη καθημερινή γλώσσα και την κουλτούρα των μαθητών με στόχο να τις χρησιμοποιήσουν ως μέσο για την υποστήριξη των μαθητών τους ως προς την γλώσσα και την πρακτική του επίσημου Α.Π. Δηλαδή οι εκπαιδευτικοί στο πλαίσιο αυτής της παιδαγωγικής επιχειρούν να προσεγγίσουν τα βιώματα των μαθητών, ώστε να τους εντάξουν σταδιακά στις απαιτήσεις του επίσημου αναλυτικού προγράμματος.

Η προσέγγιση της διαπολιτισμικής αγωγής, όπως την αντιλαμβάνονται οι δυο εκπαιδευτικοί στο σχολείο Β πραγματοποιείται κυρίως την περίοδο των Αποκριών μέσα από την επεξεργασία του θέματος. Σύμφωνα με την Χατζήνα (2008) η διαπολιτισμική αγωγή στο νηπιαγωγείο σίγουρα δεν εκφράζεται με το κλασσικό θέμα «Οι 4 φυλές» που όχι μόνο είναι λάθος πληροφορία αλλά και τα θεμέλια για μια ρατσιστική προσέγγιση των άλλων ανθρώπων. Δεν εκφράζεται καν με την αναφορά στην παρουσία μακρινών πολιτισμών (από την Κίνα, την Αφρική κλπ), αλλά με δραστηριότητες που θα βοηθήσουν στο δέσιμο της ομάδας και στην ανάπτυξη της εμπιστοσύνης (2008, σελ. 156).

Από τις απαντήσεις της εκπαιδευτικού του σχολείου Γ φαίνεται να υπάρχει μια σύγχυση ως προς το νόημα και τους στόχους της διαπολιτισμικής αγωγής, γεγονός που ενδεχομένως οφείλεται σε ανεπαρκή επιμόρφωση, καθώς στόχος της διαπολιτισμικής αγωγής είναι η καλλιέργεια του σεβασμού των διαφορετικών πολιτισμών.

Συνεπώς είναι φανερό ότι η διαπολιτισμική αγωγή ως παιδαγωγική πρακτική δεν είναι κατανοητή από τους εκπαιδευτικούς και άρα δεν έχουν την δυνατότητα να την εφαρμόσουν με οργανωμένο τρόπο στην τάξη τους. Σε αυτό το σημείο πρέπει

επίσης να αναφερθεί ότι η πολυπολιτισμική εκπαίδευση προσλαμβάνει απλοϊκές και εκλεπτυσμένες μορφές και είναι ένα αρκετά σύνθετο ζήτημα (Gewirtz & Cribb, 2009).

Όσον αφορά στην εφαρμογή του προγράμματος οι εκπαιδευτικοί στα σχολεία Α και Γ υποστηρίζουν ότι δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα. Σε σύγκριση με τις δασκάλες στο σχολείο Β έχουν μεγαλύτερη εμπειρία άλλωστε, γεγονός που τις βοηθά να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τις καταστάσεις. Οι δυο δασκάλες στο σχολείο Β υποστηρίζουν ότι η έλλειψη κατάλληλου παιδαγωγικού υλικού δηλαδή παιδαγωγικά παιχνίδια, χαρτική και γραφική ύλη (χαρτόνια, τέμπερες, κτλ), δυσχεραίνει την οργάνωση και εφαρμογή των δραστηριοτήτων τους. Αυτές οι ελλείψεις οφείλονται στην απουσία κονδυλίων που δεν επιτρέπει στην προϊσταμένη του σχολείου να πραγματοποιήσει αγορές κατάλληλου παιδαγωγικού υλικού.

Η υποστήριξη των εκπαιδευτικών και των παιδιών που φοιτούν στους παιδικούς σταθμούς του Δ.Β.Α πραγματοποιείται από το συμβουλευτικό κέντρο, το οποίο απαρτίζεται από ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς. Ωστόσο, στο επίπεδο των παιδαγωγικού προγράμματος φαίνεται να υπάρχει ένα έλλειμμα, καθώς δεν υπάρχει κάποια οργανωμένη μορφή υποστήριξης εκτός από κάποιες ημερίδες και συνέδρια που οργανώνει η διεύθυνση παιδαγωγικών προγραμμάτων. Αυτό αποτελεί έλλειμμα σε σχέση με την οργάνωση και την υποστήριξη που δέχονται οι νηπιαγωγοί στα δημόσια νηπιαγωγεία από τους σχολικούς συμβούλους ως προς τις εκπαιδευτικές πρακτικές και τις διδακτικές προσεγγίσεις.

Όσον αφορά στην πραγματοποίηση εξωσχολικών δραστηριοτήτων παρατηρείται μια ανομοιογένεια, η οποία ενδεχομένως οφείλεται στην έλλειψη παιδαγωγικού προσωπικού. Δηλαδή μόνο στο σχολείο Β πραγματοποιήθηκαν συχνές επισκέψεις εκτός σχολείου, όπου οι παιδαγωγοί είναι δυο στην τάξη, όπως

προβλέπεται. Αντιθέτως στο σχολείο Α, όπου στην τάξη υπάρχει μόνο μια δασκάλα, οργανώθηκαν δραστηριότητες μόνο στο χώρο του σχολείου. Το ίδιο συνέβη και στο σχολείο Γ, με την διαφορά ότι πραγματοποιήθηκε μόνο μια θεατρική παράσταση εντός του σχολείου κατά τη διάρκεια της χρονιάς. Πράγματι, η μετακίνηση εκτός σχολείου είναι ένα σοβαρό ζήτημα που σχετίζεται με την ασφάλεια. Εντούτοις, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι εκπαιδευτικοί συχνά αντιλαμβάνονται την αξία και τον αντισταθμιστικό ρόλο αυτών των εξωσχολικών δραστηριοτήτων για τα παιδιά, ιδιαίτερα για εκείνα που προέρχονται από τα κατώτερα στρώματα.

Η εκπαιδευτικός στο σχολείο Γ χαρακτηριστικά αναφέρει:

Άρα το σχολείο κάνει καλά να το κάνει αυτό το πράγμα, δηλαδή αυτές τις εξωσχολικές δραστηριότητες. Εδώ που τα λέμε το σχολείο το κάνει και πιο οργανωμένα δηλαδή όταν πάμε σε θεατρική παράσταση εγώ ανεβαίνω επάνω στην σκηνή πριν αρχίσει η θεατρική παράσταση και τους εξηγώ ότι εδώ είναι θέατρο, εκείνο το σπιτάκι που βλέπετε απέναντι είναι ο ηλεκτρολόγος που θα ρυθμίσει τα φώτα, ότι υπάρχουν ηθοποιοί που παίζουν, ότι θα καθίσουμε ήσυχα, ότι δεν είναι τηλεόραση που μπορούμε να μιλάμε και να μην μας ακούνε αυτοί που είναι μέσα, τέτοια πράγματα δηλαδή. Αυτό είναι κάτι που δεν μπορεί να κάνει ο γονιός όταν πάει με το παιδί του.

Σε αυτή την ενότητα το κεφάλαιο αναλύθηκαν τα ζητήματα του προγράμματος σπουδών στους Παιδικούς σταθμούς και πιθανόν των επιπτώσεών τους στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Συμπερασματικά, η απουσία οργανωμένου προγράμματος σπουδών και οι αόρατες μορφές παιδαγωγικής με τις ταξικές παραδοχές τους δημιουργούν συνθήκες ανισότητας και δυνητικά αποτελούν παράγοντες πολιτισμικής αναπαραγωγής.

6.3.3 Συνεργασία με τους γονείς.

Οι εκπαιδευτικοί των τριών σχολείων δήλωσαν ότι είχαν μια καλή συνεργασία με τους γονείς την χρονιά που πέρασε. Όσον αφορά στην επικοινωνία, οι καθημερινές ολιγόλεπτες επικοινωνίες γονέων και εκπαιδευτικών θεωρούνται πιο αποτελεσματικοί τρόποι επικοινωνίας και έπειτα οι απογευματινές συγκεντρώσεις. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι μόνο στο σχολείο Β πραγματοποιούνται ατομικές συναντήσεις γονέων-εκπαιδευτικών, γεγονός που αναδεικνύει την διαφορετική κουλτούρα και προσέγγιση του σχολείου προς τους γονείς.

Ωστόσο η συμμετοχή των γονέων στο συγκεκριμένο σχολείο δεν είναι μεγάλη στις απογευματινές συναντήσεις καθώς, σύμφωνα με τις δηλώσεις των εκπαιδευτικών, κυμαίνεται στο 50% και μόνο στην πρώτη συνάντηση παρίστανται όλοι οι γονείς. Αντιθέτως, στο σχολείο Α όλοι οι γονείς συμμετέχουν στις απογευματινές συγκεντρώσεις και στις άλλες εκδηλώσεις του σχολείου (ημερίδες, γιορτές), γεγονός που φανερώνει την καλή συνεργασία με το σχολείο, το ενδιαφέρον των γονέων για την πρόοδο των παιδιών τους και ίσως τη σπουδαιότητα που αποδίδουν στην έγκαιρη ένταξη των προνηπίων στο σχολικό πλαίσιο.

Από την άλλη πλευρά το σχολείο Γ έχει την μικρότερη συμμετοχή σε συγκεντρώσεις, γιορτές και ημερίδες. Αυτή η «αποστασιοποίηση», οφείλεται ενδεχομένως στα οικονομικά και εργασιακά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες γονείς οι οποίοι αποτελούν την πλειονότητα στην συγκεκριμένη περιοχή.

Ωστόσο, υπάρχει και μια άλλη διάσταση αυτού του ζητήματος. Σύμφωνα με την Lareau (1997), οι γονείς της εργατικής τάξης έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, χαμηλό επαγγελματικό κύρος σε σχέση με τους δασκάλους, καθώς και περιορισμένο χρόνο με αποτέλεσμα μην μπορούν να υποστηρίξουν την σχολική εκπαίδευση των παιδιών τους. Από την άλλη πλευρά, οι γονείς της μεσαίας τάξης έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο και επαγγελματικό κύρος αντίστοιχο των εκπαιδευτικών και ίσως

και ανώτερο. Επιπλέον, έχουν τις οικονομικούς πόρους για να διευθετήσουν το θέμα της φύλαξης και της μετακίνησης, καθώς και μεγαλύτερη ευελιξία ως προς το τον χρόνο που απαιτείται για τις συναντήσεις με τους εκπαιδευτικούς (Lareau, 1997).

Συμπερασματικά, οι διαφορές ως προς την κατοχή κοινωνικοπολιτισμικών πόρων μεταξύ των δυο διαφορετικών κατηγοριών γονέων μπορεί να εξηγήσει τις διαφορές σε σχέση με την ανταπόκρισή τους στις απαιτήσεις των εκπαιδευτικών για συστηματική εμπλοκή στο σχολείο (Lareau, 1997).

6.3.4 Εκπαιδευτική πολιτική στην προσχολική αγωγή.

Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνά μας εκτιμούν ότι η προσχολική αγωγή δεν αποτελεί προτεραιότητα της πολιτείας, αν και αποτελεί μια σημαντική βαθμίδα που επηρεάζει άμεσα την εξέλιξη και το εκπαιδευτικό μέλλον του παιδιού. Τα μειονεκτήματα που εντοπίζουν οι εκπαιδευτικοί σχετίζονται με την επιμόρφωση αλλά και την έλλειψη προσωπικού και κατάλληλων υποδομών για να στεγαστούν οι παιδικοί σταθμοί. Ένα ακόμη ζήτημα που αναδείχθηκε είναι η γραφειοκρατία, καθώς η διοίκηση των 97 παιδικών σταθμών του Δήμου Αθηναίων γίνεται από ένα διοικητικό συμβούλιο. Αυτό το στοιχείο παρουσιάζει ενδιαφέρον καθώς οι Δήμοι ανέλαβαν τους πρώην κρατικούς παιδικούς σταθμούς, με στόχο την αποσυγκέντρωση και την καλύτερη λειτουργία των ιδρυμάτων.

Από την άλλη πλευρά, οι εκπαιδευτικοί τοποθετούν στα πλεονεκτήματα του παιδικού σταθμού την προετοιμασία των παιδιών για το νηπιαγωγείο και το δημοτικό σχολείο, καθώς εκτιμούν ότι η φοίτηση στους παιδικούς σταθμούς συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση των παιδιών αλλά και στην γνωστική εξέλιξή τους.

Ωστόσο, η οπτική τους φανερώνει μια «περιορισμένη» προσέγγιση της γνώσης με την αναφορά στις προγραφικές ασκήσεις καθώς οι γνώσεις και οι δεξιότητες που μπορεί ένα παιδί να αποκτήσει σε αυτή την ηλικία σχετίζονται και με άλλα αντικείμενα εκτός από την γραφή.

Στο ίδιο πλαίσιο η εκπαιδευτικός στο σχολείο Γ αναφέρει στα θετικά του σχεδιασμού στους παιδικούς σταθμούς την καλή αναλογία παιδαγωγών η οποία σύμφωνα με τον Πρότυπο Κανονισμό, πρέπει να είναι 2 παιδαγωγοί ανά τάξη (Υ.Α 16065, ΦΕΚ 497, τ. Β', 22-4-2002). Εντούτοις αυτή η ρύθμιση δεν ισχύει σε όλους τους παιδικούς σταθμούς, καθώς από το δείγμα των τριών τμημάτων μόνο στο σχολείο Β υπήρχαν δυο παιδαγωγοί στο τμήμα.

Ουσιαστικά οι συνθήκες στους παιδικούς σταθμούς ποικίλλουν από σχολείο σε σχολείο. Ο κανονισμός λειτουργίας δεν εφαρμόζεται κανονικά σε σχέση με την προβλεπόμενη αναλογία των εκπαιδευτικών. Δηλαδή δεν υπάρχουν κάποιες προδιαγραφές λειτουργίας που να εφαρμόζονται καθολικά.

Συνεπώς, η έμφαση που δίνεται στις συνεντεύξεις αφορά στην πρόσβαση μεγαλύτερου αριθμού παιδιών στην προσχολική αγωγή και στην διασφάλιση ποιοτικών υπηρεσιών κυρίως μέσω της αύξησης του εκπαιδευτικού και του βοηθητικού προσωπικού.

7. Συζήτηση-Συμπεράσματα

Τα τελευταία χρόνια η προσχολική αγωγή αποτέλεσε αντικείμενο συζητήσεων στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πολιτικής των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και αντικείμενο μελέτης διαφόρων οργανισμών, όπως ο ΟΟΣΑ (OECD, 2011). Η

Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Κοινοβούλιο υπογράμμισαν τη σημασία της προσχολικής εκπαίδευσης σε σχέση με την εκπαιδευτική σταδιοδρομία του μαθητικού πληθυσμού. Οι κύριοι στόχοι που τέθηκαν από την Επιτροπή αφορούν στην διεύρυνση της πρόσβασης στην προσχολική αγωγή και την βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών της. Σε αυτό το πλαίσιο προωθείται η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών, η ανάπτυξη κατάλληλων προγραμμάτων σπουδών και η γονεϊκή στήριξη (European Commission, 2011).

Στην παρούσα εργασία διερευνήθηκε αρχικά το πλαίσιο της εκπαιδευτικής πολιτικής για την προσχολική αγωγή στην Ελλάδα και σε ποιο βαθμό αντανακλά την Ευρωπαϊκή πολιτική. Στην συνέχεια εξετάστηκαν οι συνέπειες αυτών των πολιτικών σε σχέση με την ποιότητα και την ισότητα στο πεδίο της προσχολικής αγωγής. Βασική διάσταση του εξεταζόμενου θέματος αποτέλεσε το ερώτημα εάν και σε ποιο βαθμό οι Δημοτικοί Παιδικό Σταθμοί αποτελούν πραγματική επιλογή των γονέων της ηλικιακής ομάδας των προνηπίων. Επίσης εξετάστηκε το παιδαγωγικό πρόγραμμα που παρέχεται στα προνήπια στους Δημοτικούς Παιδικούς Σταθμούς και τέθηκε το ερώτημα κατά πόσο διασφαλίζει την ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών.

Η εμπειρική διερεύνηση που πραγματοποιήθηκε με συνεντεύξεις γονέων και εκπαιδευτικών των Δημοτικών Παιδικών Σταθμών του Δήμου Αθήνας συνέβαλε στη συλλογή πολύτιμων πληροφοριών που σχετίζονται με την παρεχόμενη προσχολική αγωγή. Στο πλαίσιο αυτό αναδείχθηκαν ζητήματα που αφορούν τον τρόπο λειτουργίας των παιδικών σταθμών αλλά και τις πτυχές της επιλογής προσχολικής αγωγής από τους γονείς προνηπίων.

Στην έρευνα εντοπίστηκαν μεγάλες διαφοροποιήσεις μεταξύ των παιδικών σταθμών του Δήμου Αθηναίων που αποτελούν το ομολογουμένως ανεπαρκές δείγμα

της έρευνας. Η ανομοιομορφία εστιάζεται στην στελέχωση των παιδικών σταθμών με εκπαιδευτικό προσωπικό, στις κτιριακές εγκαταστάσεις αλλά και στις δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο λειτουργίας των παιδικών σταθμών (εξωσχολικές δραστηριότητες, απογευματινές συγκεντρώσεις με γονείς).

Από την άλλη πλευρά αναδείχθηκαν κάποια κοινά ζητήματα, όπως η απουσία οργανωμένου εκπαιδευτικού προγράμματος, καθώς και η έλλειψη συστηματικής επιμόρφωσης του παιδαγωγικού προσωπικού στην βάση ενός επιστημονικού πυρήνα. Ωστόσο, οι συνεντεύξεις κατέδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί διαθέτουν σημαντική και πολύτιμη εμπειρία και αξιόλογες πρακτικές δεξιότητες ενώ καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια προκειμένου να βελτιώσουν την παρεχόμενη αγωγή με τα μέσα και τις υποδομές που έχουν στη διάθεση τους.

Μια ακόμη σημαντική παράμετρος είναι η απουσία συστηματικής υποστήριξης των αλλόγλωσσων μαθητών των Π.Σ του Δήμου Αθηναίων είτε με την υλοποίηση διαπολιτισμικών δραστηριοτήτων, είτε με την πραγματοποίηση άλλων συναφών δραστηριοτήτων. Αντιθέτως, στα δημόσια νηπιαγωγεία τα οποία εποπτεύονται από το υπουργείο Παιδείας εφαρμόζονται προγράμματα διαπολιτισμικής αγωγής σύμφωνα με τον Οδηγό Νηπιαγωγού (Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π. & Μπασαγιάννη, Ε. 2006). Επιπλέον στο πλαίσιο του προγράμματος Εκπαίδευση Παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών, που υλοποιήθηκε από το Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής του Τμήματος Φ.Π.Ψ του Πανεπιστημίου Αθηνών κατά τα έτη 1997 έως 2008 σε δημόσια σχολεία, ένας σημαντικός αριθμός νηπιαγωγείων επωφελήθηκε από τις δράσεις του προγράμματος (ενίσχυση με εκπαιδευτικό υλικό διαπολιτισμικού χαρακτήρα, επιμορφώσεις των νηπιαγωγών κ.α) (Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής, ερευνητικά προγράμματα 1997-2008).

Οι εκπαιδευτικοί επεσήμαναν τις ελλείψεις παιδαγωγικού και βοηθητικού προσωπικού στους παιδικούς σταθμούς, γεγονός που δυσχεραίνει το παιδαγωγικό τους έργο και έχει αρνητικές επιπτώσεις στις παρεχόμενες υπηρεσίες.

Εντούτοις, αυτά τα ευρήματα δεν μπορούν να γενικευθούν στο σύνολο των Παιδικών Σταθμών και των εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε αυτά, καθώς το δείγμα στο οποίο πραγματοποιήθηκε η έρευνα είναι περιορισμένο και δίνει μια εικόνα μόνο, η οποία χρήζει περαιτέρω μελέτης και έρευνας. Ωστόσο, μέσα από αυτή την διερεύνηση έγινε φανερό ότι η πολύτιμη εμπειρία των παιδαγωγών θα πρέπει να υποστηριχθεί κατάλληλα αφενός με συστηματικές επιμορφώσεις, αφετέρου δε με τη διαμόρφωση αναλυτικού προγράμματος για τα παιδιά προνηπιακής ηλικίας και την ενίσχυση των νηπιαγωγείων των παιδικών σταθμών με εποπτικό και παιδαγωγικό υλικό. Επιπλέον, οι παιδικοί σταθμοί πρέπει να στελεχωθούν με τον κατάλληλο αριθμό παιδαγωγικού και βοηθητικού προσωπικού προκειμένου να διασφαλίζεται η ομαλή λειτουργία τους και να ακολουθούνται οι προβλεπόμενες προδιαγραφές.

Σε σχέση με τα δημόσια νηπιαγωγεία, όπου έχουν την δυνατότητα να φοιτήσουν και τα προνήπια, οι διαφορές που παρουσιάζονται είναι σημαντικές. Καταρχάς, το εκπαιδευτικό προσωπικό στα νηπιαγωγεία αποτελείται αποκλειστικά από νηπιαγωγούς πτυχιούχους ΑΕΙ. Το αναλυτικό πρόγραμμα εκπονείται από το παιδαγωγικό ινστιτούτο και εφαρμόζεται στα σχολεία με την επιστημονική υποστήριξη των Συμβούλων Προσχολικής Αγωγής, οι οποίες είναι υπεύθυνες για την επιμόρφωση των νηπιαγωγών που υπηρετούν στα δημόσια νηπιαγωγεία. Τεκμαίρεται ότι το επίπεδο της παρεχόμενης εκπαίδευσης στην ηλικιακή ομάδα των προνηπίων διαφέρει σε μεγάλο βαθμό μεταξύ των νηπιαγωγείων και των δημοτικών παιδικών σταθμών.

Μολονότι η εκπαίδευση των προνηπίων είναι προαιρετική, ωστόσο είναι σημαντική και κρίσιμη περίοδος για το εκπαιδευτικό μέλλον των παιδιών. Η ανομοιομορφία της παρεχόμενης, από τις (εθνικές ή τοπικές) Αρχές, εκπαίδευσης σε αυτή την ηλικιακή ομάδα εγείρει ζητήματα ισότητας εκπαιδευτικών ευκαιριών, καθώς δεν φαίνεται να διασφαλίζονται κοινοί κανόνες και προδιαγραφές μιας ποιοτικής προσχολικής αγωγής.

Αναφορικά με τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν σε αυτή την εργασία, είναι φανερό ότι ο νόμος της υποχρεωτικότητας των νηπίων πρώτης ηλικίας δεν επηρέασε άμεσα τις επιλογές των γονέων προνηπίων, καθώς από τους δώδεκα γονείς που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις, μόνο οι δυο είχαν προσεγγίσει δημόσιο νηπιαγωγείο προκειμένου να εγγράψουν τα παιδιά τους, όπου όμως δεν έγιναν δεκτά εξ' αιτίας των μειωμένων θέσεων. Δηλαδή οι μητέρες στην πλειονότητά τους φαίνεται ότι συνειδητά επέλεξαν τους Παιδικούς Σταθμούς του Δ.Β.Α για την φοίτηση των παιδιών τους.

Είναι αξιοσημείωτο ότι τα περισσότερα παιδιά φοιτούν στους παιδικούς σταθμούς από την ηλικία των δυο ετών. Ακολούθως οι μητέρες εκτίμησαν ότι δεν ήταν απαραίτητη η αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος του παιδιού τους στην ηλικία των τεσσάρων ετών (προνήπιο) και άρα προτίμησαν να συνεχίσουν την φοίτησή τους στο ίδιο εκπαιδευτικό ίδρυμα.

Συνεπώς, ο νόμος της υποχρεωτικότητας δεν φαίνεται να συνδέεται άμεσα με την φοίτηση των προνηπίων στους Παιδικούς Σταθμούς, παρά το γεγονός ότι στα αστικά κέντρα δεν υπάρχει η δυνατότητα να φοιτήσουν όλα τα προνήπια στα δημόσια νηπιαγωγεία λόγω ανεπαρκών υποδομών και βεβαία οι γονείς έχουν αντίληψη αυτής της κατάστασης. Επιπλέον, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι παιδικοί σταθμοί επιλέγονται λόγω ακριβώς του ρόλου που πρωτίστως επιτελούν, δηλαδή της φύλαξης

και τη αγωγή των παιδιών, ώστε να εξυπηρετούνται οι ανάγκες των εργαζομένων γονέων.

Στο ίδιο πλαίσιο, οι παράγοντες που θεωρούνται σημαντικοί για τους γονείς του δείγματος κατά την επιλογή σχολείου είναι η απόσταση από την κατοικία και το παιδαγωγικό προσωπικό. Επιπλέον, οι μητέρες του δείγματος στην πλειονότητά τους δήλωσαν ικανοποιημένες από τις παροχές του δημοτικού παιδικού σταθμού, εκτός από μια μητέρα που θα προτιμούσε τη φοίτηση του παιδιού της σε δημόσιο νηπιαγωγείο. Από την άλλη πλευρά, τρεις μητέρες από διαφορετικά σχολεία θα προτιμούσαν το παιδί τους να φοιτά σε ιδιωτικό παιδικό σταθμό γιατί εκτιμούν ότι υπάρχουν καλύτερες κτιριακές εγκαταστάσεις και δεν υπάρχουν τα προβλήματα που εντοπίζονται στο δημόσιο τομέα (π.χ. συχνές απεργίες του προσωπικού). Συνεπώς, η διερεύνηση των επιλογών των γονέων ανέδειξε και την προτίμηση των γονέων στα ιδιωτικά σχολεία. Δηλαδή οι επιλογές των γονέων ως προς την προσχολική αγωγή διευρύνονται μεταξύ του δημόσιου νηπιαγωγείου, του δημοτικού αλλά και του ιδιωτικού παιδικού σταθμού.

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα που αναδείχθηκε από τις συνεντεύξεις αφορά στο ζήτημα της πρόσβασης όλων των παιδιών στους Δημοτικούς Παιδικούς Σταθμούς. Συγκεκριμένα κάποιες μητέρες έθιξαν το ζήτημα της διαμεσολάβησης προκειμένου ένα παιδί να γίνει δεκτό στους παιδικούς σταθμούς του Δήμου Αθηναίων εκτός της νόμιμης διαδικασίας αξιολόγησης. Αυτή η διάσταση είναι ιδιαίτερα σημαντική, αν λάβουμε υπόψη ότι κάθε χρόνο ένας μεγάλος αριθμός αιτήσεων γονέων δεν ικανοποιείται από τους δημοτικούς παιδικούς σταθμούς εξ' αιτίας των περιορισμένων θέσεων. Αυτό το εύρημα καταδεικνύει την ανάγκη υποστήριξης των δημοτικών αρχών για να δημιουργήσουν κατάλληλες υποδομές,

αυξάνοντας έτσι την πρόσβαση μεγαλύτερου αριθμού παιδιών στους παιδικούς σταθμούς.

Στο πλαίσιο των συνεντεύξεων εξετάστηκε και η σχέση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης με την προσχολική αγωγή και πιο συγκεκριμένα του Δήμου Αθηναίων με τους Παιδικούς σταθμούς που βρίσκονται υπό την εποπτεία του. Η οργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων για τους γονείς από τις αρχές του Δήμου θεωρήθηκε ενδιαφέρουσα πρόταση από τους γονείς του δείγματος, στο μέτρο όμως που αυτά τα σεμινάρια θα έχουν μια συστηματικότητα και συνέχεια στο χρόνο.

Από την άλλη πλευρά οι παιδαγωγοί έθιζαν κάποια προβλήματα επικοινωνίας μεταξύ των Παιδικών Σταθμών και διαφόρων υπηρεσιών του Δήμου Αθηναίων. Ακολούθως, αναδείχθηκε το ζήτημα της γραφειοκρατίας που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί και τα ίδια τα ιδρύματα, γεγονός που δημιουργεί καθυστερήσεις στην διεκπεραίωση διαφόρων υποθέσεων τους. Αυτό οφείλεται ενδεχομένως στην ύπαρξη ενός διοικητικού Συμβουλίου του Δημοτικού Βρεφοκομείου Αθηνών, το οποίο καλύπτει επτά δημοτικά διαμερίσματα και 98 παιδικούς σταθμούς.

Η ένταξη των κρατικών παιδικών σταθμών στους Δήμους πραγματοποιήθηκε με στόχο την μείωση του συγκεντρωτισμού και της γραφειοκρατίας, εντούτοις στον Δήμο Αθηναίων το πρόβλημα υφίσταται ακόμη λόγω του μεγάλου γεωγραφικού και πληθυσμιακού μεγέθους που καλύπτει ο συγκεκριμένος Δήμος. Είναι γνωστό ότι η μεταφορά των κρατικών παιδικών σταθμών στην Τοπική Αυτοδιοίκηση πραγματοποιήθηκε χωρίς προγραμματισμό και χωρίς την εξεύρεση των αναγκαίων κονδυλίων για να διασφαλιστεί η ποιότητα και η αποτελεσματική λειτουργία των ιδρυμάτων με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα τα οποία παρέλαβαν οι Δήμοι (Καλαϊτζή, 2006).

Ουσιαστικά η μεταβολή αυτή δεν οδήγησε στην βελτίωση των υπηρεσιών αλλά μετέθεσε το πρόβλημα στους Δήμους, οι οποίοι ωστόσο έχουν διαφορετικές οικονομικές δυνατότητες γεγονός που έχει αντίκτυπο στην προσχολική αγωγή.

Τα ευρήματα αυτά ανοίγουν περαιτέρω την συζήτηση για το πώς οι Δήμοι έχουν την δυνατότητα να διαχειριστούν και να βελτιώσουν την προσχολική αγωγή που παρέχεται στους παιδικούς σταθμούς που βρίσκονται υπό την διοικητική εποπτεία τους. Σύμφωνα με τις διεθνείς πρακτικές, η διεύρυνση των επιλογών σχολείου είναι μια καλή πολιτική στο βαθμό που ελέγχεται, ώστε να μην διευρύνονται οι κοινωνικές ανισότητες (ΟΟΣΑ, 2011). Ως αποτέλεσμα αυτής της εργασίας μας μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι μια ακούσια συνέπεια της εφαρμογής της υποχρεωτικότητας του νηπιαγωγείου ήταν η διεύρυνση των επιλογών των γονέων προνηπίων. Ωστόσο οι Δημοτικοί παιδικοί σταθμοί πρέπει να ενισχυθούν, ώστε να παίζουν αυτό το ρόλο και να αποτελέσουν μια εναλλακτική, εξίσου ποιοτική, επιλογή.

Η μικρή έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής διατριβής αποτελεί μια απόπειρα σκιαγράφησης των υπηρεσιών προσχολικής αγωγής των παιδικών σταθμών του Δήμου Αθηναίων αλλά και των επιλογών των γονέων της ηλικιακής ομάδας των προνηπίων, η οποία δύναται να επεκταθεί σε ένα μεγαλύτερο δείγμα παιδικών σταθμών προκειμένου να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα.

Συνοψίζοντας, η υψηλής ποιότητας προσχολική αγωγή συμβάλλει θετικά στο εκπαιδευτικό μέλλον των παιδιών. Η επένδυση στην υψηλής ποιότητας προσχολική αγωγή λειτουργεί αντισταθμιστικά για τα παιδιά που προέρχονται από τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα ή τις μειονότητες καθώς δημιουργεί τις προϋποθέσεις για καλύτερες επιδόσεις στην σχολική τους ζωή. Αλλά η προσχολική αγωγή μπορεί να

συνεισφέρει στην μείωση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων μόνο εάν αυξηθούν μαζικά τα ιδρύματα υψηλής ποιότητας (Eurydice, 2009).

Οι προτάσεις που μπορούν να διατυπωθούν με βάση τα δεδομένα που προέκυψαν αφορούν στη βελτίωση των υποδομών των παιδικών σταθμών και στη στελέχωσή τους με το κατάλληλο παιδαγωγικό και βοηθητικό προσωπικό, προκειμένου να αυξηθεί η πρόσβαση μεγαλύτερου αριθμού παιδιών σε δομές προσχολικής αγωγής.

Επιπλέον, είναι απαραίτητη η επιστημονική επιμόρφωση και υποστήριξη του εκπαιδευτικού προσωπικού με στόχο την βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης προσχολικής αγωγής. Επιπροσθέτως, ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρέπει να ενισχυθεί στην προσπάθεια αναβάθμισης της προσχολικής αγωγής και πρόσβασης μεγαλύτερου αριθμού παιδιών στα ιδρύματα αυτά.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Bernstein, B. (2000) *Pedagogy, Symbolic Control and Identity: Theory, research, critique* (revised edition), New York: Rowman & Littlefield Publishers.

Ball, S., J. Bowe, R. Gewirtz, S. (1997) Circuits of Schooling: A Sociological Exploration of Parental Choice of School in Social-Class Contexts, in: Halsey, Lauder, Brown, Wells (eds), *Education Culture, Economy Society* (pp. 409-421), Oxford: Oxford University Press.

Ball, S., J., & Vincent, C. (2001) New Class Relations in Education: The Strategies of the 'Fearful' Middle Classes, in: J. Demaine (ed), *Sociology of Education Today*, (pp.180-195), London: Palgrave.

Ball, S. J., & Vincent, C. (2005) The «childcare champion»? New Labour, social justice and the childcare market, *British Educational Research Journal*, Vol. 31, (No. 5) pp. 557–570.

Ball, S. J & Vincent, C. (2007) Education, Class Fractions and the Local Rules of Spatial Relations, *Urban Studies*, 44, (7), pp. 1175–1189.

- Bourdieu, P. (2004) The forms of capital. In Ball., S.J. (ed), *The RoutledgeFalmer Reader in Sociology of Education*, (pp.15-26), London: Routledge Falmer
- Gewirtz, S., & Cribb, A.(2009) *Understanding Education: A Sociological Perspective*, UK: Polity Press.
- Lareau, A. (1997) Social Class Differences in Family School Relationships: The importance of Cultural Capital in Halsey, Lauder, Brown, Wells (eds), *Education Culture, Economy Society*, (pp.703-718), Oxford : Oxford University Press
- McNamara Horvat, E. Weininger, E. & Lareau, A. (2006) From Social Ties to Social Capital: Class Differences in the Relations Between Schools and Parents Networks in: H. Lauder, J.A. Dillabourgh & A.H. Halsey (eds), *Education, Globalization and Social Change*, (pp.454-467), Oxford: Oxford University Press
- Parker, A., & Tritter J. (2006) Focus group method and methodology: current practice and recent debate, *International Journal of Research & Method in Education*, Vol. 29, No.1, pp. 23–37
- Power, S. (2001) Missing: A Sociology of Educating the Middle Class, in: J. Demaine (ed), *Sociology of Education Today*, (pp. 196-205), London: Palgrave
- Power, S. & Whitty, G. (2006) Education and the Middle Class: A complex but crucial case for the Sociology of Education in: H. Lauder, J.A. Dillabourgh & A.H. Halsey (eds), *Education, Globalization and Social Change*, (pp.446-453), Oxford: Oxford University Press.
- Van Zanten, A. (2005) New Modes of Reproducing Social Inequality in Education: the changing role of parents, teachers, schools and educational policies, *European Educational Research Journal*, No3, Volume 4, (pp.160-161).

Vincent, C., & Ball, S. J. (2001) A Market in Love? Choosing Pre-school Childcare, *British Educational Research Journal*, Vol. 27, (No. 5), pp.633-651

Vincent, C., Ball, S. J. & Kemp, S. (2004) The social geography of childcare: making up a middle-class child, *British Journal of Sociology of Education*, Vol. 25 (No. 2), pp 229-244

Vincent, C., & Ball, S. J. (2006) *Childcare, choice and Class Practices*, London: Routledge.

Vincent, C., Braun, A., & Ball, S. J. (2008) Childcare, choice and social class: Caring for young children in the UK, *Critical Social Policy*, Vol. 28(No.5), pp.5-26

Vincent, C., Braun, A. & Ball, S. J. (2010) Local links, local knowledge: choosing care settings and schools, *British Educational Research Journal*, Vol. 36, (No. 2), pp. 279–298

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αλευριάδου, Α., Βρυνιώτη, Κ., Κυρίδης, Α., Σιβροπούλου Ε., & Χρυσοφίδης, Κ. (2008) *Οδηγός Ολοήμερου Νηπιαγωγείου*, ΥΠΕΠΘ, Ειδική Υπηρεσία εφαρμογής προγραμμάτων ΚΠΣ.

Bernstein, B. (1991) *Παιδαγωγικοί κώδικες και κοινωνικός έλεγχος*, (Εισαγωγή- μετάφραση - σημειώσεις Σολομών, Ι.), Αθήνα: Αλεξάνδρεια,

Bourdieu, P. Το συντηρητικό σχολείο: Οι ανισότητες στην Εκπαίδευση και την Παιδεία στο Α., Φραγκουδάκη (επιμ.), (1985) *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης*, (σελ 359-391) Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008) *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, Αθήνα: εκδόσεις Μεταίχμιο

Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π., & Μπασαγιάννη, Ε. (2006) *Οδηγός Νηπιαγωγού: Εκπαιδευτικοί Σχεδιασμοί-Δημιουργικά Περιβάλλοντα μάθησης*, Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

ΔΕΠΠΣ (2003) *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών*, Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Hughes, M., & Kroehler, C. (2007) *Κοινωνιολογία: Οι Βασικές Έννοιες*, (Επιμέλεια Θ., Ιωσηφίδης), Αθήνα: εκδόσεις Κριτική

Ιωσηφίδης, Θ. (2003) *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας*, Αθήνα, εκδόσεις Κριτική

Κιτσαράς, Γ. (2001) *Προσχολική Παιδαγωγική*, Αθήνα

Κουλαϊδής, Β., & Τσατσαρώνη, Α. (επιμ.) (2010) *Παιδαγωγικές Πρακτικές: έρευνα και εκπαιδευτική πολιτική*, Αθήνα: εκδόσεις Μεταίχμιο.

Μακρυνιώτη, Δ. (2000) Το παιχνίδι στο αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου μια κριτική ανάγνωση του παιδοκεντρικού λόγου στο Κλειώ Γκουγκούλη, Αφροδίτη Κούρια (επιμ.), *Παιδί και Παιχνίδι στη Νεοελληνική κοινωνία* (σελ 85-171), Αθήνα: Καστανιώτης.

Μαλούτας, Θ., Εμμανουήλ, Δ., & Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2006), *Αθήνα: Κοινωνικές δομές, πρακτικές και αντιλήψεις, Νέες παράμετροι και τάσεις μεταβολής 1980-2000*, Αθήνα: ΕΚΚΕ

Σαρακινιώτη, Α., & Τσατσαρώνη, Α. (2010) Προγράμματα Σπουδών και Παιδαγωγικές Ταυτότητες στην Εκπαίδευση των Ελλήνων Εκπαιδευτικών: Ένα μοντέλο ανάλυσης, στο Β. Κουλαϊδής, Α. Τσατσαρώνη (επιμ), *Παιδαγωγικές Πρακτικές: έρευνα και εκπαιδευτική πολιτική* (σελ. 179-221), Αθήνα: εκδόσεις Μεταίχμιο.

Τσατσαρώνη, Α. (2009) 3^η Ενότητα: Εκπαίδευση και Κοινωνική τάξη: Η εξέλιξη της θεωρίας των ορατών και αόρατων παιδαγωγικών: Μοντέλα ικανότητας και επιτέλεσης. Σημειώσεις για το ΠΜΣ Εκπαιδευτικά Προγράμματα και υλικό, Τυπική Άτυπη και από Απόσταση Εκπαίδευση, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Παν/μιο Πελοποννήσου.

Χατζήνα, Φ. (2008) *Ερωτήματα για τη Σύγχρονη Προσχολική Εκπαίδευση*, Αθήνα: εκδόσεις Gutenberg

Νόμοι

Απόφαση Αδελφάτου Δ.Β.Α 60/81, Έγκριση Δ.Σ 1376/13-1-83, Έγκριση Νομ. Αττικής 1644/83, *Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας των Παιδικών Σταθμών Δημοτικού Βρεφοκομείου Αθηνών.*

Προεδρικό Διάταγμα: 523/1991 (ΦΕΚ 203/τ.Α./23.12.1991): Επαγγελματικά δικαιώματα πτυχιούχων ΤΕΙ.

Υ.Α 16065, (ΦΕΚ 497, τ. Β', 22-4-2002): «Πρότυπος Κανονισμός Λειτουργίας Δημοτικών και Κοινοτικών Νομικών Προσώπων Δημόσιου Δικαίου Παιδικών και Βρεφονηπιακών Σταθμών», Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Αθήνα.

Υπουργική Απόφαση 116847, (ΦΕΚ1519, τ. Β' 4-12-2002): «Προϋποθέσεις ίδρυσης και λειτουργίας Μονάδων Φροντίδας, Προσχολικής Αγωγής και Διαπαιδαγώγησης (Βρεφικών – Παιδικών – Βρεφονηπιακών Σταθμών, Μονάδων Φύλαξης βρεφών και νηπίων) από φορείς ιδιωτικού Δικαίου, κερδοσκοπικού και μη χαρακτήρα», Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Αθήνα.

Ν. 2525/1997, (ΦΕΚ 188/23-9-1997, τ. Α'): «Ολοήμερο Νηπιαγωγείο».

Προεδρικό Διάταγμα 200/ 98 (ΦΕΚ 161 τ.Α', 13-7-1998): «Οργάνωση και λειτουργία Νηπιαγωγείων».

Ν.3518/21-12-2006, (άρθρο 73, ΦΕΚ 272, τ.α'): «Νόμος Υποχρεωτικότητας νηπιαγωγείου».

Φ.32/190/81670/Γ1/20-7-2007, (ΦΕΚ1420/8-8-2007, τ.Β'), Υπουργική Απόφαση: «Ωρολόγιο πρόγραμμα Ολοήμερου Νηπιαγωγείου».

Διαδικτυακές πηγές

European Commission, (2011), Commission Communication to the European Parliament, The Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *"Education and Training in a smart, sustainable and inclusive Europe"* [Draft 2012 Joint Report of the Council and the Commission on the implementation of the Strategic Framework for European cooperation in education

and training (ET2020)]. Available on the website:
http://ec.europa.eu/education/lifelonglearningpolicy/doc1532_en.htm (accessed:
28/12/2011)

Eurydice, (2009) Early Childhood Education and Care in Europe: Tackling Social and Cultural Inequalities, Brussels, EACEA. Available on the website:
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/098EN.pdf
(accessed: 23/11/2011).

Ιστοσελίδα Δημοτικού βρεφοκομείου Αθηνών:

http://www.dbda.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=27, (τελευταία προσπέλαση 01/10/11)

Ιστοσελίδα: TEI Αθηνών, Τμήμα Προσχολικής Αγωγής:

http://www.teiath.gr/seyp/early_childhood_education/articles.php?mid=5558&lang=en
1, (τελευταία προσπέλαση 11/01/12)

Ιστοσελίδα τουριστικού οδηγού για την περιοχή της Πλάκας
<http://www.athensinfoguide.com/gr/wtsplaka.htm> (τελευταία προσπέλαση 20/10/11)

ΚΕΔΑ (Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής), *Πρόγραμμα Παλινοστούντων και Αλλοδαπών μαθητών 1997- 2000, 2002 – 2004, 2006 – 2008*, ανακτήθηκε στις 15/10/11 από την ιστοσελίδα <http://www.keda.gr/programs.php>

OECD (2011) Strong Performers and Successful Reformers in Education: Education Policy Advice for Greece, OECD Publishing. Available on the website:
<http://www.oecd.org/dataoecd/27/6/48407731.pdf> (accessed: 23/11/2011).

Οικονομίδης, Β. (2008), Η αντισταθμιστική αγωγή στο νηπιαγωγείο ως δράση κοινωνικής δικαιοσύνης μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος στο 5^ο Επιστημονικό Συνέδριο Ιστορίας Εκπαίδευσης με θέμα: «Εκπαίδευση και Κοινωνική Δικαιοσύνη»,

Συνεδριακό Κέντρο Πανεπιστήμιου Πατρών. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο:
Εργαστήριο Ιστορικού Αρχείου Νεοελληνικής και Διεθνούς Εκπαίδευσης:

<http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/?section=985&language=el> (τελευταία
προσπέλαση 14/12/2011)

Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων:
http://www.yperpth.gr/el_ec_category6638.htm (τελευταία προσπέλαση 15/12/2011)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ια

Α' Πρωτόκολλο συνέντευξης

Εκφώνηση

Στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής μου εργασίας, μελετώ τις υπηρεσίες προσχολικής αγωγής που παρέχονται στην ηλικιακή ομάδα των προνηπίων καθώς και τις προτιμήσεις και επιλογές των γονέων σε ό,τι αφορά τον φορέα προσχολικής αγωγής.

Η έρευνα περιλαμβάνει μεταξύ των άλλων συνεντεύξεις με εκπαιδευτικούς, στόχος των οποίων είναι να καταγραφούν οι απόψεις και οι εμπειρίες τους για τις υπηρεσίες που προσφέρουν οι Δήμοι στην ηλικιακή αυτή ομάδα.

Παρακαλώ να μου επιτρέψετε να χρησιμοποιήσω το μαγνητόφωνο κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ώστε να διευκολύνεται η ροή της συζήτησης. Σας

διαβεβαιώνω ότι κατά την (επεξεργασία και τη) σύνταξη και δημοσιοποίηση της εργασίας θα διασφαλιστεί απολύτως η ανωνυμία των συμμετεχόντων.

1^{ος} Άξονας ερωτήσεων: Ακαδημαϊκά προσόντα και εργασιακή κατάσταση εκπαιδευτικών.

1. Θα μπορούσατε να μου μιλήσετε, κατ' αρχάς για τις δικές σας σπουδές;
-Από ποιο τμήμα αποφοιτήσατε και αν έχετε κάνει άλλες σπουδές πριν αναλάβετε αυτή τη θέση;
-Ποια είναι τα ακαδημαϊκά σας προσόντα; (Πτυχίο ΑΕΙ/ΤΕΙ, Μεταπτυχιακό, Διδακτορικό)
2. Θα ήθελα, επίσης, να ρωτήσω αν είχατε την ευκαιρία να συμμετάσχετε σε επιμορφωτικά προγράμματα ημερίδες και συνέδρια; Πείτε μου ορισμένα που θυμάστε πιο πολύ.
3. Ποια είναι η σχέση εργασίας σας με τον Δημοτικό Παιδικό Σταθμό; Είστε μόνιμη ή συμβασιούχος;
4. Πόσα είναι τα συνολικά έτη υπηρεσίας στους Δημοτικούς Παιδικούς Σταθμούς; Πόσα έτη προϋπηρεσίας έχετε σε άλλο φορέα προσχολικής αγωγής (πχ. ιδιωτικός φορέας);
5. Σε ποια περιοχή ανήκει ο συγκεκριμένος Παιδικός Σταθμός;

2^{ος} Άξονας ερωτήσεων: Περιγραφή των Παιδικών Σταθμών

1. Θεωρείτε ότι η κτιριακή και υλικοτεχνική υποδομή αυτού του Παιδικού Σταθμού είναι καλή;
-Είναι καλή η κατάσταση του κτιρίου;
- Είναι ικανοποιητικός ο αριθμός αιθουσών διδασκαλίας;

-Είναι επαρκείς οι χώροι για την ανάπαυση βρεφών και νηπίων;

2. Ποια είναι η γνώμη σας για τις συνθήκες ασφαλείας των παιδιών κατά τη διάρκεια του διαλείμματος;

3. Υπάρχει βοηθητικό προσωπικό στην τάξη σας και στον παιδικό σταθμό; Τι είδους προβλήματα δημιουργεί η έλλειψη βοηθητικού προσωπικού;

3^{ος} Άξονας: Σύνθεση μαθητικού δυναμικού και εκπαιδευτικό πρόγραμμα

1. Ποιος είναι ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητών; Υπάρχουν ανάμεσά τους παιδιά μεταναστών ή άλλων διακριτών κοινωνικών ομάδων; Σε τι ποσοστά; (ή αριθμούς)

2. Σε ποιο βαθμό η φοίτηση των μαθητών σας είναι καθημερινή;

3. Ποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα εφαρμόζετε στην τάξη σας;

4. Μιλήστε μου για τους μαθητές σας. Πώς εκτιμάτε την πρόοδό τους σε σχέση με τις απαιτήσεις αυτού του επιπέδου εκπαίδευσης;

5. Υπάρχουν παιδιά τα οποία δεν μπορούν να ανταποκριθούν επαρκώς στις καθημερινές δραστηριότητες που πραγματοποιείτε; Ποιες κατά τη γνώμη σας είναι οι αιτίες για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν;

6. Πιστεύετε ότι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, η κοινωνική & η εθνική προέλευση, αλλά και τα ατομικά χαρακτηριστικά του παιδιού επηρεάζουν την επίδοση των παιδιών;

-Αν ναι θα μπορούσατε να μου αναφέρετε ορισμένα παραδείγματα;

-Τι είδους προβλήματα δημιουργούνται;

-Πώς διαχειρίζεστε τέτοιου είδους περιπτώσεις;

7. Επιδιώκετε μέσω του καθημερινού προγράμματος και άλλων πρακτικών να ενισχύσετε τα παιδιά που ανήκουν σε μη προνομιούχες ομάδες ή μειονότητες;

-Οργανώνετε δραστηριότητες με διαπολιτισμικό χαρακτήρα για τους πολιτισμικά διαφορετικούς μαθητές σας προκειμένου να βελτιώσουν τις δεξιότητες τους αλλά και να ενταχθούν ομαλά στην τάξη;

-Αν ναι, τι είδους δυσκολίες αντιμετωπίζετε σε αυτή σας την προσπάθεια;

7. Ποιες τυχόν δυσκολίες αντιμετωπίζετε σε σχέση με την εφαρμογή του προγράμματος; Έχετε υποστήριξη από ειδικούς προκειμένου να αντιμετωπίσετε τα προβλήματα που ενδεχομένως προκύπτουν αλλά και να επιτελέσετε το παιδαγωγικό σας έργο;

(Έχετε σκεφτεί να παρακολουθήσετε με δική σας πρωτοβουλία κάποιο σεμινάριο επιμορφωτικό, ώστε να βοηθηθείτε στο έργο σας;

-Έχετε συζητήσει με το Δήμο τις επιμορφωτικές ανάγκες που υπάρχουν;)

8. Τι είδους εξωσχολικές δραστηριότητες διοργανώνετε κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς;(π.χ θεατρικές παραστάσεις, επισκέψεις σε μουσεία κ.α) Μπορείτε να αναφερθείτε σε αυτές ενδεικτικά;

9. Ποιο είναι το ποσοστό των παιδιών που συμμετέχουν σε αυτές τις δραστηριότητες;

4^{ος} Άξονας: Σχέση με του γονείς

1. Εκτιμάτε ότι η επικοινωνία και η συνεργασία με τους γονείς συμβάλλει στην καλύτερη επιτέλεση του έργου σας;

2. Είναι η συνεργασία με τους γονείς ικανοποιητική;

-Σε ποιες περιπτώσεις, συγκεκριμένα, διαπιστώσατε ότι η συνεργασία διευκόλυνε το έργο σας; Τι δυσκολίες αντιμετωπίζετε;

3. Κατά πόσο το μορφωτικό επίπεδο και η εθνική προέλευση γονέων επηρεάζουν την μεταξύ σας επικοινωνία και συνεργασία;

4. Με ποιους τρόπους επικοινωνείτε εσείς με τους γονείς; Ποιους από αυτούς βρίσκετε πιο αποδοτικούς;

5. Ποιες πρακτικές θα εφαρμόζατε προκειμένου να βελτιωθεί η επικοινωνία μαζί τους; Για παράδειγμα, θα εφαρμόζατε προγραμματισμένες συναντήσεις με το σύνολο των γονέων, τηλεφωνικές επικοινωνίες, ημερολόγιο επικοινωνίας (το οποίο μεταφέρει το παιδί στην τσάντα του), χρήση του πίνακα ανακοινώσεων;

6. Σε ποιο βαθμό οι γονείς συμμετέχουν στις προγραμματισμένες συγκεντρώσεις για την πρόοδο των παιδιών τους αλλά και σε άλλες δραστηριότητες που διοργανώνονται από τον Παιδικό Σταθμό (γιορτές, ημερίδες, κ.α). Υπάρχουν γονείς που απέχουν από όλες τις συγκεντρώσεις και άλλες δράσεις του σχολείου;

7. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, θα μπορούσε να διαδραματίσει πιο ενεργό ρόλο στην προσχολική αγωγή με τη διοργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων προκειμένου να υποστηρίξει τους γονείς;

-Πιστεύετε ότι τέτοιου είδους δράσεις θα ενίσχυαν τους γονείς προκειμένου να συμμετέχουν πιο ενεργά στην εκπαίδευση των παιδιών τους;

5^{ος} Άξονας: Εκπαιδευτική πολιτική και μελλοντικές προοπτικές για την προσχολική αγωγή.

1. Τα τελευταία χρόνια η προσχολική αγωγή βρίσκεται στο επίκεντρο των εκπαιδευτικών συζητήσεων, καθώς αναγνωρίζεται η καθοριστική σημασία της για την εκπαιδευτική πορεία του παιδιού. Πώς αντιλαμβάνεστε την τάση αυτή ως εκπαιδευτικός προσχολικής ηλικίας σε σχέση με την ελληνική πραγματικότητα;

-Νομίζετε ότι η προσχολική αγωγή αποτελεί προτεραιότητα της πολιτείας;

-Ποια πλεονεκτήματα και ποια μειονεκτήματα εντοπίζετε στην παρεχόμενη εκπαίδευση για τα προνήπια;

2. Ποια μέτρα πιστεύετε ότι μπορεί να συμβάλλουν στην αναβάθμιση της προσχολικής αγωγής και στη βελτίωση της ποιότητάς της, ιδιαίτερα για την ομάδα των προνηπίων; (πχ. ίδρυση περισσότερων Παιδικών Σταθμών, πρόσληψη εκπαιδευτικού προσωπικού, ενίσχυση της έρευνας σε ό,τι αφορά την προσχολική εκπαίδευση και την ποιότητα της προσφερόμενης εκπαίδευσης;)

Υπάρχουν άλλα ζητήματα που δεν θίξαμε και για τα οποία θα επιθυμούσατε να καταθέσετε τις απόψεις σας;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΒ

Β' Πρωτόκολλο: Ομάδες Εστίασης

Εκφώνηση

Στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής μου εργασίας, μελετώ τις υπηρεσίες προσχολικής αγωγής που παρέχονται στην ηλικιακή ομάδα των προνηπίων καθώς και τις προτιμήσεις των γονέων και τις επιλογές τους ως προς το ίδρυμα προσχολικής αγωγής το οποίο παρακολουθούν τα παιδιά τους.

Παρακαλώ να μου επιτρέψετε να χρησιμοποιήσω το μαγνητόφωνο κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ώστε να διευκολύνεται η ροή της συζήτησης. Σας διαβεβαιώνω ότι κατά την επεξεργασία και τη σύνταξη της εργασίας θα διασφαλιστεί απολύτως η

ανωνυμία των συμμετεχόντων. Επιπλέον όλα τα στοιχεία που θα συλλέξω θα χρησιμοποιηθούν αυστηρά στο πλαίσιο της έρευνας της διπλωματικής μου εργασίας.

1^{ος} Άξονας: Επιλογή φορέα προσχολικής αγωγής.

1. Θεωρείτε σημαντική την προσχολική αγωγή για το εκπαιδευτικό μέλλον των παιδιών σας. (Παρακαλώ αιτιολογήστε την απάντησή σας).

Γιατί νομίζετε ότι είναι σημαντική;

2. Αναζητήσατε άλλο ίδρυμα προσχολικής αγωγής πριν εγγράψετε το παιδί σας στους Παιδικούς Σταθμούς του Δημοτικού Βρεφοκομείου; Αν ναι, ποια ιδρύματα επισκεφτήκατε;

-Για ποιους λόγους επιλέξατε το συγκεκριμένο ίδρυμα προσχολικής αγωγής;

3. Ποιοι παράγοντες νομίζετε ότι είναι σημαντικοί για την επιλογή σχολείου; (ωράριο, παιδαγωγικό πρόγραμμα, κτιριακές εγκαταστάσεις, εκπαιδευτικό προσωπικό, απόσταση σχολείου από την κατοικία)

4. Θα προτιμούσατε το παιδί σας να φοιτά σε ένα άλλο ίδρυμα προσχολικής αγωγής;

2^{ος} Άξονας: Οικονομικά ζητήματα.

1. Σε ποιο βαθμό αποτελεί πρόβλημα για εσάς, η καταβολή μηνιαίων τροφείων;

2. Πέρα από τα τροφεία δαπανάτε άλλα χρήματα για τη φοίτηση των παιδιών σας; Για παράδειγμα δαπανάτε χρήματα για την συμμετοχή των παιδιών σας σε θεατρικές παραστάσεις, μουσειακά προγράμματα και εκδρομές, που πραγματοποιούνται στο καθημερινό ωράριο του Παιδικού Σταθμού κατά τη διάρκεια της χρονιάς;

-Θεωρείτε ότι είναι μεγάλο έξοδο αυτά τα επιπλέον χρήματα που δαπανάτε για αυτές τις δραστηριότητες;

3. Εσείς προσωπικά έχετε την ευχέρεια να προσφέρετε εξωσχολικές δραστηριότητες στα παιδιά σας; Αν ναι, τι είδους δραστηριότητες και πόσο συχνά;

4. Τι είδους δυσκολίες αντιμετωπίζετε στην προσπάθειά σας να πραγματοποιήσετε εξωσχολικές δραστηριότητες για τα παιδιά σας;

5. Θεωρείτε ότι η έλλειψη ελεύθερου χρόνου, η απόσταση αλλά και τα χρήματα που απαιτούνται αποτελούν εμπόδια για την πραγματοποίηση τέτοιων δραστηριοτήτων; Τι άλλα εμπόδια υπάρχουν;

3^{ος} Άξονας : Θέματα φοίτησης των παιδιών.

1. Είναι καθημερινή η φοίτηση των παιδιών σας;

2. Πως διαχειρίζεστε την ενδεχόμενη άρνηση του παιδιού σας να προσέλθει στον Παιδικό Σταθμό;

3. Ποια άλλα τυχόν προβλήματα αντιμετωπίζετε με την φοίτηση των παιδιών σας;

4. Σε ποιο βαθμό ο Παιδικός Σταθμός βοήθησε τα παιδιά σας να αναπτυχθούν (π.χ., να αναπτύξουν γλωσσικές και κοινωνικές δεξιότητες και να κατακτήσουν την αυτονομία τους);

5. Συνεργάζεστε αρμονικά με τους εκπαιδευτικούς; Υπάρχει θετικό κλίμα στην επικοινωνία;

6. Προσέρχεστε στις προγραμματισμένες ενημερωτικές συγκεντρώσεις γονέων με τους εκπαιδευτικούς; Αν όχι, για ποιους λόγους;

7. Επικοινωνείτε συχνά με τους εκπαιδευτικούς για την καλύτερη αντιμετώπιση προβλημάτων που αφορούν τα παιδιά σας;

8. Πιστεύετε ότι ο Δήμος Αθηναίων θα μπορούσε να συμβάλλει στην βελτίωση της προσχολικής αγωγής υποστηρίζοντας σας, και με ποιους τρόπους;

-Η οργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων και ημερίδων για θέματα εκπαίδευσης παιδιών προσχολικής ηλικίας με ειδικούς, νομίζετε ότι θα μπορούσε να σας βοηθήσει, ώστε να εμπλακείτε πιο ενεργά στις δραστηριότητες του σχολείου αλλά και να ανταποκριθείτε καλύτερα στον ρόλο σας ως γονείς;

4^{ος} Άξονας: Εκπαιδευτική πολιτική και προτάσεις για την προσχολική αγωγή

1. Τα τελευταία χρονιά η προσχολική εκπαίδευση έχει βρεθεί στο επίκεντρο των εκπαιδευτικών συζητήσεων καθώς αναγνωρίζεται ο καθοριστικός ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει στη μετέπειτα σχολική ζωή των παιδιών. Εσείς θεωρείτε σημαντική αυτή την προσχολική αγωγή για το εκπαιδευτικό μέλλον του παιδιού σας;

2. Σε ποιο βαθμό νομίζετε ότι η προσχολική αγωγή αποτελεί προτεραιότητα της ελληνικής πολιτείας και μέρος του εκπαιδευτικού σχεδιασμού της; Ποια εσείς εκτιμάτε ότι είναι τα θετικά στοιχεία αυτού του σχεδιασμού; Διαπιστώσατε μειονεκτήματα και τι είδους.

3. Ποιες θα ήταν οι προτάσεις σας για την βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης για την ηλικιακή ομάδα των προνηπίων ως γονέας παιδιού αυτής της ηλικίας;

4. Υπάρχουν άλλα θέματα σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών σας σε αυτό τον φορέα (παιδικό σταθμό) που δεν θίξατε και θα επιθυμούσατε να συζητηθούν;

Ευχαριστώ θερμά για τη συνεργασία σας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Π

Απομαγνητοφώνηση συνεντεύξεων γονέων (Παρατίθεται ενδεικτικά ένα δείγμα από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας).

Σχολείο Α

Συμμετέχοντες γονείς

Μητέρα: Δημόσια Υπάλληλος(Ελληνίδα)

Μητέρα 2: Άνεργη(Ελληνίδα)

Μητέρα 3: Καθηγήτρια Μέσης Εκπαίδευσης(Ελληνίδα)

Μητέρα 4: Άνεργη(Ελληνίδα)

Β' Πρωτόκολλο: Ομάδες Εστίασης

Εκφώνηση

Στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής μου εργασίας, μελετώ τις υπηρεσίες προσχολικής αγωγής που παρέχονται στην ηλικιακή ομάδα των προνηπίων καθώς και τις προτιμήσεις των γονέων και τις επιλογές τους ως προς το ίδρυμα προσχολικής αγωγής το οποίο παρακολουθούν τα παιδιά τους.

Παρακαλώ να μου επιτρέψετε να χρησιμοποιήσω το μαγνητόφωνο κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ώστε να διευκολύνεται η ροή της συζήτησης. Σας διαβεβαιώνω ότι κατά την επεξεργασία και τη σύνταξη της εργασίας θα διασφαλιστεί απολύτως η ανωνυμία των συμμετεχόντων. Επιπλέον όλα τα στοιχεία που θα συλλέξω θα χρησιμοποιηθούν αυστηρά στο πλαίσιο της έρευνας της διπλωματικής μου εργασίας.

1ος Άξονας: Επιλογή φορέα προσχολικής αγωγής.

1. Θεωρείτε σημαντική την προσχολική αγωγή για το εκπαιδευτικό μέλλον των παιδιών σας.

Μητέρα 1: Ναι, ναι.

-Γιατί νομίζετε ότι είναι σημαντική;

Μητέρα 1: Θεωρώ ότι επειδή δεν είμαι παιδαγωγός η ίδια δεν μπορώ να του μάθω πράγματα που μπορεί να μάθει σε έναν παιδικό σταθμό, και βέβαια δεν έχω και την υπομονή για να το κάνω. Άρα πιστεύω ότι είναι καλύτερο ένας άνθρωπος που έχει εχέγγυα να ασχοληθεί με αυτό.

-Μάλιστα εσείς;

Μητέρα 2: Συμφωνώ και πέρα από αυτό το ομαδικό... ότι βρίσκονται όλα τα πιτσιρικά μαζί είναι σημαντικό.

Μητέρα 1: Είναι ένα παιχνίδι γνώσης.

Μητέρα 3: Αυτό είναι το πιο σημαντικό η επαφή τους με συνομήλικα παιδιά μπορούν να κάνουν εργασίες, να μαθαίνουν πράγματα ανάλογα με την ηλικία τους. Επομένως σίγουρα είναι σημαντική η προσχολική αγωγή.

(Ωραία)

Μητέρα 4: Συμφωνώ και εγώ πιστεύω ότι έτσι γίνεται η σωστή κοινωνικοποίηση του παιδιού, να γίνεται ανεξάρτητο, να μαθαίνει να μοιράζεται, να μην είναι εγωιστής σαν άνθρωπος, και να μαθαίνει να ακούει έναν άλλον άνθρωπο εκτός από τους γονείς.

(Ωραία)

2. Λοιπόν, αναζητήσατε άλλο ίδρυμα προσχολικής αγωγής πριν εγγραφείτε το παιδί σας στους Παιδικούς Σταθμούς του Δημοτικού Βρεφοκομείου; Αν ναι, ποια ιδρύματα επισκεφτήκατε;

Μητέρα 1: Ναι. Είχα ψάξει σε ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς και αν είχα την οικονομική δυνατότητα θα προτιμούσα να το πάω σε ιδιωτικό.

-Μάλιστα θα προτιμούσατε να πάτε το παιδί σας σε ιδιωτικό παιδικό σταθμό. Για ποιους λόγους θα κάνατε αυτή την επιλογή;

Μητέρα 1: Και από άποψη ασφάλειας και από άποψη περιβάλλοντος, το περιβάλλον που είδα σε κάποιους ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς μου άρεσε πολύ περισσότερο άλλα και από όσα έχω ακούσει από φίλους και γνωστούς αλλά δεν θεωρώ ότι έκανα έκπτωση που το έφερα εδώ. Θεωρώ ότι είναι ένας εξίσου καλός παιδικός σταθμός αλλά αν είχα πολύ μεγάλη οικονομική άνεση θα προτιμούσα να την στείλω σε ιδιωτικό σταθμό.

-Μάλιστα, εσείς;

Μητέρα 2: Ναι και εγώ το ίδιο. Δεν έχω να προσθέσω κάτι.

-Δηλαδή και εσείς είχατε ψάξει για ιδιωτικό παιδικό σταθμό;

Μητέρα 2: Είχα ψάξει σε ιδιωτικό αλλά λόγω οικονομικού δεν μπορούσα να το στείλω.

Μάλιστα

Μητέρα 3: Εγώ δεν έχω ψάξει ιδιωτικό παιδικό σταθμό.

-Ούτε κάτι άλλο για παράδειγμα δημόσιο νηπιαγωγείο;

Μητέρα 3: Όχι γιατί το κριτήριο ήταν η απόσταση. Ο παιδικός είναι πολύ κοντά στο σπίτι, εντάξει ήμουν ευχαριστημένη και με προηγούμενο παιδί, οπότε δεν είχα κανένα λόγο να ψάξω κάτι άλλο.

-Ωραία, Εσείς;

Μητέρα 4: Εγώ δεν έψαξα γιατί μου άρεσε εξ' αρχής ο παιδικός σταθμός και ήθελα εδώ να είναι, μ' άρεσε το περιβάλλον, μ' αρέσει ο χώρος. Δεν ήθελα κάτι σε ιδιωτικό.

3. Συναφές με το προηγούμενο ερώτημα είναι: Ποιοι παράγοντες νομίζετε ότι είναι σημαντικοί για την επιλογή σχολείου; (ωράριο, παιδαγωγικό πρόγραμμα, κτιριακές εγκαταστάσεις, εκπαιδευτικό προσωπικό, απόσταση σχολείου από την κατοικία)

Μητέρα 1: Όλα, όλα. Η απόσταση από το σπίτι είναι σημαντικό, γιατί δεν έχω κάποιο σχολείο πιο κοντά δημόσιο. Επίσης δεν έχω κάποιον να το παραλαμβάνει, οπότε θεωρώ ότι όλα όσα είπατε είναι εξίσου σημαντικά.

-Ωραία, εσείς;

Μητέρα 2: Το ίδιο.

-Εσείς;

Μητέρα 3: Όλα είναι σημαντικά, αλλά νομίζω ότι το πιο σημαντικό από όλα είναι το πώς τους αντιμετωπίζουν οι παιδαγωγοί και κατά δεύτερο λόγο είναι το περιβάλλον. Δηλαδή εάν τα παιδιά δεν έχουν μια ζεστή παρουσία, εεε όσο καλό και να είναι το περιβάλλον δεν έχει θετικό αντίκτυπο στα παιδιά.

-Θεωρείτε δηλαδή ότι οι δασκάλες είναι το πιο σημαντικό κομμάτι;

Μητέρα 3: Ναι, ναι.

(Εσείς;)

Μητέρα 4: Και εγώ θεωρώ ότι οι δασκάλες είναι πολύ σημαντικός παράγοντας και μετά το περιβάλλον. Αν είναι σωστοί οι παιδαγωγοί το περιβάλλον έρχεται δευτερεύον.

(Μάλιστα)

4. Θα προτιμούσατε το παιδί σας να φοιτά σε ένα άλλο ίδρυμα προσχολικής αγωγής;

Μητέρα 1: Τώρα στο τέλος μιας χρονιάς που όλα έχουν πάει θαυμάσια, έχω ένα παιδί πολύ χαρούμενο, που θέλει με παρακαλάει να ξαναρθεί εδώ και του χρόνου, θα σας πω όχι δεν θα προτιμούσα να το είχα στείλει κάπου αλλού, γιατί εκ του αποτελέσματος βλέπω ότι ήταν μια χαρά όλα ...αλλά αν θα τα ξανάκανα μη γνωρίζοντας όλο αυτό, θα έψαχνα ένα ιδιωτικό το λέω. Υπάρχει και ένα άλλο πρόβλημα με τους δημοτικούς παιδικούς σταθμούς, απεργούν συχνά, το οποίο είναι θεμιτό και καλά κάνουν αλλά εσύ αν δουλεύεις έχεις πρόβλημα...

(Ναι)

Μητέρα 1 :Δεν έχουμε φαγητό γιατί τέλειωσε το κρέας, δεν πληρώνει τον προμηθευτή ο Δήμος. Έτσι τα παιδιά δεν τρώνε κρέας ποτέ... Δεν έχουν χρήματα, κονδύλια για την καθαριότητα για να πλύνουν τις κουρτίνες και τις κουρτίνες της τάξης τις πλένει ο γονιός. Δεν με πειράζει. Πλένω με χαρά αλλά όλο αυτό θα ήθελα να είναι λυμένο με κάποιο τρόπο δηλαδή τα στοιχειώδη το πλύσιμο της κουρτίνας, το ότι τρώει κρέας μια φορά την εβδομάδα και το να ξέρω ότι κάθε μέρα θα έρχεται στον παιδικό γιατί εγώ πηγαίνω στη δουλειά μου και θα ήθελα να μην έχω να το σκεφτώ. Όλα αυτά θα ήθελα να τα έχω λύσει γιατί κατά τα άλλα οι παιδαγωγοί είναι μια χαρά και το περιβάλλον και όλα αλλά υπάρχουν τέτοια προβλήματα για αυτό ίσως να το επανεξετάζα για κάποιο ιδιωτικό.

-Εσείς;

Μητέρα 2: Όχι δεν νομίζω, είμαι ευχαριστημένη.

-Εσείς;

Μητέρα 3: Όχι και εγώ το ίδιο.

-Μάλιστα είστε ευχαριστημένη. Εσείς;

Μητέρα 4: Όχι.οχι.

2^{ος} Άξονας: Οικονομικά ζητήματα.

1. Σε ποιο βαθμό αποτελεί πρόβλημα για εσάς, η καταβολή μηνιαίων τροφείων;

Μητέρα 1: Καθόλου, είναι πολύ μικρό το ποσό.

(Μολονότι για κάποιους είναι πρόβλημα)

Μητέρα 1: Είναι εντάξει, είναι λογικό.

(Μάλιστα, εσείς;)

Μητέρα 2: Όχι δεν έχω πρόβλημα.

(Εσείς;)

Μητέρα 3: Εγώ δεν πληρώνω γιατί είμαι πολύτεκνη.

(Μάλιστα, υπάρχει δηλαδή η απαλλαγή για τους πολύτεκνους και για κάποιες άλλες κοινωνικές κατηγορίες)

(Εσείς;)

Μητέρα 4: Και εγώ όχι.

(Δεν θεωρείτε ότι είναι πρόβλημα η καταβολή τροφείων;)

Μητέρα 4: Ναι,ναι.

2. Πέρα από τα τροφεία δαπανάτε άλλα χρήματα για τη φοίτηση των παιδιών σας; Για παράδειγμα δαπανάτε χρήματα για την συμμετοχή των παιδιών σας σε θεατρικές παραστάσεις, μουσειακά προγράμματα και εκδρομές, που πραγματοποιούνται στο καθημερινό ωράριο του Παιδικού Σταθμού κατά τη διάρκεια της χρονιάς;

-Θεωρείτε ότι είναι μεγάλο έξοδο αυτά τα επιπλέον χρήματα που δαπανάτε για αυτές τις δραστηριότητες;

Μητέρα 1: Για κάποιες θεατρικές παραστάσεις έχουμε δώσει χρήματα. Ευχαρίστως θα έδινα και αλλά τόσα για να παρακολουθεί το παιδί μου θεατρικές παραστάσεις.

(Μάλιστα το θεωρείτε δηλαδή σημαντικό.)

Εσείς;

Μητέρα 2: Ναι δεν έχω πρόβλημα είναι κάτι πολύ καλό.

Μητέρα 3: Ναι και εγώ πιστεύω ότι ωφελούνται πολύ.

(Μάλιστα εσείς;)

Μητέρα 4: Όχι δεν έχω πρόβλημα το θεωρώ σημαντικό και ακόμη παραπάνω να ήταν οι δραστηριότητες αυτές και ακόμη να τα πήγαιναν με πούλμαν σε άλλες εκδηλώσεις θα το ήθελα.

-Θεωρείτε δηλαδή ότι είναι πολύ σημαντικές οι παραστάσεις και τα μουσεία.

Μητέρα 1: Πάρα πολύ σημαντικά.

Μητέρα 4: Ναι θα ήθελα να πάνε και κάπου αλλού εκτός από τις θεατρικές παραστάσεις που έγιναν εδώ. Φέτος δεν έγιναν και πάρα πολλά, εκτός από τρεις παραστάσεις που έγιναν στο σχολείο, δεν έκαναν τίποτα άλλο. Σε άλλους παιδικούς έχουν κάνει πιο πολλά. Το θεωρώ πολύ σημαντικό, θα μπορούσε να γίνει εξίσου και εδώ.

3. Εσείς προσωπικά έχετε την ευχέρεια να προσφέρετε εξωσχολικές δραστηριότητες στα παιδιά σας; Αν ναι, τι είδους δραστηριότητες και πόσο συχνά;

Μητέρα 1: Αρκετά συχνά.

(Ναι τι είδους θέατρο, μουσείο;)

Μητέρα 1: Μια φορά το μήνα περίπου θέατρο. Κάνουμε και εξωσχολικά κάτι εργαστήρια, μουσικής, ζωγραφικής και κυρίως πάρκο, παιδική χαρά για να παίζει με άλλα παιδάκια.

(Δηλαδή ελεύθερο παιχνίδι;)

Μητέρα 1: Το καλύτερο είναι να παίζει με άλλα παιδάκια αυτό το μεγαλώνει καλύτερα από οτιδήποτε.

-Μάλιστα.

-Εσείς;

Μητέρα 2: Κυρίως θέατρο μια δυο φορές το χρόνο.

-Εσείς;

-Μητέρα 3: Όχι πολύ συχνά, δεν προλαβαίνω. Μια φορά το χρόνο ίσως κάποιο θέατρο. Κυρίως στις κούνιες την πηγαίνω λόγω έλλειψης χρόνου.

-Εσείς;

Μητέρα 4: Λίγο από όλα, λίγο σινεμά, λίγο θέατρο, λίγο εξωσχολικές δραστηριότητες, ότι προλαβαίνω.

(Δηλαδή μπορείτε να μου περιγράψετε λίγο πιο συγκεκριμένα)

Μητέρα 4: Μια φορά το μήνα κάποια ταινία στο σινεμά, μια-δυο φορές το χρόνο σε θέατρο και κάθε εβδομάδα μουσικοκινητική αγωγή σε ένα ωδείο.

5. Θεωρείτε ότι η έλλειψη ελεύθερου χρόνου, η απόσταση αλλά και τα χρήματα που απαιτούνται αποτελούν εμπόδια για την πραγματοποίηση τέτοιων δραστηριοτήτων; Τι άλλα εμπόδια υπάρχουν;

Μητέρα 1: Ναι βεβαίως, όλα αυτά είναι εξίσου εμπόδια, κυρίως όμως ο χρόνος για μένα.

-Μάλιστα όλα αυτά εξίσου. Εσείς;

Μητέρα 2: Εεε η έλλειψη χρόνου αλλά και τα χρήματα.

-Εσείς;

Μητέρα 3: Η έλλειψη ελεύθερου χρόνου.

Μητέρα 4: Κυρίως η έλλειψη ελεύθερου χρόνου αλλά και το κόστος των δραστηριοτήτων αυτών.

-Μάλιστα η έλλειψη χρόνου αλλά και το οικονομικό αποτελούν εμπόδια.

3^{ος} Άξονας : Θέματα φοίτησης των παιδιών.

1. Τώρα όσον αφορά την φοίτηση των παιδιών σας, θα ήθελα να ρωτήσω εάν είναι καθημερινή η φοίτηση των παιδιών σας;

Μητέρα 1: Ναι είναι καθημερινή.

Μητέρα 2: Ναι ναι κάθε μέρα έρχεται.

Μητέρα 3: Ναι καθημερινή είναι η φοίτηση μόνο αν αρρωστήσει δεν έρχεται.

Μητέρα 4: Ναι ναι κανονικά.

2. Εάν όμως το παιδί σας αρνηθεί κάποια μέρα να έρθει στον παιδικό σταθμό πως το διαχειρίζεστε;

Μητέρα 1: Ναι πολύ συχνά στην αρχή. Της λέω δεν έχεις άλλη επιλογή η μαμά πρέπει να πάει στην δουλειά και εσύ στο σχολείο. Μου το είχε πει πέρυσι η διευθύντρια του παιδικού σταθμού να το κάνω. Εγώ προσπαθούσα με διάφορους άλλους τρόπους πχ. έλα θα περάσεις καλά, θα είναι πολύ ωραία. Η διευθύντρια μου είχε πει δεν υπάρχει θα περάσεις καλά, η μαμά δουλεύει δεν τίθεται θέμα δεν το διαπραγματευόμαστε και από τότε που ήμουν αποφασιστική δεν έχει ξαναγίνει. Πάντως τον έχει αγαπήσει τον σταθμό το τελευταίο εξάμηνο και δεν θέλει να φύγει από εδώ.

(Ωραία, εσείς έχετε αντιμετωπίσει παρόμοιο πρόβλημα;)

Μητέρα 2: Όχι ποτέ, καθόλου.

Μητέρα 3: Όχι, όχι γιατί πάντα ήθελε να έρχεται.

(Μάλιστα, εσείς;)

Μητέρα 4: Τον πρώτο χρόνο δυσκολεύτηκα. Κάποιες ημερες δεν ήθελε να έρθει αλλά ήταν η προσαρμογή. Είχαμε μιλήσει και του είχα εξηγήσει γιατί πρέπει να έρχεται σχολειό και φέτος μια χαρά... έρχεται κάθε μέρα.

(Μάλιστα ήταν η προσαρμογή)

4. Σε ποιο βαθμό ο Παιδικός Σταθμός βοήθησε τα παιδιά σας να αναπτυχθούν (π.χ., να αναπτύξουν γλωσσικές και κοινωνικές δεξιότητες και να κατακτήσουν την αυτονομία τους);

Μητέρα 1: Βεβαίως ειδικά το τρίτο που είπατε.

-Την αυτονομία;

Μητέρα 1: Ναι αυτονομία, τα έχει βοηθήσει πάρα πολύ. Δεν ξέρω αν είναι ότι μεγαλώνουν. Δεν ξέρω δηλαδή αν θα γινόταν ούτως ή άλλως αυτό εάν το είχα κρατήσει στο σπίτι το παιδί. Δεν πιστεύω ότι θα γινόταν. Θεωρώ ότι αυτονομία έχει αναπτύξει σε μεγάλο βαθμό λόγω του παιδικού. Είναι μαζί φαντάζομαι και τα δυο το ότι μεγαλώνει αλλά και ο παιδικός. Όλα μαζί δηλαδή και η ηλικία αλλά και το περιβάλλον που σίγουρα βοηθά.

Μητέρα 2: Και παίρνουν στοιχεία από διάφορα πράγματα που μαθαίνουν.

(Πιστεύετε δηλαδή ότι ο Παιδικός τα έχει βοηθήσει στην ανάπτυξη τους;)

Μητέρα 2: Δεν μπορώ να πω ότι είναι σίγουρα από τον παιδικό σταθμό. Δηλαδή το πρώτο μου παιδί που έμεινε σπίτι έως το νηπιαγωγείο δεν είδα διαφορά στις ικανότητες του σε σχέση με την μικρή μου που πάει στον παιδικό από τα τρία της χρόνια.

(Μάλιστα)

Μητέρα 2: Βέβαια όλα είναι και θέμα χαρακτήρα και κάθε παιδί είναι διαφορετικό.

-Ωστόσο δεν μπορείτε να πείτε με σιγουριά ότι η ανάπτυξη της οφείλεται στον παιδικό;

Μητέρα 2: Ναι δεν είμαι σίγουρη για τους λόγους που σας είπα.

(Μάλιστα, εσείς;)

Μητέρα 3: Ναι και εγώ το ίδιο.

(Δηλαδή;)

Μητέρα 3: Πιστεύω ότι βοηθάει και ο παιδικός αλλά και η ηλικία είναι αυτή που παίζει ρόλο στην γενικότερη ανάπτυξη. Επίσης και η σειρά των παιδιών στην οικογένεια παίζει ρόλο. Δηλαδή εμένα η δική μου είναι πέμπτη στη σειρά ...σίγουρα έχει επηρεαστεί από τα αδέρφια της. Τώρα εντάξει σίγουρα είναι πιο ανεξάρτητη σε σχέση με το πρώτο.

(Ωραία, εσείς;)

Μητέρα 4: Παίζει ρόλο και ο παιδικός σταθμός, παίζει ρόλο και αν έχει αδέρφια. Αν είναι το πρώτο, το δεύτερο, το τρίτο. Όλα έχουν να κάνουν νομίζω με την πρόοδο τους.

(Μάλιστα)

Μητέρα 4: Και ο χαρακτήρας βέβαια.

(Ωραία)

5. Συνεργάζεστε αρμονικά με τους εκπαιδευτικούς της τάξης; Υπάρχει θετικό κλίμα στην επικοινωνία;

Μητέρα 1: Εννοείται.

(Εσείς;)

Μητέρα 2: Ναι έχω καλή συνεργασία.

Μητέρα 3: Ναι όλα τα χρόνια συνεργαζόμαστε πολύ καλά.

(Εσείς;)

Μητέρα 4: Ναι μια χαρά.

6. Προσέρχεται στις προγραμματισμένες ενημερωτικές συγκεντρώσεις γονέων με τους εκπαιδευτικούς; Αν όχι, για ποιους λόγους;

Μητέρα 1: Ναι σε όλες. Δεν έγιναν πολλές. Ήταν συνολικά δυο και η μια με ψυχολόγο.

Μητέρα 2: Ναι, ναι.

Μητέρα 3: Ναι και εγώ το ίδιο.

Μητέρα 4: Ναι και εγώ προσπαθώ να έρχομαι.

7. Επικοινωνείτε συχνά με τους εκπαιδευτικούς για την καλύτερη αντιμετώπιση προβλημάτων που αφορούν τα παιδιά σας;

Μητέρα 1: Ναι όταν χρειαστεί επικοινωνούμε και τηλεφωνικά.

-Εσείς;

Μητέρα 2: Ναι αν είναι ανάγκη.

-Εσείς;

Μητέρα 3: Εντάξει δεν έχει χρειαστεί αλλά γενικά ναι.

Μητέρα 4: Ναι και εγώ το ίδιο.

8. Πιστεύετε ότι ο Δήμος Αθηναίων θα μπορούσε να συμβάλει στην βελτίωση της προσχολικής αγωγής υποστηρίζοντας σας, και με ποιους τρόπους; Για παράδειγμα με την οργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων και ημερίδων για θέματα εκπαίδευσης παιδιών προσχολικής ηλικίας με ειδικούς, νομίζετε ότι θα μπορούσε να σας βοηθήσει, ώστε να εμπλακείτε πιο ενεργά στις δραστηριότητες του σχολείου αλλά και να ανταποκριθείτε καλύτερα στον ρόλο σας ως γονείς;

Μητέρα 4: Βέβαια και είναι επιθυμητή η γνώμη ενός ειδικού. Εγώ συμφωνώ.

-Θεωρείτε ότι λείπει μια τέτοια προσέγγιση;

Μητέρα 4: Ναι σίγουρα λείπει και έχουμε μείνει πίσω όχι μόνο στους βρεφονηπιακούς αλλά και στο δημοτικό, γυμνάσιο. Δεν είναι όπως στην Ολλανδία ή στον Καναδά ή σε άλλες χώρες.

Μητέρα 2: Δεν υπάρχει σωστό σύστημα, ούτε τα κονδύλια πιστεύω.

Μητέρα 1: Βεβαίως. Έγινε μια συνάντηση με έναν ψυχολόγο πριν από ένα μήνα και ήρθαν πέντε γονείς. Εγώ έκανα μετά μια κουβέντα με κάποιες φίλες και είπαμε ότι να ο δήμος κάνει σεμινάρια, καλεί τους γονείς και δεν έρχεται κανείς. Η απάντηση τους ήταν κάτι που δεν είχα σκεφτεί εγώ, ότι όταν κάνει ένα το χρόνο δεν μπορεί να σε βάλει σε αυτή τη διαδικασία. Πρέπει να το κάνει τακτικά, έτσι ώστε να μπούμε σε αυτό το κλίμα και να συμμετέχουμε με ένα το χρόνο εντάξει και τι έγινε. Δεν λέω ότι είναι κακό, εγώ έμαθα και πέντε πράγματα σε αυτή τη συνάντηση και ευτυχώς είχα και το χρόνο να το κάνω αλλά αν αυτό το πράγμα γίνεται τακτικά και μπούμε όλοι σε αυτό το κλίμα νομίζω ότι θα βρίσκουμε όλοι το χρόνο να τα παρακολουθούμε και θα βοηθιόμαστε. Πρέπει να γίνεται συστηματικά.

Μητέρα 3: Εγώ δεν έχω πολύ χρόνο, ωστόσο το θεωρώ σημαντικό να γίνονται τέτοια σεμινάρια.

Μητέρα 2: Ναι και εγώ το ίδιο νομίζω ότι όλοι οι γονείς θέλουν την γνώμη ενός ειδικού σε διάφορα θέματα. Δεν έχουμε όλες τις γνώσεις.

Μητέρα 3: Πάντα μαθαίνουμε και είναι χρήσιμο να ακούμε.

Μητέρα 2: Ναι ναι, μπορώ να πω ότι και ο καλύτερος ψυχολόγος είναι και το παιδί. Εγώ μαθαίνω πολλά πράγματα από τη μικρή.

-Μάλιστα από την αλληλεπίδραση μαζί της;

Μητέρα 2: Γενικά έχουν άλλη λογική.

4^{ος} Άξονας: Εκπαιδευτική πολιτική και προτάσεις για την προσχολική αγωγή

1. Τα τελευταία χρόνια η προσχολική εκπαίδευση έχει βρεθεί στο επίκεντρο των εκπαιδευτικών συζητήσεων καθώς αναγνωρίζεται ο καθοριστικός ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει στη μετέπειτα σχολική ζωή των παιδιών. Εσείς θεωρείτε σημαντική αυτή την προσχολική αγωγή για το εκπαιδευτικό μέλλον του παιδιού σας; Θεωρείτε δηλαδή ότι συνδέεται με την σχολική του πορεία;

Μητέρα 1: Ναι σίγουρα συνδέεται με το μέλλον του στις επόμενες βαθμίδες. Είναι το πρώτο του σχολείο και αποκτά τις πρώτες του γνώσεις.

-Ωραία, εσείς;

Μητέρα 2: Εξαρτάται εάν κάνουν κάποια μαθήματα για να βοηθηθούν στις επόμενες χρονιές. Δεν ξέρω εξαρτάται. Πιστεύω πως η προσχολική αγωγή στους παιδικούς σταθμούς το κάνει πιο ανεξάρτητο και πιο αυτόνομο αλλά όχι κάτι παραπάνω.

-Μάλιστα, θεωρείτε ότι δεν συνδέεται με τις επόμενες βαθμίδες λόγω του προγράμματος στους παιδικούς σταθμούς;

Μητέρα 2: Ναι, έτσι νομίζω για τους παιδικούς σταθμούς.

Μητέρα 4: Εγώ πιστεύω πως συνδέεται άμεσα γιατί ξέρω ότι μέχρι τα 5 χρόνια διαμορφώνεται ο χαρακτήρας του παιδιού και πλάθεται σαν σφουγγαράκι. Δηλαδή αν πάρει θετικά ερεθίσματα και του αρέσει από το περιβάλλον

του παιδικού, μπορεί να δει και πιο θετικά και την εκπαίδευση στο μέλλον. Αυτό πιστεύω εγώ ότι είναι σημαντικό. Όσο πιο μικρό βρεθεί στο σωστό περιβάλλον, τόσο πιο εύκολα θα μάθει και τις ξένες γλώσσες και όλα. Είναι πιο εύκολο να απορροφήσουν γνώσεις και τώρα τα παιδιά μαθαίνουν πιο γρήγορα.

-Συνεπώς η εκπαίδευση στις μικρές ηλικίες είναι ευεργετική για το μέλλον;

Μητέρα 3: Σίγουρα πιστεύω ότι η προσχολική αγωγή προσφέρει πράγματα. Δηλαδή από το να μείνει ένα παιδάκι στο σπίτι του με τον παππού και τη γιαγιά αυτά τα χρόνια που, όσο και να το αγαπάει δεν μπορεί να ασχοληθεί και να του δώσει αυτά που θα του δώσει ο παιδικός σταθμός που είναι ας πούμε μια μορφή σχολείου, οπότε από το πιο απλό ότι θα μάθει να βαστάει το μολύβι μέχρι και τη ζωγραφιά, τα σχήματα και την ομαδικότητα, σίγουρα θα μάθει πράγματα.

(Ωραία)

2. Θεωρείτε ότι η προσχολική αγωγή αποτελεί προτεραιότητα της ελληνικής πολιτείας και μέρος του εκπαιδευτικού σχεδιασμού της; Ποια εσείς εκτιμάτε ότι είναι τα θετικά στοιχεία αυτού του σχεδιασμού; Διαπιστώσατε μειονεκτήματα και τι είδους.

Μητέρα 1: Θεωρώ ότι η ελληνική πολιτεία δεν έχει σχεδιασμό και ότι η προσχολική αγωγή δεν ξέρει τι είναι, όπως και πολλά άλλα πράγματα. Τώρα ποια είναι τα θετικά της. Για τα αρνητικά αυτά που σας είπα και πριν ότι δεν μπορείς να είσαι σίγουρος ότι κάποιες μέρες το χρόνο το παιδί σου θα είναι σχολείο. Δεν ξέρεις αν το παιδί σου θα είναι στον Παιδικό σταθμό και πρέπει να φροντίζεις, να μεριμνάς για να υπάρχει κάποιος να φροντίσει το παιδί σου. Αυτό για μένα είναι πάρα πολύ σοβαρό. Έπρεπε να θεωρείται δεδομένο και λυμένο. Δηλαδή ότι κάθε μέρα έχουμε μάθημα ότι και να γίνει. Υποτίθεται ότι είναι φύλαξη γιατί η μαμά και ο μπαμπάς δουλεύουν. Τι θα κάνει η μαμά πόσες μέρες να μην πάει στην δουλειά.

(Μάλιστα, εσείς τι πιστεύετε;)

Μητέρα 2: Όχι, όχι δεν υπάρχει σχεδιασμός και δεν είναι προτεραιότητα της πολιτείας.

(Έχετε διαπιστώσει κάποια πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα;)

Μητέρα 2: Όχι κυρίως οι απεργίες.

Μητέρα 3: Εγώ θεωρώ ότι πολλές φορές ότι εξαρτάται και από τον κάθε παιδαγωγό το πόσο διάθεση έχει να προσφέρει. Δηλαδή υπάρχουν παιδαγωγοί, οι οποίοι προσφέρουν πάρα πολλά στα παιδιά και υπάρχουν άλλοι οι οποίοι ή βαριούνται ή είναι πιο μεγάλης ηλικίας. Επομένως σε κάθε περίπτωση δεν είναι πάντα το ίδιο το αποτέλεσμα. Έτσι τα παιδιά στη μια περίπτωση ας πούμε ωφελούνται περισσότερο, ενώ στην άλλη είναι σε μειονεκτική θέση σε σχέση με κάποια άλλα παιδιά. Εεε ...εντάξει γενικά δεν υπάρχει σχεδιασμός, όπως δεν

υπάρχει σχεδιασμός σε τίποτα σε καμία βαθμίδα εκπαίδευσης. Κάθε φορά η εκπαίδευση αφήνεται στην καλή διάθεση του εκπαιδευτικού να κάνει σωστή δουλειά.

Μητέρα 1: Και στον διευθυντή του σχολείου.

Μητέρα 3: Ναι και στον διευθυντή.

Μητέρα 1: Για μένα ο διευθυντής είναι το Άλφα και το Ωμέγα γιατί, όσο καλός και να είναι ένας εκπαιδευτικός, αν δεν υπάρχει ένας εκπαιδευτικός να δίνει την κατεύθυνση τότε κάποια στιγμή και ο καλός εκπαιδευτικός, επειδή έχω μεγαλώσει σε σπίτι εκπαιδευτικών θα την χάσει τη μπάλα γιατί όλοι κάποια στιγμή θέλουμε κάποια κατεύθυνση, ένα όριο. Αν δεν υπάρχει όριο και ο καλύτερος εκπαιδευτικός δεν μπορεί να κάνει και πολλά πράγματα.

-Εσείς;

Μητέρα 4: Με κάλυψαν οι μαμάδες που μίλησαν δεν έχω κάτι άλλο να πω.

(Μάλιστα)

3. Ποιες θα ήταν οι προτάσεις σας για την βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης για την ηλικιακή ομάδα των προνηπίων ως γονέας παιδιού αυτής της ηλικίας;

Μητέρα 1: Όχι, κάποιες προτάσεις σε σχέση με το εκπαιδευτικό περιεχόμενο;

-Ναι, αν έχετε κάτι να επισημάνετε είναι ευπρόσδεκτο.

Μητέρα 1: Όχι γιατί δεν ξέρω αν αυτό που γίνεται εδώ γίνεται παντού. Νομίζω ότι με καλύπτει πλήρως αυτό που γίνεται. Όσον αφορά το προσωπικό υπάρχουν ελλείψεις γιατί θα έπρεπε να είναι μονίμως δυο εκπαιδευτικοί σε κάθε τμήμα. Θα μπορούσαν να είναι λιγότερα παιδιά. Θα μπορούσαν να έχουν πάει σε περισσότερες θεατρικές παραστάσεις, θα μπορούσαν να πηγαίνουν και εκδρομές σε μουσεία. Όλα αυτά που έχουμε αναφέρει θα μπορούσαν να γίνουν.

(Αυτές είναι οι προτάσεις σας άρα;)

Μητέρα 1: Ναι.

(Εσείς έχετε κάποιες προτάσεις;)

Μητέρα 2: Όχι, όχι.

Εσείς έχετε κάποια πρόταση για την προσχολική αγωγή;

Μητέρα 3: Όχι εντάξει δεν νομίζω. Βέβαια εάν η αναλογία των παιδιών σε σχέση με την παιδαγωγό είναι πιο μικρή σίγουρα είναι καλύτερο.

(Ναι ναι)

(Εσείς;)

Μητέρα 4: Όχι δεν έχω κάτι να προσθέσω .

4. Υπάρχουν άλλα θέματα σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών σας σε αυτό τον φορέα (παιδικό σταθμό) που δεν θίξατε και θα επιθυμούσατε να συζητηθούν;

Μητέρα 1: Θα ήθελα να θεωρείται δεδομένο ότι τα παιδιά μπορούν να έρθουν στον παιδικό σταθμό χωρίς να χρειαστεί να χρησιμοποιήσουμε άλλους τρόπους οι γονείς, είτε οι μαμάδες δουλεύουν, είτε δεν δουλεύουν. Η μαμά που δεν δουλεύει μπορεί να θέλει να ψάξει να βρει δουλειά και δεν θα βρει ποτέ δουλειά αν έχει δυο παιδιά γιατί και η μαμά που δεν δουλεύει θέλει να ξεκουραστεί κάποια στιγμή. Το να μεγαλώνεις παιδιά είναι το πιο σημαντικό και πιο κουραστικό το ξέρουμε όλοι. Άρα σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να θεωρούμε δεδομένο ότι όλοι οι γονείς να έχουν το στοιχειώδες δηλαδή να δέχονται το παιδί τους στο σχολείο.

Μητέρα 4: Και εγώ από Σεπτέμβρη θέλω να βρω δουλειά και έχω και άλλη μια κόρη και δεν ξέρω ακόμη, αν θα την πάρουν. Οι αιτήσεις που γίνονται είναι πολλές. Έχω το άγχος θέλω να ξεκινήσω να δουλεύω λόγω και κρίσης χρειάζεται δηλαδή και άλλο ένα εισόδημα. Δεν ξέρω τώρα αν θα τα καταφέρω. Έχω το άγχος θα μπει δεν θα μπει στον παιδικό.

Άρα το πρόβλημα είναι η πρόσβαση για όλα τα παιδιά και το γεγονός ότι οι θέσεις είναι περιορισμένες.

Μητέρα 4: Ακριβώς

Εσείς έχετε κάτι να προσθέσετε;

Μητέρα 3: Όχι όχι.

Μητέρα 2: Όχι

-Ωραία σας ευχαριστώ πολύ για την συνεργασία σας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

Απομαγνητοφώνηση συνεντεύξεων εκπαιδευτικών (Παρατίθεται ενδεικτικά ένα δείγμα από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας).

Σχολείο Α

Συνέντευξη εκπαιδευτικού

Εκπαιδευτικός: Δευτεροβάθμια εκπαίδευση - Ιδιωτική σχολή Βρεφονηπιοκομίας.

Α' Πρωτόκολλο συνέντευξης

Εκφώνηση

Στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής μου εργασίας, μελετώ τις υπηρεσίες προσχολικής αγωγής που παρέχονται στην ηλικιακή ομάδα των προνηπίων καθώς και τις προτιμήσεις και επιλογές των γονέων σε ό,τι αφορά τον φορέα προσχολικής αγωγής.

Η έρευνα περιλαμβάνει μεταξύ των άλλων συνεντεύξεις με εκπαιδευτικούς, στόχος των οποίων είναι να καταγραφούν οι απόψεις και οι εμπειρίες τους για τις υπηρεσίες που προσφέρουν οι Δήμοι στην ηλικιακή αυτή ομάδα.

Παρακαλώ να μου επιτρέψετε να χρησιμοποιήσω το μαγνητόφωνο κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ώστε να διευκολύνεται η ροή της συζήτησης. Σας διαβεβαιώνω ότι κατά την (επεξεργασία και τη) σύνταξη και δημοσιοποίηση της εργασίας θα διασφαλιστεί απολύτως η ανωνυμία των συμμετεχόντων.

1^{ος} Άξονας ερωτήσεων: Ακαδημαϊκά προσόντα και εργασιακή κατάσταση εκπαιδευτικών.

Εκπαιδευτικός: Είμαι απόφοιτος λυκείου έχω τελειώσει μια ιδιωτική σχολή τριετούς φοίτησης Βρεφονηπιοκομίας.

Μάλιστα αντιστοιχεί στα σημερινά ΙΕΚ;

Εκπαιδευτικός: Ναι.

3. Ποια είναι η σχέση εργασίας σας με τον Δημοτικό Παιδικό Σταθμό; Είστε μόνιμη ή συμβασιούχος;

Εκπαιδευτικός: Ναι είμαι μόνιμη. Εργάζομαι στο Δημοτικό Βρεφοκομείο 25 χρόνια με τον τίτλο της παιδοκόμου, όπως αναλογεί σε εμάς εδώ. Βέβαια σαν χώρος που εργάζεται ο καθένας και η συνεργασία που έχει με την εκάστοτε υπεύθυνη στον χώρο σε μας εδώ είμαστε πολύ τυχερές και δεν υπάρχουν διαχωρισμοί, είτε είναι από ΤΕΙ κάποιος, είτε είναι από κάποια ιδιωτική σχολή

-Εσείς είστε η υπεύθυνη της τάξης;

Εκπαιδευτικός: Θεωρούμαστε το ίδιο με οποιαδήποτε συνάδελφο, είτε είναι ΤΕΙ, είτε είναι από κάποια ιδιωτική σχολή δεν υπάρχει διάκριση ή διαχωρισμός του τίτλου.

-Συνεργάζεστε δηλαδή και διαμορφώνετε το πρόγραμμα από κοινού;

Ναι ,ναι. Υπάρχει εξαιρετική συνεργασία στον δικό μας παιδικό σταθμό.

4. Μου είπατε προηγουμένως, ότι τα συνολικά έτη υπηρεσίας στους Δημοτικούς Παιδικούς Σταθμούς του Δήμου Αθηναίων είναι 25; Θα ήθελα να ρωτήσω αν έχετε εργαστεί και σε άλλο φορέα προσχολικής αγωγής (πχ. ιδιωτικός φορέας);

Έχω δουλέψει σε ιδιωτικό παιδικό σταθμό μόνο για την πρακτική μου.

2. Θα ήθελα, επίσης, να ρωτήσω αν είχατε την ευκαιρία να συμμετάσχετε σε επιμορφωτικά προγράμματα ημερίδες και συνέδρια; Πείτε μου ορισμένα που θυμάστε πιο πολύ.

Εκπαιδευτικός : Σε πάρα πολλά.

-Μπορείτε να μου πείτε κάποια ενδεικτικά με ποια θέματα είχε σχέση;

Εκπαιδευτικός :Της διαπολιτισμικής θυμάμαι. Βασικά στα περισσότερα που κάνει το Δ.Β.Α(Δημοτικό Βρεφοκομείο Αθηνών) έχω συμμετάσχει. Συμμετέχουμε κατά προτεραιότητα ανάλογα με τα θέματα που δουλεύουμε στην τάξη. Κάθε χρόνο επιλέγει ο σταθμός ένα θέμα και όταν έρχονται τέτοια σεμινάρια προσπαθούμε να κάνουμε στα ανάλογα.

Εγώ έχω ασχοληθεί με την μουσικοκινητική επειδή μου αρέσει με το θεατρικό παιχνίδι, με την μουσειακή αγωγή με την κούκλα εεε κάτι άλλο μου διαφεύγει.

-Δεν πειράζει

Εκπαιδευτικός: Πάντως ότι θέμα μπορείτε να φανταστείτε τα έχω εξαντλήσει, γιατί μου αρέσει και σαν άτομο.

2^{ος} Άξονας ερωτήσεων: Περιγραφή των Παιδικών Σταθμών

1. Θεωρείτε ότι η κτιριακή και υλικοτεχνική υποδομή αυτού του Παιδικού Σταθμού είναι καλή;

-Είναι καλή η κατάσταση του κτιρίου;

Εκπαιδευτικός: Ναι εξαιρετη.

-Ωραία

- Είναι ικανοποιητικός ο αριθμός αιθουσών διδασκαλίας;

Εκπαιδευτικός: Ναι ικανοποιητικός

-Είναι επαρκείς οι χώροι για την ανάπαυση βρεφών και νηπίων;

Εκπαιδευτικός: Εμείς δεν έχουμε σε αυτό τον σταθμό χώρους για την ανάπαυση βρεφών ,υπάρχουν βέβαια κρεβατάκια με την μορφή ράντζων αλλά δεν είναι όπως τα παλιά χρόνια που υπήρχε το βρεφικό το υποτιθέμενο που ήταν με την μορφή των κρεβατιών αυτό έχει καταργηθεί πάρα πολλά χρόνια και δεν είναι αναγκαίο από την στιγμή που είναι ένα παιδί 18 μηνών και έρχεται στον παιδικό. Θεωρούμε ότι μετά από κάποιους μήνες δεν έρχεται εδώ για να κοιμηθεί έρχεται για να απασχοληθεί.

2. Ποια είναι η γνώμη σας για τις συνθήκες ασφαλείας των παιδιών κατά τη διάρκεια του διαλείμματος;

Εκπαιδευτικός: Ο χώρος ο δικός μας επειδή έχουμε την δυνατότητα πιστεύω είναι ελάχιστοι οι σταθμοί που έχουν τη δική μας δυνατότητα, αν τον δείτε και εσείς θα καταλάβετε τι λέμε. Είτε επειδή είναι σε μορφή μονοκατοικίας δεν είναι με πατώματα και σκάλες πάνω κάτω έχει την άνεση των χώρων εκτός από μια τάξη που είναι μικρή, μας απασχολεί αυτό αλλά το να έχει αυλή στο μπροστινό μέρος και στο πίσω μέρος είναι ελάχιστοι οι σταθμοί μέσα στην φύση μέσα στο φυσικό περιβάλλον. Άρα λοιπόν τα διαλείμματα έχουν την δυνατότητα στο να επιλέξουμε εμείς ανάλογα με τον καιρό είτε θέλουμε μπροστά είτε πίσω και ανάλογα με τις ηλικίες

3. Υπάρχει βοηθητικό προσωπικό στην τάξη σας και στον παιδικό σταθμό; Τι είδους προβλήματα δημιουργεί η έλλειψη βοηθητικού προσωπικού;

Εκπαιδευτικός: Βεβαίως υπάρχουν δυο κυρίες που είναι στην τραπεζαρία και δυο κυρίες στην καθαριότητα.

(Ωραία)

Εκπαιδευτικός: Με την συνεργασία που έχουμε είμαστε ένα δεν ξεχωρίζουμε τίποτα.

-Η ενδεχόμενη έλλειψη προσωπικού σας δημιουργεί προβλήματα;

Εκπαιδευτικός: Παρόλα αυτά θα το κάνουμε και εμείς αν θα χρειαστεί ,αν είναι κάτι. Υπάρχει τέτοια συνεργασία που θα το κάνουμε και εμείς οι ίδιες.

-Αυτό δεν σας δημιουργεί πρόβλημα στο εκπαιδευτικό σας έργο, όταν δηλαδή χρειάζεται να βοηθήσετε στην καθαριότητα η στην τραπεζαρία;

Εκπαιδευτικός: Όχι δεν νομίζω γιατί είμαστε πολύ δεμένη ομάδα και οργανωμένη. Άλλωστε είμαστε δυο σε κάθε τάξη.

3^{ος} Άξονας: Σύνθεση μαθητικού δυναμικού και εκπαιδευτικό πρόγραμμα

1. Ποιός είναι ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητών; Υπάρχουν ανάμεσά τους παιδιά μεταναστών ή άλλων διακριτών κοινωνικών ομάδων; Σε τι ποσοστά; (ή αριθμούς)

Εκπαιδευτικός: Ανάλογα με την ηλικία πάει ο αριθμός στα τμήματα.

-Ναι στην δική σας τάξη πόσα παιδιά είναι;

Εκπαιδευτικός: Στο δικό μας το τμήμα φέτος ήμασταν 21 παιδιά. Στην τάξη μου έχουμε ένα παιδί αιθιοπικής καταγωγής και προσπαθούμε να είναι ο αριθμός μέχρι εκεί.

-Μάλιστα για ποιους λόγους προσπαθείτε να διατηρείτε χαμηλά τα ποσοστά των αλλοδαπών μαθητών;

Εκπαιδευτικός: Για να μπορούμε να δουλεύουμε πιο εύκολα στις τάξεις.

2. Σε ποιο βαθμό η φοίτηση των μαθητών σας είναι καθημερινή;

Εκπαιδευτικός: Ναι είναι καθημερινή. Μόνο όταν αρρωσταίνουν δεν έρχονται για καμιά εβδομάδα.

-Μάλιστα

3. Ποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα εφαρμόζετε στην τάξη σας;

Εκπαιδευτικός: Ναι στην αρχή της χρονιάς πάντα όλα τα τμήματα εεε κάνουν έναν προγραμματισμό παιδαγωγικό. Το πρώτο δίμηνο το κάνουμε με την μορφή προσαρμογής, γνωριμία στο χώρο ανάλογα με την ηλικία και από εκεί και πέρα έχουμε σκεφτεί με τη συνάδελφο φέτος ότι θα δουλέψουμε αυτό το θέμα. Και έτσι οι δράσεις άσχετα από τις εποχιακές δραστηριότητες που είναι κοινές όλη τη χρονιά να γίνονται με τη μορφή του προγράμματος που έχουμε επιλέξει. Φέτος για παράδειγμα έχουμε την μουσικοκινητική εντάξει. Τα δυο προνήπια κάνουν αυτό το θέμα κυρίως όλος ο σταθμός κάνει αυτό το θέμα αλλά στις πιο μικρές ηλικίες δουλεύεται με διαφορετική μορφή και απλά εμείς μουσικοκινητική είχαμε τα δυο τμήματα. Εγώ με την συνάδελφο είχαμε βάλει ελληνική λαϊκή παράδοση δηλαδή ήθη και έθιμα. Το δίπλα τμήμα είχαν μουσικοκινητική αγωγή μέσα από την διαπολιτισμική αγωγή.

-Μάλιστα.

4. Μιλήστε μου για τους μαθητές σας. Πώς εκτιμάτε την πρόοδό τους σε σχέση με τις απαιτήσεις αυτού του επιπέδου εκπαίδευσης;

Εκπαιδευτικός: Βεβαίως τα παιδιά έχουν προοδεύσει σε σχέση με το πώς είχαν έρθει τον Σεπτέμβρη. Όταν ξεκινάμε το πρώτο χαρτί που θα πάρουν στα χέρια τους και θα κάνουν καταρχήν μπαίνει καθημερινά ημερομηνία, ούτως ώστε αυτό να μας βοηθήσει από Σεπτέμβρη μέχρι και τον Ιούνιο, όπου θα φτιάξουμε τον ατομικό φάκελο του κάθε παιδιού να δούμε μια εξέλιξη, την πορεία του παιδιού από την ζωγραφιά, την κατασκευή γιατί υπάρχει μια μορφή μια εισαγωγή από εμάς πάντοτε για το θέμα που δουλεύτηκε και την εξέλιξη του κάθε παιδιού.

(Ωραία)

5. Υπάρχουν παιδιά τα οποία δεν μπορούν να ανταποκριθούν επαρκώς στις καθημερινές δραστηριότητες που πραγματοποιείτε; Ποιες κατά τη γνώμη σας είναι οι αιτίες για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν;

Εκπαιδευτικός: Ε... δεν θα έλεγα ότι δεν μπορούν απλά λόγω του ότι σε αυτό το σταθμό προσπαθούμε να ευχαριστήσουμε και να πάρουμε τα περισσότερα παιδιά. Εννοώ να τα πάρουμε γενικά σαν δημοτικό βρεφοκομείο μπορεί να τύχει τώρα ας πούμε στο τμήμα αυτό να ήταν τρία παιδιά τέσσερα παιδιά ίσως που να έπρεπε να είναι στο προηγούμενο τμήμα γιατί είναι τρεισήμισι χρονών και όχι με τα τεσσάρια. Έτσι έχουν μια δυσκολία με την άλλη ομάδα που ήταν εδώ ήδη δυο χρονιές .

Άρα εκτιμάτε ότι οι δυσκολίες οφείλονται στην ηλικία;

Εκπαιδευτικός: Ναι λόγω ηλικίας όχι αντίληψης, γιατί μετά το δίμηνο, δηλαδή έτυχε φέτος η ομάδα που είχαμε εντάξει δεν είχε την ίδια εξέλιξη με το παιδί που ήταν δυο χρονιά. Είχε δυσκολίες ιδιαίτερες συμπεριφοράς λίγο αλλά αυτό εντάξει είναι ελεγχόμενο.

6. Πιστεύετε ότι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, η κοινωνική & η εθνική προέλευση, αλλά και τα ατομικά χαρακτηριστικά του παιδιού επηρεάζουν την επίδοση των παιδιών;

Εκπαιδευτικός: Όχι όχι να σας πω ότι είναι και πιο έξυπνα

-Εννοείτε τα παιδιά με διαφορετική εθνική προέλευση;

Εκπαιδευτικός: Ναι, ίσως επειδή δεν έχουν τη βοήθεια και τη συνεργασία των γονέων στο σπίτι και πολλές δυνατότητες λόγω χρημάτων, εδώ απορροφούν τα πάντα σαν σφουγγάρι .

(Μάλιστα)

Εκπαιδευτικός: Εντάξει υπάρχουν πάντοτε και εξαιρέσεις

7. Επιδιώκετε μέσω του καθημερινού προγράμματος και άλλων πρακτικών να ενισχύσετε τα παιδιά που ανήκουν σε μη προνομιούχες ομάδες ή μειονότητες;

-Οργανώνετε δραστηριότητες με διαπολιτισμικό χαρακτήρα για τους πολιτισμικά διαφορετικούς μαθητές σας προκειμένου να βελτιώσουν τις δεξιότητες τους αλλά και να ενταχθούν ομαλά στην τάξη; Μου είπατε ότι έχετε παρακολουθήσει σεμινάρια διαπολιτισμικής αγωγής.

Εκπαιδευτικός: Βεβαίως έχουμε κάνει διαπολιτισμικό πρόγραμμα που ήταν και ένα πολύ ωραίο θέμα. Όταν έχουμε παιδιά που είναι εθνικότητας τέτοιας έχουμε το ερέθισμα περισσότερο στο να βγάλουμε πράγματα, ούτως ώστε εκεί βοηθάει και η ομάδα. Δεν το είχαμε στα τόσα χρόνια να ακούσω ποτέ ότι αυτός είναι μαύρος γιατί μέσα από τις δουλίτσες μέσα από τα προγράμματα, έβγαине με τέτοια μορφή που βοηθούσε τα παιδιά να μην ξεχωρίζουν ποιος είναι λευκός και ποιος μαύρος. Ναι μεν ξεχωριζόταν αλλά όχι με την ρατσιστική μορφή.

(Μάλιστα)

Εκπαιδευτικός: Γιατί άμα το δούμε έτσι, έτσι είναι και από την Αλβανία και από την Ρωσία γιατί να είναι της Αφρικής επειδή είναι μαύρος η Πακιστάν.

-Το θέμα που κάνατε στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής αγωγής μπορείτε να μου το περιγράψετε;

Εκπαιδευτικός: Το διαμόρφωσα σαν ένα πολύχρωμο πάζλ με μουσικές από διάφορες χώρες.

-Αντιμετωπίζετε τυχόν δυσκολίες στην οργάνωση διαπολιτισμικών δραστηριοτήτων;

Εκπαιδευτικός: Όχι, γιατί η συνεργασία μας με τις συναδέλφους και τις προϊσταμένες είναι άψογη και αν χρειαστώ κάποιο υλικό πχ. οι μουσικές από όλο τον κόσμο θα μου τις βρουν σε συνεργασία ακόμη και με το Δημοτικό Βρεφοκομείο.

7. Ποιες τυχόν δυσκολίες αντιμετωπίζετε σε σχέση με την εφαρμογή του προγράμματος; Έχετε υποστήριξη από ειδικούς προκειμένου να αντιμετωπίσετε τα προβλήματα που ενδεχομένως προκύπτουν αλλά και να επιτελέσετε το παιδαγωγικό σας έργο;

Εκπαιδευτικός: Δυσκολίες στο πρόγραμμα δεν έχω λόγω της εμπειρίας ίσως και της καλής συνεργασίας στο χώρο. Έχουμε ανταλλαγή απόψεων μεταξύ μας πάντοτε με συγκεντρώσεις που γίνονται και αυτό βοηθάει. Με τη συνεργασία αντιμετωπίζουμε τυχόν προβλήματα. Για παράδειγμα θα μιλήσω με μια συνάδελφο γιατί έχω κολλήσει, δυσκολεύομαι θα πω Κατερίνα (συνάδελφος) ξέρεις μου ήρθε αυτή η ιδέα αλλά λίγο έχω κολλήσει και θα μιλήσουμε.

-Μάλιστα υποστήριξη όμως από κάποιο ειδικό έχετε;

Εκπαιδευτικός: Υποστήριξη έχουμε μόνο αν χρειαστεί από το τμήμα που υπάρχει κάτω της ψυχολογικής υποστήριξης μόνο στα παιδιά που ήταν με αυτισμό, που χρειάστηκε να φέρουμε στον χώρο μας κάποιον ψυχολόγο για να δούμε γιατί οι γονείς στην αρχή κακά τα ψέματα δεν παραδέχονται. Εμείς λόγω της εμπειρίας βλέπουμε και λίγο περισσότερο και έτσι με δυο παιδιά που είχαμε έντονη μορφή υπερκινητικότητας και επιθετικότητας σε προηγούμενες χρονιές έπρεπε να έρθουν οι ψυχολόγοι να μείνουν στο χώρο για να δουν τι αντιμετωπίζουμε.

-Μάλιστα άρα η υποστήριξη έχει σχέση με προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά;

Εκπαιδευτικός: Ναι τα υπόλοιπα τα αντιμετωπίζουμε με συνεργασία .

8. Τι είδους εξωσχολικές δραστηριότητες διοργανώνετε κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς; (π.χ θεατρικές παραστάσεις, επισκέψεις σε μουσεία κ.α) Μπορείτε να αναφερθείτε σε αυτές ενδεικτικά;

Εκπαιδευτικός: Βέβαια, απλά πέρυσι σταμάτησαν αυτές από κάτω από την Κεντρική υπηρεσία. Αυτό το πρόγραμμα γίνεται από τον Σεπτέμβρη, δυο έξοδοι που επιλεγούμε να είναι σε μουσεία ανάλογα και με το θέμα που δουλεύουμε και οι άλλες θα είναι σε θέατρο αναλόγως το πρόγραμμα πάντα. Αλλά και τα θέατρα που επιλέγονται οι έξοδοι είναι πάντοτε σύμφωνα με το πρόγραμμα.

-Φέτος δηλαδή δεν πραγματοποιήσατε κάποιες εξωσχολικές δραστηριότητες;

Εκπαιδευτικός: Φέτος υλοποιήσαμε κάποιες παραστάσεις αλλά έγιναν όλα μέσα στο σχολείο.

-Δηλαδή ερχόταν μια θεατρική ομάδα εδώ;

Εκπαιδευτικός: Ναι θέατρο, καραγκιόζης, μουσικοκινητική έγιναν όλα εδώ.

-Αυτό έγινε λόγω της μετακίνησης, υπάρχει πρόβλημα με την μετακίνηση των παιδιών με ποδήλατο;

Εκπαιδευτικός: Ναι υπάρχει θέμα με την μετακίνηση.

-Νομίζετε ότι το έκαναν για την ασφάλεια των παιδιών;

Εκπαιδευτικός: Δεν ξέρω γιατί το έκαναν από την υπηρεσία, πάντως απαγορεύτηκαν οι έξοδοι. Εμείς όμως προσπαθήσαμε και κάναμε πράγματα στο χώρο μας.

(Μάλιστα)

9. Ποιο είναι το ποσοστό των παιδιών που συμμετέχουν σε αυτές τις δραστηριότητες;

Εκπαιδευτικός: Όλα συμμετέχουν μόνο αν κάποιο παιδί είναι άρρωστο. Αν κάποιος γονιός έχει πρόβλημα δηλαδή υπάρχει οικονομική ανέχεια το χειριζόμαστε έτσι ώστε να μην απέχει το παιδί. Μόνο αν έχει κάποια δυσκολία στη μεταφορά ή κάτι τέτοιο αλλιώς εμείς προσπαθούμε όλα τα παιδιά να συμμετέχουν.

4^{ος} Άξονας: Σχέση με του γονείς

1. Εκτιμάτε ότι η επικοινωνία και η συνεργασία με τους γονείς συμβάλλει στην καλύτερη επιτέλεση του έργου σας;

Εκπαιδευτικός: Το πρώτο, το πρώτο.

-Η επικοινωνία;

Εκπαιδευτικός: Ναι το πρώτο είναι το πιο βασικό για να κάνεις από τα εκατό πράγματα που θέλεις να κάνεις τα ενενήντα πέντε.

-Μάλιστα.

2. Είναι η συνεργασία με τους γονείς ικανοποιητική;

-Σε ποιες περιπτώσεις, συγκεκριμένα, διαπιστώσατε ότι η συνεργασία διευκόλυνε το έργο σας; Τι δυσκολίες αντιμετωπίζετε;

Εκπαιδευτικός: Άριστη θα έλεγα.

-Δεν έχετε αντιμετωπίσει καμία δυσκολία;

Όχι εντάξει εγώ ίσως έχω και τον τρόπο μου και μπορώ και τους αντιμετωπίζω.

2. Πιστεύετε ότι το μορφωτικό επίπεδο και η εθνική προέλευση γονέων επηρεάζουν την μεταξύ σας επικοινωνία και συνεργασία;

Εκπαιδευτικός: Όχι, όχι και είμαι απόλυτη σε αυτό στα τόσα χρόνια που δουλεύω. Δηλαδή έχω δει παιδιά που οι γονείς δεν ήταν καθόλου μορφωμένοι υπάρχουν και γονείς που ήταν μορφωμένοι. Κι όμως αυτά τα παιδιά που οι γονείς είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και μαθαίνουν και εμείς χαιρόμαστε που τα βλέπουμε όταν περνάνε και μαθαίνουμε νέα τους ότι έχουν αριστεύσει. Άρα εγώ δεν το θεωρώ βασικό το μορφωτικό επίπεδο.

-Σε σχέση όμως με τους γονείς επηρεάζει το μορφωτικό επίπεδο και η εθνική προέλευση την επικοινωνία ;

Εκπαιδευτικός: Όχι για μένα δεν επηρεάζει την επικοινωνία μεταξύ μας, είτε είναι χαμηλού επιπέδου μορφωτικού, είτε είναι υψηλού, είτε είναι ξένος ή Έλληνας.

4. Με ποιους τρόπους επικοινωνείτε εσείς με τους γονείς; Ποιους από αυτούς βρίσκετε πιο αποδοτικούς;

Εκπαιδευτικός: Ως προς την ενημέρωση την ατομική εννοείτε; Η επικοινωνία γίνεται το πρωί και το μεσημέρι εάν χρειαστούμε κάτι ως προς τα υλικά ως προς την συνεργασία, ως προς το πρόγραμμα. Αυτό όμως γίνεται από την αρχή... γίνεται ενημέρωση με μια συγκέντρωση που έχουν ενημερωθεί οι γονείς για το τι θα κάνουμε φέτος και από εκεί κα πέρα καθημερινά αν είναι κάτι που θα είναι αναγκαίο να πούμε θα το πούμε και το πρωί όχι αναλυτικά. Δεν βοηθάει αυτό το πρωί όταν έρχεται το παιδί.

-Μάλιστα.

5. Ποιες πρακτικές θα εφαρμόζατε προκειμένου να βελτιωθεί η επικοινωνία μαζί τους; Για παράδειγμα, θα εφαρμόζατε προγραμματισμένες συναντήσεις με το σύνολο των γονέων, τηλεφωνικές επικοινωνίες, ημερολόγιο επικοινωνίας (το οποίο μεταφέρει το παιδί στην τσάντα του), χρήση του πίνακα ανακοινώσεων;

Εκπαιδευτικός: Προγραμματισμένες συγκεντρώσεις και το μεσημέρι που έρχεται ο γονιός να το πάρει λέμε λίγα πράγματα για το τι έκανε το παιδί σήμερα, πως πέρασε, εάν χρειάζεται βέβαια.

6. Σε ποιο βαθμό οι γονείς συμμετέχουν στις προγραμματισμένες συγκεντρώσεις για την πρόοδο των παιδιών τους αλλά και σε άλλες δραστηριότητες που διοργανώνονται από τον Παιδικό Σταθμό (γιορτές, ημερίδες, κ.α). Υπάρχουν γονείς που απέχουν από όλες τις συγκεντρώσεις και άλλες δράσεις του σχολείου;

Εκπαιδευτικός: Ναι συμμετέχουν όλοι.

-Μάλιστα όλοι.

Εκπαιδευτικός: Αν τύχει στους είκοσι ένα, ένας δυο και δεν τους ικανοποιεί η μέρα αλλά συνήθως όλοι.

-Και στις άλλες δραστηριότητες για παράδειγμα στις ημερίδες συμμετέχουν όλοι;

Εκπαιδευτικός: Ναι, ναι και στα εργαστήρια γιατί κάνουμε μορφή εργαστηρίων εμείς.

-Δηλαδή τι περιλαμβάνουν τα εργαστήρια;

Εκπαιδευτικός: Δηλαδή τα Χριστούγεννα δεν κάνουμε τις συνηθισμένες γιορτούλες που κάναμε τις παλιές, το κάνουμε με τη μορφή εργαστηρίου. Ο καθένας στην τάξη του με τους γονείς του. Επιλέγουμε δυο πράγματα και στο να κατασκευάσουν και είναι μπορώ να πω και γιαγιάδες και παππούδες.

-Ωραία.

7. Θεωρείτε ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση, θα μπορούσε να διαδραματίσει πιο ενεργό ρόλο στην προσχολική αγωγή με τη διοργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων προκειμένου να υποστηρίξει τους γονείς;

-Πιστεύετε ότι τέτοιου είδους δράσεις θα ενίσχυαν τους γονείς προκειμένου να συμμετέχουν πιο ενεργά στην εκπαίδευση των παιδιών τους;

Εκπαιδευτικός: Βεβαίως γιατί είδαμε ότι κάτι είχε ξεκινήσει και είχε γίνει. Εγώ πιστεύω ναι αλλά να είναι και το κίνητρο και το ενδιαφέρον περισσότερο της παρακίνησης όμως.

-Πρέπει δηλαδή να παρακινηθούν οι γονείς για να συμμετάσχουν;

Εκπαιδευτικός: Όχι όπως γίνεται έτσι τυπικά για να φανεί ότι έγινε. Μπορεί να γίνει με καλύτερη προσέγγιση προς τους γονείς.

(Μάλιστα)

5^{ος} Αξονας: Εκπαιδευτική πολιτική και μελλοντικές προοπτικές για την προσχολική αγωγή.

1. Τα τελευταία χρόνια η προσχολική αγωγή βρίσκεται στο επίκεντρο των εκπαιδευτικών συζητήσεων, καθώς αναγνωρίζεται η καθοριστική σημασία της για την εκπαιδευτική πορεία του παιδιού. Πώς αντιλαμβάνεστε την τάση αυτή ως εκπαιδευτικός προσχολικής ηλικίας σε σχέση με την ελληνική πραγματικότητα;

-Νομίζετε ότι η προσχολική αγωγή αποτελεί προτεραιότητα της πολιτείας;

Εκπαιδευτικός: Βεβαίως αποτελεί προτεραιότητα.

-Μάλιστα. Ποια πλεονεκτήματα και ποια μειονεκτήματα εντοπίζετε στην παρεχόμενη εκπαίδευση για τα προνήπια;

Εκπαιδευτικός: Εγώ νομίζω ότι φτάνοντας το παιδί μέχρι αυτή την ηλικία έχει καταλάβει πλέον στην προσχολική ηλικία τις δυνατότητες και την εξέλιξη του παιδιού ούτως ώστε περισσότερο από ότι βοήθεια υπάρχει πρέπει να δοθούν κίνητρα περισσότερο.

-Κίνητρα στους γονείς;

Εκπαιδευτικός: Και στους γονείς αλλά και στο προσωπικό. Δηλαδή αυτά τα σεμινάρια καλό θα είναι εε γιατί γίνονται και πολλά άλλα σεμινάρια καλά τα οποία όμως είναι με πάρα πολλά χρήματα. Δεν μπορούν πλέον και ειδικά τώρα όπως εδώ που έχουμε φτάσει.

-Δηλαδή στα μειονεκτήματα θα βάζατε την επιμόρφωση του προσωπικού εφόσον θεωρείτε ότι χρειάζεστε περισσότερη επιμόρφωση;

Εκπαιδευτικός: Ναι, ναι, ναι. Όσο πιο πολλά αλλά όχι να είναι με αυτό το οικονομικό κόστος που γίνονται.

-Δηλαδή να είναι δωρεάν προς το προσωπικό;

Εκπαιδευτικός: Εννοείται ότι οι σταθμοί του δήμου θεωρούνται και ακόμη τώρα που μιλάμε πρότυποι. Δεν νομίζω ότι πρέπει το επίπεδο πλέον λόγω της οικονομικής κατάστασης που επικρατεί να πέσει στο επίπεδο του πως ξεκινήσαμε γιατί αυτό το επίπεδο το ανεβάσαμε από το επίπεδο της φύλαξης. Είναι προσχολική αγωγή και από την στιγμή που είχατε φτάσει τους σταθμούς σε μια μορφή πρότυπη έστω με αυτά τα σεμινάρια, έστω με ότι ο καθένας από μας έκανε για να μάθει παραπάνω ε μην το πας πάλι πίσω ανέβασε το περισσότερο.

-Άρα αυτό είναι ουσιαστικά το μειονέκτημα που εντοπίζετε η υποστήριξη-επιμόρφωση;

Εκπαιδευτικός: Ναι.

2. Ποια μέτρα πιστεύετε ότι μπορεί να συμβάλλουν στην αναβάθμιση της προσχολικής αγωγής και στη βελτίωση της ποιότητάς της, ιδιαίτερα για την ομάδα των προνηπίων; (πχ. ίδρυση περισσότερων Παιδικών Σταθμών,

πρόσληψη εκπαιδευτικού προσωπικού, ενίσχυση της έρευνας σε ό,τι αφορά την προσχολική εκπαίδευση και την ποιότητα της προσφερόμενης εκπαίδευσης;)

Εκπαιδευτικός: Και τα τρία που είπατε. Καταρχήν το να γίνουν περισσότεροι παιδικοί σταθμοί, οι σταθμοί να γίνουν για ένα λόγο. Γιατί όταν δεν υπάρχουν πολλοί παιδικοί σταθμοί τα παιδιά μαζεύονται και είναι πολλά στους ήδη υπάρχοντες παιδικούς σταθμούς. Δεύτερον μιλάμε για ανεργία πως θα σταματήσει η ανεργία αν δεν ανοίξουν σταθμοί να προωθηθεί προσωπικό. Δεν θα γίνεται καλύτερη δουλειά εάν υπάρχει δυνατότητα το ίδιο είναι να δουλεύουμε με είκοσι παιδιά και το ίδιο είναι να δουλεύουμε με τριάντα παιδιά; Άρα λοιπόν η ποιότητα πρέπει να αναβαθμιστεί και τα κίνητρα να δοθούν στο προσωπικό. Το ξαναλέω επειδή είναι αλληλένδετες οι ερωτήσεις. Σκοπός είναι να ανέβουμε επίπεδο, ούτε με την αύξηση του ωραρίου θα κάνουμε κάτι καλύτερο γιατί θα γυρίσουμε σε μορφή φύλαξης. Η αναβάθμιση είναι το ζητούμενο. Βοήθεια και συνεργασία από κάτω(Κεντρική Υπηρεσία Δημοτικού Βρεφοκομείου Αθηνών) με υλικό, με χίλια πράγματα γιατί και εμείς βάζουμε από την τσέπη μας για να κάνουμε τη δουλειά μας αυτή που θέλουμε. Άρα θέλουμε το επίπεδο να μην πέσει το ποιοτικό επίπεδο. Ακόμη και με τη μείωση του μισθού έχουν χαθεί τα κίνητρα. Εμείς είμαστε και θα είμαστε όπως ήμασταν πάντα δεν αλλάζουμε γιατί αγαπάμε αυτή τη δουλειά σε αυτό το χώρο και είμαστε ευχαριστημένες αλλά μην μας αναγκάσουν με τα χι μέτρα να μην δουλεύουμε σωστά. Δεν θέλουμε να το κάνουμε θέλουμε να βελτιωθούμε.

-Μάλιστα

4. Υπάρχουν άλλα ζητήματα που δεν θίξαμε και για τα οποία θα επιθυμούσατε να καταθέσετε τις απόψεις σας;

Εκπαιδευτικός: Όχι νομίζω τα είπαμε όλα.

Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο και τη συνεργασία σας.

Σχολείο Β

Εκπαιδευτικός: Πτυχιούχος ΤΕΙ Προσχολικής Αγωγής.

Α' Πρωτόκολλο συνέντευξης

Εκφώνηση

Στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής μου εργασίας, μελετώ τις υπηρεσίες προσχολικής αγωγής που παρέχονται στην ηλικιακή ομάδα των προνηπίων καθώς και τις προτιμήσεις και επιλογές των γονέων σε ό,τι αφορά τον φορέα προσχολικής αγωγής.

Η έρευνα περιλαμβάνει μεταξύ των άλλων συνεντεύξεις με εκπαιδευτικούς, στόχος των οποίων είναι να καταγραφούν οι απόψεις και οι εμπειρίες τους για τις υπηρεσίες που προσφέρουν οι Δήμοι στην ηλικιακή αυτή ομάδα.

Παρακαλώ να μου επιτρέψετε να χρησιμοποιήσω το μαγνητόφωνο κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ώστε να διευκολύνεται η ροή της συζήτησης. Σας διαβεβαιώνω ότι κατά την (επεξεργασία και τη) σύνταξη και δημοσιοποίηση της εργασίας θα διασφαλιστεί απολύτως η ανωνυμία των συμμετεχόντων.

1^{ος} Άξονας ερωτήσεων: Ακαδημαϊκά προσόντα και εργασιακή κατάσταση εκπαιδευτικών.

1. Θα μπορούσατε να μου μιλήσετε, κατ' αρχάς για τις δικές σας σπουδές;

-Από ποιο τμήμα αποφοιτήσατε και αν έχετε κάνει άλλες σπουδές πριν αναλάβετε αυτή τη θέση;

Εκπαιδευτικός: Εγώ έχω τελειώσει το ΤΕΙ προσχολικής αγωγής Αθηνών και δουλεύω από το 2007. Δυομισή χρόνια σε ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς και από το 2009 εδώ στο δήμο Αθηναίων δυο χρόνια περίπου συμβασιούχος με σύμβαση ορισμένου χρόνου.

2. Θα ήθελα, επίσης, να ρωτήσω αν είχατε την ευκαιρία να συμμετάσχετε σε επιμορφωτικά προγράμματα ημερίδες και συνέδρια; Πείτε μου ορισμένα που θυμάστε πιο πολύ.

Εκπαιδευτικός: Αυτά που έχουν διοργανωθεί από το Βρεφοκομείο;

-Όχι μόνο και άλλες ημερίδες που τυχόν έχετε παρακολουθήσει.

Εκπαιδευτικός: Γενικά έχω παρακολουθήσει αρκετά εεε κυρίως ε βγήκα στα σεμινάρια όταν έβλεπα ότι ήταν σκούρα τα πράγματα με τους συμβασιούχους και ήθελα να μαζέψω έστω κάποια μόρια από σεμινάρια.

-Μετράνε τα μόρια στις προσλήψεις;

Εκπαιδευτικός: Πλέον στο δημόσιο δεν ξέρω πάντως στον ιδιωτικό τομέα σημαίνουν παραπάνω γνώσεις και αυτό ήταν η αφορμή. Έχω κάνει πολλά σεμινάρια και ημερίδες με κατασκευές με θεματικές ημέρες για κατασκευές εορταστικές πχ για την γιορτή της μητέρας και τα λοιπά. Και κάποια συνέδρια που αφορούν ψυχολογικούς και παιδαγωγικούς λόγους, τέτοια θέματα δηλαδή.

(Μάλιστα)

1. Θεωρείτε ότι η κτιριακή και υλικοτεχνική υποδομή αυτού του Παιδικού Σταθμού είναι καλή;

-Είναι καλή η κατάσταση του κτιρίου;

- Είναι ικανοποιητικός ο αριθμός αιθουσών διδασκαλίας;

Εκπαιδευτικός: Καταρχάς αυτός δεν ήταν σταθμός ήταν ένα παλιό αρχοντικό σπίτι εδώ πέρα στην πλάκα. Επομένως δεν έχει προδιαγραφές σταθμού, ούτε τραπεζαρία, ούτε εξωτερικό χώρο. Αυτό είναι λίγο δύσκολο και για εμάς και για τα παιδιά εεε. Κατά τα άλλα εντάξει.

(Μάλιστα)

Εκπαιδευτικός: Δεν είναι πολύ λειτουργικοί οι χώροι ας πούμε η τραπεζαρία είναι πάνω στο διάδρομο. Δηλαδή η τραπεζαρία είναι συγχρόνως και ο διάδρομος. Από εκεί γίνεται η προσέλευση των παιδιών. Η δίκη μας τάξη είναι και η είσοδος και αναγκαστικά βρωμίζει πιο γρήγορα. Όλα τα παιδιά είναι εκεί κατά τη διάρκεια του προγράμματος τους. Αυτό προσπαθούμε με εναλλακτικούς τρόπους να αλλάζουμε χώρους έτσι ώστε να καθαρίζεται ο ένας χώρος και μετά να καθαρίζεται ο άλλος. Βέβαια έχουν γίνει και αλλαγές το μπάνιο είχε μόνο δυο τουαλέτες και τώρα γκρεμίστηκε των ενηλίκων η τουαλέτα και έγιναν δυο επιπλέον παιδικές.

-Είναι επαρκείς οι χώροι για την ανάπαυση βρεφών και νηπίων;

Εκπαιδευτικός: Εδώ δεν έχουμε βρέφη είμαστε από δυόμιση. Όχι δεν έχουμε ύπνο στο πρόγραμμα μας. Έχουμε δυο τρία στρωματάκια, τα λεπτά που ξαπλώνουν έτσι τα παιδιά το μισό σωματάκι τους για μισή ωρίτσα για να χαλαρώσουν αλλά στο πρόγραμμα μας δεν είναι ο ύπνος.

-Ωραία

Εκπαιδευτικός: Όχι δεν έχουμε προδιαγραφές για ύπνο δεν κοιμούνται τα παιδιά.

2. Ποια είναι η γνώμη σας για τις συνθήκες ασφαλείας των παιδιών κατά τη διάρκεια του διαλείμματος;

Εκπαιδευτικός: Συνήθως δεν κάνουμε διάλειμμα γιατί δεν υπάρχει αυλή. Πρέπει να είναι λίγα τα παιδιά ούτως ώστε να κρατάνε όλοι ένα σχοινί ή να τα έχουμε από το χέρι δυο δυο για να μπορούμε να πάμε έναν περίπατο στον πεζόδρομο από πάνω.

-Δηλαδή έχετε την δυνατότητα για έναν περίπατο μόνο και όχι κάθε μέρα ;

Εκπαιδευτικός: Ναι και εκεί δεν μπορούμε να κάτσουμε και να παίξουμε γιατί είναι μες τον ήλιο και δεν είναι και ασφαλές έχει παντού αυτοκίνητα.

-Μάλιστα

3. Υπάρχει βοηθητικό προσωπικό στην τάξη σας και στον παιδικό σταθμό; Τι είδους προβλήματα δημιουργεί η έλλειψη βοηθητικού προσωπικού;

Εκπαιδευτικός: Έχουμε εδώ μια τραπεζοκόμο και μια καθαρίστρια.

-Θεωρείτε ότι είναι επαρκείς για το σχολείο σας;

Εκπαιδευτικός: Για το χώρο μας εντάξει αλλά πολλές φορές υπάρχουν προβλήματα και λείπει η μια από τις δυο και γίνεται μπέρδεμα.

-Και τι προβλήματα δημιουργούνται σε περίπτωση απουσίας;

Εκπαιδευτικός: Πλένει η δασκάλα καθαρίζουμε, σφουγγαρίζουμε. Τα παιδιά μένουν όλα με μια δασκάλα γιατί η άλλη πρέπει να πάει στην λάντζα ας πούμε και τα λοιπά.

-Κατάλαβα

3^{ος} Άξονας: Σύνθεση μαθητικού δυναμικού και εκπαιδευτικό πρόγραμμα

1. Ποιος είναι ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητών; Υπάρχουν ανάμεσά τους παιδιά μεταναστών ή άλλων διακριτών κοινωνικών ομάδων; Σε τι ποσοστά; (ή αριθμούς)

Εκπαιδευτικός: Είκοσι ένα παιδιά στην πορεία βέβαια έγιναν δεκαεννέα. Δεν έχουμε παιδιά μεταναστών φέτος στη τάξη μας.

2. Σε ποιο βαθμό η φοίτηση των μαθητών σας είναι καθημερινή;

Εκπαιδευτικός: Στο 95% δηλαδή οι περισσότερες φορές που θα λείπουν θα είναι από αρρώστιες από ιώσεις το χειμώνα κυρίως που μπορεί να φτάσουμε να έχουμε 12 παιδιά σε μια μέρα και τώρα βέβαια το καλοκαίρι.

(Μάλιστα)

3. Ποιό εκπαιδευτικό πρόγραμμα εφαρμόζετε στην τάξη σας; Μπορείτε να το περιγράψετε;

Εκπαιδευτικός: Κάθε χρόνο δουλεύουμε κάποιες συγκεκριμένες ενότητες. Φέτος ασχολούμαστε με το θέμα: Νους υγιής εν σώματι υγιές μέσω του οποίου καταπιαστήκαμε με όλα τα θέματα που περιλαμβάνει γύρω από τον άνθρωπο. Πήγαμε στον άνθρωπο και το περιβάλλον, το σώμα, στην υγεία, στην υγιεινή τα πάντα. Και καταγράφουμε εβδομαδιαία προγράμματα τα οποία όλα ήταν διακλαδώσεις του κεντρικού άξονα. Δουλέψαμε πρώτα σώμα και μετά τον νου το συναίσθημα, τις αισθήσεις όλα αυτά με όλα τα παρακλάδια τους. Έτσι βάλαμε κάτι πολύ γενικό ούτως ώστε να δουλέψουμε όλα βασικά τα εποχιακά θέματα.

-Άρα έχετε μια θεματική ενότητα όλο το χρόνο

Εκπαιδευτικός: Ναι άλλη χρονιά είχαμε τρεις θεματικές ανά τρεις μήνες χωρισμένη.

-Έχετε κάποιο εγχειρίδιο που συμβουλευέστε για να εκπονήσετε τα προγράμματα ;

Εκπαιδευτικός: Έχουμε προσωπικά δικά μας βιβλία τα οποία έχουμε αγοράσει.

-Μάλιστα ο τρόπος πάντως δουλειάς με βάση ένα θέμα και διακλάδωση σε πολλά θέματα έχει κοινά στοιχεία με το ΔΕΠΠΣ (Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών) για το νηπιαγωγείο το έχετε δει αυτό το έχετε υπόψη σας; Ή αν το γνωρίζετε από τη σχολή σας

Εκπαιδευτικός: Την διαθεματικότητα ναι, σαν έννοια

-Μάλιστα το διαθεματικό πρόγραμμα σπουδών είναι ένα αναλυτικό πρόγραμμα.

Εκπαιδευτικός: Το συγκεκριμένο όχι δεν το γνωρίζω αλλά γενικά τα προγράμματα που κάνουμε είναι διαθεματικού χαρακτήρα.

-Έχετε κάνει στη σχολή σας παρόμοια προγράμματα;

Εκπαιδευτικός: Στη σχολή και τα έχουμε διαβάσει.

-Άρα το πρόγραμμα είναι από τα δικά σας βιβλία και τη δική σας εμπειρία

Εκπαιδευτικός: Ναι, ναι και κατόπιν συνεννόησης με την άλλη δασκάλα.

4. Μιλήστε μου για τους μαθητές σας. Πώς εκτιμάτε την πρόδό τους σε σχέση με τις απαιτήσεις αυτού του επιπέδου εκπαίδευσης;

Εκπαιδευτικός: Δηλαδή;

-Δηλαδή πιστεύετε ότι έχουν κατακτήσει δεξιότητες ικανότητες ανάλογες με την ηλικία τους;

Εκπαιδευτικός: Είχαμε ένα πρόβλημα με ένα παιδί με κάποια στοιχεία αυτισμού. Τα παιδιά δεν ήθελαν να παίζουν μαζί της λόγω της συμπεριφοράς της και αυτή δεν ήξερε πώς να τα προσεγγίσει δεν μπορούσε να μιλήσει καν ενώ τώρα πλέον μιλάει κάπως καλύτερα ώστε να είναι λίγο κατανοητή και έτσι πλέον μπορεί να εκφραστεί λεκτικά, ενώ στην αρχή είχε μόνο το χέλο για έκφραση δεν ήξερε πως αλλιώς να το προσεγγίσει.

-Τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης;

Εκπαιδευτικός: Τα παιδιά στο σύνολο τους έχουν εξελιχθεί γιατί όλα όταν ξεκίνησαν ήταν δυο διαφορετικές τάξεις πέρυσι που ενώθηκαν σε μια φέτος αλλά ήταν δυο δεμένες τάξεις Επομένως φέτος δεν είχαμε προβλήματα στην προσαρμογή ούτως ώστε να περιμένουμε για να δέσουν ως σύνολο. Κάποια ήταν εμφανώς μεγαλύτερα και κάποια άλλα ήταν μικρότερα τους άλλα δηλαδή είχαν γεννηθεί στην αρχή και άλλα στο τέλος του έτους άλλα τα πήγαμε πολύ καλά και με τις δυστροπίες και αυτές τις συμπεριφορές τις έντονες τις έχουμε μειώσει.

-Ωραία

5. Υπάρχουν παιδιά τα οποία δεν μπορούν να ανταποκριθούν επαρκώς στις καθημερινές δραστηριότητες που πραγματοποιείτε; Ποιες κατά τη γνώμη σας είναι οι αιτίες για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν;

Εκπαιδευτικός: Νομίζω καθόλου εκτός από αυτό το κοριτσάκι.

6. Πιστεύετε ότι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, η κοινωνική & η εθνική προέλευση, αλλά και τα ατομικά χαρακτηριστικά του παιδιού επηρεάζουν την επίδοση των παιδιών;

-Αν ναι θα μπορούσατε να μου αναφέρετε ορισμένα παραδείγματα;

Εκπαιδευτικός: Όσον αφορά κάποιους αλλοδαπούς πιστεύω ότι θα τους επηρέαζε περισσότερο στο δημοτικό και μετά με το θέμα του διαβάσματος της ανάγνωσης αν οι γονείς δεν ξέρουν καλά ελληνικά αλλά σε μας δεν νομίζω ότι παίζει ρόλο. Ας πούμε και ένα παιδί που ήρθε από χωριό η μαμά του είχε το άγχος μην το λένε χωριατόπουλο και της λέω που να ξέρουν τα παιδιά ότι έχει έρθει από χωριό και που να καταλάβουν το διαχωρισμό της έννοιας ότι αυτός είναι χωριάτης ότι είναι πχ βλάχος. Λέω μην έχετε καμία έννοια και πραγματικά ποτέ δεν υπήρξε τέτοιο θέμα ούτε το ίδιο το παιδί ένιωσε μειονεκτικά.

-Μάλιστα

7. Μου είπατε ότι δεν έχετε μειονότητες έχετε όμως ενδεχομένως παιδιά από μη προνομιούχες ομάδες, προσπαθείτε να τα ενισχύσετε μέσω του καθημερινού προγράμματος και άλλων πρακτικών;

Εκπαιδευτικός: Όχι δεν έχουμε παιδιά από μη προνομιούχες ομάδες εδώ το επίπεδο των γονιών είναι πολύ καλό. Το δημοτικό βρεφοκομείο είχε κάνει κάποιες κινήσεις για να μάθουν ελληνικά οι αλλοδαποί γονείς. Είχαμε στο παρελθόν μια μάμα από τη Γαλλία για παράδειγμα, τέτοιες χώρες.

-Οργανώνετε δραστηριότητες με διαπολιτισμικό χαρακτήρα για τους μαθητές σας προκειμένου να ευαισθητοποιηθούν για την πολιτισμική διαφορετικότητα;

Ή τις προηγούμενες χρονιές όπου υπήρχε μια μαμά από άλλη χώρα είχατε οργανώσει κάτι με αυτή την αφορμή;

Εκπαιδευτικός: Ναι και χωρίς αυτή την αφορμή ήταν ούτως ή άλλως στο πρόγραμμα μας και το είχαμε δουλέψει εκτενώς κυρίως στην περίοδο των αποκριών, που αναφερόμαστε σε διάφορες ενδυμασίες και στους τρόπους ζωής παρότι πλέον έχουμε ενημερωθεί ότι είναι λίγο λεπτό το ζήτημα και ότι καλό είναι να μην θίγεται και τέτοια. Παρόλα αυτά εμείς ήμασταν αντίθετοι σε αυτό.

-Δηλαδή να μην θίγεται ποιο θέμα;

Εκπαιδευτικός: Να μην θίγεται η διαφορετικότητα δηλαδή ο άλλος είναι κινέζος είναι κίτρινος για παράδειγμα άλλα εμείς το δουλέψαμε με ένα διαφορετικό τρόπο λίγο πιο διακριτικό γιατί και αυτό αναγκαίο είναι. Παλιά είχαμε ένα μαυράκι δεν είναι κάτι άγνωστο σε μας. Με τη σωστή προσέγγιση δεν θα αντιμετωπιστούν προβλήματα σε αυτή την ηλικία την τόσο μικρή. Δεν πιστεύω ότι τόσο μικρά παιδιά θα αντιμετωπιστούν ως κάτι διαφορετικό. Στο δημοτικό είναι λίγο πιο άγρια τα πράγματα πιο σκληρά

-Γενικά υπάρχει μια τάση προς την διαπολιτισμική αγωγή.

7. Ποιες τυχόν δυσκολίες αντιμετωπίζετε σε σχέση με την εφαρμογή του προγράμματος; Έχετε υποστήριξη από ειδικούς προκειμένου να αντιμετωπίσετε τα προβλήματα που ενδεχομένως προκύπτουν αλλά και να επιτελέσετε το παιδαγωγικό σας έργο;

Εκπαιδευτικός: Σίγουρα είναι η έλλειψη προσωπικού είναι πρόβλημα. Και υλικοτεχνική υποδομή ακόμη και τα παιχνίδια δεν είναι πλούσια. Τα περισσότερα παιχνίδια τα έχουμε φέρει εμείς, τα έχουν φέρει οι γονείς παλιότερα. Είναι λίγο συγκεκριμένα τα παιχνίδια του Βρεφοκομείου δηλαδή τυποποιημένα, τουβλάκια τέτοιου τύπου.

-Έχετε υποστήριξη από ειδικούς προκειμένου να αντιμετωπίσετε τα προβλήματα που ενδεχομένως προκύπτουν αλλά και να επιτελέσετε το παιδαγωγικό σας έργο;

Εκπαιδευτικός: Αν χρειαστεί κάτι έχουμε υποστήριξη από το συμβουλευτικό κέντρο. Ακόμη και σε μια συνάντηση γονέων μπορεί να είναι οι ειδικοί κάποιοι ψυχολόγοι

8. Τι είδους εξωσχολικές δραστηριότητες διοργανώνετε κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς;(π.χ θεατρικές παραστάσεις, επισκέψεις σε μουσεία κ.α) Μπορείτε να αναφερθείτε σε αυτές ενδεικτικά;

Εκπαιδευτικός: Κάποιες παραστάσεις έρχονται μέσα στον χώρο μας επομένως προσπαθούσαμε να το εκμεταλλευτούμε αυτό.

-Σε ποιες παραστάσεις πήγατε;

Εκπαιδευτικός: Στο Θέατρο Αποθήκη, στο Παιδικό Μουσείο, κουκλοθέατρο, καραγκιόζης.

9. Ποιο είναι το ποσοστό των παιδιών που συμμετέχουν σε αυτές τις δραστηριότητες;

Εκπαιδευτικός: Αν δεν προκύψει κάποια αρρώστια όλα τα παιδιά

(Μάλιστα)

4^{ος} Άξονας: Σχέση με του γονείς

1. Εκτιμάτε ότι η επικοινωνία και η συνεργασία με τους γονείς συμβάλλει στην καλύτερη επιτέλεση του έργου σας;

Εκπαιδευτικός: Οι γονείς είναι πάντα διαθέσιμοι και έχουμε καλή επικοινωνία. Μας βοηθούν σε ότι χρειαστούμε στην τάξη. Αν χρειαστούμε κάποια υλικά για μαγειρική τα Χριστούγεννα για παράδειγμα. Και έτσι και αυτοί νιώθουν πιο κοντά και τα παιδιά το χαίρονται πιο πολύ.

-Άρα αυτό θεωρείτε ότι βοηθάει στο έργο σας;

Εκπαιδευτικός: Ναι, ναι οπωσδήποτε.

2. Άρα η συνεργασία με τους γονείς ικανοποιητική;

1 **Εκπαιδευτικός:** Ναι πολύ ικανοποιητική

-Έχετε αντιμετωπίσει ποτέ δυσκολίες με γονείς αυτή τη χρονιά και πως το διαχειριστήκατε;

1 **Εκπαιδευτικός:** Αυτά πάντα υπάρχουν τίποτα όμως σε τρομερό βαθμό εντάξει.

3. Κατά πόσο το μορφωτικό επίπεδο και η εθνική προέλευση γονέων επηρεάζουν την μεταξύ σας επικοινωνία και συνεργασία;

Εκπαιδευτικός: Όχι πολλές φορές και κάποιος που έχει πολύ χαμηλό επίπεδο μπορεί να είναι πιο συνεργάσιμος και να μας προσεγγίζει καλύτερα από κάποιον με υψηλό επίπεδο. Άρα δεν πιστεύω ότι παίζει ρόλο στη συνεργασία.

4. Με ποιους τρόπους επικοινωνείτε εσείς με τους γονείς; Ποιους από αυτούς βρίσκετε πιο αποδοτικούς;

Εκπαιδευτικός: Με προφορικούς τρόπους δεν έχουμε γραπτή επικοινωνία σε τετράδιο που έχουν κάποιοι άλλοι σταθμοί. Κατά την προσέλευση και την αποχώρηση ή κατόπιν ραντεβού μιλάμε αν χρειάζεται.

Μάλιστα

5. Ποιες πρακτικές θα εφαρμόζατε προκειμένου να βελτιωθεί η επικοινωνία μαζί τους; Για παράδειγμα, θα εφαρμόζατε προγραμματισμένες συναντήσεις με το σύνολο των γονέων, καθημερινές ολιγόλεπτες συνομιλίες, τηλεφωνικές επικοινωνίες, ημερολόγιο επικοινωνίας (το οποίο μεταφέρει το παιδί στην τσάντα του), χρήση του πίνακα ανακοινώσεων;

6. Σε ποιο βαθμό οι γονείς συμμετέχουν στις προγραμματισμένες συγκεντρώσεις για την πρόοδο των παιδιών τους αλλά και σε άλλες δραστηριότητες που διοργανώνονται από τον Παιδικό Σταθμό (γιορτές, ημερίδες, κ.α). Υπάρχουν γονείς που απέχουν από όλες τις συγκεντρώσεις και άλλες δράσεις του σχολείου;

Εκπαιδευτικός: Όσο προχωράνε οι συναντήσεις, τόσο και μικρότερο είναι το ποσοστό των γονιών

-Δηλαδή είναι κάτω από το 50%;

Εκπαιδευτικός: Ναι

Εκπαιδευτικός: Ακόμη και σε προγραμματισμένη συνάντηση που είχαμε και συνάντηση γονέων και εκλογές για σύλλογο γονέων δεν έγιναν οι εκλογές γιατί δεν είχαμε, ούτε το 20% των γονέων.

-Στις άλλες δραστηριότητες που διοργανώνονται από τον Παιδικό Σταθμό γιορτές, ημερίδες;

Εκπαιδευτικός: Στις γιορτές έρχονται όλοι και οι παππούδες και οι θείοι.

7. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, θα μπορούσε να διαδραματίσει πιο ενεργό ρόλο στην προσχολική αγωγή με τη διοργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων προκειμένου να υποστηρίξει τους γονείς;

-Πιστεύετε ότι τέτοιου είδους δράσεις θα ενίσχυαν τους γονείς προκειμένου να συμμετέχουν πιο ενεργά στην εκπαίδευση των παιδιών τους;

Εκπαιδευτικός: Δεν ξέρω και εκεί στο Βρεφοκομείο που οργανώνει σεμινάρια δεν ξέρω την αποδοχή που έχουν από τους γονείς. Δεν ξέρω ....Μια φορά είχαμε ημερίδα στον παιδικό για τις πρώτες βοήθειες για δηλητηριάσεις και ατυχήματα σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Το σχολείο μας ήταν χώρος συγκέντρωσης για τρεις παιδικούς σταθμούς όλοι οι γονείς έπρεπε να έρθουν εδώ στον δικό μας και δεν εμφανίστηκε κανείς από τους άλλους δυο παιδικούς σταθμούς, ήρθαν μόνο από τον δικό μας παιδικό σταθμό και πάλι όχι αρκετοί. Και ήταν για σημαντικά πράγματα, δηλητηριάσεις παιδιών σε παιδικούς σταθμούς, σε σπίτια και ενώ είναι πάρα πολύ σημαντικό δεν είχε συμμετοχή.

-Αρα θεωρείτε ότι μια τέτοιου είδους προσπάθεια δεν θα είχε ανταπόκριση από την πλευρά των γονέων;

Εκπαιδευτικός: Ναι δεν ξέρω πως το σκέφτονται. Οι ημερίδες αυτές πραγματοποιούνται απογευματινές ώρες αλλά δεν υπάρχει προσέλευση τι να πω. Νομίζω ότι δεν θα υπάρχει συμμετοχή.

5^{ος} Άξονας: Εκπαιδευτική πολιτική και μελλοντικές προοπτικές για την προσχολική αγωγή.

1. Τα τελευταία χρόνια η προσχολική αγωγή βρίσκεται στο επίκεντρο των εκπαιδευτικών συζητήσεων, καθώς αναγνωρίζεται η καθοριστική σημασία της για την εκπαιδευτική πορεία του παιδιού. Πώς αντιλαμβάνεστε την τάση αυτή ως εκπαιδευτικός προσχολικής ηλικίας σε σχέση με την ελληνική πραγματικότητα;

-Νομίζετε ότι η προσχολική αγωγή αποτελεί προτεραιότητα της πολιτείας;

1 **Εκπαιδευτικός:** Ναι είναι, είναι τα πρώτα βήματα του παιδιού έξω από το σπίτι του, επομένως είναι το πιο σημαντικό τους στήριγμα. Δηλαδή ότι πάρει από εκεί μαζί με τα πρώτα χρόνια του σπιτιού τα οποία θα καθορίσουν το χαρακτήρα του για όλη την υπόλοιπη ζωή του.

-Θεωρείτε όμως ότι η προσχολική αγωγή είναι προτεραιότητα της πολιτείας; Ποια είναι η άποψη σας ως παιδαγωγός εδώ στο Δ. Αθηναίων;

Εκπαιδευτικός: Η αγωγή του παιδιού σίγουρα θα έπρεπε να είναι προτεραιότητα της πολιτείας πριν από κάθε τι γιατί έτσι θα κτιστεί η υπόλοιπη ζωή του.

-Τώρα όμως είναι προτεραιότητα;

Εκπαιδευτικός: Όχι, όχι δεν νομίζω.

-Μάλιστα

-Ποια πλεονεκτήματα και ποια μειονεκτήματα εντοπίζετε στην παρεχόμενη εκπαίδευση για τα προνήπια;

1 **Εκπαιδευτικός:** εεε δεν υπάρχουν κατάλληλα σχολεία, ωστόσο είναι πολύ καλό για ένα παιδί να πηγαίνει παιδικό από μικρό, είναι πλεονέκτημα. Και πολλές φορές μας ρωτάνε γνωστοί μας «να το πάω το παιδί τριών χρονών στον παιδικό ή να το πάω στα πέντε που είναι υποχρεωτικό» και από ότι ξέρω θέλουν να κάνουν υποχρεωτικό και το προνήπιο. Εγώ πάντως πιστεύω ότι από τα 3.5 και μετά ένα παιδί πρέπει να βρίσκεται σε σχολείο. Πιστεύω καλό του κάνει για να ανεξαρτητοποιηθεί λίγο από την οικογένεια του για να απομακρυνθεί από την στενή σχέση με το γονιό εεε και να ζήσει κάποιες ώρες με παιδιά της ηλικίας του. Γιατί ήδη βλέπουμε τις αλλαγές τους εδώ τα παιδιά που είναι από 2,5 είναι πιο ώριμα σε σχέση με όσα ήρθαν φέτος. Δεν έχουν την προσαρμογή και μαθαίνουν πώς να αντιμετωπίζουν τους συνομηλίκους τους να μαθαίνουν το μικρό από το μεγάλο γιατί έχουμε τύχει και με παιδιά που είναι πάρα πολύ εξελιγμένα στο νου στον λόγο γιατί είχαν καθημερινή τριβή μόνο με ενήλικες επομένως μιλούσαν και πράτταν σαν ενήλικες αλλά με το που ήρθαν στο σχολείο δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στις παιδικές ασ πούμε υποχρεώσεις και συναναστροφές. Δεν είχαν φίλους δεν μπορούσαν να συγκρατήσουν τα νεύρα τους να μιλήσουν και να λύσουν τις διαφορές τους.

-Μάλιστα άρα θεωρείτε πλεονέκτημα την φοίτηση στον παιδικό σταθμό και μειονέκτημα την έλλειψη κτιριακών υποδομών;

Εκπαιδευτικός: Ναι αναμφίβολα.

2. Ποια μέτρα πιστεύετε ότι μπορεί να συμβάλλουν στην αναβάθμιση της προσχολικής αγωγής και στη βελτίωση της ποιότητάς της, ιδιαίτερα για την ομάδα των προνηπίων; (πχ. ίδρυση περισσότερων Παιδικών Σταθμών, πρόσληψη εκπαιδευτικού προσωπικού, ενίσχυση της έρευνας σε ό,τι αφορά την προσχολική εκπαίδευση και την ποιότητα της προσφερόμενης εκπαίδευσης;)

Εκπαιδευτικός: Πρόσληψη εκπαιδευτικού προσωπικού γιατί δεν είναι όλοι οι σταθμοί σαν εμάς που είμαστε δυο δασκάλες στην τάξη. Υπάρχουν και δύσκολες καταστάσεις μια δασκάλα ανά μια τάξη η ακόμη μια δασκάλα για δυο τάξεις και είναι αλήθεια αν και ακούγεται τραβηγμένο ή μια τάξη με τριάντα παιδιά .Σίγουρα λουπόν το εκπαιδευτικό προσωπικό που πάνε πλέον να το μειώσουν κι άλλο. Και είναι περισσότερα τα παιδιά και σε κάποιες περιπτώσεις δεν μπορούν να τα πάρουν όλα γιατί δεν υπάρχουν και σχολεία.

- Άρα περισσότερα κτίρια και κατάλληλα και περισσότερο προσωπικό.

-Υπάρχουν άλλα ζητήματα που δεν θίξαμε και για τα οποία θα επιθυμούσατε να καταθέσετε τις απόψεις σας;

Εκπαιδευτικός: Εμείς φέτος είχαμε αντιμετωπίσει ένα πρόβλημα με το Δήμο με την πολιτεία ότι ξεκινήσαμε και πήγαμε τα παιδιά σε μια παράσταση με θέμα την ανακύκλωση και από εκεί και πέρα φτιάξαμε μια δική μας κούτα ανακύκλωσης που μαθαίναμε στα παιδιά πώς να ανακυκλώνουν και τι να ανακυκλώνουν. Εμείς το πετύχαμε όλο αυτό αλλά ο Δήμος δεν έχει πουθενά σε όλη την Πλάκα κάδους ανακύκλωσης και βάλανε ένα μήνα περίπου και πηγαίναμε με τα παιδιά μαζί αδειάζαμε όλο τον κάδο και μετά ξαναεμφανιστήκαν.

-Άρα θεωρείτε ότι έχετε ένα θέμα συνεργασίας με το Δήμο;

Εκπαιδευτικός: Ναι και είχαμε σκεφτεί να φτιάξουμε ζωγραφιές ούτως ώστε να τις στείλουμε στο δημαρχείο ως αίτηση μας δηλαδή των παιδιών αλλά δεν έγινε αυτό. Αλλά αυτό παρόλο που περνάς κάποια μηνύματα στα παιδιά τα οποία τα βιώνουν και τα εφαρμόζουν και σπίτι τους από την πλευρά του Δήμου δεν υπάρχει υποστήριξη ούτε ενδιαφέρον. Θεωρώ φυσιολογικό να μην υπάρχουν δυο κάδοι σκουπιδιών έξω από έναν παιδικό σταθμό αλλά θα μπορούσε να υπάρχει ένας κάδος ανακύκλωσης για όλη την γειτονιά των ταβερνών και των καφετεριών εδώ. Φεύγουν δηλαδή κιλά χαρτιού κάθε μέρα.

-Θεωρείτε ότι συνολικά ο Δήμος δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες και στα αιτήματα σας;

Εκπαιδευτικός Ναι δεν υπάρχει ενδιαφέρον. Ακόμη και εδώ στην πλατεία που πηγαίναμε παλιότερα είχε μια πλατειούλα υπερωσωμένη ας πούμε σε κάποια μέρη που έπεφτε ο ήλιος κάτω από τα δέντρα μπορούσαμε να πάμε εκεί με τα παιδιά να κάτσουμε κάτω να παίξουμε λίγο να ξεφύγουν να νιώσουν σαν αυλή αλλά είναι γεμάτο ακαθαρσίες τσιγάρα πολλά σκυλιά αδέσποτα.

Σας ευχαριστώ πάρα πολύ για την συνεργασία και για τον χρόνο σας.

Συνέντευξη εκπαιδευτικού

Σχολείο Γ

Α' Πρωτόκολλο συνέντευξης

Εκφώνηση

Στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής μου εργασίας, μελετώ τις υπηρεσίες προσχολικής αγωγής που παρέχονται στην ηλικιακή ομάδα των προνηπίων καθώς και τις προτιμήσεις και επιλογές των γονέων σε ό,τι αφορά τον φορέα προσχολικής αγωγής.

Η έρευνα περιλαμβάνει μεταξύ των άλλων συνεντεύξεις με εκπαιδευτικούς, στόχος των οποίων είναι να καταγραφούν οι απόψεις και οι εμπειρίες τους για τις υπηρεσίες που προσφέρουν οι Δήμοι στην ηλικιακή αυτή ομάδα.

Παρακαλώ να μου επιτρέψετε να χρησιμοποιήσω το μαγνητόφωνο κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ώστε να διευκολύνεται η ροή της συζήτησης. Σας διαβεβαιώνω ότι κατά την (επεξεργασία και τη) σύνταξη και δημοσιοποίηση της εργασίας θα διασφαλιστεί απολύτως η ανωνυμία των συμμετεχόντων.

1^{ος} Άξονας ερωτήσεων: Ακαδημαϊκά προσόντα και εργασιακή κατάσταση εκπαιδευτικών.

1.Θα μπορούσατε να μου μιλήσετε, κατ' αρχάς για τις δικές σας σπουδές;

-Από ποιο τμήμα αποφοιτήσατε και αν έχετε κάνει άλλες σπουδές πριν αναλάβετε αυτή τη θέση;

Εκπαιδευτικός: Εγώ έχω τελειώσει τεχνικό λύκειο με ειδικότητα βοηθός βρεφοκόμου –παιδοκόμου. Έχω προϋπηρεσία τώρα 11 χρόνια εδώ στο Δήμο της Αθήνας.

-Πόσα χρόνια είστε μόνιμη;

Εκπαιδευτικός: Ήμουν οκτώ μήνες με σύμβαση ορισμένου χρόνου και τα υπόλοιπα χρόνια είμαι αορίστου χρόνου.

2.Θα ήθελα, επίσης, να ρωτήσω αν είχατε την ευκαιρία να συμμετάσχετε σε επιμορφωτικά προγράμματα ημερίδες και συνέδρια; Πείτε μου ορισμένα που θυμάστε πιο πολύ.

Εκπαιδευτικός: Εγώ έχω παρακολουθήσει αρκετά σχεδόν κάθε χρόνο παρακολουθώ.

-Πείτε μου αυτά που θυμάστε πιο πολύ.

Εκπαιδευτικός: Μουσικοκινητική, θεατρικά, κατασκευές, για την ψυχική υγεία του παιδιού μετά είναι και κάποια σαββατοκύριακα που μια φορά το χρόνο κάνει το Δημοτικό Βρεφοκομείο μια ημερίδα. Έχω παρακολουθήσει αρκετά. Αν και τα πρώτα χρόνια παρακολουθούσα πιο συχνά από ότι τώρα.

-Μάλιστα

5.Σε ποια περιοχή ανήκει ο συγκεκριμένος Παιδικός Σταθμός;

Εκπαιδευτικός:Είναι στην Πλάκα, ανήκει στο Δήμο Αθήνας.

2^{ος} Άξονας ερωτήσεων: Περιγραφή των Παιδικών Σταθμών

1. Θεωρείτε ότι η κτιριακή και υλικοτεχνική υποδομή αυτού του Παιδικού Σταθμού είναι καλή;

-Είναι καλή η κατάσταση του κτιρίου;

- Είναι ικανοποιητικός ο αριθμός αιθουσών διδασκαλίας;

Εκπαιδευτικός: Το κτίριο είναι παλιό. Η αυλή είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα μετά ο χώρος εδώ που είναι έξω ο διάδρομος είναι και διάδρομος και τραπεζαρία συγχρόνως. Θα ήταν πιο ωραίο να είχαμε ένα χώρο ξεχωριστό πιο πολύ αυτό.

(Ωραία)

-Είναι επαρκείς οι χώροι για την ανάπαυση βρεφών και νηπίων;

-Όχι δεν έχουμε προδιαγραφές για ύπνο δεν κοιμούνται τα παιδιά.

2. Ποια είναι η γνώμη σας για τις συνθήκες ασφαλείας των παιδιών κατά τη διάρκεια του διαλείμματος;

Εκπαιδευτικός: Δεν κάνουμε διάλειμμα γιατί δεν υπάρχει αυλή. Τα παιδιά παίζουν λίγη ώρα ελεύθερο παιχνίδι πριν από την ώρα του μεσημεριανού φαγητού. Και καμιά φορά τα πηγαίνουμε περίπατο στον πεζόδρομο που είναι εδώ κοντά.

3. Υπάρχει βοηθητικό προσωπικό στην τάξη σας και στον παιδικό σταθμό; Τι είδους προβλήματα δημιουργεί η έλλειψη βοηθητικού προσωπικού;

Εκπαιδευτικός: Ναι υπάρχει μια τραπεζοκόμος και μια καθαρίστρια.

-Θεωρείτε ότι είναι επαρκείς για το σχολείο σας;

Εκπαιδευτικός: Για δυο τάξεις ναι.

-Και τι προβλήματα δημιουργούνται σε περίπτωση απουσίας;

Εκπαιδευτικός: Καθαρίζουμε εμείς σε περίπτωση απουσίας τους.

-Μάλιστα αυτό δεν σας δημιουργεί πρόβλημα;

Εκπαιδευτικός: Ε... ναι σίγουρα δεν μπορούμε να λειτουργήσουμε με άνεση. Μένει μια δασκάλα με όλα τα παιδιά για να βγει η άλλη να πλύνει πιάτα. Είναι δύσκολο απλώς έτσι είναι εδώ από χρόνια βοηθάμε ο ένας τον άλλον είναι και η κατεύθυνση της προϊσταμένης.

3^{ος} Άξονας: Σύνθεση μαθητικού δυναμικού και εκπαιδευτικό πρόγραμμα

1. Ποιος είναι ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητών; Υπάρχουν ανάμεσά τους παιδιά μεταναστών ή άλλων διακριτών κοινωνικών ομάδων; Σε τι ποσοστά; (ή αριθμούς)

Εκπαιδευτικός: Είκοσι ένα παιδιά είναι συνολικά. Δεν υπάρχουν παιδιά μεταναστών ή άλλες ομάδες.

2. Σε ποιο βαθμό η φοίτηση των μαθητών σας είναι καθημερινή;

Εκπαιδευτικός: Τα περισσότερα παιδιά έρχονται κανονικά εκτός κι αν αρρωστήσουν.

(Μάλιστα)

3. Ποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα εφαρμόζετε; Μπορείτε να το περιγράψετε;

Εκπαιδευτικός: Φτιάχνουμε ένα πρόγραμμα, μια θεματική ενότητα για όλη τη χρονιά εκτός από τα εποχιακά θέματα Χριστούγεννα, Πάσχα που τα δουλεύουμε ξεχωριστά. Άσκηση, υγιεινή διατροφή.

-Άρα έχετε μια θεματική ενότητα όλο το χρόνο. Φέτος ποιο θέμα δουλέψατε με τα παιδιά;

Εκπαιδευτικός: Φέτος δουλέψαμε ένα θέμα για το σώμα και μέσα σε αυτό κάναμε για την άσκηση, υγιεινή διατροφή και άλλα σχετικά θέματα.

-Έχετε κάποιο εγχειρίδιο που συμβουλευέστε για να εκπονήσετε τα προγράμματα ;

Εκπαιδευτικός: Έχουμε το δικό μας αρχείο αγοράζουμε βιβλία, κασέτες cd τα πάντα οτιδήποτε νομίζουμε θα βοηθήσει.

-Έχετε υπόψη σας το ΔΕΠΠΣ για το νηπιαγωγείο; Το έχετε χρησιμοποιήσει στο σχεδιασμό του προγράμματος;

Εκπαιδευτικός: Ναι έχει κάποιες ενότητες πώς να τις δουλέψουμε με στόχους και σκοπούς αλλά δεν μπορώ να πω ότι το έχω χρησιμοποιήσει. Απλώς το γνωρίζω από κάποια σεμινάρια παλιότερα.

-Θυμάστε ποιο ήταν το περιεχόμενο των σεμιναρίων αυτών;

Εκπαιδευτικός: Όχι, μια εισήγηση ήταν και αναλύονταν μια δραστηριότητα με βάση το ΔΕΠΠΣ.

-Άρα το πρόγραμμα είναι από τα δικά σας βιβλία και τη δική σας εμπειρία

Εκπαιδευτικός: Μπορεί να πάρουμε κάποια ιδέα από κάποιο βιβλίο αλλά μόνοι μας περισσότερο.

4. Μιλήστε μου για τους μαθητές σας. Πώς εκτιμάτε την πρόδοό τους σε σχέση με τις απαιτήσεις αυτού του επιπέδου εκπαίδευσης;

Εκπαιδευτικός: Είναι αρκετά τα παραδείγματα παιδιών που αρχικά αδυνατούσαν να ενταθούν στην ομάδα αλλά τελικά τα καταφέραμε. Ας πούμε ένα κοριτσάκι το οποίο είχε και προβλήματα συμπεριφοράς εε κάποιες φορές ήταν επιθετικό στα άλλα παιδιά. Υπάρχει ουσιαστικό θέμα με την ανάπτυξη της και τώρα έφτασε σε σημείο να έχει και φίλους γιατί στην αρχή δεν είχε και φίλους. Δεν την παίζον τα άλλα τα παιδιά. Ακούει κάποιους βασικούς κανόνες, τους τηρεί τόσο απέναντι στους συμμαθητές αλλά και γενικά στο σχολείο. Τώρα δεν υπάρχει αυτός ο διαχωρισμός τόσο έντονος, όσο ήταν στην αρχή που δεν την θελαν καν τα παιδιά. Όσο για τα υπόλοιπα παιδιά έχουν όλα βελτιωθεί στην ομιλία τους, στην συμπεριφορά τους, είναι πιο προσεκτικοί στις εργασίες τους... .αυτά.

-Ωραία.

5.Υπάρχουν παιδιά τα οποία δεν μπορούν να ανταποκριθούν επαρκώς στις καθημερινές δραστηριότητες που πραγματοποιείτε; Ποιες κατά τη γνώμη σας είναι οι αιτίες για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν;

Εκπαιδευτικός: Καθόλου εκτός από αυτό το κοριτσάκι που είπα πριν.

6.Πιστεύετε ότι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, η κοινωνική & η εθνική προέλευση, αλλά και τα ατομικά χαρακτηριστικά του παιδιού επηρεάζουν την επίδοση των παιδιών;

-Αν ναι θα μπορούσατε να μου αναφέρετε ορισμένα παραδείγματα;

Εκπαιδευτικός: Σίγουρα κάποιοι γονείς με καλό μορφωτικό επίπεδο βοηθούν τα παιδιά τους και έχουν καλύτερες γνώσεις αλλά πάλι δεν νομίζω ότι παίζει καθοριστικό ρόλο. Υπήρχαν και παιδιά με ξένους γονείς που ήταν μια χαρά και ήθελαν να μαθαίνουν, οπότε δεν μπορώ να πω σίγουρα.

-Δηλαδή θεωρείτε ότι σε κάποιες περιπτώσεις επηρεάζει θετικά το μορφωτικό επίπεδο την επίδοση των παιδιών;

Εκπαιδευτικός: Ναι σε κάποιες περιπτώσεις με γονείς με καλό επίπεδο ναι, αλλά δεν μπορώ να πω ότι ισχύει πάντα.

-Μάλιστα

7.Μου είπατε ότι δεν έχετε μειονότητες έχετε όμως ενδεχομένως παιδιά από μη προνομιούχες ομάδες, προσπαθείτε να τα ενισχύσετε μέσω του καθημερινού προγράμματος και άλλων πρακτικών;

Εκπαιδευτικός: Δεν έχουμε παιδιά μειονοτήτων φέτος στο παρελθόν έχει τύχει να είναι η μητέρα ξένη αλλά από χώρες όπως Ιταλία, Γαλλία που είναι αναπτυγμένες χώρες και γενικά το επίπεδο το οικονομικό των γονέων είναι πάρα πολύ καλό.

-Οργανώνετε δραστηριότητες με διαπολιτισμικό χαρακτήρα για τους μαθητές σας προκειμένου να ευαισθητοποιηθούν για τους διαφορετικούς πολιτισμούς; Η τις προηγούμενες χρονιές είχατε οργανώσει κάτι;

Εκπαιδευτικός: Ναι προσπαθούμε με κάποιες αφορμές να μιλάμε για άλλους πολιτισμούς και να λέμε κάποια έθιμα αλλά όχι συστηματικά αν τύχει και ταιριάζει με το θέμα που κάνουμε.

-Μπορείτε να μου δώσετε ένα παράδειγμα;

Εκπαιδευτικός: Ε όταν κάνουμε για τα σπίτια σε διάφορες χώρες του κόσμου ή για τις φυλές δείχνουμε εικόνες διαβάζουμε βιβλία που δείχνουν τα διαφορετικά σπίτια, τα διαφορετικά έθιμα και άλλα στοιχεία .

7. Ποιες τυχόν δυσκολίες αντιμετωπίζετε σε σχέση με την εφαρμογή του προγράμματος; Έχετε υποστήριξη από ειδικούς προκειμένου να αντιμετωπίσετε τα προβλήματα που ενδεχομένως προκύπτουν αλλά και να επιτελέσετε το παιδαγωγικό σας έργο;

Εκπαιδευτικός: Μπορεί να λείπει μια δασκάλα μπορεί να μην έχουμε και υλικό δεν είχαμε χαρτιά να ζωγραφίσουμε δεν είχαμε χαρτόνια. Δουλεύουμε πολύ σε άχρηστο υλικό για το λόγο αυτό.

-Έχετε υποστήριξη από ειδικούς προκειμένου να αντιμετωπίσετε τα προβλήματα που ενδεχομένως προκύπτουν αλλά και να επιτελέσετε το παιδαγωγικό σας έργο;

Εκπαιδευτικός: Έχουμε το συμβουλευτικό σταθμό που τυχαίνει να είναι και ακριβώς δίπλα και οτιδήποτε χρειαστούμε να μπορούμε να απευθυνθούμε, να πάρουμε τηλέφωνο και να έρθουν εδώ να μιλήσουμε και εμείς σε συνεννόηση με τους γονείς.

8. Τι είδους εξωσχολικές δραστηριότητες διοργανώνετε κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς; (π.χ θεατρικές παραστάσεις, επισκέψεις σε μουσεία κ.α) Μπορείτε να αναφερθείτε σε αυτές ενδεικτικά;

Εκπαιδευτικός: Κάνουμε περίπου μια επίσκεψη το μήνα εκτός παιδικού σταθμού και κάποια φορά μπορεί και εδώ να έρθει κάποια παράσταση, θέατρο, κουκλοθέατρο, καραγκιόζης.

9. Ποιο είναι το ποσοστό των παιδιών που συμμετέχουν σε αυτές τις δραστηριότητες;

Εκπαιδευτικός: Όλα τα παιδιά

(Μάλιστα)

4^{ος} Άξονας: Σχέση με του γονείς

1. Εκτιμάτε ότι η επικοινωνία και η συνεργασία με τους γονείς συμβάλλει στην καλύτερη επιτέλεση του έργου σας;

Εκπαιδευτικός: Συμβάλλει και φέτος βοήθησαν οι γονείς ζητάμε κιόλας βοήθεια από τους γονείς και για κάποιες εργασίες μπορεί να χρειαστούμε κάποιες εικόνες να κόψουν μαζί με τα παιδιά στο σπίτι ή κάποια υλικά άχρηστα οτιδήποτε χρειαστούμε θα ζητήσουμε από τους γονείς.

2. Αρα η συνεργασία με τους γονείς θεωρείτε ότι είναι ικανοποιητική;

Εκπαιδευτικός: Ναι είναι πολύ καλή.

-Έχετε αντιμετωπίσει δυσκολίες με γονείς αυτή τη χρονιά και πως το διαχειριστήκατε;

Εκπαιδευτικός: Ε όχι κάτι ιδιαίτερο. Στην αρχή κάποιοι γονείς ήταν επιφυλακτικοί απέναντι μας αλλά με την συζήτηση και την σωστή προσέγγιση δεν δημιουργήθηκε κανένα πρόβλημα.

3. Κατά πόσο το μορφωτικό επίπεδο και η εθνική προέλευση γονέων επηρεάζουν την μεταξύ σας επικοινωνία και συνεργασία;

Εκπαιδευτικός: Δεν νομίζω ότι επηρεάζει τόσο πολύ την επικοινωνία είναι θέμα χαρακτήρα του κάθε ατόμου και όχι μόρφωσης και τα λοιπά. Με τους ξένους γονείς βέβαια υπάρχει ένα θέμα συνεννόησης λόγω της γλώσσας, αν όμως υπάρχει καλή διάθεση όλα λύνονται.

4. Με ποιους τρόπους επικοινωνείτε εσείς με τους γονείς; Ποιους από αυτούς βρίσκετε πιο αποδοτικούς;

Εκπαιδευτικός: Εκτός από κάποιες συγκεντρώσεις που έχουμε κάθε χρόνο δηλαδή συγκέντρωση γονέων τους μιλάμε γενικά για την τάξη και μετά κάθε γονιός χωριστά μιλάει μαζί μας για την πρόοδο του παιδιού του. Οποιαδήποτε άλλη μέρα χρειαστεί και θελήσει κάποιος κάτι ένα μεσημέρι έρχεται και μιλάμε. Αν δούμε και εμείς κάποιο πρόβλημα τον καλούμε εμείς για συζήτηση σχετικά με το παιδί του.

-Μάλιστα

5. Ποιες πρακτικές θα εφαρμόζατε προκειμένου να βελτιωθεί η επικοινωνία μαζί τους; Για παράδειγμα, θα εφαρμόζατε προγραμματισμένες συναντήσεις με το σύνολο των γονέων, καθημερινές ολιγόλεπτες συνομιλίες, τηλεφωνικές επικοινωνίες, ημερολόγιο επικοινωνίας (το οποίο μεταφέρει το παιδί στην τσάντα του), χρήση του πίνακα ανακοινώσεων;

Εκπαιδευτικός: Οι καθημερινές ολιγόλεπτες επικοινωνίες είναι πιο αποδοτικές αλλά και οι προγραμματισμένες συγκεντρώσεις, απλώς αυτές δεν γίνονται. Σε καθημερινή βάση η επαφή με το γονιό που είναι σημαντική γιατί μπορεί κάτι να προκύψει εκείνη την ημέρα και μετά από ένα μήνα να μην το θυμηθείς και έρχεσαι και πιο κοντά με τους γονείς. Μιλάς πιο συχνά

6. Σε ποιο βαθμό οι γονείς συμμετέχουν στις προγραμματισμένες συγκεντρώσεις για την πρόοδο των παιδιών τους αλλά και σε άλλες δραστηριότητες που διοργανώνονται από τον Παιδικό Σταθμό (γιορτές, ημερίδες, κ.α). Υπάρχουν γονείς που απέχουν από όλες τις συγκεντρώσεις και άλλες δράσεις του σχολείου;

Εκπαιδευτικός: Στην πρώτη συγκέντρωση μπορεί να έβλεπες σχεδόν όλους τους γονείς ενώ στην δεύτερη τρίτη έρχονται πιο λίγοι.

-Δηλαδή είναι κάτω από το 50% του συνολικού αριθμού των γονέων στις συγκεντρώσεις για παράδειγμα μετά τα Χριστούγεννα;

Εκπαιδευτικός: Ναι ναι.

-Στις άλλες δραστηριότητες που διοργανώνονται από τον Παιδικό Σταθμό γιορτές, ημερίδες;

Εκπαιδευτικός: Μια φορά περίπου το χρόνο γίνεται μια ημερίδα από ΔΒΑ για τους γονείς όμως δεν πηγαίνουμε εμείς και δεν ξέρω πόσοι συμμετέχουν. Στις γιορτές έρχονται.

7. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, θα μπορούσε να διαδραματίσει πιο ενεργό ρόλο στην προσχολική αγωγή με τη διοργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων προκειμένου να υποστηρίξει τους γονείς;

-Πιστεύετε ότι τέτοιου είδους δράσεις θα ενίσχυαν τους γονείς προκειμένου να συμμετέχουν πιο ενεργά στην εκπαίδευση των παιδιών τους;

Εκπαιδευτικός: Θα τους βοηθούσε αλλά δεν ξέρω κατά πόσο θα τους ενδιέφερε.

-Τους γονείς αν θα τους ενδιέφερε;

Εκπαιδευτικός: Ναι τους γονείς

-Πιστεύετε ότι δεν θα υπήρχε συμμετοχή;

Εκπαιδευτικός: Πιστεύω πως ναι. Γιατί εδώ που έτυχε μια φορά μια ημερίδα που ήταν για τρεις παιδικούς σταθμούς και απλώς γινόταν εδώ σε μας ήρθαν ελάχιστοι.

-Άρα θεωρείτε ότι μια τέτοιου είδους προσπάθεια δεν θα είχε ανταπόκριση από την πλευρά των γονέων;

Εκπαιδευτικός: Έτσι νομίζω.

5^{ος} Αξονας: Εκπαιδευτική πολιτική και μελλοντικές προοπτικές για την προσχολική αγωγή.

1. Τα τελευταία χρόνια η προσχολική αγωγή βρίσκεται στο επίκεντρο των εκπαιδευτικών συζητήσεων, καθώς αναγνωρίζεται η καθοριστική σημασία της για την εκπαιδευτική πορεία του παιδιού. Πώς αντιλαμβάνεστε την τάση αυτή ως εκπαιδευτικός προσχολικής ηλικίας σε σχέση με την ελληνική πραγματικότητα;

-Νομίζετε ότι η προσχολική αγωγή αποτελεί προτεραιότητα της πολιτείας;

1 Εκπαιδευτικός: Ναι είναι, είναι τα πρώτα βήματα του παιδιού έξω από το σπίτι του, επομένως είναι το πιο σημαντικό τους στήριγμα. Δηλαδή ότι πάρει από εκεί μαζί με τα πρώτα χρόνια του σπιτιού τα οποία θα καθορίσουν το χαρακτήρα του για όλη την υπόλοιπη ζωή του.

-Θεωρείτε όμως ότι η προσχολική αγωγή είναι προτεραιότητα της πολιτείας; Ποια είναι η άποψη σας ως παιδαγωγός εδώ στο Δ. Αθηναίων;

Εκπαιδευτικός: Δηλαδή;

-Πως το βιώνετε ως παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας πιστεύετε ότι η πολιτεία έχει προτεραιότητα την προσχολική αγωγή;

Εκπαιδευτικός: Δεν νομίζω για την πολιτεία, ενώ θα έπρεπε γιατί είναι σημαντικό κομμάτι για το παιδί.

-Μάλιστα

-Ποια πλεονεκτήματα και ποια μειονεκτήματα εντοπίζετε στην παρεχόμενη εκπαίδευση για τα προνήπια;

Εκπαιδευτικός: Υποδομές δεν μπορώ να πω ότι υπάρχουν γιατί κανονικά έπρεπε να είναι με αυλή, μονοκατοικίες ευάερους χώρους. Από κτίρια έχουμε πρόβλημα είναι πολύ λίγα που έχουν τις προδιαγραφές. Από προσωπικό όσο περνούν τα χρόνια δυσκολεύουν τα πράγματα γιατί είναι λιγότερο. Στα πλεονεκτήματα είναι η δουλειά των παιδαγωγών πιστεύω απέναντι στα παιδιά. Συγκεκριμένα για τα προνήπια από τις ασκήσεις τις προγραφής που κάνουμε για να είναι προετοιμασμένα τόσο για το νηπιαγωγείο, όσο και αργότερα για το δημοτικό από την συμπεριφορά των παιδιών ώστε να είναι έτοιμα τα παιδιά αργότερα. Υπάρχει μεγάλη διάφορα πιστεύω σε ένα παιδί που θα πάει παιδικό σταθμό από κάποιο παιδί που θα πάει πρώτη φορά αργότερα στο σχολείο ή στο νηπιαγωγείο χωρίς να έχει πάει παιδικό προηγουμένως.

-Άρα θεωρείτε ότι η δουλειά του παιδικού σταθμού είναι πολύ σημαντική για την μετέπειτα εξέλιξη του παιδιού;

Εκπαιδευτικός: Ναι

2. Ποια μέτρα πιστεύετε ότι μπορεί να συμβάλλουν στην αναβάθμιση της προσχολικής αγωγής και στη βελτίωση της ποιότητάς της, ιδιαίτερα για την ομάδα των προνηπίων; (πχ. ίδρυση περισσότερων Παιδικών Σταθμών, πρόσληψη εκπαιδευτικού προσωπικού, ενίσχυση της έρευνας σε ό,τι αφορά την προσχολική εκπαίδευση και την ποιότητα της προσφερόμενης εκπαίδευσης;)

Εκπαιδευτικός: Νομίζω ότι πρέπει να φτιαχτούν παιδικοί σταθμοί και σωστά κτίρια πάνω από όλα και σίγουρα χρειάζεται περισσότερο προσωπικό και δασκάλες αλλά και καθαρίστριες.

-Υπάρχουν άλλα ζητήματα που δεν θίξαμε και για τα οποία θα επιθυμούσατε να καταθέσετε τις απόψεις σας;

Εκπαιδευτικός: Όχι νομίζω τα καλύψαμε όλα.

Σας ευχαριστώ πάρα πολύ για την συνεργασία και για τον χρόνο σας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV

Σχολείο Α			
Δημογραφικά στοιχεία γονέων τάξης προνηπίων			
Επάγγελμα	Υπηκοότητα	Επάγγελμα	Υπηκοότητα
Μητέρα		Πατέρας	
Δικηγόρος	Ελλάδα	Δικηγόρος	Ελλάδα
Τραπεζική υπάλληλος	Ελλάδα	Ελεύθερος επαγγελματίας	Ελλάδα
Ιδιωτικός υπάλληλος	Ελλάδα	Οδηγός	Ελλάδα
Ιδιωτικός υπάλληλος	Ελλάδα	Ιδιωτικός υπάλληλος	Ελλάδα
Φοιτήτρια	Ελλάδα	Ιδιωτικός υπάλληλος	Ελλάδα
Μηχανολόγος Μηχανικός	Ελλάδα	Μηχανολόγος Μηχανικός	Ελλάδα
Ιδιωτικός υπάλληλος	Ελλάδα	Ελεύθερος επαγγελματίας	Ελλάδα
Έμπορος	Ελλάδα	Ιδιωτικός υπάλληλος	Ελλάδα
Ιατρός	Ελλάδα	Ιατρός	Ελλάδα
Δημόσιος	Ελλάδα	Ζωγράφος	Ελλάδα

υπάλληλος			
Εκπαιδευτικός	Ελλάδα	Έμπορος	Ελλάδα
Εκπαιδευτικός	Ελλάδα	Ζωγράφος-Φωτογράφος	Ελλάδα
Άνεργη	Ελλάδα	Λιμενικός	Ελλάδα
Σκηνοθέτης	Ελλάδα	Σκηνοθέτης	Ελλάδα
Άνεργη	Ελλάδα	Έμπορος	Ελλάδα
Στρατιωτική Νοσηλεύτρια	Ελλάδα	Ιατρός	Ελλάδα
Ιδιωτική υπάλληλος	Ελλάδα	Ναυτικός	Ελλάδα
Οικιακή βοηθός (μονογονεϊκή οικογένεια)	Αιθιοπία		
Δημόσιος υπάλληλος (μονογονεϊκή οικογένεια)	Ελλάδα		
Ιδιωτικός υπάλληλος	Ελλάδα	Ιδιωτικός υπάλληλος	Ελλάδα
Ελεύθερος επαγγελματίας	Ελλάδα	Ελεύθερος επαγγελματίας	Ελλάδα

Σχολείο Β			
Δημογραφικά στοιχεία γονέων τάξης προνηπίων			
Επάγγελμα	Υπηκοότητα	Επάγγελμα	Υπηκοότητα
Μητέρα		Πατέρας	
Ηλεκτρολόγος Μηχανικός	Ελλάδα	Ηλεκτρολόγος Μηχανικός	Ελλάδα
Διακοσμήτρια	Ελλάδα	Αρχιτέκτων	Ελλάδα
Καθηγήτρια μέσης εκπ/σης	Ελληνική	Δικηγόρος	Ελλάδα
Ιδιωτικός υπάλληλος	Ελλάδα	Ιδιωτικός υπάλληλος	Ελλάδα
Έμπορος	Ελλάδα	Έμπορος	Ελλάδα
Βιοτέχνης	Ελλάδα	Ιδιωτικός υπάλληλος	Ελλάδα
Δημόσιος υπάλληλος	Ελλάδα	Αστυνομικός	Ελλάδα
Ιδιωτική υπάλληλος	Ελλάδα	Ελεύθερος επαγγελματίας	Ελλάδα
Ιδιωτική υπάλληλος	Ελλάδα	Αυτοκινητιστής	Ελλάδα
Στρατιωτικός	Ελλάδα	Ιδιωτικός υπάλληλος	Ελλάδα
Ιδιωτική υπάλληλος	Ελλάδα	Δικηγόρος	Ελλάδα

Φοιτήτρια	Ελλάδα	Εικαστικός/Καλλιτέχνης	Ελλάδα
Εικαστικός	Ελλάδα		
Δικηγόρος	Ελλάδα	Αστυνομικός	Ελλάδα
Έμπορος κοσμημάτων	Ελλάδα	Κατασκευαστής/έμπορος κοσμημάτων	Ελλάδα
Ιδιωτικός υπάλληλος	Ελλάδα	Ιδιωτικός υπάλληλος	Ελλάδα
Σερβιτόρα	Ελλάδα	Εστίατωρ	Ελλάδα
Δημόσιος υπάλληλος	Ελλάδα	Αγιογράφος	Ελλάδα
Καθηγήτρια ΑΕΙ	Ελλάδα	Καθηγητής ΑΕΙ	Ελλάδα
Ξενοδοχοϋπάλληλος	Ελλάδα	Δημοτικός υπάλληλος	Ελλάδα
Ελεύθερη επαγγελματίας	Ελλάδα	Ιδιωτικός υπάλληλος	Ελλάδα

Σχολείο Γ			
Δημογραφικά στοιχεία γονέων τάξης προνηπίων			
Επάγγελμα	Υπηκοότητα	Επάγγελμα	Υπηκοότητα
Μητέρα		Πατέρας	
Ιδιωτικός υπάλληλος	Ελλάδα	Ιδιωτικός υπάλληλος	Ελλάδα
Άνεργη	Αίγυπτος	Ιδιωτικός υπάλληλος	Αίγυπτος
Καθαρίστρια	Ρουμανία	Ιδιωτικός υπάλληλος	Ρουμανία
Άνεργη	Γεωργία	Κηπουρός	Γεωργία
Οικιακή Βοηθός	Ρουμανία	Οικοδόμος	Ρουμανία
Οικιακή Βοηθός	Μολδαβία	Οικοδόμος	Μολδαβία
Οικιακή Βοηθός	Αλβανία	Οικοδόμος	Αλβανία
Άνεργη	Ρουμανία	Οικοδόμος	Ρουμανία
Καθαρίστρια	Αλβανία	Οικοδόμος	Αλβανία
Οικιακή Βοηθός	Μολδαβία	Αναπηρική σύνταξη	Μολδαβία
Καθαρίστρια	Αλβανία	Αποθηκάριος	Αλβανία

Άνεργη	Αλβανία	Μαρμαράς	Αλβανία
Άνεργη	Ελλάδα	Έμπορος	Ελλάδα
Καθαρίστρια		Άνεργος επιδοτούμενος	Αίγυπτος
Οικιακή Βοηθός		Ιδιωτικός υπάλληλος	Βουλγαρία
Άνεργη (Διαζευγμένη)	Ελλάδα		